

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
SİNEMA BİLİM DALI

DİSTOPİK SİNEMADA SINIF ÇATIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

LEYLA DOĞAN

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
SİNEMA BİLİM DALI

DİSTOPİK SİNEMADA SINIF ÇATIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

LEYLA DOĞAN

Danışmanı: PROF. DR. FATİME NEŞE KAPLAN

İstanbul, 2023

ÖNSÖZ

DİSTOPİK SİNEMADA SINIF ÇATIŞMASI

Bu tezde, sınıf çatışmasının distopik sinema filmlerinde nasıl işlendiği incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, sınıf çatışması kavramını tartışmak ve distopik filmlerin bu kavramı nasıl ele aldığını incelemektir. Tezde; *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* filmleri sınıf çatışmasını yansıtmaları açısından incelenmiştir. Tezde seçilen bu filmlerin ortak özelliği distopik sinema türünde sınıf çatışmasını ele alan önemli örnekler olmalarıdır. Tezin amacı, bu filmlerde sınıf çatışmasının nasıl işlendiğini ve bu filmlerin izleyicilere verdiği mesajları belirlemektir. Bu tezde, filmlerdeki sınıf çatışmasının nasıl işlendiğini belirlemek için içerik analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, filmlerde sınıf çatışmasının farklı şekillerde işlendiğini göstermiştir. Tezde, distopik sinemanın önemi vurgulanarak, sinemanın toplumsal eleştiri ve farkındalık oluşturma aracı olarak nasıl kullanılabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu tezin hazırlanmasında, değerli hocam Prof. Dr. F. Neşe Kaplan'ın desteği benim için çok önemliydi kendilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Leyla DOĞAN
İstanbul, 2023

ÖZET

DİSTOPİK SİNEMADA SINIF ÇATIŞMASI

Distopik sinema, toplumsal yapıların çöküşünü, insanların özgürlüklerinin kısıtlanmasını ve bireylerin sisteme karşı mücadelesini konu alan bir türdür. Distopik sinemanın temel özelliği, insanların yaşamlarını kontrol altında tutan totaliter bir sistemin varlığıdır. Tez; *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* olmak üzere dört distopik film üzerine odaklanarak; bu filmlerde sınıf çatışmasının nasıl temsil edildiğini söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Bu filmlerde, sınıfsal ayrımın belirgin bir şekilde çizildiği post-apokaliptik bir gelecek dünyası tasvir edilmektedir. İnsanlar, alt tabakayı temsil eden karakterler olarak, sert ve kaotik bir yaşamın sürdürüldüğü dünyalarda mücadele etmektedir. Bu distopik düzende, üst sınıfların lüks ve ayrıcalıklı bir yaşam sürdüğü mekanlar, sınıf ayrımının somutlaştığı sembollerdir. Filmlerde sınıfsal ayrımın net bir şekilde çizildiği post apokaliptik bir gelecek dünyası gösterilmektedir. Alt tabakayı temsil eden insanların kaotik bir gezegen haline getirilmiş olan dünya üzerinde zorlukla yaşam sürdürdüğü bir düzen betimlenmektedir.

Tezin ana bölümleri, sınıf çatışması teorisinin temel prensipleri ve distopik sinemanın tarihsel gelişimi üzerine bir teorik çerçevenin sunulmasıyla başlamaktadır. Daha sonra, seçilen filmlerde sınıf çatışmasının nasıl temsil edildiği, karakterlerin, mekanların, görsel sembollerin ve dilin nasıl kullanıldığı üzerine detaylı bir analiz sunulmaktadır. Bu analiz, izleyiciye sınıf ayrımının toplumsal, politik ve ideolojik anlamlarını anlamada bir rehberlik sunmayı hedeflemektedir. Bu tez, distopik sinemada sınıf çatışması eksenindeki başka çalışmalara katkıda bulunmayı ve bu tematik alanın sosyal bilimler literatürüne özgün bir bakış getirmesini amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Sınıf Çatışması, Bilimkurgu

ABSTRACT

CLASS CONFLICT IN DYSTOPIC CINEMA

Dystopian cinema is a genre that focuses on the collapse of societal structures, the restriction of individual freedoms, and the struggle of individuals against the system. The fundamental characteristic of dystopian cinema is the existence of a totalitarian system that controls people's lives. This thesis focuses on four selected dystopian films, namely *The Matrix*, *Elysium*, *Minority Report* and *What Happened to Monday*. These films depict a post-apocalyptic future world where class divisions are clearly delineated. People, representing the lower class, struggle to survive in a harsh and chaotic life on Earth. The luxurious and privileged spaces

inhabited by the upper classes serve as concrete symbols of class distinction within this dystopian order.

The main sections of the thesis begin with presenting the basic principles of class conflict theory and the historical development of dystopian cinema as a theoretical framework. Subsequently, a detailed analysis is provided on how class conflict is represented in the selected films, examining the use of characters, settings, visual symbols, and language. This analysis aims to guide the audience in understanding the societal, political, and ideological meanings associated with class divisions. The objective of this study is to enhance the understanding of class conflict in dystopian cinema and contribute to the social sciences literature in this thematic area.

Keywords: Dystopia, Class Conflict, Science Fiction

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	ii
İçindekiler	iv
Görsel Listesi	vii
GİRİŞ	1
Çalışmanın Konusu.....	1
Çalışmanın Amacı.....	1
Çalışmanın Önemi.....	1
Çalışmanın Yöntemi ve Varsayımı.....	2
Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	3
1. BÖLÜM DİSTOPYAYI OLUŞTURAN TOPLUMSAL KOŞULLAR	3
1.1. Tarihsel Kökenler ve Distopyanın Doğuşu.....	4
1.1.1. Totaliter Rejimlerin Yükselişi.....	4
1.1.2. Soğuk Savaş Dönemi.....	5
1.1.3. Teknolojik Gelişmeler.....	6
1.1.4. Çevresel Sorunlar.....	8
1.1.5. Toplumsal Hareketler ve Protestolar.....	10
1.2. Günümüzde Distopya.....	12
1.2.1. Teknolojik İlerleme.....	12
1.2.2. Toplumsal Eşitsizlik.....	15
1.2.3. Terörizm.....	16
2. BÖLÜM SINIF MESELESİNE TEORİK YAKLAŞIM	18

2.1. Sınıf Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	18
2.2. Marx ve Sınıf Çatışması.....	24
2.3. Weber ve Sınıf Çatışması.....	27
2.4. Gramsci ve Sınıf Çatışması.....	28
2.5. Aron ve Sınıf Çatışması.....	30
2.6. Althusser ve Sınıf Çatışması.....	33
2.7. Frankfurt Okulu.....	34
2.8. Foucault: İktidar ve Biyopolitika.....	36
2.9. Bourdieu ve Sınıf Çatışması.....	38
3. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE ÜTOPYA VE DİSTOPYA.....	40
3.1. Ütopya.....	41
3.1.1. Edebiyat Yazınında İlk Ütopyalar.....	42
3.1.2. Ütopyayı Meydana Getiren Koşullar.....	42
3.2. Distopya.....	44
3.2.1. Distopik Ülke.....	45
3.3. Anti-Ütopya.....	47
3.4. Heterotopya.....	48
3.5. Ükroni.....	49
4. BÖLÜM DİSTOPYA TÜRÜNÜN ÖNEMLİ TEMSİLLERİ VE ÖRNEK DİSTOPİK FİLMLERİN SINIF ÇATIŞMASI EKSENİNDE ANALİZLERİ: MATRIX, YENİ CENNET, AZINLIK RAPORU, YEDİNCİ HAYAT.....	51
4.1. Distopya Türünün Önemli Temsilleri.....	51
4.1.1. Edebiyatta Distopya Türü ve Temsilleri.....	51
4.1.2. Sinemada Distopya Türü ve Temsilleri.....	53

4.2. <i>Matrix (The Matrix, 1999)</i>	55
4.2.1 Retorik Değerlendirme.....	57
4.2.2. Tematik Değerlendirme.....	59
4.2.3. Söylemsel Değerlendirme.....	62
4.2.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi.....	65
4.2.4. Matrix Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi.....	67
4.3. <i>Yeni Cennet (Elysium, 2013)</i>	73
4.3.1. Retorik Değerlendirme.....	74
4.3.2. Tematik Değerlendirme	76
4.3.3. Söylemsel Değerlendirme.....	80
4.3.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi.....	82
4.3.4. <i>Yeni Cennet</i> Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi.....	86
4.4. <i>Azınlık Raporu (Minority Report, 2002)</i>	90
4.4.1 Retorik Değerlendirme.....	91
4.4.2. Tematik Değerlendirme.....	92
4.4.3. Söylemsel Değerlendirme.....	94
4.4.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi.....	96
4.4.4. <i>Azınlık Raporu</i> Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi.....	98
4.5. <i>Yedinci Hayat (What Happened to Monday, 2017)</i>	105
4.5.1. Retorik Değerlendirme.....	105
4.5.2. Tematik Değerlendirme.....	108
4.5.3. Söylemsel Değerlendirme.....	111
4.5.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi.....	114

4.5.4. <i>Yedinci Hayat</i> Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi.....	<u>117</u>
SONUÇ	<u>120</u>
KAYNAKÇA	<u>125</u>

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1. Kırmızı-Mavi Hap Sahnesi (Matrix’e Giriş).....	<u>58</u>
Görsel 2. Yeni Cennet (Ütopik Sahne).....	<u>78</u>
Görsel 3. John Andertonun Üstün Teknolojiyi Kullanması.....	<u>97</u>
Görsel 4. Kardeşlerin Akşam Toplantısı.....	<u>115</u>

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Bu tez çalışması, distopik sinemada sınıf çatışması temasının *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* gibi filmler üzerinden incelenmesini konu edinmektedir. Bu filmler, insanların baskıcı bir toplumda yaşaması ve güçlü olanların zayıf olanları kontrol etmesi nedeniyle sınıf çatışması yönünden incelenebilir. Tezde, bahsedilen filmler üzerinden distopik sinemadaki sınıf çatışması temaları analiz edilerek bu filmlerin toplumsal ve politik mesajlarını ortaya çıkarmayı hedefleyecektir. Ayrıca, distopik sinemanın sınıf çatışması konusundaki önemini ve bu temanın izleyiciye ne tür düşünsel ve toplumsal sorular sorduğunu ele alacaktır.

Çalışmanın Amacı

Tez, distopik sinemanın sınıf çatışması tematik bakış açısına odaklanarak, bu türün sınıfsal yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* gibi distopik filmler, sınıf çatışması kavramı bağlamında analiz edilerek, distopik sinemanın bu tematik yansımaları ele alınacaktır. Distopik sinemanın sınıf çatışması temasını ele alma şekilleri ve insanların özgürlükleri için mücadeleleri çalışma kapsamında analiz edilerek, sınıf çatışmasının distopik sinemadaki yansımaları hakkında bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Önemi

Bu tez çalışması, distopik sinemanın sınıf çatışması temalarını analiz ederek, alanda yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışma, sınıf çatışması tematik alanına yeni bir perspektif sunarak, literatüre katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Analiz edilen filmlerdeki karakterler, mekanlar, semboller ve dil gibi unsurların nasıl kullanıldığına odaklanarak, sınıf ayrımının toplumsal, politik ve ideolojik anlamlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu analizler, sınıfsal adaletsizlik, güç dengesizliği ve sosyal hiyerarşiler gibi konuları anlama ve tartışmayı hedeflemektedir.

Tez, distopik sinemanın sınıf çatışması temalarının toplumsal bilinç oluşturmadaki potansiyelini vurgulamaktadır. Bu tür sinema filmleri, sosyal adalet, güç ve eşitsizlik gibi konular üzerinde düşünme sunar. Bu tez ile, distopik sinemadaki sınıf çatışması temaları incelenilerek, alana yeni bir perspektif getirilmesi ve gelecekteki araştırmalar için bir kaynak oluşturulması hedeflenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi ve Varsayımı

Tez çalışmasının yöntemi olarak söylem analizi seçilmiştir, çünkü bu yöntem, filmlerdeki sınıf çatışması temalarını ve sosyal yapıları incelemek için etkili bir araçtır. Tezde, Van Dijk ve Foucault'un söylem analizi yöntemi kullanılarak, dilin ve iletişimin toplumsal, politik ve ideolojik yapısını inceleyen bir inceleme yapılacaktır. Bu yöntem, filmlerde kullanılan dilin, karakterlerin konuşmalarının, diyalogların ve metinlerin analiz edilmesini içerir. Söylem analizi, filmlerdeki dilin nasıl şekillendiğini, karakterlerin nasıl konuştuklarını, hangi söylemlerin baskın olduğunu ve bu söylemlerin nasıl toplumsal normları yansıttığını anlamak için kullanılabilir.

Dil, ideolojik, kültürel, ekonomik, politik ve diğer alanların anlamlandırıldığı, ifade edildiği ve toplumla ilişki kurduğu zemin olarak nitelendirilebilir. Söylem, sadece dil öğeleriyle sınırlı kalmaz; davranışsal, göstergesel, görsel gibi çeşitli ifade şekillerini de içerir. Söylem, eylemlerle iç içe olan bir yapıdır. İnsanın söylemsel ve eylemsel faaliyetleri birbirini tamamlayabilir, etkileşime geçebilir ve birleşebilir (Çoban, 2003: 245). Van Dijk (1997: 164), söylemi “açık bir dil kullanımı, toplumsal etkileşim şekli” ve “toplumsal bir bağlamda tamamlanmış iletişimsel bir etkinlik şekli” olarak tanımlamaktadır.

Bir metnin yada konuşmanın bağlam içerisinde anlaşılması, söylemin anlaşılması anlamına gelir ve bu sebeple söylem çözümlemesi, dil kullanımının anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla bağlamları, bağlantıları ve iletişimi analiz etme yöntemlerini açığa çıkartır. Toplumsal sınıf, cinsiyet, statü, etnik köken, güç, yaş, ilişkiler veya algı toplulukları gibi bazı özelliklerin, yazılı veya sözlü iletişim biçimimizi büyük ölçüde etkilediği ve bu etkinin temelinde dinleyicilerin, okuyucuların ve çözümleyicilerin bu biçimler aracılığıyla konuşucuların veya yazarların toplumsal özelliklerini çıkarabilecekleri varsayılmaktadır (Van Dijk, 2008: 118). Söylemin anlaşılması, yalnızca içsel yapıların değil, dil kullanımıyla gerçekleşen eylemlerin ve bilişsel süreçlerin de açığa çıkarılmasını gerektirir. Bu bağlamda, incelenmesi gereken, daha geniş toplumsal yapıların ve süreçlerin bir parçası olan ve söylem vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişim ve etkileşimdir (Van Dijk, 1997: 164).

Foucault'nun çalışmalarında merkezi net bir şekilde belirlemek zor olsa da, sosyal bilimler alanında en önemli teorilerinden biri söylem analizidir. Foucault'nun eserlerinde bir merkez varsa, bu merkezi metinler ve dil oluşturur. Foucault'nun, söylemin hem özneli hem de nesneli inşa ettiği tezinin, sosyal teoriye en önemli katkısı olduğu öne sürülebilir. Pozitivizmin eleştirmenleri, hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde bilimsel söylemin analizinin nesnelerini ortaya çıkardığı sonucuna varmış olsalar da, Foucault'nun katkısı, aynı zamanda bilimsel söylemin özneli, özellikle de insan öznesini nasıl inşa ettiğini de açıklamak olmuştur. Foucault'nun söylem analizi, anlamın incelenmesinin yalnızca bir yazar üzerinde odaklanamayacağı varsayımıyla başlar (Hekman, 1999: 226).

Foucault'ya (1993: 9-10) göre, söylem tek başına değil, birlikte ve üretimiyle birlikte anlaşılabilir hale gelir. Söylemin anlaşılır kılınması ise söylemi oluşturan, çeşitlendiren ve sürekli hale getiren iktidar ve kurumlar aracılığıyla mümkündür. Ona göre, söylem, “görevi onun gücünü ve tehlikelerini önlemek, bellirsiz olagelişini dizginlemek, ağır korkulu maddiliğini savuşturmak olan bir takım yollarla, hem denetlenmiş, hem ayıklanmış, hem de örgütlenmiş ve yeniden paylaştırılmıştır”.

Bu tez çalışmasının varsayımı, dilin toplumsal inşasının ve söylemin ideolojik etkilerinin, distopik sinemanın sınıf çatışması temalarının anlaşılmasında önemli bir rol oynamasıdır. Dilin ve söylemin kullanımı, sınıf ayrımının temsili, güç ilişkileri ve sosyal hiyerarşiler gibi konular üzerinde etkili olabilir. Dolayısıyla, bu çalışmanın varsayımı, filmlerdeki dilin ve söylemin, izleyicinin algıladığı ve anladığı sınıf çatışması temalarının şekillenmesinde kritik bir faktör olduğudur.

Bu yöntem ve varsayım, çalışmanın filmleri analiz etmek ve sınıf çatışması temalarının sosyal, politik ve ideolojik anlamlarını anlamak için kullanılmasını sağlamaktadır. Söylem analizi yöntemi, filmlerdeki sınıf çatışmasının temsillerini ve bu temsillerin toplumsal bilinç oluşturmada nasıl etkili olduğunu daha iyi anlama imkanı sunmaktadır.

Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu tez çalışmasının kapsamı distopik sinemada sınıf çatışmasıdır. Tezde örneklem filmler Foucault ve Dijk'in söylem analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Sınıf çatışması açısından distopik sinemanın önemli örneklerinden olan ve 1999 sonrası çekilen, *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* filmleri çalışmanın sınırlılığını oluşturmuştur.

Tezin kapsamı, literatürdeki boşluğu doldurmayı ve distopik sinemadaki sınıf çatışması temalarının incelenmesini hedeflemektedir. Filmlerdeki dilin, karakterlerin konuşmalarının, diyalogların, metinlerin analizi yoluyla sınıf çatışmasının nasıl temsil edildiği, toplumsal, politik ve ideolojik anlamlarının neler olduğu araştırılmaktadır.

1. BÖLÜM

1. DİSTOPYAYI OLUŞTURAN TOPLUMSAL KOŞULLAR

Distopya, hem tarihsel hem de çağdaş bağlamlarda toplumsal eleştirilerin ve kaygıların ifadesi için edebi bir araç olarak değerini sürdürmektedir. Totaliter rejimlerin yükselişi, Soğuk Savaş dönemi, teknolojik ilerlemeler, çevresel sıkıntılar, toplumsal olaylar ve protestolar gibi günümüzün temel meseleleri, distopik eserlerin temel temasını oluşturur. Tezin bu bölümünde,

distopyanın kökenleri incelenerek, bu türün ortaya çıkışı ve günümüzdeki etkileri üzerine odaklanılacaktır.

1.1. Tarihsel Kökenler ve Distopyanın Doğuşu

Distopya türü, insanlığın tarihsel deneyimlerinden, toplumsal dönüşümlerden ve derin endişelerden beslenen bir edebi türdür. Bu türün doğuşunu anlamak, tarihsel bağlamı göz önünde bulundurmakla mümkün olur. Distopya türü, tarihin farklı dönemlerindeki büyük değişikliklerin ve toplumsal olayların yansıması olarak şekillenmiştir. Distopya, totaliter rejimlerin yükselişi, soğuk savaş dönemi, teknolojik ilerlemeler, çevresel sorunlar, toplumsal hareketler ve protestolar gibi tarihsel olaylar ve dönemlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu faktörler, distopya türünün ana temasını şekillendirmiş ve bu eserlerin toplumsal eleştirilerini ve uyarılarını taşımasına neden olmuştur.

1.1.1. Totaliter Rejimlerin Yükselişi

20. yüzyılın ilk yarısında, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri, ardından İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı kitlesel ölümler, soykırımlar ve totaliter rejimlerin dehşeti, ütopyanın yerine distopyayı edebiyatın merkezine yerleştirdi. 1920'ler, 30'lar ve 40'lar, geleceği sorgulayan ve korkutucu senaryolar sunan ilk distopik romanların ortaya çıktığı dönemi temsil eder. İki dünya savaşının dehşeti, Nazi Almanyası ve Stalinist Rusya'nın baskıcı yönetimleriyle birlikte, küresel bir nükleer felaket endişesinin gölgesinde geleceğin korkunç tasvirlerini sunan eserlere tanıklık etti. Yevgeny Zamyatin'in *Biz (We, 1924)*, Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya (Brave New World, 1932)* ve George Orwell'in *1984 (1949)* adlı eserleri, edebiyatta distopyanın yükselişinin başlangıcını işaret eder. Daha sonraki dönemlerde, 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında toplumsal ve siyasi çalkantılarla paralel olarak, distopya birçok eserin odak noktasında olmaya devam eder (Aygan 2023: 218-220).

Distopyalar, temelde baskıcı hükümetler ve insan hayatını tümünden kontrol altında tutan mekanizmalardan beslenir. Bu tür yönetimlerin dayattığı düzen anlayışıyla yaratılan dünyaları çevreleyen atmosfer ise olabildiğince kaotiktir. Distopya türü, totaliter rejimlerin yükselişi ve etkisiyle yakından ilişkilidir. Özellikle Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği gibi totaliter rejimler, birey haklarına büyük bir tehdit oluşturmuş ve bu dönemdeki toplumsal baskılar ve sansürler, distopik eserlerin temel temaları haline gelmiştir.

Nazi Almanyası, 1933 yılında Adolf Hitler'in iktidara gelmesiyle başlayan bir totaliter rejimdir. Bu dönemde, Nazi Partisi sansürü artırdı, kitap yakmaları gerçekleştirdi ve siyasi muhaliflere baskı uyguladı. Bu olaylar, totalitarizmin ve otoriterliğin yükselişinin distopya türünün oluşumunda etkili oldu. Sovyetler Birliği, Joseph Stalin döneminde sert bir totaliter rejim haline geldi. Bu dönemde, sansür, kitapların kontrolü, siyasi muhaliflere zulüm ve toplumsal

baskılar arttı. Totaliter rejimlerin kitap yakma, siyasi muhaliflerin baskı altına alınması ve kitapların kontrolü gibi uygulamaları, bu türün önde gelen özelliklerindendir. Bu dönemde yazarlar, düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlarını denemekten kaçınmadılar. Örneğin, George Orwell'in *1984* adlı romanı, totaliter bir rejim altında yaşayan bir bireyin deneyimini ele alır ve bireyin özgürlüğünün nasıl sınırlanabileceğini gösterir. Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* romanı ise toplumsal manipülasyonu işler (Neydim, Polatel, 2020: 55-57).

Bu eserlerde, distopik kurgusal dünyalarda, temel olarak baskıcı hükümetlerin ve insan hayatını kapsamlı bir biçimde denetleyen mekanizmaların inşa ettiği düzen, sınıfsal ayrımlar ve toplumsal baskılar aracılığıyla biçimlenmektedir. Distopya türü, toplumsal çalkantılar, siyasi değişikliklerle paralel olarak, bireylerin bireysel özgürlüklerini nasıl yitirdiklerini ve sınıf çatışmasının dünya üzerinde nasıl bir etki yaratabileceğini sorgulamaktadır. Bu tür eserler, genellikle totaliter rejimlerin yükselişi ve toplumsal baskının yoğunlaştığı dönemlerle ilişkilendirilir, bu nedenle distopik anlatıların, çağlarının siyasi ve toplumsal dokusuyla sık sık etkileşim içinde olduklarından söz edilebilir.

1.1.2. Soğuk Savaş Dönemi

“Soğuk Savaş” terimi, 1947-1991 yılları arasında ABD ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında gerçekleşen ideolojik ve siyasi rekabeti, çift kutuplu bir dünya düzeni ile ilişkilendiren bir kavramdır. Bu dönemde, bu iki büyük ülkenin liderliğindeki bloklar arasında yaşanan çekişmeler ve vekalet savaşlarının ortaya çıkması, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi büyük çatışmaların yaşanmamış olmasına rağmen, bu döneme “Soğuk Savaş” denmesine neden olmuştur. Bu dönemde uluslararası ilişkiler sahnesinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. İki büyük devlet, daha önce belirgin bir uluslararası etkinlik göstermemelerine rağmen, “süper güç” olarak kabul edilmiş ve dünya paylaşımı konusundaki sorunları şekillendirmiştir. Ayrıca, uluslararası ilişkilerde doktrinler ve ideolojiler ilk defa büyük bir rol oynamış, sömürge imparatorlukları ortadan kalkmış ve bağımsız devletlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, “Üçüncü Blok”, “Üçüncü Dünya” veya “Bağılantısızlar Bloku” olarak adlandırılan yeni bir gücün uluslararası siyasete girişini beraberinde getirmiş ve yeni sorunlara neden olmuştur. Uluslararası ilişkiler, zaman içinde hava sahasını, atmosferi ve nihayet uzayı kapsayacak şekilde genişlemiştir (Hasanov, 2019:16-17). Soğuk Savaş sürecinde, “U-2 Casus Uçağı” ve “Küba Füze Krizi” gibi olaylar dünya nükleer bir savaşın eşiğine gelmesine neden oldu (Özcan, 2015: 14).

NATO ve Varşova Paketi'nin kurulması Soğuk Savaş'ı kurumsallaştırır. Gözetim ve istihbarat faaliyetleri önem kazanır. NSA gibi istihbarat kurumları, iletişim teknolojileri ve ulusal güvenlik konularında çalışır. Telefon dinlemeleri gibi enformasyon toplama yöntemleri kullanılır ve uzay yarışı ile uyduların gözetim amaçları için kullanımı gelişir (Başaran, 2007: 14-17).

Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Varşova Paktı'nın sona ermesi, Almanya'nın birleşmesi ve komünist tehdidin Avrupa'ya yönelik sona ermesi, Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemi işaret etti (Özcan, 2015: 14). SSBC'nin çöküşü, ABD'nin bir yandan diğer süper güç olarak kabul edilen Sovyetler Birliği'ni yenerek zafer kazanmasını sembolize etmiş, diğer yandan Soğuk Savaş döneminde var olan iki kutuplu sistemin sonunu işaret etmiştir (Hasanov, 2019: 72).

Bu dönemin getirdiği korkuların ve endişelerin yansıtıldığı distopik eserler olarak Ray Bradbur'nin *Fahrenheit 451* (1953) ve Cormac McCarthy'nin *Yol* (*The Road*, 2006) adlı romanları Soğuk Savaş döneminden kaynaklanan belirsizlik, tehlike ve insanın doğasını sorgulama temalarını ele almaktadır. *Fahrenheit 451*, kitapların yasaklandığı bir distopyanın hikayesini anlatır. Kitap yakma görevlisi Guy Montag'ın hikayesi üzerinden, düşünce özgürlüğünün bastırıldığı, kitapların yakıldığı ve insanların duyarsızlaştığı bir toplumu tasvir eder. Bu eser, Soğuk Savaş dönemindeki sansür ve düşünce kontrolüne dair endişeleri yansıtır. Cormac McCarthy'nin *Yol* adlı romanı ise nükleer bir felaket sonrası dünyada hayatta kalmaya çalışan bir baba-oğulun yolculuğunu konu alır. Roman, insanlığın kendi yıkımına yol açabilecek teknolojik tehditlerin altında nasıl hayatta kalmaya çalıştığını gösterir.

Bu eserlerde, sınıf ayrımları, baskıcı hükümetler ve teknolojik tehditlerle şekillenen distopik dünyaların anlatılarak Soğuk Savaş döneminin endişelerinin yansıtıldığından söz edilebilir. Bu tür eserlerde, toplumun bu dönemde yaşadığı korkular ve belirsizlikler somutlaştırılarak betimlenmiştir. Soğuk Savaş dönemi, distopya türünün yükselmesine ve bu türün kalıcı olarak kültürel bir fenomen haline gelmesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle, Soğuk Savaş'ın distopyanın evrimindeki belirgin bir dönüm noktası olduğu söylenebilir.

1.1.3. Teknolojik Gelişmeler

Tarihsel olarak, insanlık madenler gibi kaynakları binlerce yıldır kullanmaktadır, ancak bu kaynakların etkili bir şekilde işlenmesi ve kullanılması ancak Sanayi Devrimi ile mümkün hale gelmiştir. Bu dönem, hammaddelerin işlenmesi ve endüstriyel üretimin başlamasıyla beraber teknolojik bir devrimi tetiklemiştir. Bu değişimler, insanların yaşam biçimlerini kökten değiştirmiştir. Sanayi Devrimi'nin etkisi, zaman içinde Birinci Sanayi Devrimi, İkinci Sanayi Devrimi, Üçüncü Sanayi Devrimi ve son olarak Dördüncü Sanayi Devrimi olarak adlandırılan aşamalara ayrılarak günümüze kadar gelmiştir. Her bir devrim aşaması, teknolojik ilerlemeler ve endüstriyel süreçlerdeki önemli değişiklikleri temsil etmektedir. Bu dönemler, insanların yaşamlarında gözle görülür farklılıklara yol açmıştır (Berktaş, 2021: 2-4).

Sanayi Devrimi, tarihsel olarak toplum, siyaset ve ekonomi alanlarında önceki dönemlerde görülmemiş büyük ölçekli ve hızlı değişikliklere neden olmuştur. Bu dönem, günümüzde birçok temel kavramın şekillenmesine katkıda bulunmuştur. İlk Sanayi Devrimi, 1765 yılında James Watt'ın buhar makinesini fabrikalarda kullanmaya başlamasıyla başlamıştır. Üretim sürecinde

yaşanan bu olumlu gelişmeler, ekonomik ve toplumsal yapıda köklü değişikliklere yol açmış, nüfus artışı ve ortalama yaşam süresinde artış gibi sonuçlar doğurmuştur. Birinci Sanayi Devrimi, dünyanın farklı bölgelerinin birbirine daha fazla entegre olduğu bir yapıyı şekillendirmiştir. İkinci Sanayi Devrimi, 1850’lerde elektrik teknolojisinin yanı sıra buhar, kömür, demir-çelik, elektrik, petrol ve kimyasal maddelerin üretim süreçlerinde kullanılmasını içerir. Bu dönem, seri üretimin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. İletişim araçları olarak telefon ve telgraf gibi önemli icatlar yanı sıra dayanıklı tüketim malları üretiminde de büyük bir dönemi temsil eder (Bilen, 2020: 136-138).

Üçüncü Sanayi Devrimi, 1970-1990 yılları arasında gerçekleşti. Bu dönemde yeni yasalar, vergiler ve uluslararası ticaretin büyümesi önem kazandı. Dijitalleşme ve bilgi teknolojileri ile üretim daha otomatik hale geldi. İlk mikro bilgisayarın (Altair 8800) ve Apple’ın kurulması bu dönemdeki önemli olaylardandı. Bu dönemde işçilik yerine makineler ve bilgisayarlar daha fazla kullanılmaya başlandı. Dördüncü Sanayi Devrimi (Endüstri 4.0) ise günümüzü kapsar. Robotlar, yapay zeka, 3D yazıcılar gibi teknolojiler üretimde büyük rol oynar. Dijitalleşme her alanda yaygındır. Nesnelerin interneti, akıllı üretim ve siber-fiziksel sistemler bu dönemin önemli özellikleridir. Almanya bu dönemin öncüsüdür, Alman Yapay Zeka Araştırma Merkezi bu alanda öncü çalışmalar yapmıştır (Berktas, 2021: 4).

İngiltere’de başlayan sanayi devriminin beraberinde getirdiği toplum yapısı, üretim odaklı ve makineleşmiş bir dünyanın başlangıcı olarak görülebilir. Makinelerin ya da bunların mülkiyetine sahip olanların iktidara geldiği bu dönemden itibaren teknoloji ve emek kriz temelli bir dönüşüme girmiştir. Her şeyin devlet, toplum ve işçi ordusu tarafından düzenlendiği bu yapıda makinelere büyük önem verilmektedir.

Buhar gücüyle çalışan buhar makinelerinin yoğun bir şekilde üretimde kullanılmasıyla birlikte, üretim alanlarının yapısı zorunlu olarak değişti. Daha önce insan gücüne dayalı üretim, büyük ölçüde makinelerin hakim olduğu bir sisteme dönüştü. İşçiler, bu değişiklikler karşısında zor durumda hissettiler ve makineleşen kapitalist düzene karşı isyan etmeye başladılar. Bu nedenle, sadece bir araç olarak görülen makineler, emeğin niteliksizleşmesi ve işçilerin yabancılaşması gibi temel sorunların kaynağı olarak algılandı. Bu durum işçilerin ayaklanmalarına yol açtı (Koca, 2020: 4535-4536).

Dünya Savaşları, silah ve askeri teknolojilerin ilerlemesine yol açtı. Birinci Dünya Savaşı, siper savaşları olarak bilinir. Bu savaş biçimi oldukça aşındırıcı ve zordu. Siperlerden ateş etmeyi sağlayan ayna sistemi, el bombaları, mayınlar, toplar ve kimyasal silahlar gibi yeni teknolojiler, siper savaşlarını sona erdiremedi. Ancak tanklar ve savaş uçaklarının gelişimi, geleneksel siper savaşlarını anlamsız hale getirdi. İkinci Dünya Savaşı ise silah sistemlerinin ve askeri teçhizatın savaşıydı. Stratejik olarak önemli denizaltılar, yoğun topçu ateşine sahip savaş gemileri, yüksek hızlı, hassas atış sistemine sahip tanklar, motorize birimler, uçak gemileri, uzun menzilli topçu

atışları, stratejik taarruzda kullanılan uçaklar ve savaşın sona erdiği Pasifik'te kullanılan nükleer bombalar savaşın belirleyici unsurlarıydı. Almanlar, İkinci Dünya Savaşı'nda Yıldırım Savaş Doktrini kapsamında en gelişmiş teknolojilere sahip tanklar ve uçaklar kullanıyordu (Karakoç, Yılmaz, 2020:234-237).

Dünya Savaşları sonrası distopik romanlar, günümüzün gerçekliğiyle benzerlikler taşır. Bu türün örnekleri, toplumsal yapıları ve fütüristik tahminleri ele alır. Distopik romanlar, günümüzün dijital çağına ilham verir. Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* adlı eseri, bilim ve teknolojinin toplumu nasıl şekillendirdiğini gözler önüne serer. Eserde, üretimin standardizasyonu ve toplumun kontrolü vurgulanır. Teknoloji, sadece toplumu değil, insanların özünü de etkiler. Teknolojiden uzaklaşmanın, öze dönmenin bir yol olabileceği düşünülse de, ilerlemenin yine teknolojiyle mümkün olduğu anlatılır. George Orwell'ın *1984* adlı eseri, teknoloji ve dijitalleşmeyi, yönetimin baskı aracı olarak ele alır. Büyük Birader'in toplum üzerindeki baskısı, günümüzün gözetim toplumuyla benzerlik taşır. Medya ve teknoloji, hakikat-sonrası dünyaların yaratılmasında ve propaganda dünyasının topluma dayatılmasında kullanılır (Tamer, 2022: 19-20).

Bu eserlerde, teknolojinin toplumu nasıl şekillendirdiği ve sınıflar arasındaki uçurumu nasıl derinleştirdiği işlenir. Teknoloji, bireylerin özgürlüğünü ve benzersizliğini tehdit ederken, toplumun genel refahını artırır. Ancak bu iyileşme, sınıf ayrımları ve kontrol mekanizmaları ile birlikte gelir. Distopik eserler, teknolojinin yükselişi sürecindeki sınıf çatışmasını vurgulayarak, günümüzün dijital çağında da geçerli olan toplumsal gerilimleri yansıtır. Bu eserler, teknolojinin getirdiği avantajlar ve tehlikeler arasındaki dengeyi sorgularken, sınıf çatışmasının toplumsal doku üzerindeki etkisini çarpıcı bir şekilde sunar. Bu eserlerde, teknolojinin toplumu nasıl şekillendirdiği ve sınıflar arasındaki uçurumu nasıl derinleştirdiği işlenir. Teknoloji, bireylerin özgürlüğünü ve benzersizliğini tehdit ederken, toplumun genel refahını artırır. Ancak bu iyileşme, sınıf ayrımları ve kontrol mekanizmaları ile birlikte gelir. Distopik eserler, teknolojinin yükselişi sürecindeki sınıf çatışmasını vurgulayarak, günümüzün dijital çağında da geçerli olan toplumsal gerilimleri yansıtır. Bu tür distopik eserlerde, teknolojinin getirdiği avantajlar ve tehlikeler arasındaki denge sorgulanırken, sınıf çatışmasının toplumsal doku üzerindeki etkisi sunulur.

1.1.4. Çevresel Sorunlar

Kömürün ilk kez endüstride kullanılmaya başlandığı 1700'lerde, hava kirliliği tarihsel olarak ilk defa görülmeye başladı. Sanayi devriminin 1800'lerde toplumun yaşam biçimlerini etkilemeye başlaması ve insanların şehirlerde yoğunlaşmaya başlaması, doğadaki kirlilik sorununu artırdı (Özcan, 2022: 412).

Sanayi devriminin ardından, hızla yükselen sanayi toplumu, çevre sorunlarına neden olan önemli bir faktör haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda, çevre sorunları insanlığın gündemine yerleşmiş

ve yeni boyutlar kazanmıştır. İnsanların yarattığı çevre ile doğal çevrenin etkileşimi, yapay çevredeki sorunlar ve her iki çevrede de ortaya çıkan sorunlar, toplumsal, ekonomik ve kültürel birçok sıkıntının temel kaynağı haline gelmiştir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren boyutları büyüyerek tüm insanlığı tehdit eden bir sorun haline gelen çevre sorununun çözümü, etkin ve verimli bir şekilde sağlanamamıştır. Kirliliğin farklı yönleri ve büyüklüğü incelendiğinde, sanayileşmenin çevre sorunlarının ana nedeni olduğu ilk bakışta görülmektedir. Sanayileşme, fabrika atıkları, orman tahribatı, doğal kaynakların tükenmesi, bitki örtüsünün zarar görmesi, canlı türlerinin yok olması, hava ve su kirliliği, gürültü gibi bir dizi çevresel kirliliğe yol açmaktadır (Ökmen, 2000: 18-20).

Çevresel sorunlarla ilgili kaygılar, 1970'lerin başından bu yana elli yıldan fazla bir süre geçti. Çevre kirliliği, aslında üretim ve tüketim faaliyetlerinin sonucudur. Genel olarak, nüfusun artmasıyla artan temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan üretim ve bu süreçle artan tüketim, çevre sorunlarının temel nedenidir. Tüketim odaklı büyüme, ülkelerin doğal kaynakları plansızca tüketmesi ve bu nedenle çevre zararının azaltılması için yeterli çaba sarf edilmemesi, çevre sorunlarının artmasına neden olmuştur. Fosil yakıtların kullanımının artması, sera gazlarının atmosferde birikmesine yol açmış ve bu da biyolojik çeşitliliğin azalmasına, iklim değişikliklerine, kuraklık, sel, fırtına gibi doğal afetlere neden olmuştur. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yeterince yatırım yapılmaması, aşırı tüketimin bu kaynakların yetersiz kalmasında rol oynamıştır. Sanayi tesislerinin üretim sonuçlarının su kaynaklarına zehirli atıklar bırakması, ekolojik dengeyi bozmuş ve bu tesislerin denetlenmemesi, çevre sorunlarının bir diğer nedeni olarak öne çıkmıştır (Aydın, 2022: 206).

Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan; doğal kaynakların tükenmesi, çevresel felaketler ve iklim değişikliği gibi çevresel sorunların distopik eserlere yansısıyla birlikte gezegenin çöküşü ve insanlığın sürdürülebilirlikle başa çıkma yeteneği konuları ele alınmıştır. Örneğin, Margaret Atwood'ın *Damızlık Kızın Öyküsü* (*The Handmaid's Tale*, 1985) adlı romanı, çevresel felaketler sonucu değişen bir dünyada toplumsal kontrolü ve doğal kaynakların kontrolü konularını işler.

Çevresel sorunların distopyayı oluşturtasındaki temel bağlam, sanayileşmenin ve modern toplumun doğal dünya ile olan etkileşimindeki derin değişimleri vurgulamaktadır. Sanayi devriminin başlangıcından itibaren artan üretim ve tüketim, doğal kaynakların plansızca tükenmesine ve çevre kirliliğinin artmasına yol açmıştır. Bu durum, çevre sorunlarının temel nedenlerinden biri olarak kabul edilir. Distopik eserler, bu çevresel sorunları gelecekteki olası sonuçlarıyla birleştirerek, gezegenin çöküşünü ve insanlığın sürdürülebilirlikle başa çıkma yeteneğini tartışır. Bu eserlerde, doğanın insanlar tarafından tahrip edilerek kontrol edildiği bir gelecek tasvir edilir. Çevresel felaketler sonucu değişen bir dünyada, toplumsal düzenin yeniden şekillenmesi ve doğal kaynaklara erişimin sınırlandırılması gibi temalar, bu türün temel öğeleri olarak incelenebilirler.

1.1.5. Toplumsal Hareketler ve Protestolar

Toplumsal hareketler, ortak hedeflere sahip ve dayanışma içindeki bireyler tarafından oluşturulan kolektif eylemlerdir ve genellikle elitlere, otoritelere, diğer gruplara veya kültürel normlara karşı yönelirler. Tarihsel olarak, farklı bölgelerdeki toplumsal çatışmalar ve talepler, ulusal devletlerin gücünü sağlamlaştırdığı 19. yüzyılda, modern toplumsal hareketler olarak adlandırılmaya başlandı. Modern toplumsal hareketlerin gelişimi 19. yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Bu dönemde önemli değişiklikler yaşandı ve geleneksel olarak cemaat grupları tarafından yürütülen savunmacı eylemlerden, daha organize, öz bilinçli ve kalıcı hareketlere evrildi. Bu hareketler, yeni haklar ve fırsatlar arayışında yer aldılar (Topaloğlu, 2014: 134-135).

Eski sosyal hareketler terimi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren öne çıkan hareketleri tanımlar. Bu hareketlerin temel odak noktası, sınıf bilinci ve ulusalcılıktır. Bu hareketler, genellikle benzer sosyo-ekonomik, politik ve kültürel yapıya sahip insanlar tarafından oluşturulur ve hiyerarşik bir şekilde partiler, sendikalar veya illegal organizasyonlar aracılığıyla örgütlenir. Sosyal hareketleri yönlendiren liderler, iktidarı ele geçirme stratejilerini belirlerler. Diğer örgüt üyeleri ise hareketlere katılmak için sadece aktif bir rol oynarlar, karar alma veya otonomi hakları yoktur. Bu nedenle, eski sosyal hareketler temsili demokrasiyi benimsemişlerdir. Bu dönemdeki ana hareketler sosyalist hareketlerdir. Onlar, işverenlerin işçilere uyguladığı baskıyı eleştirmiş ve sosyalist iktidarın bu baskıyı sona erdirebileceğine inanmışlardır, genel olarak Fransız Devrimi'nin ilkelerini (eşitlik, özgürlük ve kardeşlik) benimsemişlerdir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara geldiklerinde, başlangıçtaki amaçlarının çok azını gerçekleştirebilmişlerdir ve muhalif kimliklerini kaybetmeye başlamışlardır. 1960'lar, yeni sosyal hareketlerin başlangıcı olarak kabul edilir (Aldemir, 2010: 19).

1960'lı yıllardan itibaren, dünya genelinde gençlerin toplumsal değişim ve eşitlik talepleri yükseldi. Bu dönemde “kızıl kuşak” olarak adlandırılan gençler, daha fazla özgürlük, adalet ve temiz bir çevre istediler. Gençlerin bu isyanı dünya genelinde yayıldı, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde devrimci şiddet eğilimi arttı. Üçüncü dünya ülkeleri, ABD ve Avrupa ülkelerinin politikalarına karşı tepki gösterdi ve sosyalist ideolojiye yöneldi. Bu dönemde “hippi kültürü” ortaya çıktı, kültürel değişim ve toplumsal değerlerdeki değişiklikleri savundu. 1968 olayları, Vietnam Savaşı'na karşı yapılan gösteriler ve Martin Luther King'in öldürülmesinin ardından büyüdü. Avrupa'da, özellikle Fransa ve İtalya'da, gençlik hareketleri radikalleşti ve toplumsal adalet talepleri arttı. Türkiye'deki 68 kuşağı, diğer ülkelere farklı bir tablo çizdi. Türkiye'de olaylar daha uzun süreli ve köklüydü. Aydınlar, siyasetçiler ve halkın her kesimi tepki gösterdi. Türkiye'de 68 olayları, uzun yıllar devam etti ve toplumsal hareketlerin bir parçası oldu (Bulut, 2011: 127- 145).

1960'ların toplumsal hareketleri, sivil haklar mücadelesi ve anti-savaş protestoları gibi olaylar, bireylerin haklarına duyarlılığı artırdı ve distopik eserler bu dönemde toplumsal

adaletsizliklere, otoriterliğe ve baskılara karşı çıkışları yansıttı. Bu dönemde distopik eserler, toplumsal adaletsizliklere, otoriterliğe ve baskılara karşı çıkışları yansıttı. Örneğin, Anthony Burgess'ün *Otomatik Portakal* (*A Clockwork Orange*, 1962) adlı romanı, şiddet ve özgürlük temasını ele alır.

1968'den itibaren toplumsal hareketlerde işçi sınıfı dışındaki öğrenciler ve kadınlar daha etkili hale geldi. Bu hareketler kültürel kimliğin ifade edilmesine odaklandı ve Marksist teoriyi sorguladı. Talepler, ekonomik yerine kültürel alanlara yönelikti, kimlikler rahatça ifade edilebilir istendi. Öğrenci ayaklanmaları, siyasi, ekonomik ve kültürel sonuçlar doğurdu, otorite sorgulandı ve değerler değişti. Güney Kore'de askeri rejim ve politik mücadele nedeniyle toplumsal ayaklanmalar meydana geldi. Hızlı kapitalist gelişme, sosyal ve ideolojik çelişkiler ve askeri diktatörlük, bu hareketlerin nedenleriydi. Yeni toplumsal hareketler, neo-liberal küreselleşmeye karşıydı. Farklı amaçlara sahip çeşitli toplumsal hareketlerin bir araya geldiği ağ örgütlenmeleriyle oluştu. "Başka Bir Dünya Mümkün" sloganı, dünya düzenine karşı olma eğilimini ifade etti. 21. yüzyılda, yeni teknoloji ve taktiklerle yeni toplumsal hareketler doğdu. Ekonomik krizler, "Wall Street'i İşgal Et" ve "Öfkeli Hareketi" gibi hareketlere yol açtı. Temel talepler, insanların daha fazla söz sahibi olmak istemeleri ve daha geniş hakları talep etmeleriydi (Dede, 2015: 75-91).

Modern dönemdeki toplumsal hareketler, farklı amaçlara sahip olabilir, bazıları dar kapsamlı, örneğin marihuananın yasallaştırılması gibi, bazıları ise daha geniş, örneğin kapitalist dünya sisteminin değiştirilmesi gibi hedefler taşıyabilir. Ancak, genelde bu hareketler, belirli bir ana tema altında faaliyet gösterirler, ancak bazen bu durum iç karışıklıklara yol açabilir. Bireylerin benzer ihtiyaçlarından kaynaklanan bir geçiş süreci olabilir (Yanık, Öztürk, 2014: 48).

2010'da ise Arap Baharı olarak bilinen olayların temelleri, Tunus'ta yaşandı. Bu olayların fitili, seyyar satıcılarına karşı belediye zabıtalарının şiddet uyguladığı ve bu şiddete karşı çıkan Muhammed Buazizi'nin kendini ateşe vermesiyle ateşlendi. Buazizi hastaneye kaldırıldı ancak ölünce, Tunus halkı 2011'de 5000 kişilik bir protesto yürüyüşü düzenledi. Başlangıçta Buazizi'nin ölümüne tepki olarak başlayan protestolar, hızla daha geniş taleplere dönüştü ve hükümetin yaşam koşullarını iyileştirmesini talep etti. Polisin sert müdahalesi ve Tunus Cumhurbaşkanı'nın 14 Ocak 2011'de istifası, olayların gidişatını değiştirdi. Arap Baharı, Tunus'tan diğer Arap ülkelerine yayıldı ve bir özgürlük hareketine dönüştü. Libya, Arap Baharı'nın en derin etkilerini yaşayan ülkelerden biriydi. Libya'da, Muammer Kaddafi'ye bağlı güçler ile Arap Baharı savunucuları arasında şiddetli çatışmalar yaşandı ve birçok insan hayatını kaybetti. Ancak Libya'daki çatışmalar dış müdahalelerle farklı bir hal aldı. Özgürlük hareketleri, dış müdahalelerle bir çıkar çatışması içine sürüklendi. Özellikle Amerika Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Libya'yı ziyareti ve Kaddafi'ye karşı olan güçler için birleşme çağrısında bulunması, dış müdahalenin bu sürecin bir parçası olduğunu gösteriyor. Arap Baharı, Tunus'ta başlayan ve ardından diğer Arap

lkelerine yayılan bir özgürlük hareketidir. Ancak bazı ülkelerde dış müdahaleler, çatışmaların seyrini değiştirmiştir (Vardarlier, Zafer, 2019: 385).

2011, toplumsal hareketlerin 1960’lar ve 1970’ler gibi çeşitlendiği ve sayısının arttığı bir yıldır. Yunanistan’da Aganaktismenoi hareketleri küresel düzeyde dikkat çekti. Tahrir protestolarıyla başlayan ve şehirlerin ana meydanlarında patlak veren protestolar, “meydan hareketleri” olarak adlandırılmaya başlandı. 2011 sonrası, işgal hareketleri ve eylemler göz önüne alındığında, 2012’de Uzak Doğu ve Avrupa’da birçok ülkede belirginleşti ve 2013’te Türkiye’de Gezi Olayları ve Brezilya’da gerçekleşen 2013 Brezilya Protestoları gibi toplumsal olaylar, dünya çapında büyük yankı uyandıran olaylar olarak tanınır hale geldi (atı, Kebapçı, 2022: 238).

Günümüzde küreselleşmenin etkilerini hissettirdiği bir dönemde, toplumsal yaşam ve kültür üzerindeki bu etkilere karşı direnç ve tepki gösteren yeni mücadeleler görülmektedir. 21. yüzyılda ortaya çıkan Küresel Adalet Hareketi gibi, bu küresel hareketler, hem “eski” hem de “yeni” hareketlerin özelliklerini taşıyan birçok farklı eylemin birleşiminden oluşmaktadır.

Toplumsal hareketler, insanların ortak amaçları doğrultusunda dayanışma içinde hareket ettiği ve sıklıkla mevcut elitlere, otoritelere veya toplumun belirli kesimlerine karşı durduğu kolektif eylemlerdir. Distopik eserler, toplumsal adaletsizliklere, otoriterliğe ve baskılara karşı bir tepkinin ürünü olarak ortaya çıkar. Bu tür eserlerde, sıklıkla gelecekteki olası karanlık senaryolar tasvir edilir, toplumsal düzenin çöküşü ve insanlığın sürdürülebilirlikle başa çıkma yeteneği tartışılır. Toplumsal hareketlerin ve distopik eserlerin bir araya gelmesi, toplumsal değişimin ve adaletin savunucuları tarafından yaygın bir şekilde kullanılan bir yaklaşım olmuştur. Bu tür eserler, mevcut durumu sorgulamak, geleceğe dair uyarılarda bulunmak ve toplumsal değişimi teşvik etmek için bir araç olarak işlev görürler. Toplumsal hareketler ve distopik eserlerin, toplumsal değişimin itici gücü olarak birbirini tamamladıkları ve insanlığın daha adil, sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerlemesine katkıda bulunduklarından söz edilebilir.

1.2. Günümüzde Distopya

Günümüzde distopya türü, edebiyat ve sinemanın ve düşünce dünyasına önemli bir katkısı olarak kabul edilmektedir. Bu tür, tarihsel kökenlerden gelen zengin bir mirasa sahip olup, modern toplumun endişelerini ve geleceğe dair kaygıları yansıtarak güçlü bir etki yaratmaktadır. Günümüzde distopya eserleri, insanlığın potansiyel karanlık yönlerini, toplumsal eleştirileri ve teknolojik gelişmelerin olası sonuçlarını sorgulama firsatı sunduğundan bahsedilebilir.

1.2.1. Teknolojik İlerleme

Son yıllarda, teknolojiye yaşanan inanılmaz ilerlemeler, insanların yaşam tarzları, düşünce kalıpları ve davranışlarında köklü değişikliklere yol açarken, iş dünyasında da birçok dönüşüme

neden oluyor. Zira küresel ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri, endüstrinin rekabet yapısını etkiliyor ve işletmeleri yeni teknolojilere yönelmeye zorluyor. Hatta geleneksel tarım ve inşaat gibi sektörler bile rekabet edebilmek için yeni teknolojilere adapte oluyorlar. Bu trend, işletmeleri ve iş uygulamalarını teknoloji odaklı hale getiriyor ve bu teknoloji yoğun ortamlar, her yeni teknolojinin etkisiyle hızlı ve sürekli değişimlere maruz kalıyor. Yeni teknolojilerin girişi işletmelerin iş tanımlarını, iş süreçlerini ve iş yapma biçimlerini sürekli olarak dönüştürmektedir (Erer, 2021: 81).

Özellikle son yarım yüzyıl boyunca, teknolojinin en hızlı gelişen alanlarından biri tıptır. Bu teknolojik ilerlemeler, sağlıkla ilgili birçok terimle ifade edilir, örneğin tıbbi teknoloji, sağlık teknolojisi, sağlık hizmetleri teknolojisi ve benzerleri. Bazı durumlarda ise tıbbi teknoloji için gelişmiş teknoloji ve yüksek maliyetli teknoloji gibi terimler de kullanılır. Tıbbi teknoloji, uzun dönemli bakım ve rehabilitasyon sağlama, hastalıkları önleme ve tedavi etme, sağlık personelinin uyguladığı tüm yöntemleri içeren geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu alan, tıbbi malzemelerden tıbbi cihazlara, ilaçlardan cerrahi yöntemlere kadar birçok farklı bileşeni içerir (Şemin, 1999: 11).

Farklı toplum kesimlerinde ve çeşitli sektörlerde meydana gelen teknolojik değişiklikler, eğitim sistemini de etkilemektedir. Bilgiye olan ihtiyacı karşılamak için öğrenme süreçlerinin daha etkili hale getirilmesi gereklidir. Bu nedenle dijital platformlarda oluşturulan eğitim ortamları önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim teknolojisinin araçları arasında radyo, televizyon, video, bilgisayar, projektör, hesap makineleri, konsept haritaları, uzaktan eğitim programları gibi teknolojik çözümler bulunmaktadır (Elvan, Mutlubaş, 2020: 101-103).

20. yüzyılın ikinci yarısında, transistörün ve mikro elektroniğin keşfi, teknolojide hızlı bir dönüşüme neden oldu. Bu dönemde uzay, bilgisayar, sensörler, hassas güdümlü silahlar, lazer teknolojileri ve internet gibi önemli keşifler yapıldı. Bu teknolojik değişim hızlı ve kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşerek Dünya'yı otomasyon ve bilgi ile donattı. Zaman ve mekan algısını değiştirdi ve ani toplumsal yapı değişikliklerine yol açtı. Silahlı Kuvvetler, bu teknolojik ve toplumsal değişime uyum sağlamak için hızla organizasyonlarını değiştirmektedir. Bu gelişme, zırh teknolojisinin gelişimi, araçların zırhlanmasında kullanılması, savunma hatlarının hızla aşılması, yaya birliklerinden mekanize piyade birliklerine geçiş ve askeri hareket planlarında yapılan değişiklikler gibi örneklerle gösterilebilir (Akçay, 2018: 4).

Günümüzde hızla gelişen teknoloji, hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu teknolojik yenilikleri insanlara duyurmak ve sunmak artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Küreselleşen dünya, iletişimin artmasını sağlamış ve insanları farklı küresel pazarlara yönlendirmiştir. Kaliteli ürünleri daha uygun maliyetlerle üretme ihtiyacı, rekabetçi bir piyasa için vazgeçilmezdir. Bu da otomasyon teknolojisinin üretimde kullanılmasıyla mümkün hale gelir. İnsanlar fiziksel yeteneklerinin sınırları nedeniyle, daha zorlu işlerde kullanmak üzere çeşitli makineler geliştirmiştir. Bu ilkel makineler zamanla teknolojinin ilerlemesiyle geliştirilmiş ve insana benzeyen makineler üretilmiştir. İlk başta insan yardımıyla çalışan bu makineler, zaman

içinde geliştirilerek çevresel faktörleri de kullanarak otomatik çalışma yeteneğine sahip hale gelmiştir. Sanayide kullanılan birçok robot bulunmaktadır. Robotlar genellikle üretim maliyetlerini düşürmek ve daha kaliteli üretim yapmak amacıyla kullanılır. 1950’lerde otomasyon, elektronik ve iletişimin gelişmesi ile birlikte robot teknolojisinde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir (Çengelci, Çimen, 2005: 69-70).

Makineleşme süreci, elektrik ve seri üretim kapasitelerinin keşfinden sonra toplumların sanayi toplumu olarak kabul edilen evreye ulaşmasını hızlandırdı. Ancak insanlar bu evrede de yeni gelişmelere odaklanmış ve otomatik işleyen makineler hedeflerine bilgisayarların icadına ve bilgi teknolojisinin ilerlemesine yol açmıştır. Özellikle 1950’lerde, bazı bilim insanları, bilgisayarların artık bazı otomatik işleri yapabildiğini göz önüne alarak yapay zeka konsepti etrafında çalışmalar yapmaya başlamıştır. Allen Newell ve John McCarthy gibi araştırmacılar, o dönemin standartlarına göre oldukça sınırlı olsa da, bazı yazılımlar geliştirerek robotlara zeka kazandırma yönünde önemli adımlar atmışlardır. 1956’da Dartmouth Üniversitesi’nde düzenlenen bir konferansta, bu gelişmelere “yapay zeka” adı verilerek yeni bir bilim dalının doğmasına öncülük etmişlerdir (Öztemel, 2020: 101).

Günümüzdeki bu teknolojik ilerlemeler, distopyanın temel konularından biri olan bireysel mahremiyetin kaybı ve sürekli gözetim meselesini daha da derinleştirmektedir. İnternet, sosyal medya platformları, akıllı cihazlar ve dijital izleme sistemleri gibi teknolojik araçlar, bireylerin günlük yaşamlarını daha yakından ve sürekli bir biçimde izlenilmesini sağlar. Bununla birlikte, bu teknolojik ilerlemeler, kişisel mahremiyetin korunması ve veri güvenliği konularını da gündemde tutmaktadır. Günümüzde, teknoloji ve mahremiyet arasındaki bu denge, önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. Ayrıca, bu konuları işleyen film, dizi ve kitap örnekleri bulunmaktadır. Örnekler arasında George Orwell’in *1984* adlı romanı, bireylerin sürekli gözetim altında olduğu totaliter bir toplumu anlatır. Neal Stephenson’ın 1992 tarihinde yayımlanan *Parazit (Snow Crash)* adlı romanı, sanal gerçeklik, siber güvenlik ve bireysel mahremiyet konularını bir araya getirir. 2011 yılında yayımlanmaya başlayan *Kara Ayna (Black Mirror)* adlı antoloji dizisinin, teknolojinin mahremiyet üzerindeki etkilerini vurguladığından söz edilebilir. Dave Eggers’in *Çember (The Circle, 2013)* adlı kitabında da, bir teknoloji şirketinin toplumsal etkileri distopya içinde ele alınır. 2015-2019 yılları arasında yayımlanan *Mr. Robot* adlı dizi, bir halk kahramanı olan bilgisayar korsanının (hacker) hikayesini anlatır. Dizide siber güvenlik, bireysel mahremiyet ve toplumsal kontrol konuları ele alınır.

Günümüzdeki hızlı teknolojik ilerlemeler, hem fırsatlar hem de büyük endişeleri sunmaktadır. Teknolojinin sunduğu yeni olanaklar, insanların yaşam tarzlarını, iş dünyasını ve sağlık hizmetlerini dönüştürme potansiyeline sahiptir. Ancak bu ilerlemeler, aynı zamanda bireysel mahremiyetin kaybı, sürekli gözetim ve veri güvenliği konularını da beraberinde getirmektedir. İnternetin ve dijital teknolojilerin yaygınlaşması, insanların günlük hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş durumda. Ancak bu durum, kişisel bilgilerin ve mahremiyetin

daha da açık hale gelmesi anlamına geliyor. Distopya türündeki eserler, bu teknolojik ilerlemelerin olası sonuçlarını sorgulamaktadırlar.

1.2.2. Toplumsal Eşitsizlik

İnsan topluluklarının tarih boyunca, yaşam standartları, haklar ve benzeri faktörler açısından bazı bireylerin diğerlerine göre daha avantajlı bir konumda olduğu gözlenmiştir. Bu toplumsal eşitsizlikler, insanlar arasındaki farklılıkların bir sonucu olarak uzun bir süredir düşünce konusu olmuştur. Kapitalizm, günümüzde kitlesel işsizliği kalıcı hale getiren bir yönde ilerlemektedir. Otomasyon hızla gelişmekte ve karlılığı belirlemede temel bir faktör haline gelirken, emek gücünün üretimdeki payı sürekli olarak azalmaktadır. İş güvencesi olmayan, geçici işlerde çalışan ve iş sahibi olmanın ve işsizlik arasındaki belirsiz alanlarda bulunan bireylerin sayısı giderek artmaktadır (Erdendoğdu, 2014: 4-23).

Eşitsizlik, geçmiş toplumlarda da mevcut bir olgu olsa da, günümüz toplumlarında oldukça ciddi ve hayati bir sorun haline gelmiştir. Küreselleşme, içinde taşıdığı temel çatışmalarla birlikte, modern toplumların olağanüstü hızlı bir farklılaşma ve eşitsizlik süreci yaşadığı bir dönemi işaret etmektedir. Toplumsal eşitsizlik, toplumun içinde bulunan farklı gruplar arasında cinsiyet, servet, ırk, renk, sınıf, statü, itibar, tabaka, gelir durumu, eğitim seviyesi gibi çeşitli farklılıklar düzleminde ortaya çıkan eşitsizlikleri ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Bu eşitsizlik, belirli bir grup veya gruplar içinde yer alan bireylere, diğer bireylere kıyasla eşit olmayan ödüller veya fırsatlar sunma eğilimini ifade eder (İnce, 2017: 303-304).

Günümüzde, toplumsal eşitsizlik temaları, distopik edebiyat, sinema ve televizyon dizilerinde sıklıkla işlenen halen büyük bir güncellik taşıyan konulardan biridir. Özellikle ekonomik eşitsizliklerin arttığı, sosyal sınıf farklılıklarının keskinleştiği ve sosyal adaletin ciddi bir şekilde sorgulandığı bir dönemde, bu temaların önemi daha da belirgin hale gelmiştir. Bu temayı ele alan distopik kitaplar arasında H.G. Wells'in *Zamanda Yolculuk* adlı eseri, farklı zaman dilimlerinde yaşayan iki farklı insan türünün varlığını ele alır ve toplumsal sınıf farklılıklarını gösterir. Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı klasik eseri, gelecekteki bir toplumu tasvir eder ve sınıfsal düzenin merkezinde teknolojik ve biyolojik müdahaleleri inceler. Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451* romanı ise kitapların yasaklandığı bir toplumu konu alır ve bilgiye erişimle sınıfsal eşitsizlik arasındaki ilişkiyi sorgular. Frank Herbert'ın *Çöl Gezegeni (Dune, 1965-1985)* serisinde de, toplumsal düzenin ve güç ilişkilerinin distopik bir yorumu sunulur. Alfonso Cuarón'un yönettiği 2009 yılında yayımlanan *Son Umut (Children of Men)* filminde, dünyanın gelecekte nüfus sorunları ile baş etmeye çalıştığı distopik bir toplum tasvir edilerek toplumsal eşitsizlik gösterilir. Neill Blomkamp'ın yönettiği *Yasak Bölge 9 (District 9, 2009)* filminde, uzaylıların Güney Afrika'ya getirildiği ve onların ayrımcılığa uğradığı bir dünyayı tasvir eder. Film, ırksal ve toplumsal eşitsizlikleri vurgular. Rian Johnson'ın yönettiği *Tetikçiler (Looper, 2012)* filmi, gelecekte suikastçıların kullanıldığı bir distopyayı konu alır. Film, geleceğin

toplumsal ayrımcılık ve eşitsizliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir suç dünyasını anlatır. Bong Joon-ho'nun yönettiği 2013 yılında yayımlanan *Kar Küreyici (Snowpiercer)* filmi, gezegeni donduran bir iklim felaketinin ardından hayatta kalan insanların yaşamak için sığınabileceği dev bir treni konu alır. Trenin farklı vagonları, toplumsal sınıf farklılıklarını ve eşitsizliği temsil eder. 2017 yılında yayımlanmaya başlayan *Damızlık Kızın Öyküsü (The Handmaid's Tale)* ise Margaret Atwood'un aynı adlı romanından uyarlanan bir dizi olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın hakları temalarını ele alarak toplumsal eşitsizlik konusunu işler.

Distopik eserlerde, toplumsal eşitsizliklerin arttığı bir dünya düşünülerek, geleceğin potansiyel tehlikeleri ve tehditleri ortaya konulmaktadır. Bu eserler, sosyal sınıf farklılıkları, ekonomik eşitsizlikler ve siyasi baskıları sorgulamaktadırlar. Aynı şekilde, toplumsal eşitsizlikle ilgilenen bu eserler de, bu sorunların derinliği ve yıkıcı etkileri distopik bir bağlam içinde anlatılmaktadır. Bu tür eserler, olası bir geleceği tasvir ederken, insanları mevcut sorunlara dikkat çekmeye ve değişim için harekete geçmeye teşvik etmektedir. Toplumsal eşitsizlikle ilgilenen eserler de bu konular ele alınarak, distopik bir geleceğin ne kadar korkutucu olabileceği gösterilmektedir. Bu tür eserlerde, mevcut sorunların ve tehlikelerin farkına varılarak bu sorunlarla mücadele edilmesine yönelik mesajlar bulunabilir.

1.2.3. Terörizm

Günümüzde terör, küresel barışı ciddi şekilde tehdit eden bir sorun olmuştur. Terörizmin fıkirsal temeli, başlangıçta bir felsefi akım olarak ortaya çıkmıştır. Ancak sonradan bu felsefi boyutunu kaybederek farklı ideolojiler için bir araç haline gelmiştir. Bu evreden sonra anarşizm, artık terörizm olarak anılmaya başlanmıştır. Uluslararası düzen, özellikle soğuk savaş döneminde süper güçlerin dış politika aracı haline gelmiştir. Teröristler, çeşitli düşünce, fikir ve inanç sistemlerine referans vererek, eylemlerine ve hedeflerine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar. Terörizmin temel nedenlerinden biri de dini inançlar olmuştur. Son yıllarda din temelli terörün dünya gündemine gelmesinin nedenlerinden biri, İran ve Ortadoğu'daki olaylar olmuştur. Özellikle Filistin davası etrafında şekillenen bazı gruplar şiddet içeren eylemlere yönelmişlerdir. 1979'daki İran devriminden sonra, Batı'ya bir tepki olarak din temelli terör faaliyetlerinin ortaya çıktığı görülmüştür. 1979 İran devriminden sonra, dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye'deki radikal gruplar ve bireyler arasında "dinin bir idari sistem olarak devrimle gerçekleştirilebileceği" inancının yükseldiği gözlenmiştir. Türkiye'de radikal grupların çoğu, İran kaynaklı şii yazarların ve din adamlarının eserlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu nedenle Hizbullah ve diğer İslamcı örgütler, mezhebi farklılıklara dayanmasa da, fikri kökenlerini şii dünyasındaki düşünürlerden alan yeni bir dini anlayışı Türk toplumuna taşıma çabası içinde olmuşlardır (Kuyaksıl, 2014: 81-86).

Terör faaliyetleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurumsal bir kimlik kazanarak yeni bir boyut kazanmıştır. Modern terör örgütleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. Savaş sonrasında yeni

uluslar, devletler ve toplumların şekillenmesi beraberinde yeni sorunları da getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası etkili olan terör örgütleri genellikle kendi kaderini tayin etme düşüncesi ile ulusal kurtuluş mücadelesini terörizm aracılığıyla sürdürmüşlerdir. Bu dönemin önde gelen terör örgütleri arasında IRA ve ETA örnek olarak verilebilir. Bu dönemde ortaya çıkan terör örgütleri, genellikle etnik kimlik temelinde faaliyet göstermişlerdir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle Soğuk Savaş sona ermiş ve dünya siyasi sahnesi tek kutuplu bir yapıya evrildi. Bu yeni siyasi düzlemde dini motifleri öne çıkaran terör örgütleri ortaya çıkmıştır. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren dini temellere dayalı terör örgütleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmış ve faaliyet göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası tek süper güç olan ABD, beklenmedik bir zamanda, beklenmeyen bir yerden ve beklenmedik bir şekilde büyük bir terör saldırısına maruz kalmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD topraklarından havalanan 4 ticari yolcu uçağından ikisi Dünya Ticaret Merkezi kulelerine, bir diğeri Savunma Bakanlığı binasına ve diğeri hedefine tam olarak ulaşmadan düşmüştür. Bu saldırı sonucunda Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kuleleri tamamen çökmüş ve içlerinde bulunan yaklaşık 3000 kişi hayatını kaybetmiştir (Erdil, 2011: 158-161). 11 Eylül saldırıları, terörün tüm dünya için ciddi bir tehdit olduğunu gösterdi. Bu olay, terörizmle mücadelenin uluslararası işbirliği ve dayanışma gerektiren bir sorun olduğunu açıkça ortaya koydu (Gürel, 2015: 15).

Distopya ve terör temaları, edebiyat, sinema ve televizyon dünyasında sıkça karşılaşılan ve izleyici ya da okuyuculara derinlemesine düşünmeye sevk eden güçlü bir kombinasyon sunar. Bu temalar, toplumların geleceğini ve insanlığın karanlık yüzünü ele alırken, sıklıkla güç ilişkilerini, otoriter rejimleri ve bireylerin özgürlük mücadelesini de incelemektedir. Ridley Scott'un yönetmiş olduğu 1982 yılında yayımlanan *Bıçak Sırtı (Blade Runner)* gibi bir bilim kurgu klasiği, gelecekteki yapay zekaların ve insansı robotların terörizmin temel bir yönü olduğu bir dünyayı tasvir ederken, James McTeigue'nin yönettiği *V for Vendetta (2006)* filmi, totaliter bir hükümete karşı direnişin ve terörizmin siyasi bir araç olarak kullanılmasını vurgular. 2015 yılında yayımlanmaya başlayan *Enginlik (The Expanse)* adlı dizide, farklı gezegenler ve topluluklar arasındaki siyasi gerilimleri ve terörizmi işlerken, toplumsal çalkantıların altındaki bu temaları inceler.

Distopik eserler, genellikle toplumsal adaletsizlikleri ve otoriterliği ele alırken, terörizm, bu tür sorunların radikal ve şiddetli bir tepkisinin bir yansıması olarak işlenir. Terörizm, dini veya ideolojik temellere dayalı bir şiddet aracı olarak işlendiğinde, toplumsal, politik ve kültürel dinamikler hakkında bilgi sunar. Terörizm, toplumların güvende hissetmelerini tehdit ederken, distopya ise gelecekteki potansiyel tehlikeleri gözler önüne serer. Her ikisi de insanları harekete geçirerek değişim için mücadeleye teşvik edebilir. Distopik eserlerde işlenen terörizm temasının, insanlığın karanlık yönleri, toplumsal adaletsizlikler ve bireylerin özgürlük mücadelesi hakkında düşünmeye yönlendirdiğinden söz edilebilir.

2. BÖLÜM

2. SINIF MESELESİNE TEORİK YAKLAŞIM

Tezin bu bölümünde sınıf olgusunun tarihsel gelişimine ilişkin genel bir çerçeve sunulacaktır ve özellikle Marx ve Engels'in sınıf çatışması teorisi özelinde bir tartışma yürütülecektir. Sınıf kavramının anlaşılmasına katkıda bulunan düşünürler arasında; Weber, Gramsci, Aron, Althusser, Frankfurt Okulu, Foucault ve Bourdieu gibi önemli kuramcılar bulunmaktadır. Bu bölümde, sınıf çatışması teorisi Marx ve Engels'in bakış açısından ele alınarak, bu teoriyi şekillendiren sözü edilen kuramcılarının görüşlerine de yer verilecektir. Nitekim tezin son bölümünde Dijk ve Foucault'nun söylem analizi yöntemi ile değerlendirilen distopik film örnekleri; sınıf kavramının tarihsel gelişimi ve Marx'ın sınıf çatışmasına ilişkin kavramsal bilgileri dahilinde analiz edilmiştir.

2.1. Sınıf Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sınıf sözcüğünün etimolojik kökenlerine bakıldığında bu sözcük, Fransızca'da (classe) 14. yüzyıldan itibaren öğrenci gruplarını (group of students), İngilizce'de (class) ise 16. yüzyıldan sonra askeri grupları ifade etmek için kullanılmıştır. Etimolojik olarak sınıf sözcüğü, her iki dilde de Latince “ayırma, bölme, filo” gibi anlamlara gelen “classis” sözcüğünden türemiştir. 17. ve 19. yüzyıl Fransızca'sında sınıf, kategori anlamına daha yakın olarak kullanılmaktadır. Ancak sınıf özellikle İngiliz dilinde, günümüzde yaygın olan “toplumun statülere göre ayrılması” anlamıyla kullanılmaya 18. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Almanca sınıf bilinci (class consciousness) ise 20. yüzyılın başlarında düşünce yazınına girmiştir (Barnhart, 1988). Dolayısıyla sınıf sözcüğünün etimolojik kökenlerinden hareketle ve kendisine yüklenen anlamları itibariyle bir kavram olarak ortaya çıkışının 18. yüzyılın sonlarına doğru önce İngiltere'de, 19. yüzyılda ise Avrupa'daki diğer ülkelerde gerçekleştiği söylenebilir. Sınıf sözcüğü bu noktadan itibaren önceki anlamlarının aksine, öteki anlamlar içermeye başlamış ve toplumsal ilişkiler üzerine düşünmenin bir aracı haline gelmiştir. Yani sosyoloji ve siyaset biliminin önemli bir unsuru olan sınıf, toplumsal olguları açıklamaya yönelik fikirler içerisinde bir kavram olarak gelişmeye ve dönüşmeye başlamıştır (Beneton, 1991: 11). Sınıf kavramının tarihsel gelişimini incelemek gerekirse;

Antik Dönem: Sınıf kavramının kökenleri antik döneme kadar uzanır. Antik Yunan ve Roma toplumlarında da sınıf ayrımları vardı. Bu dönemde sınıflar genellikle doğuştan gelen statüye dayalı olarak belirlenirdi. Soylular, köleler ve özgür yurttaşlar gibi farklı sınıflar bulunurdu. Antik Yunan toplumunda, en üst sınıf olarak kabul edilen soylular (aristokratlar) siyasi ve ekonomik güce sahipti. Diğer bir sınıf ise özgür yurttaşlar (citizens) olarak adlandırılırdı. Bu sınıfa mensup olanlar, politik haklara sahipti ve vatandaşlık görevlerini yerine getirirlerdi. Bununla birlikte, toplumun büyük bir kısmını oluşturan köleler ise en alt sınıfta yer alırdı. Köleler, sahiplerine hizmet etmek ve çalışmak zorundaydılar (Croix, 2014: 53-54). Kölelik sisteminin Antik Yunan'daki kent demokrasisinin varlığını, doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Köleler,

toplumun üretim faaliyetlerinin büyük bir kısmını üstlenerek, işgücünü sağlamış ve bu sayede özgür yurttaşlar siyaset, sanat ve felsefe gibi alanlara zaman ayırma fırsatı bulmuşlardır (Kışlalı, 2010: 212).

Antik Roma toplumunda da benzer bir sınıf ayrımı mevcuttu. En üstte yer alan sınıf, senatörler ve soylulardan oluşan zengin elitlerdi. Bu sınıf, Roma İmparatorluğu'nun politik ve sosyal yapısını kontrol ederdi. Diğer bir sınıf, özgür yurttaşlar ve Roma vatandaşlarıydı. Bu sınıfa mensup olanlar, belirli haklara ve ayrıcalıklara sahipti. En alt sınıfta ise köleler yer alırdı ve Roma İmparatorluğu'nun işgücünü oluşturlardı.

Orta Çağ: Orta Çağ'da feodal sistem hakimdi. Sınıf ayrımları bu dönemde toprak sahipliği üzerinden belirlenirdi. Toprak sahibi soylular, toprağı işleyen köylüler ve serfler arasında sınıf farklılıkları vardı. Kilise ve rahipler de ayrı bir sınıf olarak kabul edilirdi. Soylular (noble) en üst sınıfı oluştururdu. Toprak sahibi soylular, feodal sistemin merkezinde yer alır ve genellikle krallık veya diğer soylu ailelere bağlı olarak toprakları yönetirdi. Soylular, ekonomik ve siyasi güce sahipti ve genellikle şövalyeler, soylu aileler ve savaşçılar olarak hizmet veren bir aristokrat sınıftıydı. Köylüler ve serfler, Orta Çağ toplumunda orta sınıf veya alt sınıfı oluştururdu. Köylüler, genellikle toprak sahibi soylulara bağlı olarak tarım ve diğer üretim faaliyetlerini gerçekleştirirdi. Serfler ise kölelere benzer bir statüye sahipti, toprağına bağlı olarak yaşayan ve efendilerinin hizmetine zorunlu olarak çalışan insanlardı. Köylüler ve serfler, soyluların koruması altında yaşarken, toprak sahiplerine hizmet etmek zorundaydı. Kilise ve rahipler de Orta Çağ toplumunda ayrı bir sınıf olarak kabul edilirdi. Kilise, dini otoriteye sahip olmanın yanı sıra toprak sahipliği ve ekonomik güce de sahipti. Rahipler, kiliseye bağlı olarak çalışırken, dini ayinleri yönetir, cemaate rehberlik eder ve toplumda önemli bir rol oynardı (Aydoğan, 2006: 32).

Yeniçağ: Yeniçağ ile birlikte kapitalizmin yükselişi ve endüstri devrimi sınıf ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açtı. Sanayi üretimi arttıkça işçi sınıfı da büyüdü. Fabrikalarda ve şehirlerde çalışan işçiler, emeklerini satarak geçimlerini sağlamaya başladılar. Burjuvazi adı verilen burjuva sınıfı ise sermaye biriktirerek ve işletmeler kurarak zenginlik ve iktidar elde etti.

Sanayi devrimi, üretim süreçlerinde büyük bir dönüşüm getirdi. Makinelerin kullanımı ve fabrikaların yükselişi, üretimi büyük ölçekli ve mekanize hale getirdi. Bu da işçilerin sayısının artmasına ve emeklerini satarak geçimlerini sağlamak zorunda kalmalarına yol açtı. İşçi sınıfı, mülkiyet yerine emeğe dayalı olarak belirlenen bir sınıf haline geldi. Burjuvazi, sermaye biriktirme yeteneği ve işletmeler kurma kabiliyetiyle zenginlik ve iktidar elde etti. Fabrika sahipleri, tüccarlar ve sanayiciler, burjuva sınıfının temsilcileriydi. Sermayenin birikimi ve üretim araçlarına sahip olma, burjuvazinin sosyal ve ekonomik gücünü artırdı (Talas, 1995: 36).

Yeniçağ döneminde sınıf ayrımları daha da belirginleşti. Burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki sınıf çatışması, kapitalizmin temel dinamiklerinden biri haline geldi. Burjuvazi, işçilerin emeğini

satın alarak kar elde etmeye çalışırken, işçi sınıfı, emek gücüyle geçimini sağlamak zorunda kaldı ve genellikle düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları altında çalıştırıldı. Marx'ın çalışmaları, bu dönemde sınıf kavramının daha da gelişmesine katkıda bulundu. Marx, kapitalist sistemin temelinde sömürüye dayalı bir ilişki olduğunu savunarak, burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki çelişkileri vurguladı. Bu, sınıf bilinci ve sınıf mücadelesi kavramlarının ortaya çıkmasına yol açtı.

18. ve 19. Yüzyıl: 18. ve 19. yüzyıllarda sınıf kavramı daha da önem kazandı. İngiliz düşünür Karl Marx'ın etkisiyle sınıf, kapitalist toplumun temel çelişkisi olarak görüldü. Marx'ın etkisiyle, 19. yüzyılda sınıf kavramı ve sınıf mücadelesi daha geniş bir çerçevede ele alındı. Bu dönemde, işçi sendikaları ve sosyalist hareketler, işçi sınıfının haklarını ve sosyal adaleti savunmak için ortaya çıktı. Sınıf farklılıkları, ekonomik ve sosyal eşitsizliklere, adaletsiz çalışma koşullarına ve sömürüye karşı mücadelelerin temelini oluşturdu. Marx'ın çalışmaları, sınıf bilinci ve sosyalist hareketlerin ortaya çıkmasına ve sınıf mücadelesinin farklı toplumlarda ve zamanlarda önemli bir politik ve sosyal güç haline gelmesine katkıda bulundu.

Marx'a göre sınıflar, üretim araçlarına sahip olan burjuvazi ve bu araçları kullanarak emeğini satan işçi sınıfı arasındaki çatışmalarla belirlenir. Marx, sınıf mücadelesinin sonucunda kapitalist sistemin yıkılacağını ve komünist bir toplumun kurulacağını öngördü. Komünist toplumda, sınıf farklılıkları ve sömürü ortadan kalkacak, üretim araçları kolektif olarak kullanılacak ve toplumun ihtiyaçlarına göre kaynaklar dağıtılacaktı. Sınıf mücadelesi sona erecek ve insanlar arasında dayanışma ve işbirliği kültürü gelişecekti. Marx'a göre komünist toplumun kurulmasıyla sınıfsız ve sömürsüz bir toplum hedeflenmekteydi (Marx, Engels, 2003: 39-40).

20. Yüzyıl: 20. yüzyılda sınıf analizi ve sınıf mücadelesi sosyal bilimlerin önemli konularından biri haline geldi. Sosyalist devrimler, sendikaların ve işçi hareketlerinin güçlenmesiyle sınıf bilinci ve sınıf mücadelesi yaygınlaştı. Aynı zamanda orta sınıfın büyümesiyle birlikte yeni sınıf kategorileri ortaya çıktı ve toplumsal tabakalaşma karmaşık hale geldi. Gelişen ekonomik koşullar, eğitim olanaklarının artması ve yeni mesleklerin ortaya çıkması, orta sınıfın genişlemesine ve çeşitlenmesine yol açtı. Bu dönemde, beyaz yakalı çalışanlar, teknisyenler, yöneticiler ve diğer profesyonel gruplar gibi yeni sınıf kategorileri belirginleşti. Bu, sınıf analizini daha karmaşık hale getirdi ve toplumsal tabakalaşmanın daha fazla boyutunu ortaya çıkardı (Arslan, 2012: 80-82).

20. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde, sınıf kavramı ve sınıf analizi farklı sosyal bilimlerde ve teorik yaklaşımlarda incelenmeye devam etti. Sosyoloji, ekonomi, politika bilimi ve antropoloji gibi disiplinlerde sınıf konusu önemli bir araştırma alanı oldu. İşçi hareketleri, sendikalar ve sosyalist partiler, sınıf mücadelesinin önemli aktörleri olarak etkisini sürdürdü.

Günümüz: Günümüzde sınıf kavramı hala toplumsal analizlerin önemli bir parçasıdır, ancak sınıf yapısı ve sınıf ayrımları zamanla değişmiş ve karmaşıklaşmıştır. Sınıf kavramının

günümüzdeki anlayışı, tarihsel olarak evrimleşen toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerin bir ürünüdür. Günümüzde sınıf kavramındaki dikkate değer konular şu şekilde incelenmiştir;

Gelir Eşitsizliği: Günümüzde, birçok ülkede gelir eşitsizliği giderek artmaktadır. Zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum genişlemekte ve sınıf ayrımları daha belirgin hale gelmektedir. Toplumlar genellikle üst, orta ve alt gelir gruplarına ayrılmaktadır. Gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme ve kalkınma ile birlikte değişkenlik gösterebilir. Bazı durumlarda, ekonomik büyüme zenginleri daha da zenginleştirirken, yoksul kesimlerin refahı artmaz veya yavaş artar. Bu durum, ekonomik fırsat eşitliği ve sosyal adalet açısından endişe yaratır.

Gelir eşitsizliğinin birçok nedeni vardır. Bunlar arasında eğitim fırsatlarındaki farklılıklar, işsizlik, düşük ücretler, vergi politikaları, ekonomik politikalar ve sosyal yardım programları gibi etkenler bulunur. Aynı zamanda, toplumda mevcut olan ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliği ve etnik köken gibi faktörler de gelir eşitsizliğini etkileyebilir. Gelir eşitsizliği, birçok olumsuz etkiye sahiptir. Bu durum, sosyal huzursuzluğa, toplumsal adaletsizliğe ve fırsat eşitsizliğine yol açabilir. Ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir ve sosyal hareketliliği kısıtlayabilir. Gelir eşitsizliği; sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimde farklılıklar ile sosyal dışlanmaya neden olabilir. Bu sorunu çözmek için toplumlar çeşitli politikalar ve önlemler alabilir. Bunlar arasında vergi reformları, sosyal yardım programları, eğitim fırsatlarının iyileştirilmesi, minimum ücret politikaları ve işçi haklarının korunması gibi adımlar yer alır. Aynı zamanda, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyüme politikası izlemek ve toplumda adalet duygusunu güçlendirmek önemlidir (Mayda, Vurkun, 2018: 224-225).

Küreselleşme ve Yeni Sınıf Dinamikleri: Küreselleşme, iş gücünün uluslararası ölçekte hareketliliği ve üretimin farklı ülkelere kayması gibi faktörlerle birlikte yeni sınıf dinamikleri ortaya çıkarmıştır. Küresel ekonomide işçi sınıfı, farklı ülkelerdeki çalışanlar arasında benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir.

İşçi sınıfı, düşük ücretli işlerde çalışan göçmen işçilerden, teknoloji sektöründe yüksek beceri gerektiren işlere kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Bu işçiler arasında, gelir ve yaşam koşulları açısından önemli farklılıklar olabilir. Bazıları düşük ücretlerle çalışırken, diğerleri daha yüksek ücretler ve sosyal haklar elde edebilmektedir. Küresel işçi sınıfının yanı sıra, küresel orta sınıf ve küresel burjuvazi gibi kategoriler de ortaya çıkmıştır. Küresel orta sınıf, büyüyen ekonomilerde ortaya çıkan yeni tüketim tabakalarını ifade ederken, küresel burjuvazi ise uluslararası ticaret, yatırım ve iş fırsatlarından faydalanan zengin kesimleri ifade etmektedir. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni sınıf dinamikleri, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Gelir dağılımı ve yaşam standartları arasındaki farklılıklar, ülkeler arasında ve içinde çeşitlilik göstermektedir. Bu da sosyal sınıflar arasında ayrımların ve çatışmaların artmasına yol açabilir.

Küreselleşme ve yeni sınıf dinamikleri, sosyal bilimciler, ekonomistler ve politikacılar arasında çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Kimi görüş, küreselleşmenin ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini ve refahı artırdığını savunurken, kimileri ise küreselleşmenin sosyal adaletsizlikleri derinleştirdiğini ve toplumsal huzursuzluklara neden olduğunu ileri sürmektedir (Savaşlar, 2007: 66-84).

Küreselleşme iş dünyasında yeni sınıf dinamikleri yaratmış ve işçi sınıfının yapısını değiştirmiştir. Bu süreç, farklı ülkelerdeki işçiler arasında benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkarırken, gelir eşitsizliği ve sosyal adaletsizlik gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu konu, toplumsal analizlerde ve politika tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Bilgi ve Teknoloji Sınıfı: Bilgi ve teknoloji çağında, bilgi ve becerilere dayalı olarak ayrışan bir sınıf oluşmuştur. Bilgi işçileri, bilgi teknolojileri sektöründe çalışanlar, profesyoneller ve yaratıcı sektörde faaliyet gösterenler gibi gruplar, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli bir rol oynamaktadır. Bu sınıfın özellikleri arasında yüksek gelir düzeyi, mesleki ve teknik bilgi birikimi, yaratıcılık, yenilikçilik, girişimcilik ve dijital yetenekler yer alır. Ancak, bu sınıf içinde de çeşitlilik ve eşitsizlikler bulunabilir.

Bilgi ve teknoloji sınıfı, genellikle talep edilen becerilere sahip olmaları nedeniyle daha yüksek ücretler alabilir ve daha iyi sosyal ve ekonomik koşullara sahip olabilir. Bilgi ve teknoloji sınıfı, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli bir rol oynamaktadır. Bu sınıf, teknolojik ilerlemeyi destekleyen ve inovasyonu teşvik eden bir güç olabilir. Yüksek teknoloji şirketleri, girişimler ve start-uplar, bu sınıfın önemli bir temsilcisidir. Aynı zamanda, bilgi ve teknoloji sınıfı, diğer sektörlerde de etkili olabilir ve bu alanlarda bilgi ve teknolojiyi kullanarak dönüşüm sağlayabilir. Bilgi ve teknoloji sınıfının ortaya çıkması, yeni sınıf dinamiklerini de beraberinde getirmiştir. Geleneksel sınıf ayrımları yerine, bilgi ve teknolojiye erişimi, becerileri ve bilgi birikimini temel alan bir sınıf yapılanması mevcuttur. Bu durum, toplumların daha karmaşık ve çeşitli bir yapıya sahip olmasına ve toplumsal hareketliliğin farklı bir biçim almasına neden olabilir. Ancak, bilgi ve teknoloji sınıfı da kendi içinde çeşitlilik gösterir. Bazı bireyler bu sınıf içinde daha avantajlı konumdayken, diğerleri istikrarsız çalışma koşulları ve güvencesiz istihdamla karşılaşabilir. Ayrıca, bilgi ve teknoloji sınıfıyla diğer sınıf grupları arasında da eşitsizlikler ve ayrımlar devam etmektedir (Kevük, 2006: 325-330).

Bilgi ve teknoloji çağında bilgi ve becerilere dayalı olarak ayrışan bir sınıf olan bilgi ve teknoloji sınıfı, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli bir rol oynamaktadır. Bu sınıf, yüksek eğitilmiş bireyleri içerir ve bilgiye dayalı işlerde faaliyet gösterir.

Ortanca Sınıf ve Yeni Alt Sınıflar: Ortanca sınıf, gelir ve eğitim düzeyi olarak orta düzeyde yer alan bir sınıf kategorisidir. Ancak son yıllarda ortanca sınıfın gücü azalmış ve orta sınıfın altına düşme riski artmıştır. Aynı zamanda, yeni alt sınıf grupları da ortaya çıkmıştır,

özellikle düşük ücretli işlerde ve güvencesiz istihdamda çalışanlar bu gruba dahildir. Bu gruplar genellikle düşük gelir düzeyine sahiptir, sosyal güvenceden yoksundur ve yaşam koşulları açısından zorluklarla karşılaşabilir. Bu durum, toplumdaki sınıf dinamiklerinin değiştiğini ve geleneksel sınıf kategorilerinin dışında yeni sınıf gruplarının ortaya çıktığını göstermektedir.

Yeni alt sınıf grupları, ekonomik eşitsizliklerin artması, düşük ücretli işlerin yaygınlaşması, yükselen maliyetler ve iş güvencesizliği gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Bu gruplar, sosyal ve ekonomik adalet taleplerini dile getirme eğiliminde olabilir ve toplumsal hareketlilik için mücadele edebilir.

Ortanca sınıfın gücünün azalması ve yeni alt sınıf gruplarının ortaya çıkması, toplumdaki sınıf dinamiklerinin değiştiğini göstermektedir. Gelir eşitsizliği ve iş güvencesizliği gibi faktörler, ortanca sınıfın zayıflamasına ve yeni alt sınıfların oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, toplumsal sınıf ayrımlarının daha belirgin hale geldiği bir dönemi yansıtmaktadır (Yıldız, 2018: 9-17).

Toplumsal Hareketler ve Sınıf Bilinci: Günümüzde sosyal hareketler ve sınıf bilinci önemli bir rol oynamaktadır. İşçi sendikaları, sosyal adalet talepleri, gelir eşitsizliği ile mücadele ve sosyal adaleti sağlama çabaları gibi konular sınıf mücadelesinin odak noktalarıdır (Yıldırım, 2022: 119). Bu noktalar, günümüzdeki sınıf kavramının bazı önemli yönlerini yansıtmaktadır. Ancak toplumlar arasında büyük farklılıklar ve çeşitlilikler olduğunu unutmamak önemlidir.

Her toplumda farklı sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikler bulunur ve sınıf bilinci bu faktörlerden etkilenebilir. Ayrıca, sınıf bilincinin yanı sıra toplumsal hareketlerde de çeşitlilik vardır. Sınıf mücadelesinin yanı sıra cinsiyet, ırk, etnisite, cinsel yönelim gibi diğer toplumsal eşitsizliklere karşı mücadele de önemli bir yer tutar. Bu mücadeleler, farklı grupların kendi kimlikleri ve hakları için seslerini yükseltmelerini sağlar.

Toplumların tarih boyunca birbirlerini sınıflara ayırdıkları hiyerarşi kavramının belirlenmesinde akrabalık, iktidar, servet ve başarı gibi bazı nitelikler esas alınmıştır. Tarihin farklı dönemlerinde, bu özelliklerden hangisinin önceliğe sahip olduğu, o dönemin toplumsal yapısına bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Feodal toplumlarda, insanların toplumsal statülerini belirleyen özellikler genellikle doğuştan gelen ve kan bağıyla kazanılan nitelikler (soyluluk, kölelik vb.) iken, kapitalist toplumlardaki belirleyici faktörler, üretim ve mülkiyet ilişkilerinden kaynaklanan iktisadi güç olgusu olarak ortaya çıkar. Toplumun iktidar yapısı ve güç ilişkilerini anlamak için sosyologlar ve siyaset bilimciler özellikle “eşitsizlik” meselesine odaklanarak sınıf kavramını kullanmışlardır. Toplumsal düşünce tarihi boyunca, elit ve sınıf kavramları üzerine teoriler geliştirilmiştir. Sınıf teorileri ekonomik eşitsizlikleri merkeze alırken, elit teorileri daha çok toplumsal veya politik eşitsizliklere odaklanır (Başaran, 2017: 216-217).

Sınıfları, kastlar ve diğer sosyal tabakalaşma türleriyle ayıran temel fark, sınıfların temelde ekonomik gruplar olmalarıdır (Bottomore, 1961: 76). Sınıf kavramını tabakalaşma açısından tanımlayan bakış açısına göre, toplumlar örgütlenme biçimlerinden ziyade bireylerin öznel olarak tanımladığı tabakalar veya gruplar arasından oluşmaktadır. Tabakalaşma yaklaşımı, toplumları gelir veya statü açısından hiyerarşik bir şekilde sıralarken, toplumsal yapının yapısal özelliklerini göz ardı edebilmektedir. Statü, sınıf kavramına benzer gibi görünse de, aslında insanların kendi konumunu veya başkalarının bu konumu nasıl algıladığıyla ilgili bir kavramdır. Statü kavramı daha çok insanların yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıklarıyla ilgili bilgi sağladığı için, toplumsal çalışmalarda yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, sınıf ve statü gibi kavramlar benzerlik gösterebilir de, birbirlerinin yerine kullanılmaları uygun olmamaktadır (Öngen, 1994: 31).

2.2. Marx ve Sınıf Çatışması

Marx, politik ekonominin yönteminden bahsederken; inceleme konusu olan bir ülkenin nüfusunun, bu nüfusun sınıflara bölünmesinin, kentlerde, kırlarda ve deniz kıyısındaki dağılımının dikkate alınması gerektiğini önemle belirtir. Marx'a göre gerçek ve somut olanı konu edinen politik ekonomide, toplumsal bir eylem olan üretimin temeli ve öznesi olan nüfusla işe başlamak doğrudur. Ancak Marx nüfus üzerinde yoğunlaşmanın, bir yanılgıyı da beraberinde getireceğine işaret etmektedir. Nüfus ele alınırken, onu oluşturan sınıflar göz ardı edilirse, Marx bunun bir soyutlama haline geleceğine dikkat çekmiştir. Nüfusun ücretli emekçiler ve kapitalistler gibi sınıfların üzerine kuruldukları öğeler iyi bilinmiyorsa, bu sınıfların da boş sözcüklerden ibaret olacağını ifade etmektedir (Marx, 2005: 258).

19. yüzyılda, İngiltere'deki toplumsal hayatı ayrıntılı bir şekilde inceleyen Marx, toplumdaki sınıf ayrımlarına dair düşüncelerinin ne kadar yerinde olduğunu görmüştür. İngiltere'de yaşanan iktisadi gelişmeler, Marx'ın toplumun iki sınıfa ayrıldığı şeklindeki iddiasını net bir şekilde kanıtlamaktaydı. Bu sınıflardan birisi gittikçe zenginleşen küçük bir kapitalist sınıf, diğeri ise üretim araçları mülkiyetinden yoksun halde bulunan ve gittikçe fakirleşen sanayi işçileriydi (Bottomore, 1961: 78). Bu dönem, kapitalist üretim tarzının tüm şiddetiyle yaşandığı bir dönemdir. Kapitalist üretimin temel koşulları Marx'a göre, meta piyasasındaki kutuplaşma çerçevesinde oluşmaktadır. Marx (2011: 687), ilkel birikim sürecini anlattığı Kapital'in birinci cildinde kapitalist üretimin temel koşullarını, parayla metanın sermayeye dönüşmesi ve sınıflar bağlamında şu şekilde ifade etmektedir: *"Birbirlerinden tamamen farklı iki meta sahibi karşı karşıya gelmeli ve bunlar arasında ilişki kurulmalıdır; bir yanda, sahip bulundukları değerler toplamını ötekilerinin emek güçlerini satın alarak arttırmaya can atan para, üretim ve geçim aracı sahipleri, öte yanda, kendi emek güçlerini satan ve dolayısıyla emek satıcısı olan özgür işçiler yer almalıdır. İşçiler iki anlamda özgür olmalıdır; köleler, serfler vb. gibi doğrudan doğruya üretim araçları arasında yer almamalı ama bağımsız çalışan çiftçiler vb. gibi de üretim araçları kendilerine ait olmamalıdır; bu gibi şeylerden yoksun, serbest ve boş kimseler*

olmalıdırlar. Meta piyasasındaki bu kutuplaşma ile birlikte kapitalist üretimin temel koşulları yerine gelmiş olur.”

Marx'ın 1848 yılında Engels'le birlikte yazdığı *Komünist Manifesto*, kendisinin sınıflara ilişkin düşüncelerini net biçimde yansıttığı bir eserdir. Marx (2009: 116) Manifesto'da şu ifadeleri kullanmıştır: “*Günümüze kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir. Özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, bey ile serf, lonca ustası ile kalfa, tek sözcükle, ezen ile ezilen birbirleriyle sürekli karşı karşıya gelmişler, kesintisiz, kimi zaman örtük, kimi zaman açık bir savaş, her defasında ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşmesiyle ya da savaşan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanan bir savaş sürdürmüşlerdir.*”

Marx'a göre feodal toplumun yıkıntıları arasından doğan modern burjuva toplumu, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmamış ama eski sınıfların yerine yeni sınıflar, yeni baskı koşulları ve yeni mücadele biçimleri getirmiştir. Marx, her ne kadar *Kapital*'in bazı kısımlarında toprak sahipleri sınıfından bahsetse de, ona göre gelişmiş kapitalist bir toplumda, sadece iki sınıf var olacaktır: Burjuvazi ve proletarya (Marx, Engels, 2009: 117). Marx'ın kapitalist toplum tahlili de esas olarak proletarya ve kapitalistler arasındaki sınıf çatışması üzerine oturmaktadır. Bu toplumdaki en önemli meseleler ise, mücadele ve kapitalistler ile proletarya arasındaki ücret pazarlığıdır. Kırsal nüfusun mülksüzleştirilmesi ve bu nüfusu zor yoluyla ücretli işçiye doğru götüren süreç, Marx tarafından kanlı bir disiplin süreci olarak görülmektedir. Kapitalistlerin ilk olarak nerede ortaya çıktığına dair Marx'ın görüşleri, kapitalist çiftçinin doğuşuyla beraber şekillenmiştir. Kapitalistlerin doğuşu Marx'a göre yavaş ve yüzlerce yıl devam eden bir süreçtir. Bağımsız küçük toprak sahipleri ile serfler oldukça farklı mülkiyet ilişkileri içinde yaşamışlar ve feodaliteden ayrılışları da çok farklı iktisadi koşullar altında gerçekleşmiştir (Marx, 2011: 711).

Marx, İngiliz toplumuna dair gözlemlerine dayanarak kapitalizmin özellikle önce tarımda; daha sonra da sanayide ortaya çıktığını ifade etmiştir. Tarımsal sermayeden, sanayi sermayesine geçişle beraber üretim ilişkileri de büyük bir dönüşüme uğramıştır. Marx sanayi sermayesini; artık değer ve artı ürünün yalnızca ele geçirildiği değil, aynı zamanda yaratıldığı bir süreci içeren sermayenin yegane biçimi olarak görmektedir. Bu sebeple sanayi sermayesiyle yapılan üretimin kapitalist bir niteliğinin olması zorunludur. Aynı zamanda sanayi sermayesinin varlığı; kapitalistlerle ücretli emekçiler arasındaki uzlaşmaz sınıf karşıtlığının da işaretidir (Marx, 2006: 56). Marx'ın kapitalist sınıf tasvirleri, üretim araçları mülkiyetini elinde tutan büyük tüccar ve bankerleri işaret etmektedir. Bunlar Marx'ın gerçekçi draması olan *Kapital*'in öteki karakterleridir (Ollman, 1968: 580).

Marx'ın modern toplumun iktisadi kanunlarına ilişkin düşünceleri, Adam Smith'in milletlerin zenginliği tahlilinden net biçimde ayrılmaktadır. Marx'ın Smith'e ve hatta klasik politik ekonomiye olan eleştirisinin temelinde, kendisinden önceki iktisatçıların sermayeye yaklaşım tarzları vardır. Marx, “*Sermaye bir ilişki olarak değil, hep bir şey olarak düşünüldü*”

(akt. Jacoby, 1978: 13) derken o şey, yani sermaye; içerisindeki tarihin, toplumun ve siyasetin buharlaştığı ve geriye kaba bir artık olarak kalan şeydir. Yani Marx sermayeyi sadece bir üretim aracı olarak değil, bir üretim ilişkisi ve hatta toplumsal bir ilişki olarak görmektedir. Milios (2000: 290), Marx'ın klasik politik ekonomi geleneğine iki açıdan katkı yaptığını iddia etmektedir. Birinci katkısı; 'sınıf antagonizmi' kavramını, yani kapitalist toplumun çıkarları çatışan iki temel sınıfı olan kapitalistler ve ücretli emekçiler arasındaki uzlaşmaz çatışmayı getirmesidir.

Marx, rekabet içindeki bu sınıf kategorilerinin arasındaki birliğe, yani sınıf olmaktan doğan toplumsal sınıf gücüne de vurgu yapmaktadır. Marx'ın sınıf teorisi ayrıca, sınıf mücadelesiyle ortaya çıkan bir tür sınıf gücü teorisidir. Bu sınıflar tanımlanırken, özellikle sınıf mücadelesi bağlamında tanımlanmaktadır. Sınıf mücadelesi ortaya çıkmadan önce, bu sınıflar da yoktur ve bir sınıf, diğer bir sınıf kategorisinden ayrı olarak izah edilememektedir. Dolayısıyla sınıflar, bir 'birey grubu' olarak değil; bir "toplumsal ilişkiler ve pratikler" bütünü olarak görülmelidir. Marx'ın oluşturduğu sınıf teorisine oluşumuna paralel olarak ikinci katkısı ise, sınıf mücadelesi bağlamında belirli toplumları, aynı düzeyde güce sahip olmayan sınıfların oluşturduğu bir toplumsal ilişkiler bütünü olarak görmesidir. Milios'a (2000: 291) göre, bu toplumlar, toplumsal evrimin bir sonucu olarak bazı dönüşümlere uğrasa da; eski toplumlardaki (feodal toplum gibi) tarihsel sınıf gücü sistemlerini ve çeşitli örgütlenme tarzlarını halen muhafaza etmektedir. Marx'ın özel olarak sınıfları ele alan bir çalışması yoktur ama çalışmalarındaki en temel hareket noktalarından birisi sınıflardır ve kendisinin sınıf düşünceleri sistematik bir düzleme oturtulmadığından karmaşık görünmektedir. Dolayısıyla Marx'ın sınıflara ilişkin ifade ettiği fikirler ancak, çeşitli yazılarında kullandığı argümanlardan süzülerek çıkarılabilir (Katz, 1992: 50). Marx, sosyolojik incelemelerini toplumsal değişimler ve kapitalizmin gelişmesi ile birlikte daha da derinleştirmiş ve politik ekonomiden de beslenmeye çalışmıştır. Zaten Marx'ın iktisadi analizlerinin ayırıcı nitelikleri değer teorisi ile sınıf çatışması etrafında şekillenmektedir. Değer teorisi ve sınıf çatışması, kapitalizmin başlangıcından sonuna (Marx'ın öngördüğü) dek; kapitalizmin politik ekonomisini oluşturacaktır. İktisadi koşulların değişmesi halinde, bunlar da değişecektir (Sau, 1980: 9).

Marx'ın sınıf üzerine düşüncelerinin temelinde yatan unsurları kavrayabilmek için, öncelikle Marx'ın sınıf olgusunu, kendi teorik çerçevesine hangi şartlar içerisinde eklemlediğini izah etmek gerekir. Marx'ın yaptığı toplum tahlillerinde sınıf kavramını tercih etmesinin sebebi, sınıfın toplumdaki diğer unsurlardan daha üstün olması değildir. Marx'ın sınıf kavramını temel alması sadece metodolojik gerekçelere de dayandırılmaz. Marx'ın bu tercihinin sebebi toplumun, daha çok tarihsel bir kavram olarak gördüğü sınıfın karakteri ile bu karakterin oluşmasında önemli bir etken olan sınıf mücadelesi süreçlerinin tahlil edilmesiyle anlaşılabilirliğini düşünmesidir. Dolayısıyla Marx'ın sınıf meselesine yaklaşımının felsefi olduğu kadar tarihsel, sosyolojik ve politik amaçlar taşıdığı da ifade edilebilir. Zaten Marx'ın sınıf kavramını kendi düşünce dünyasına katmasıyla, onun tarih ve toplum felsefesini geliştirmesi arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir (Öngen, 2002: 14).

Toplumsal sınıflar ve onların mücadeleleri; üretim ilişkileri ve güçlerinin, kendi gelişimlerinin, çelişkilerinin ve dönüşümlerinin taşıyıcısıdır (Therborn, 1980: 335). Dolayısıyla, sınıf teorisi bağlamında, eşitsizlik veya üstünlük gibi hiyerarşik kavramsallaştırmalarla Marx'ın kapitalist toplum tahlili anlaşılamaz. Zira Marx'ın sınıf yaklaşımındaki asıl önemli nokta, toplumsal ilişkinin kendi içindedir. Artığa el koyanlar ve üreticiler arasındaki bu ilişki dinamiği ise, toplumsal ve tarihsel süreçleri açıklayan çelişki ve çatışmaların etrafında şekillenmektedir (Wood, 2001: 92).

Marx, klasik politik ekonomi düşünürlerinin sınıf farklılığı meselesini kabul ettiklerini görmüştür. Ancak kendi özgün katkısını; uzlaşmaz bir sınıf mücadelesinin vurgulanması ve modern toplumdaki bu mücadelenin işçi sınıfın zaferiyle sonuçlanacağını ve sınıfsız bir topluma ulaşılacağını gösterilmesi şeklinde ifade etmiştir. Marx'ın klasik politik ekonomi eleştirisinin temelinde, klasik iktisatçıların sınıflar arası bölüşümü ele alırken sömürü ilişkisini ihmal etmeleri yatmaktadır.

2.3. Weber ve Sınıf Çatışması

Max Weber (1864-1920), Alman bir sosyolog ve toplum bilimcidir ve sınıf çatışması konusundaki çalışmaları, toplumsal yapı ve güç ilişkileri alanında katkılarda bulunmuştur. Weber'in sınıf çatışması teorileri, Karl Marx'ın sınıf teorisine önemli bir alternatif sunar ve sosyal sınıfların yanı sıra statü gruplarına da odaklanır. Weber, sınıf çatışmasını ekonomik sınıflar arasındaki çatışma olarak ele alır, ancak bu çatışmanın sadece ekonomik kaynaklara dayanmadığını savunur.

Weber'in sınıf tanımı başlangıçta Marx'la benzerlik gösterir, çünkü her ikisi de maddi mülkiyetin varlığı ve yokluğunun temel sınıf kategorileri olduğunu kabul eder. Ancak, bu kategoriler içinde sınıf durumları daha fazla ayırır. Özellikle, kazanç için kullanılabilir mülkiyet türüne ve pazarda sunulan hizmetlerin türüne göre sınıflar daha da ayırır. Dolayısıyla mülkiyet sahipleri, sahip oldukları mülkiyetin türüne göre farklı alt sınıflara ayrılırken, mülkiyeti olmayan işçi sınıfı da sundukları hizmet ve becerilerin türüne göre farklılaşabilir (Aydın, 2018: 152).

Weber, sınıf çatışmasını sınıf farklılıklarının yanı sıra “statü grupları” arasındaki çatışma olarak da görür. Statü grupları, kişilerin sosyal itibarını, mesleklerini ve yaşam tarzlarını belirleyen faktörlerdir. Bu gruplar, sınıfın ötesindeki toplumsal ayrımları yansıtır ve toplum içinde farklı statülere sahip insanları içerir. Weber, sosyal çatışmanın bir diğer önemli bileşeni olarak "parti"yi vurgular. Parti, bireylerin veya grupların politik güç elde etmek için bir araya gelmesini ifade eder. Parti, sınıf ve statü grupları arasındaki çatışmanın bir yansıması olarak ortaya çıkar ve toplumsal değişimde etkili olabilir (Arslan, 2004: 127-133).

Weber, toplumsal yapıdaki farklı hakimiyet biçimlerini ve bu biçimlerin bir arada bulunduğu karmaşık menfaat birliklerini tanımlayarak, yasal, yasal olmayan, değerlere dayalı ve alışkanlıklardan kaynaklanan egemenlik biçimlerine dikkat çekmiştir. Bürokratik örgütlerin belirleyici rolünü ve devletin etkisini artan bir şekilde vurgulayarak toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşma düzenini şekillendiren güç dinamiklerini ele almıştır (Aydın, 2018: 265).

Weber, toplumsal değişimin anlaşılması için “sosyal eylem” kavramını kullanır. Bireylerin davranışlarını ve kararlarını anlamak için sosyal eylemi incelemeye odaklanır. Bu, toplumsal değişimin kişisel motivasyonlar ve anlamlarla nasıl bağlantılı olduğunu anlamaya yardımcı olur. Weber, toplumsal değişimin arkasındaki itici güçlerden birinin “rasyonelizasyon” olduğunu öne sürer. Bu, toplumların giderek daha rasyonel ve hesaplanabilir bir şekilde yönetildiği ve işlediği bir süreçtir. Rasyonelleşme, sınıf çatışmasını etkileyen önemli bir faktördür (Taşdelen, 2021: 16-17). Max Weber’in sınıf çatışması teorileri, ekonomik faktörlerin ötesine geçerek sosyal sınıflar, statü grupları ve parti gibi çeşitli faktörleri dikkate alır.

Son yıllarda geliştirilen eşitsizlik ve tabakalaşma teorilerinin birçoğu yeni Weberci yaklaşımlara dayanmaktadır. Postmodernist araştırmacılar, sınıfın yerini parçalı kimlikler, yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarının aldığını iddia etse de, bu tartışmalar Weber’in statü kavramının güncellenmesine dayanmaktadır. Son yıllarda, Weber’in çok boyutlu sınıf, statü ve parti kavramlarının yerini Weber’in sosyal kapanma analizleri almıştır ve tabakalaşma çalışmalarında önem kazanmıştır (Aydın, 2018: 265).

2.4. Gramsci ve Sınıf Çatışması

Antonio Gramsci (1891-1937), İtalyan bir Marksist teorisyen ve filozoftur. Özellikle siyasi teori ve ideoloji çalışmalarıyla tanınır. 1960’lı yılların sonlarına doğru başlayan ve 1968 hareketi ile birlikte Marxizm’e getirilen eleştirel bakış açıları ile etkisi artan Avrupa Komünizmi, Gramsci’yi önemli bir referans kaynağı olarak benimsemeye başlamıştır (Toprak, Yücel, 2019: 537).

Gramsci’nin en tanınmış kavramlarından biri “hegemonya” dır. Ona göre, egemen sınıf sadece fiziksel zorlama kullanarak iktidarı elinde tutmaz, aynı zamanda ideolojik üstünlüğünü de sağlar. Egemen sınıfın ideolojisi toplumun genel kabul gören ideolojisi haline gelir ve böylece sınıf çatışması sadece şiddetle değil, aynı zamanda zihinsel olarak da kazanılır veya kaybedilir.

Gramsci, düşünce sistemini Marx’ın temelinden alarak geliştirmiş ve zenginleştirmiştir. Hegemonya sorununu ilk olarak Güney Sorunu’nu incelemeye başladığı dönemde ele almıştır. Proletaryanın yönetimi elinde tutabilmesi için önce meslek dayanışmasından kaynaklanan tüm sendikal önyargılardan arınmalıdır. Gramsci’ye göre işçi sınıfının, sadece korporatizmden kurtulması ve sendikal birlik kurması yetmez. Proletaryanın yapması gereken kendisini, köylüleri

ve aydınları yöneterek, kendi Weltanschauung'unu (dünya görüşünü) geniş yığınlara kabul ettirerek burjuvaziyi alt etmektir (Güler, 35: 2019).

Hegemonya terimi, özünde sınıfsal egemenlik ilişkilerinin yeniden üretilmesi ve toplumsal düzenin biçimini yanı sıra siyasi iktidarın toplumu nasıl yönettiğini içerir. Bu nedenle siyasi iktidara sahip olan her sınıf, toplumun tüm alanlarını etkileyip yönetme kapasitesine sahip olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bu, sadece kendi alanlarında değil, aynı zamanda tüm toplumu organize etme ve kontrol etme yeteneği gerektirir. Bu nedenle yönetimde olmayı arzulayan sınıf, öncelikle hegemonik bir üstünlük elde etmelidir. Hegemonya sadece sınıflar arası bir üstünlük değil, aynı zamanda politikanın özgül doğası, siyasetin yapılma ve şekillendirme ilişkisiyle de ilgilidir (Dural, 2012: 312). Gramsci, “sivil toplum” olarak adlandırdığı medeni kurumlar ve örgütler aracılığıyla toplumsal ilişkilere ve hegemonyaya etki eden güçleri inceler. Bu anlamda devleti sadece fiziksel güçle ilgili bir kurum olarak değil, aynı zamanda ideolojik bir araç olarak da görür. Bu kavramlar, sınıf çatışmasının çok boyutlu doğasını vurgular.

Gramsci'ye göre, sivil toplumun devlete karşı koruyucu alanlarından biri kilisedir. Kilise, sivil toplumun önemli bir bileşenini oluştururdu. Özellikle devlet yetkilileri ile kilise temsilcileri arasındaki uzlaşmalar, sivil toplumun önemli kazanımlarını doğururdu ve kilisenin ideolojik tutarlılığı ve toplum üzerindeki etkisi yeniden üretmekte etkili olurdu. Dinlerin ve özellikle kilisenin, dini toplulukların doktrin birliğini sağlama çabası, en azından dini açıdan üst ve alt sınıflar arasında köklü bir ayrılığın yaşanmasını engellemek için entelektüel çabaları içerir. Burada sivil toplum ve hegemonya bağlamında kültürel ve entelektüel unsurların öne çıktığını görülmektedir (Dural, 2012: 314). Gramsci, kültürel kurumların (örneğin eğitim, medya, sanat) toplumun düşünsel süreçlerini şekillendirmede kilit bir rol oynadığını savunur. Bu kurumlar, ideolojik hegemonyayı sürdürmek ve pekiştirmek için kullanılır. Egemen sınıfın değerleri, normları ve kültürel ürünleri topluma kabul ettirilir. Gramsci, düşünce ve ideolojiyi şekillendiren “organik entelektüel” kavramını geliştirir. Bu, sadece akademik entelektüellerin değil, aynı zamanda toplumun içinden gelen liderlerin ve düşünürlerin de ideolojiyi oluşturmada etkili olduğunu gösterir.

Gramsci'nin entelektüellerle ilgilenmesinin sebebi, o dönemde egemen sınıfın baskısına maruz kalan entelektüellerin ve devletin gücünün ekonomik ve tarihsel alanlarda genişlemesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, devletin düzenleyici rolünün artması ve yeni iş alanlarının çeşitlenmesi, yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu da entelektüellerin kendilerini bu yeni alanlarda konumlandırmalarını gerektirmiştir. Gramsci, entelektüellerin özerkliğini sorgulamış ve bu dönüşümü mutlak entelektüelden uzman entelektüele bir geçiş olarak tanımlamıştır (Akkaya, 2014: 39). Organik entelektüeller, üretim tarzındaki değişime bağlı olarak sınıfın özel ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla ortaya çıkan entelektüel kesimdir. Onların uzmanlık alanları, sınıfın ihtiyaçlarına uygun olarak şekillenmektedir (Gramsci, 1971: 6).

Organik entelektüeller, köylüler, işçiler ve genel halk arasından seçilen bir kesimi temsil ederler ve bu nedenle sıradan insanlarla aynı hiyerarşik seviyede bulunurlar. “Organik” terimi sadece bu nedenle kullanılır, çünkü onlar sıradan halkla ideolojik dayanışma ve pratik eylem bağlamında işbirliği yaparlar. Organik entelektüeller, girişimci ve toplumda örgütleyici bir rol üstlenen yeni sınıfların entelektüelleri olarak gelişirler. Bu sınıflar arasında işçi sınıfı da yer alabilir (Akkaya, 2014: 41).

Gramsci, toplumsal sınıf çatışmalarını “tarihsel bloklar” olarak adlandırır. Bir tarihsel blok, egemen sınıfın ve karşıtlarının çıkarlarını temsil eden bir koalisyonu ifade eder. Gramsci, karşı-hegemonya oluşturma'nın önemini vurgular ve alt sınıfların kendi ideolojilerini geliştirmelerini önerir. Gramsci'nin düşüncesine göre, bu ittifakın oluşturulması ve eski tarihsel bloğun yıkılması, aslında yeni bir tarihsel bloğun kurulması ve devrimin başlaması anlamına gelir.

2.5. Aron ve Sınıf Çatışması

Raymond Aron (1905-1983), Fransız bir düşünür, sosyolog, siyaset bilimci ve yazardır. Aron, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası ilişkiler, toplumsal değişim, siyaset felsefesi ve toplum teorisi alanlarında yaptığı çalışmalarla tanınır.

Aron, genellikle Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, Alexander Wendt ve Michael Doyle gibi klasik uluslararası ilişkiler düşünürleri arasında sınıflandırılır. Ancak Aron, klasik realizmin sınırlarını zorlayan ve bu teorileri her açıdan eleştiren bir yaklaşım sunar. Aron'un eserleri, klasik realizmin dar bakış açısını aşan ve bu perspektifleri detaylı bir şekilde incelen bir yaklaşımı yansıtır (Dursun, 2019: 55). Aron'un sosyolojiye getirdiği temel özellik, eleştirel bir yaklaşımın benimsenmesidir. Aron'a (1992: 105) göre, “sosyal sınıf” terimi, sosyolojinin en sık kullanılan ancak en az tanımlanan kavramlarından biridir. Aron, *Sınıf Mücadelesi (L'Opium des intellectuels, 1955)* adlı kitabında, eğer Marksizm yok olsaydı, sınıf kavramının siyasi alanda böyle bir etkisi olmasaydı ve özellikle kendisini açıkça Marksist olarak tanımlayan bir devlet ortaya çıkmamış olsaydı, bu terimin teorik ve deneysel sosyolojide oynadığı rolün hiçbir zaman aynı olamayacağını düşünmektedir. Aron, Marx'ın yazılarında hem endüstri toplumlarının sınıflarının endüstri öncesi toplumların sınıflarından farkını açıklayan kesin bir tanımın bulunmadığını hem de endüstri toplumlarında kaç sınıf olduğu konusunda kesin bir sayı vermediğini savunur (akt. Amman, 1995: 60-70).

Aron'a göre, bir grubun bir “sosyal sınıf” olarak kabul edilebilmesi için, bu grubun gözle görülen bir bütün gibi değil, çok sayıda farklı bireyden oluşması gerekmektedir. Sosyal sınıf, bir organizasyon gibi kurulmaz veya yasal bir tanımla meydana gelmez; bir birey istese de istemese de bir sınıfa dahil olabilir ve bu durum değişebilir. Bir bireyin hangi sınıfa ait olduğu her zaman tam olarak belirlenemez, çünkü her bireyin kendi sosyal konumu, sosyologun incelediği faktörlerden sadece bir tanesidir. Eğer aynı sosyo-ekonomik durumda bulunan insanlar

birbirlerine benzer şekilde düşünürler ve bir grup oluşturlarsa, mükemmel bir sosyal sınıf örneği oluşurdu. Ancak tam anlamıyla ideal bir sınıfın ne Fransız toplumunda, ne de Amerikan toplumunda mevcut olduğunu veya kapitalist bir toplumda çeşitli sosyal grupların bu ideale ne kadar yakın veya uzak olduğu kesin bir şekilde kanıtlanılamaz. Bazı sosyal sınıflar, gerçekte birer sınıf olmaktan ziyade pratikte bir sınıf gibidir, yani bu sınıflarda bireylerin sosyo-ekonomik koşulları benzer olsa da, sınıf bilinci veya ortak hareket iradesi bulunmamaktadır. Aron, bir toplumda sınıf mücadelesinin var olabilmesi için teorik olarak üç koşulun yerine getirilmesi gerektiğini belirtir. Bu üç koşulu şu şekilde sıralar: "Bir birey, örneğin bir işçi, kendi bireysel kaderinin kendi faaliyetlerine bağlı değil, sınıfının kaderine bağlı olduğunu düşünmelidir. İkincisi, imtiyazsız grupların üyeleri, sadece şiddet yoluyla kendi çıkarlarını koruyabileceklerine veya bireyler veya gruplar arasındaki sürekli rekabet içinde eşit sonuçlar alabileceklerine inanmalıdır. Bireyler ulusal toplum yerine bir sınıfa ait olduklarını düşünmeli, çünkü uzun vadede kendi kaderlerinin ancak toplumun bütünsel dönüşümüyle düzelebileceğini düşünmelidirler." Ona göre, Sovyetler Birliği'nde sınıf mücadelesine olanak tanımayan şey, ekonomik rejim değil, siyasi rejimdir. Aron, sosyal sınıf tanımında ekonomik kazanç yerine "statü"ye özel bir önem verir ve bir toplum içinde benzer itibar konumlarına sahip insan gruplarını "sosyal sınıflar" olarak adlandırır. Aron, gelir düzeyinin tek başına sosyal sınıfı belirlemede yetersiz olduğunu vurgular ve örnek olarak, aynı gelire sahip olsa bile, işçi ile küçük burjuva arasındaki harcama alışkanlıklarının farklı olduğunu açıklar. Aron'a göre, maddi eşitsizliklerin giderilmesi ile toplumsal mesafenin azalması arasında doğru bir orantı kurmak mümkün değildir, çünkü sosyal statünün de etkisi altında değişkenlik gösterir. Aron, bu konuyu anlatmak için şu örneği verir: *"Genellikle aynı gelire sahip olsalar da, bir işçi ile küçük burjuva, gıda harcamalarına farklı miktarlarda para ayırmaktadır. Zamanla, işçinin ekonomik durumu küçük burjuvaninkine yaklaşırsa da, yaşam tarzı bu ekonomik yükselmenin ardından gelir."* Özetle, maddi eşitsizliğin azalması ve toplumsal mesafenin kapanması arasında doğru bir ilişki kurmak mümkün değildir (Açıkgöz, 2000: 286-292).

Aron, "endüstri çağı"nın sosyoloğu olarak kabul edilir. Ancak burada "endüstri çağı" terimi, sadece Aron'un yaşadığı döneme değil, üzerinde odaklandığı konulara bir gönderme yapar. Ona göre, endüstrileşme, günümüz toplumlarının sosyal yapısını son derece karmaşık hale getirmiştir ve siyasi ve ideolojik faktörleri geride bırakarak belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, endüstrileşme yolunda ilerleyen toplumların benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir: 1. Endüstri toplumlarında tarımdan sanayiye ve hizmet sektörüne doğru bir işgücü akışı yaşanır. Ancak tarımsal üretim, gerilemez; aksine, bu toplumlar aynı hızla artan tarımsal üretimle de dikkat çeker. 2. Endüstri toplumları tam anlamıyla "üretim toplumları"dır. Üretkenlik endişesi, her şeyden önce gelir. Sürekli gelişen teknoloji, daha fazla üretim yapmanın anahtarıdır. 3. Daha fazla üretim yapma çabası, yatırımları gerektirir. Bu nedenle endüstri toplumlarında sermayenin birikmesi ve bir azınlığın elinde toplanması kaçınılmazdır. 4. Endüstri toplumlarında devlet, dini temellere dayalı olmaktan uzaklaşır. Ayrıca, devlet artık "kutsal" olarak kabul edilmez. İktidarın yapısı gereği, yönetici azınlığın elinde

olduğundan, kutsallığın kaybolması, toplumsal çatışmaları kaçınılmaz hale getirir. 5. Endüstri toplumlarında, ayrıcalığı olmayan kitlelerin örgütlendikleri ve kendi liderlerine ulaştıkları gözlenir. 6. Endüstri toplumunun bireyleri, genellikle hedonisttir, yani haz odaklıdır. Dini zahmeti bilmezler. Maddi zenginlik, güç, ün ve şöhret arayışıyla hareket ederler. Aron'a göre, Endüstri toplumu -hem kapitalist hem de Sovyet sistemlerinde- giderek daha fazla “farklılaşmış” ve “tabakalanmış” bir yapıya sahiptir. “Farklılaşmış” terimi, mesleklerin çeşitlenmesini içeren ürünlerin çeşitlenmesinin bir sonucudur. “Tabakalaşmış” ise insanların ait oldukları toplulukların sınırlarının belirsizleşmesi ve iç içe geçmesini ifade eder. Görünüşe göre, endüstri toplumlarında “sınıflar” giderek “tabakalar”a dönüşmektedir. Aron, aynı sosyo-ekonomik durumda bulunan bir grup insanın bir araya gelip benzer şekilde düşünmeleri ve bir grup oluşturmaları durumunda, mükemmel bir sosyal sınıf örneği oluşacağını ifade eder. Ancak böyle bir ideal sınıfın ne Fransız toplumunda ne de Amerikan toplumunda tam anlamıyla mevcut olduğu veya kapitalist toplumdaki farklı sosyal grupların bu ideale ne kadar yakın veya uzak olduğu somut olarak kanıtlanılamaz şeklinde belirtmektedir (Amman, 1995: 63-75).

Aron'un, endüstri toplumlarını tanımlayan özellikleri farklı tipleriyle birlikte şu şekilde sıralanabilir: İş yerlerinin aile yapısından ayrı olması, bu toplum türünde yaygın olan endüstriyel işletmelerin kendi içlerinde özgün bir iş bölümü geliştirmeleri gerektiğini gösterir. Toplumsal iş bölümünün yanı sıra, işletme içinde işin teknolojik olarak ayrılması da belirgin hale gelmiştir. Aron, hangi tür endüstri toplumu olursa olsun, sermaye birikiminin sanayi işletmeleri için temel bir gereklilik olduğunu ifade ederek şu sözleriyle açıklar: *“Bu bağlamda, Marx'ın ünlü formülü hatırlanabilir: ‘Biriktiriniz, biriktiriniz, bu hem bir yasa hem de geleceğin habercisidir.’ Marx, bu formülü kapitalist toplumları tanımlamak için ortaya atmıştı. Biz ise günümüz tarihi deneyimlerimizle biliyoruz ki, sermaye birikimi sadece kapitalist toplumları değil, tüm endüstri toplumlarını karakterize etmektedir. Şüphesiz ki, Stalin de Marx'ın bu formülünü kendi toplumuna uygulamıştır”* (Güler, 1978: 297).

Aron, devlet elitlerinin yanı sıra devlet dışı elitlerin bağımsızlığı konusuna büyük bir önem atfeder. Ona göre, elitlerin gücü evrensel bir olgudur ve etkilidir. Toplamların elit yapısı, genel toplumsal yapıdan daha fazla anlam içerir, çünkü toplumların elit yapısı, toplumun genel yapısını etkileyebilecek bir güce sahiptir. Ayrıca, toplumların elit yapısı, elitlerin gücünü sınırlayıcı ve siyasi rejimin türünü belirleyici bir etkiye sahiptir. Modern toplumlarda, birçok güç grubu bulunsa da beş tanesi öne çıkar: siyasi liderler, hükümet yöneticileri, ekonomi elitleri, askeri elitler ve işçi liderleri. Aron ayrıca vurgular ki, elitler arasındaki birlik ve dayanışma sınırları ve denge demokratik rejimler için kritik bir öneme sahiptir. Elitler arasındaki genel bir birlik ve dayanışma, bağımsızlık açısından son derece önemlidir, ancak tam bir ayrışma ve parçalanma devletin sonunu getirebilir. Dolayısıyla, özgürlüğün dengesi bu iki uç arasındadır. Konsensus yani uzlaşma da bu konuyla yakından ilişkilidir. Demokratik elitler arasında, temel toplumsal konularda genel bir uzlaşma olmasına rağmen, diğer elitler daha bağımsızdır ve kendi

çıkarlarını koruma amacı güderler. Aron'a göre, demokratik toplumlarda devlet ve toplum ayrımı da önemlidir; kural koyucuların otoritesi sınırlı ve denetim altındadır (Arslan, 2003: 125).

Aron'a göre, toplum karmaşık bir yapıya sahiptir ve sınıf çatışması sadece bir etkenin ötesindedir. O, toplumsal değişimi ekonomik sınıf savaşlarından ziyade ideolojik, kültürel ve siyasi faktörlerin etkilediğini öne sürmüştür. Aron, sınıf çatışması konusunda Karl Marx'ın görüşleri ile farklı bir bakış açısını temsil etmiş ve toplumun sınıf mücadelesi dışında da birçok etkenin etkili olduğunu öne sürmüştür.

2.6. Althusser ve Sınıf Çatışması

Fransız düşünür Louis Althusser (1918-1990), İkinci Dünya Savaşı sonrası Marksist düşünceyi derinlemesine etkileyen önemli figürlerden biri olmuştur (Subaşı, 2021: 288). Althusser'e göre, Marksist bir toplumsal oluşum anlayışı, mütevazı ve karmaşık bir bütündür. Farklı toplumsal yapılar, yalnızca ifadelerden ibaret değildir; her yapı, kendine özgü gelişimini düzenleyen bağımsız bir dizi yasaya sahiptir. Bu nedenle, bu bağımsız yapılar bazı birleştirici prensiplere indirgenemez (Çivici, 2020: 30).

Althusser, felsefi çalışmalarının merkezine iki temel kavramı yerleştirmiştir. İlk olarak, danışmanı Bachelard'dan ödünç aldığı “epistemolojik kopma” terimini kullanmıştır. Diğer ise arkadaşı Jacques Martin'den öğrendiği “sorunsal” kavramıdır (Althusser, 2005: 24). Epistemolojik kopuş terimi, Thomas Kuhn'ün *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı eserinde kullandığı “paradigma” terimine oldukça benzemektedir (Keat, Urry, 1975: 132). Althusser, bu kavramı kullanarak Marx'ın entelektüel gelişimine uygulamıştır. Althusser, bu kavramı kullanarak Marx'ın entelektüel gelişimine uygulamıştır. Althusser'e göre, Marx örneğin *Kapital* eserinde hem İngiliz ekonomi-politikçilerin “ampirist sorunu”ndan hem de kendi geçmişindeki “Hegelci-Feuerbachçı” insanın özü/yabancılaşma karşıtlığına dayalı “hayalet-sorunsal”dan kopmayı başarmıştır (Althusser, 2006: 234). Sorunsal ise, bir sorunsaldan diğerine geçiş, evrimsel bir süreklilik yerine devrim niteliğinde bir kopma ve sıçrama olarak gerçekleşir. Bununla birlikte, bu geçiş her zaman blok halinde, tek bir seferde ve kesin bir biçimde gerçekleşmez. Zaman zaman eski sorunsala ait kavramsal ve kuramsal unsurlar, yeni sorunsala sızabilir. Bu nedenle, araştırmacının yapması gereken şey, dikkatli bir “okuma” süreciyle iç içe geçmiş sorunsallara ait parçaları birbirinden ayırmaktır. Althusser'in “semptomatik okuma” olarak adlandırdığı yöntem, bu karmaşıklığı gidermek için metnin “psikanalizini” yapmayı, yani metnin “bilinç dışını” açığa çıkarmayı amaçlar (Timur, 2005: 110).

Althusser'a göre, devlet aygıtı iki ana bölümden oluşur: Devletin baskı aygıtını temsil eden kurumlar bölümü ve devletin ideolojik aygıtlarını temsil eden kurumlar bölümü. Devletin baskı aygıtları, kolluk kuvvetleri ve bürokrasi gibi kurumları içerir. Althusser, devletin baskı aygıtlarının, ideolojiyi bir tür yaptırım aracı olarak kullandığını öne sürer. Bu nedenle, devletin

baskı aygıtları içinde şiddet de yer almaktadır. Devletin baskı aygıtları her alanda şiddet uygulama yetkisine sahiptir. Althusser, Marx gibi devleti, iktidarı ellerinde bulunduran sınıfın diğer sınıflara baskı yapmak için kullandığı bir araç olarak görür. Baskı aygıtı genellikle kamu sektöründe bulunurken, devletin ideolojik aygıtları genellikle özel sektörde yer alır. Devleti yöneten sınıfın, sadece devletin baskı aygıtında değil, aynı zamanda devletin ideolojik aygıtlarında da etkili olduğunu kabul etmek gerekir (Çivici, 2020: 33). Althusser, devletin ideolojik aygıtları ile baskı aygıtları arasında önemli bir ayrım olduğunu vurgular. Ona göre, “kesin bir biçimde baskıcı” olan devlet aygıtı, kendini organik bir bütün olarak gösterir. Daha açık bir ifadeyle, bu aygıt, doğrudan ve bilinçli bir şekilde tek bir merkezden yönetilen ve merkezileşmiş bir kurum olarak ortaya çıkar (Althusser, 2003: 54).

Althusser’e göre, sosyal teori bir silahtır ve bu silahın ilerici mi yoksa muhafazakar güçlere hizmet ettiği, sömürülen sınıfları güçlendirmek veya zayıflatmak amacına göre belirlenir. Bu durum, teorik bir dilin içinde yer alan terimlerin ne olduğundan ziyade, bu terimleri şekillendiren sorunlu tarafından belirlenir. Bu anlayış, üretim ilişkileri, sınıf mücadelesi ve emperyalizm gibi kavramları kullanan analizlerin, Marksist olarak kabul edilen herhangi bir teori tarafından benimsenebileceği anlamına gelir (Eagleton, 2005: 208).

Althusser, sınıf çatışmasının sadece üretim süreci içinde değil, aynı zamanda toplumun tüm yapısında ve ideolojik aygıtlar aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretildiğini savunur. Egemen sınıfın ideolojisi ve çıkarları, bu sürekli yeniden üretim sürecinin merkezinde yer alır. Althusser’a göre, sınıf mücadelesi sürekli bir olgudur ve asla tamamen çözülemez. İşçi sınıfı ve egemen sınıf arasındaki mücadele, ekonomik, siyasi ve ideolojik düzeylerde devam eder. Bu mücadele, ideolojik aygıtlar aracılığıyla da şekillendirilir.

2.7. Frankfurt Okulu

Eleştirel teori veya Frankfurt Okulu olarak bilinen akımdır. Birinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkileri, Bolşevik devriminin gerçekleşmesi ve Avrupa’da yükselen faşist hareketlerin işçi sınıfının destek bulması gibi olumsuz gelişmelerin sonuçlarını eleştirel bir bakış açısıyla ele alarak toplumsal bir teori geliştirmeye çalışmıştır. Frankfurt Okulu, bir grup Marksist düşünürün Felix Weil’in girişimiyle bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Weil, zengin bir tahıl tüccarının oğluydu ve kapitalist hareketin ve değişen toplumsal yapının Marksist bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesini, Anti-Semitizmin kökenleri gibi sorunların incelenmesini amaçlamıştır. 1922 yılında *Marksist Çalışma Haftası* etkinliğini düzenleyerek bu amaçlara hizmet etmiştir. Bu etkinlik, farklı Marksist akımlar arasında bir tartışma platformu sunmayı ve “doğru” veya “saf” Marksizm’e ulaşmayı hedeflemiştir. Frankfurt Okulu’nun kuramsal temelleri, 1923 yılında Frankfurt Üniversitesi’nde resmi olarak kurulan Sosyal Araştırmalar Enstitüsü ile atılmıştır (Bekalp, 2019: 16-17). Bu kurumun önde gelen temsilcileri Max Horkheimer, Friedrich Pollock, Theodor Adorno, Walter Benjamin ve Herbert Marcuse gibi isimlerdir. Bu enstitü, başlangıçta

toplumsal projelerin yönetildiği bir kurum olarak kurulmasına rağmen, daha sonraki dönemlerde eleştirel bir bakış açısıyla toplumsal pratikleri sorgulayan ve toplumsal sorunlara dair teoriler geliştiren bir okul haline gelmiştir (Özek, 2019: 1539). Frankfurt Okulu'nun temel özelliği, eleştirel teorinin gelişimine katkıda bulunmasıdır. Eleştirel teori, toplumsal yapıları ve ilişkileri eleştirel bir bakış açısıyla inceler ve mevcut düzeni sorgular. Sınıf çatışması da bu eleştirel bakış açısının merkezindedir. Frankfurt Okulu düşünürleri, kapitalizmin eleştirisine önem verirler. Kapitalizmin sınıfsal eşitsizlikleri ve toplumsal adaletsizliği artırdığına inanırlar. Bu nedenle sınıf çatışmasını, kapitalizmin bir sonucu olarak görürler.

Eleştirel Teorinin tarihsel gelişimi, iki temel evreye ayrılabilir: İlk evre, 1923-1970 yılları arasında Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü etrafında şekillenen kuşağın dönemini kapsar. Eleştirel Teorinin tarihsel gelişiminde ikinci evre ise 1970 yılında başlayarak ilk evreden farklı bir kuşağın belirginleştiği dönemi ifade eder. Bu dönem, radikal öğrenci hareketlerinin azalması ve Marksist teorinin dünya çapında itibar kaybetmesiyle Frankfurt Okulu'nda da Marksizmin düşünsel bakışının sona erdiği bir evredir. Siyasi hareketlerle olan bağları giderek zayıflayan Frankfurt Okulu'nun yeni yönelimini belirleyen isim Habermas olmuştur. Habermas ile birlikte ikinci kuşak teorisyenleri olan Wellmer, Offe, Schmidt, Apel ve Eder, Frankfurt Okulu'nda felsefe ve sosyoloji çalışmalarına yönelmişlerdir. Bu dönemde Eleştirel Teori, ilk kuşak teorisyenlerinden önemli ölçüde farklılaşmış, toplum bilimleri felsefesi ve ideoloji eleştirisi konularına yoğunlaşmıştır.

Frankfurt Okulu düşünürleri, toplumsal bilincin ve ideolojinin sınıf çatışmasının anlaşılmasında kritik öneme sahip olduğunu savunurlar. İdeoloji, toplumun belirli bir düşünce yapısını benimsemesine ve mevcut düzeni sorgulamamasına yol açar. Bu, sınıf çatışmasının görünmez hale gelmesine neden olabilir. Frankfurt Okulu, sınıf çatışmasının bir sonucu olarak sosyal değişimin kaçınılmaz olduğunu öne sürer (Özek, 2019: 1539-1541). Eleştirel Teori'nin önde gelen figürleri Horkheimer ve Marcuse, kapitalist toplumlardaki ekonomik çatışmaları sadece ekonomik bir perspektifle ele almamışlardır. Ayrıca, kültürel alanlar arasındaki ilişkilere ve kültürel boyuta odaklanarak, özellikle de kültürel ve psikolojik ilişkileri vurgulayarak, ekonominin neden olduğu krizlerin bireylerin yaşadığı alanlar üzerindeki etkilerini öne çıkarmışlardır.

Frankfurt Okulu, kültürel endüstrinin (mass medya, eğlence endüstrisi vb.) kapitalizmin bir parçası olarak toplumsal bilinç üzerinde nasıl etki yarattığını araştırır. Bu, sınıf çatışmasını sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda kültürel faktörlerle de açıklamaya çalışmalarına yol açar (Odabaş, 2018: 214). Frankfurt Okulu düşünürleri, ideolojiyi sadece toplumsal ve bütünsel bir bağlam içinde analiz edilebileceğine inanırlar. Okulun ideoloji eleştirisine yaklaşımı, diyalektik düşünceye dayanan “hakikat bütündür” anlayışını temel alır ve ideolojiyi “katıksız yalan” olarak değerlendiren görüşlerden uzak durur. Eleştirel teori teorisyenleri, ideoloji eleştirisi çerçevesinde “düşünceler ve gerçeklik arasındaki ayrımı” incelemeyi amaçlarlar. Dönemin

teorisyenlerinden Horkheimer, özellikle mevcut gerçeklik ile düşünsel ideoloji arasındaki boşlukları ve çelişkileri açığa çıkarmanın zihinsel özgürleşim pratiğine katkı sağlayacağını savunmuştur (Özek, 2019: 1542).

Habermas'ın ideolojik düşünce perspektifi, her konuyu aynı kategori altında değerlendirmemektedir. En önemli özelliklerinden biri, her konuda eleştirel bir yaklaşım benimsemesidir. Bu tutumu bazıları tarafından postmodern bir yaklaşım olarak değerlendirilse de, diğer taraftan bilim ve teknolojiye yönelik eleştirisi ve insan doğasının geleceği konusundaki açık görüşü nedeniyle belirsiz bir kimlik oluşturmuştur. Habermas, bilim ve tekniğe yönelik eleştirilerini, bu alanlardaki gelişmeler karşısında değil, aksine bu gelişmelerle birlikte insanın gelecekte karşılaşacağı varoluşsal sorunlara dikkat çekmek amacıyla yapmaktadır. Ayrıca, Habermas'ın ideoloji eleştirisi için kullandığı araçlardan biri psikanalizdir. Habermas'ın Freud'a olan ilgisi, onun önceki geleneksel teorisyenlerden farklı bir şekilde psikanalizi ele almasından kaynaklanır. Önceki teorisyenler, psikanalizi bireysel psikolojiyle sınırlı bir çerçevede kullanırken, Habermas daha çok bilimsel yönüne odaklanmıştır. Ancak zamanla Habermas, psikanaliz ile pozitivizm arasında bir sentez oluşturmanın mümkün olmadığını anlamış ve dil felsefesine yönelerek yeni bir yön çizmiştir (Özek, 2019: 1543). Frankfurt Okulu'nun düşünsel mirası, sınıf çatışması ve kapitalizm eleştirisi konularında önemli bir katkı olarak kabul edilir. Bu düşünce akımı, toplumsal bilimlerde ve siyasette büyük bir etki yaratmış ve eleştirel teorisinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu okulun düşünürleri, sınıf çatışmasının sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik faktörlerle de ilişkilendirilmesi gerektiğini vurgularlar.

2.8. Foucault: İktidar ve Biyopolitika

Michel Foucault (1926-1984), çağının baskın düşünce yapısına, diline ve analizlerine yönelik güçlü eleştirileri ile modern çağın temel kabullerini kökten sarsmış bir düşünürdür. Foucault, eleştirilerini özellikle humanist söylemin temel kavramlarına odaklayarak, bu kavramların monistik gerçeklik anlayışına meydan okumuş ve içerdikleri çelişkileri postmodern bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Özellikle özne ve öznel deneyim konularını merkeze alan Foucault, döneminin hakim iki düşünce akımı olan fenomenoloji/hermeneutik ve tarihsel materyalizmi, özne ve öznel deneyimi ikincil ve dışsal olarak gördükleri için eleştirmiştir. Foucault, öznel deneyimi sabit bir insan doğasıyla açıklamak yerine, öznel deneyimin tarihsel süreçler ve koşullar tarafından şekillenen özgün deneyimler olduğunu savunmuştur. Foucault, öznel deneyim formlarının nasıl oluştuğunu, geliştiğini ve değiştiğini incelemiş, bu da onun eserlerinin Batı kültüründeki özneleşme sürecine özgün bir katkı sunduğu anlamına gelir. Foucault, arkeolojik ve soybilimsel yöntemlerle kapatılma, delilik, cinsellik, disiplin ve biyo-iktidar gibi kavramları incelemiş, bu olgular arasındaki ilişkilerin ötesine geçerek, bu olguların nasıl üretildiğine odaklanmıştır. İktidarın devletle özdeşleştiği geleneksel anlayışı reddederek, Foucault “iktidarın mikro-fizikleri” dediği şeyi incelemiştir. Devletin gözleme ve cezalandırmaya dayalı aygıtları,

birbirleriyle karmaşık ve etkileşimli bir ilişki ağı oluşturan iktidar teknolojileri haline gelmiştir. Foucault, bu çalışmalarıyla devleti bir bütün olarak ele almanın ötesine geçmiş ve iktidarın daha ince, karmaşık ve yerel düzeyde nasıl işlediğini açığa çıkarmıştır (Bayır, 2020: 2).

Foucault, her türlü iktidarın insanları kesin kategorilere yerleştirip, bu kimlikleri dayattığı bir “gerçeklik rejimi” ile birbirine bağımlı özneler haline getirerek, günlük yaşamlarını kontrol edebildiğini vurgular. Ona göre, iktidar ilişkileri ve üretimi daima söylem bağlamında gerçekleşir. Foucault, devleti tam anlamıyla reddetmez, ancak onu yalnızca iktidarın bir aracı olarak değerlendirir. Onun görüşüne göre, iktidarın asıl kaynağı ve uygulayıcısı insanlardır. Söylem, Foucault’ya göre bir teorik oluşumun ötesinde, toplumsal bir pratiktir ve hem bilgiyi hem de iktidarı üretir. İktidar, söylem aracılığıyla ele geçirilmeye çalışılan bir güçtür. Foucault’un bilgi-iktidar analizinin temel bileşenleri; gözetim, iktidar, ideolojik temsil ve biyopolitika içerir. Bilgi, toplumsal yapıyı oluşturan bireylerde, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan ve yine iktidar tarafından üretilen gerçeklik alanlarıdır. Foucault, modern ve pozitif bilimin de bilginin ve iktidarın yapılarından bağımsız olmadığını öne sürer. İktidar, insanları belirli bir düzen içinde şekillendiren bir strateji olup, bu amaçla hiyerarşik gözetim ve normalleştirme süreçlerini kullanır, ödüllendirme ve cezalandırma gibi araçları devreye sokar. İktidar, bilgi-ideoloji ilişkilerinin işleyişini sürdürebilmesi için gereken öznellikleri inşa eden bir dizi uygulamayı içerir. Disiplin, genel anlamda insanları biçimlendiren, inançlarını, değerlerini, kültürlerini ve kişiliklerini etkileyen tekniklerin bütünüdür. Disiplin, öznelere üreten uygulamaların genel bir adıdır (Bilişli, Çakmak, 2019: 325).

Foucault, Klasik Çağ olarak adlandırdığı 17. yüzyılın, disiplin tekniklerinin doğduğu ve dışlama yöntemlerinin geliştiği bir dönem olduğunu öne sürer. Bu dönemde, inşacı disiplin, iş gücüne uygun olmayan bireylerin düzeltilmesini ve toplumsal bir sınıflandırmayı amaçlar. Foucault’a göre, disiplin, bireyleri, mekanları, zamanları, hareketleri, eylemleri ve işlemleri ayrıştırarak inceler. Disiplin içinde, anormal olarak kabul edilen bireyleri tek tek hedef alarak onları ıslah etmeye çalışan iktidar bulunur. Foucault’a göre, Klasik Çağ’da kapatmanın ana işlevi, zenginlerin zenginliklerini artırarak fakirleri çalışmaya zorlamak ve asayişli sağlamaktır. Ayrıca, işsizlik dönemlerinde potansiyel ayaklanma tehlikesi taşıyan aylakları toplumsal koruma amacıyla kapatmaktır. Disiplin, ekonomik gücü artırırken aynı zamanda bedeni politik itaate tabi kılar, böylece özgür bir iktidar yaratır. Bu nedenle, beden üzerinde uygulanan disiplin teknikleri ekonomi-politik bağlamda birbirini tamamlayan unsurlardır. İnsan bedenini gözlemleme, davranışları denetleme, yetenekleri geliştirme, performansı artırma ve en uygun yere yerleştirme gibi disiplin mantığının iktidar stratejilerini belirler. İnsan bedenini kuşatan bilgi alanları, bedeni nesneleştirerek, yaşamı yönlendirerek ve bireyleri uyumlu hale getirerek disiplinleri şekillendiren iktidar teknikleriyle birleştirir. Bu, insan bedeninin anatomik ve politik kontrolü olarak adlandırılabilir (Özdemir, 2021: 119-123).

Foucault, modern toplumun gerçek iktidar uygulamasını maddi, fiziksel ve bedensel olarak tanımlar. Bu nedenle, biyo-iktidar bu toplumun önemli bir icadıdır. Biyo-iktidar, kapitalizmin gelişimi için vazgeçilmez bir öğedir, çünkü kapitalizm bedenin üretim sürecine denetimli bir şekilde dahil olmasını ister ve nüfusu ekonomik süreçlere uygun hale getirmek zorundadır. Foucault'a göre, bedenin içerdiği potansiyel güçler, emek gücüne dönüştürülmeli ve üretimde kullanılmalıdır. Aynı zamanda, bu bedenlerin itaatkar ve uysal hale getirilmesi gerekmektedir (Foucault, 2005c: 16-17).

Yeni teknolojilerin ilerlemesiyle bireylerin etkili bir şekilde gözetlenmesi sağlanırken, birbirlerini denetlemeleri kolaylaşıyor. Bu bağlamda, iktidarın bakış açısı bedenlerin kontrolünü ele alır. Bu süreçte, iktidar, öznenin kendisini nesne olarak görmesini destekler. Biyo-iktidar, yaşamı artırıcı ve pozitif bir yönde yönlendiren, yaşamı desteklemeye odaklanan bir iktidar türüdür. Bu, bedenler üzerinde baskıcı bir güç olmaktan ziyade üretken bir güç olmayı amaçlar. Bu teknolojiler, temel olarak insanların yaşamlarına müdahale etme yetkisiyle ilgilidir. Yaşam ve bu bağlamda insan bedenleri, bu yeni iktidar biçiminde iktidarın bir nesnesi haline gelir. Modern devlette, biyoloji ve demografi biliminin ilerlemesiyle nüfus düzenlemesi, doğum oranları, cinsiyet, sağlıklı nesiller gibi konular ana sorunlar haline gelir. Bilimsel bilgi, nesnel ölçütler sunar ve bu, iktidarın daha kolay bir şekilde kontrol sağlanmasını mümkün kılar. Bedenlerin sürekli olarak düzenlenmesi ve düzeltilmesi disiplin teknikleri aracılığıyla gerçekleşir. Bu gelişen disiplin teknikleri, disiplinli bir iktidar yapısının oluşmasına yol açar. Biyoloji ve tıp alanındaki bilimsel çalışmalar, ırkçılık teorilerini ileri sürerken, çocukların, kadınların ve cinsel yönelimi farklı olan bireylerin kategorilere ayrılmasını destekler. Bu süreçte demografik verilere yoğun bir ilgi gösterilir ve devlet, doğrudan üreme yaşamına müdahale eder. Biyo-politika, biyolojik süreçlerin rastlantısal yönlerini denetleme amacı güderken, Nazi Almanyası'nda ırksal politikaların temelini atmış ve ırkçılık teorilerinin uygulanmasını mümkün kılmıştır (Yılmaz, 2007: 28-31).

2.9. Bourdieu ve Sınıf Çatışması

Pierre Bourdieu'nün (1930-2002) sosyolojisi, sosyal bilimlerde var olan temel çatışmalara ve geleneksel düşünce kalıplarına meydan okuyan bir yaklaşımı temsil eder. Onun eserlerinin en ayırt edici özelliği, sosyal bilimlerin içindeki temel çatışmaları sürekli olarak aşma çabasıdır. Bu bağlamda, Bourdieu, nesnelci ve öznelci bilgi tarzları arasındaki sık sık karşı karşıya gelen çelişkileri aşmaya, sembolik ve somut arasındaki farklılığı anlamaya ve teori ile deneysel araştırma arasındaki uzun süreli ayrılığı aşmaya odaklanmıştır. Bu sayede, dönemindeki teorik tartışmalarda merkezi bir rol oynayan iki temel karşıtlık olan yapı ve özne/etken arasındaki çatışma ile mikro analiz ve makro analiz arasındaki ayrımı geçersiz kılan metodolojik yaklaşımlar ve kavramlar bütünü geliştirmeye çalışmıştır (Bourdieu, 2006: 10-11). Bourdieu'nün çalışmaları, toplumsal sınıflar arası çatışma ve sosyal ilişkilerin anlaşılmasına katkı sağlayan önemli teoriler içerir. Özellikle, “sembolik sermaye,” “sembolik şiddet,” ve “sosyal kapital” gibi kavramlarla bilinir.

Bourdieu'nün sınıf çatışması teorisinde merkezi bir rol oynayan kavramlardan biri “sosyal kapital”dir. Bu, kişinin toplumsal ilişkiler ağına, aile bağlarına, arkadaşlık ilişkilerine ve diğer sosyal kaynaklara erişimini ifade eder. Sosyal kapital, bireylerin toplumsal sınıf konumlarını belirler ve ekonomik sermayenin ötesindeki güç ilişkilerini açıklar. Bourdieu, sınıf çatışmasının sadece ekonomik güçle değil, aynı zamanda sembolik şiddetle de ilgili olduğunu savunur. Sembolik şiddet, bir sınıfın diğerine üstünlüğünü dayatma veya aşağılama çabası olarak tanımlanır. Bu, kültürel ve sembolik kaynaklara erişimi sınırlayan bir güç biçimidir. Örneğin, üst sınıf bir grup, alt sınıfı kültürel açıdan aşağılama veya dışlama yoluna gidebilir.

Bourdieu'nün sınıf çatışması teorisinin bir diğer önemli unsuru “sembolik sermaye”dir. Bu, kişinin toplumsal itibarı ve prestiji ile ilgilidir. Sosyal sınıfın bir üyesi olarak kabul edilme ve saygı görmeyi içerir. Sembolik sermaye, sınıf çatışmasının bir sonucu olarak kazanılır veya kaybedilir. Savaşın ve sömürgecilik deneyimlerinin dehşetini Cezayir'deki araştırmaları sırasında yakından gözlemleyen Bourdieu, sömürgeci kapitalizmin yerli milliyetçilikle çatışmalarının yol açtığı trajediyi anlamak için sosyoloji ve etnolojiye yönelmiştir. Bourdieu'nun Cezayir'deki araştırması, onun sosyoloji alanındaki önemli kavramlarının, alan, sermaye ve habitusunun temellerini atmıştır (Ada, 2023: 62-64). Bourdieu, sosyal sınıfın, kişilerin yaşam tarzlarına ve davranışlarına yansıyan bir “habitus” oluşturduğunu savunur. Habitus, bireylerin sosyal dünyayı nasıl algıladığı ve nasıl tepki verdiği konusunda kalıplaşmış bir yapıdır. Bu, bireylerin sosyal sınıf kökenlerinden kaynaklanan davranış ve alışkanlıkları içerir.

Bourdieu'ya göre, toplumun içinde bulunduğu şartlara göre oluşturduğu algılar ve değerlendirmeler ile habitus arasındaki ilişki, bir tür “varlık bilimsel suç ortaklığı” veya “karşılıklı sahiplik” ilişkisi olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, bireylerin toplumsal eyleyiciden bağımsız olarak düşünülemeyecek şekilde, toplum içindeki algıları ve tutumları, Bourdieu'nun habitus kavramıyla bağlantılıdır. Latince kökeni nedeniyle “alışkanlık” olarak çevrilen habitus terimini eleştiren Bourdieu, bu iki kavram arasında büyük bir fark olduğunu savunur. Alışkanlığın otomatik ve tekrarlanan bir şekilde kopyalanan bir davranış olduğunu düşünürken, habitusu yaratıcı bir şekilde nitelendirir ve tarih tarafından yaratıldığını ve tarihten bağımsız olarak koparılamayacağını belirtir. Başka bir deyişle, habitus, bireylerin içsel bir özellik olarak varlığını sürdürürken, toplumsal çevreye bağlı olarak değişen ve yeniden üreten bir yapıya sahiptir. Bu değişkenlik temelde sınıfsaldır. Aynı sosyo-ekonomik statüye sahip ve benzer yaşam koşullarına sahip bireylerin, kısmen aynı habitusa sahip olduklarını söylemek mümkündür (Karademir, 2020: 648). Toplumsal eşitsizliklerin sürekli olarak devam etmesinin arkasındaki mekanizmaları inceleyen Bourdieu, bu soruna verdiği yanıtta toplumsal eşitsizliklerin kurumlar, kültürel kaynaklar ve pratikler aracılığıyla sürdürüldüğünü vurgulamıştır. Kültür ve iktidar ilişkisini temel bir odak noktası olarak benimseyen Bourdieu, kültür sosyolojisine önemli katkılarda bulunmuştur (Ada, 2023: 63).

Bourdieu'ya göre, sermaye aslında biriktirilmiş emektir ve bu kavram, bir tür emek-değer kuramına dayanmaktadır. Bourdieu, sermayeyi sadece iktisadi alanla sınırlamaz; aynı zamanda iktisadi sermaye (para ve mal), kültürel sermaye (eğitim ve kültürel kaynaklar), sosyal sermaye (ilişki ağları) ve simgesel sermaye (meşruiyet) olmak üzere dört farklı kategoride ele alır. Sosyal sınıfın ayrıcalıkları arttıkça, aynı oranda kültürel sermayenin de arttığına inanır. Kültürel sermayenin yeniden üretilmesi ailelerin stratejileri ve okul kurumunun mantığı arasındaki bağa dayanır. Ekonomik sermayesi güçlü aileler, çocuklarını istedikleri okullara göndererek kültürel sermayeyi yeniden üretmeyi amaçlarlar.

Kültürel sermaye, cisimleşmiş (beden ve zihinle ilişkilendirilen), nesneleşmiş (kitaplar, enstrümanlar gibi nesnelerle ilişkilendirilen) ve kuramsallaşmış (eğitim gibi kuramsal olarak tanımlanan) biçimlerde bulunur. Sosyal sermaye, karşılıklı tanışıklık ve tanıma ilişkilerine dayanan uzun ömürlü bir ağın varlığını ifade eder. İş bulma veya ayrıcalıklar sağlama konusunda sosyal sermayesi güçlü olanlar, diğer faktörlerin önünde bir avantaja sahiptirler. Bu faktörler, entelektüeller gibi kültürel sermayesi yüksek olan bireyler için de geçerlidir. Ancak, sosyal sermaye bazen kültürel sermayenin önüne geçebilir (Karademir, 2020: 649-650).

3. BÖLÜM

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE ÜTOPYA VE DİSTOPYA

Tezin bu bölümünde ütopya, distopya, anti-ütopya, heterotopya ve ükroni kavramlarının ayrıntılı incelemesi yapılarak bu kavramların toplumsal, kültürel ve politik bağlamlardaki önemleri ve etkileri üzerinde durulacaktır. İncelenilecek bu kavramların aralarındaki farklar ve ilişkilerin değerlendirilerek açıklamaları yapılacaktır. Ütopya, distopya, anti-ütopya, heterotopya ve ükroni kavramlarının ayrıntılı incelenmesi, bu kavramların sinemada nasıl yansıma bulduğuna olanak sağlamaktadır.

Ütopya, insanların ideal bir toplum düzenini tasarlayarak daha iyi bir geleceğe ulaşma arzusunu ifade eden bir kavramdır. Genellikle farklı ideolojik, sosyal veya politik temellere dayalı olarak oluşturulan ütopya, belirli bir zaman diliminde planlanmış ve sınırları belli bir mekanda gerçekleştirilmiş ideal bir düzene işaret eder.

Distopya, hayal kırıklığı, ayrılma ve parçalanma gibi unsurları içeren bir kavramdır. Distopyada, genellikle toplumun öteki olduğu, seçim şansının ve özgürlüğün kısıtlandığı durumlar tasvir edilir. Öznenin egemenlik altına alınması ve baskı unsurlarının ön planda olduğu bir düzen hüküm sürer. Ütopya ve distopya arasındaki karşıtlık, idealize edilen toplum düzeni ile kusurlu ve baskıcı bir düzen arasındaki temel farkları ortaya koyacaktır. Anti-ütopya kavramı bu karşıtlığın bir adım ilerisine giderek, ütopyanın tam tersi olarak kusurlu, sorunlu ve baskıcı bir düzenin tasvirini sunar. Anti-ütopyalarda, idealize edilen toplum düzeni yerine kusurlu, baskıcı ve sorunlu bir düzen sunulur.

Heterotopya kavramı mekanın toplumsal ve kültürel işlevlerini sorgulamak, alternatif mekanlar üzerine düşünmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Heterotopyalar, gerçek ve temsili, fiziksel ve zihinsel mekanlar arasındaki ilişkileri keşfetmeyi hedefler. Heterotopya mekanın sosyal ve kültürel işlevlerini sorgulamak amacıyla kullanılır. Farklı mekansal katmanlar arasındaki ilişkileri keşfeder ve gerçek ile temsil arasındaki bağlantıları inceler. Heterotopyalar, fiziksel ve zihinsel mekanlar arasındaki geçişlerin, farklılıkların ve çelişkilerin ortaya çıktığı mekânsal alanlardır.

Ükroni kavramı, geçmişin bir ütopyası olarak algılanmaktan çıkarak, zamansal boyutlardaki değişimlerle birlikte farklı bir anlam kazanmıştır. Ükroni, geçmişe ve şimdiki zamana dair sorular sormayı amaçlar ve geçmişin bir ütopyası olarak algılanmaktan çıkarak, zamansal boyutlardaki değişimlere odaklanır. Zamansal sınırlamalardan bağımsız olarak, farklı zaman dilimleri arasında eşzamanlılık ve mekansal katmanlaşmayı keşfeder.

3.1. Ütopya

Ütopya kavramı insanların daha iyi bir geleceğe ulaşma arzusuyla ilişkilendirilmesi ve ideal bir toplum düzenini tasarlamakla ifade etmek mümkündür. İnsanların ütopyaları farklı ideolojik veya sosyal temellere dayandırarak oluşturdukları ve bu ütopyaların genellikle planlı bir düzene sahip kapalı bir dünya olarak hayal edildiği söylenebilir. Mesela, bazı ütopyalar sosyalist bir düzeni hedeflerken, bazıları ekolojik dengeyi ön planda tutar veya cinsiyet eşitliği gibi konulara odaklanır. Ütopyalar zamansal olarak bakıldığında zamansız, ebedi ve değişimi içeren bir bütün olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda ütopyaların kusursuzluğun inşasıyla ilişkili olmaları ve bu kusursuzluğun insan çabasıyla oluşturulabilecek bir kurguya dayanmaktadır.

Ütopya, insanların ideal bir düzen arayışını yansıtan ve daha iyi bir yaşama ulaşma hedefini içeren bir kavramdır. Ancak belirtildiği gibi, ütopyaların gerçekleşmesi mümkün olmayan ve kusursuzluğu arayan bir tasarım olarak ifade edilebilir. İnsanların hayal gücü ve arzularının ütopyalar aracılığıyla ifade edilebileceği ve bu ütopyaların toplumsal değişim ve dönüşüm için bir ilham kaynağı olabilmektedirler. Ancak, gerçeklikle bağlantısı kopuk olan ütopyaların, eleştirel bir perspektifle değerlendirilmeleri ve uygulanabilirliklerinin tartışılması gerekmektedir.

Kavramsal bağlamda ütopya ifadesi ilk kez aynı ismi taşıyan kitabı aracılığıyla İngiliz yazar, devlet adamı ve hukukçu Thomas More tarafından “Ou-topos” ve “Eu-topos” kelimelerinin kökleriyle oynanarak geliştirilmiştir. “Ou-topos” kavramı terminolojide Yunanca “ou” (olmayan) ve “topos” (toprak, ülke, vatan, yer) kelimelerinin birleşimi olarak ifade edilmekte ve yok yer, boşluğun yeri, olmayan yer anlamında, “eu-topos” ise mutluluğun, mükemmelliğin yeri ve iyi yer anlamında kullanılmaktadır. Bu noktada More söz konusu kavramı “iyi ama olmayan yer”

anlamında kullanmış ve bu kullanım daha sonra klasik ütopya olarak nitelendirilmiştir (Balı, Uğur, 2013: 2-6).

Ütopya kavramı aynı zamanda toplumun mevcut sorunlarını eleştirmek ve alternatif çözümler sunmak amacıyla da kullanılır. Bu yönüyle ütopyalar, insanların mevcut düzeni sorgulamasını sağlar ve daha adil, sürdürülebilir ve insan odaklı bir toplum vizyonu sunar. Ancak ütopyaların eleştirildiği bir başka kavram da distopyadır. Distopya, kusurlu veya korkutucu bir toplum düzenini tasvir eden eserlerdir. Distopik hikayelerde genellikle totaliter bir yönetim, özgürlük kısıtlamaları, baskı, eşitsizlik ve çevresel tahribat gibi unsurlar vurgulanır. Bu tür eserler, insanların mevcut toplumsal sorunlarına dikkat çekerken, aynı zamanda uyarı niteliği taşırlar.

3.1.1. Edebiyat Yazınında İlk Ütopyalar

İlk ütopya olan Platon'un *Devlet*'i (*Politeia*, M.Ö. 380-360), form olarak edebi yapının dışında kalmaktadır. Bu yapıtı, felsefi bir ütopya olarak sınıflandırmak daha doğru olur; ancak burada bir ilk metin olarak anılması uygun görünmektedir. *Devlet*, ideal devletin nasıl olacağını anlatır. Platon'un açtığı bu ütöpik devlet anlayışı yolu, gelecekte hem Doğu hem de Batı felsefelerinde temsilciler bulmuştur.

Thomas More, roman tarzında yazdığı *Ütopya* (*Utopia*, 1516) adlı eserinde ütöpik bir devlet tasarımı ortaya koyar. Bu eserden sonra Rönesans döneminin bir diğer ütopyası Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* (*La Città del Sole*, 1602) yayımlanır. Campanella eserini kaleme alırken, Platon ve More'un eserlerinden etkilendiğini açıkça belirtmektedir. Campanella'nın ütopyasını Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i (*New Atlantis*, 1626) takip eder. Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis* adlı eseri ise Bacon'ın felsefi odak noktasını bilim üzerine kurmaktadır (Balı, Uğur, 2013: 4-8).

Ütopyanın Batı'da böyle bir seyri varken Doğu'da Platon'dan etkilenecek ütopyasını kuran Fârâbî görülmektedir. *Faziletli Şehir* (*Medînetü'l-Fâzıla*, 1377) adlı eserinde böyle ütöpik bir devlet tasarlayan Fârâbî'ye göre, insanlar yardımlaşarak bir arada yaşamalıdır (Yumuşak, 2012: 50). İbn-i Tufeyl'in *Hayy Bin Yakzan* (1160) adlı romanı, Doğu'dan önemli bir örnek olarak kabul edilir. Bu roman, insan eli değmemiş tabiatın içinde yalnızca fitri akıl sayesinde bir insanın neyi başarabileceğini anlatmaktadır. Aynı zamanda, dünyada felsefi romanın yanı sıra adasal roman türünün de ilk örneği olarak kabul edilir. Batı'da 14. yüzyıldan itibaren büyük etkileri olan ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmış önemli kitaplardan biri olmuştur (Özalp, 2010: 24).

3.1.2. Ütopyayı Meydana Getiren Koşullar

Çok sayıda sosyalist tarihçi, Ütopya'yı ilk komünist yapıt olarak kabul etmektedir. Hümanistler ise Ütopya'yı Hristiyan Rönesansının Programı olarak nitelendirmişlerdir. Gerçekten

de, Thomas More tam anlamıyla bir H manisttir ve  topya, Avrupa'daki hümanist akımın önemli eserlerinden biridir. Hümanizm dönemi, Ortaçağ sonrasında Rönesans, Aydınlanma ve Pozitivizm gibi akımların etkisiyle gelişen bir süreçtir. Bu dönemde, insanın gerçek anlamda semavi ve ilahi değil, tamamen beşer üretimi olan sanal tanrı kavramına karşı mücadelesinin başarılı olduğu ve tanrının yerini aldığı kabul edilir. Hümanizm, Avrupa'da, insanların Hristiyanlı a olan inançlarının tamamen sarsılması sonucu ortaya çıkmıştır. Ortaçağda tahrif edilmiş Hristiyanlık inancının insanlar üzerinde tanrı adına ortaya koyduğu zulüm ve baskılara tepki olarak do mu tur. Hümanist düşünce, tanrıyı yok sayan, reddeden ve hatta 'yüce insan' veya 'tanrı insan' kavramını getiren bir yaklaşımdır. Tahrif edilmiş Hristiyanlık inancı sonucunda hümanizm, bütün dinleri karşısına alacak bir tavır sergilemiştir (Yumuşak, 2012: 50). Batı'daki kahramanlar, genellikle kendilerini dış dünyada başarıya ulaştırmaya çalışırken, Doğu'daki bireyler ise i e dönük olarak kendi bireysel ütopyalarını oluşturma çabası içindedir. Doğu'nun bireysel ütopyaları, genellikle “insan-ı k mil”e ulaşma sürecini ele alan ve ideal insan olarak peygamberi tanımlayan eserlerdir (Akçay, 2001: 40-44).

Batı dışındaki veya Hristiyanlık dışındaki herhangi bir kültürde, batı ütopyasına ve ütopyacı geleneğe benzeyen bir durum bulunmamaktadır. Hristiyanlığın doğası gereği, hem dünyevi hem de dünyevi olmayan, yani dünya üstü cennet ve “yeni bir cennet”i benzersiz bir şekilde birle tirmesiyle kesin bir ilişki içinde olması muhtemeldir. Hristiyanlık, cennet ve ahiret gibi metafiziksel kavramları içeren bir din olarak, insanların dünya dışı bir ideal yer olan cennete ulaşma arayışını destekler. Bu inanç, insanların dünyevi hayatlarını etkiler ve gelecekteki m kemmelili i ve mutluluğu vaat eder. Bu nedenle, Hristiyanlık,  topya kavramını etkilemiş ve ütopyacı geleneğin şekillenmesine katkıda bulunmuş olabilir. Batı dışı ve Hristiyanlık dışı kültürlerde benzer bir ütopyacı düşünce bulunmamasının nedeni karmaşık olabilir ve birden fazla faktörü içerebilir. Farklı kültürel ve dini yapılar, tarih ve toplumsal koşullar, farklı dünya görüşleri ve değerler, ütopyacı düşüncenin varlığı veya yokluğunu etkileyen unsurlardan bazıları olabilir. Batı dışı ve Hristiyanlık dışı kültürlerde benzer bir ütopyacı düşünce bulunmamasının nedeni karmaşık olabilir ve birden fazla faktörü içerebilir. Farklı kültürel ve dini yapılar, tarih ve toplumsal koşullar, farklı dünya görüşleri ve değerler, ütopyacı düşüncenin varlığı veya yokluğunu etkileyen unsurlardan bazıları olabilir (Kumar, 2006: 15).

Batı toplumlarındaki gibi ütopik düşüncenin Doğu toplumlarında olmayı ının nedenlerine ilişkin açıklamalarda, Sadi  irazi'nin *Bostan* (1257) gibi moralist temelli eserleri örnek olarak gösterilebilir. Bu tür eserlerde, toplumun mevcut durumunu iyileştirme ve yitirilm  eski günlerdeki duruma geri dönme gibi vaatler yerine getirilir. Moralist yaklaşımın temel nedeni, Doğu toplumlarında tek özne olarak hükümdarın siyasal iradesinin, sadece kendi moral anlayışında düzelme ile sınırlandırılabilce i düşüncesidir. Bu durumda, dışsal bir iradenin dinde ve siyasal kültürde meşru sayılmaması, çoğulcu (monistik olmayan) bir siyasal yaşamın ve toplumun hukukunun olmaması neden olarak sayılabilir. Bu nedenlerden dolayı, Doğu

düşüncesinde ütopya kavramının yerine, ahlaki temelli ve geriye yönelik (regressive) düşünceler ön plana çıkar (Oskay, 1993: 8).

Tartışmanın ele aldığı kavramlara bakıldığında, ütopyanın toplumların kültürel, dini ve tarihi değerleriyle sıkı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca ütopya kavramı, diğer edebi türler gibi Avrupa merkezli bir perspektiften ele alınmış ve değerlendirmeler de genellikle Avrupa merkezli yapılmıştır. Hatta Türkçede yayımlanan kaynaklarda da ütopya ile ilgili olarak kimi süreli yayınlarda “Doğu Ütopyaları” başlığı altında incelenmiştir.

3.2. Distopya

Distopya kelimesi, Yunanca “dys=zor” ve “topos=yer” sözcüklerinden türetilmiştir ve ütopyanın tam karşısı olan bir anlam taşır. Ütopya, olmayan bir yeri ifade ederken, distopya ise zor veya zorlu bir yeri anlatır (Akkoyun, 2016: 29). Distopya terimi, köken olarak “dys-” (kötü) ve “topia” (yer) kelimelerinin birleşiminden gelir ve kelime anlamı olarak “kötü yer” veya “olumsuz yer” şeklinde ifade edilir. Bu sözcüğün kökenine bakıldığında, Yunanca’da “kötü, istenmeyen, hastalıklı, anormal” anlamlarına gelen “dys/dis” ön ekinin “topos” kelimesiyle birleştirilmesiyle distopya ifadesi ortaya çıkar. Bu terim, ilk olarak John Stuart Mill tarafından 1868’de İrlanda toprak politikası hakkında yaptığı bir konuşmada kullanılmıştır. Mill, konuşmasında bahsedilen politikaların “ütopyacı olmaktan ziyade distopyacı veya kakotopyacı (cacotopian) oldukları” şeklinde ifade etmiştir. Ütopya terimi uygulanabilir olmaktan uzak bir şekilde fazla iyi iken, önerdikleri şey ise uygulanabilir olmaktan uzak bir şekilde fazla kötüdür (Roth, 2005: 230).

Distopya, genellikle toplumun karanlık ve olumsuz bir geleceğini tasvir eden edebi ve sinematik bir kavram olarak nitelendirilebilir. Belirtmek gerekir ki, distopya kavramı hayal kırıklığı ve umutsuzluğun mekânını sunarak ayrışmayı ve parçalanmayı vurgular. Distopyada, öteki kişiyi reddetmek, baskıcı seçimler ve seçenekler sunulmadığı durumlar zorunlu hale getirilmeye çalışılır ve öznelerin egemenlik altına alınması amaçlanır. Distopya sinemada, gelecekteki olumsuz senaryoları gözler önüne sererek insanları düşündürmeyi ve uyanmaya teşvik etmeyi amaçlar.

Distopyalar, sıklıkla otoriter bir hükümetin egemen olduğu, özgürlüklerin sınırlı olduğu, insan haklarının ihlal edildiği ve genel bir baskı ortamının hakim olduğu gelecek senaryolarını işler. Bu eserlerde, teknolojinin kötüye kullanılması, ekolojik felaketler, toplumsal eşitsizlik, kitlesel gözetim ve kontrol mekanizmaları gibi unsurlar sıkça yer alır. Distopyalar, toplumun eleştirisi ve uyarısı olarak işlev görür. Bu eserler, güncel sorunları, ideolojik sapmaları ve insan doğasının karanlık yönlerini vurgulayarak izleyicileri veya okuyucuları düşünmeye teşvik eder. Distopik hikayelerde, genellikle bireylerin özgürlüklerini savunma mücadelesi, direniş hareketleri veya başkaldırıya odaklanılır (Çelik, 2015: 61-63).

Distopya, ütopyanın tam zıttını ifade eden bir terimdir. Ütopyada ideal bir toplum hayal edilirken, distopyada korkunç, baskıcı ve kusurlu bir toplum tasvir edilir. Distopya, hayal kırıklığının yaşandığı bir mekân olarak belirir ve ayrışma ile parçalanmayı vurgular. Ötekinin reddedilmesini ve bireyin egemenlik altına alınmasını hedefler. Distopya yazarları, ütopyaların iddia ettiği cennetin aslında cehennemi nasıl yarattığını göstermeyi amaçlarlar. Kültürel ve toplumsal unsurların devlet kontrolü altında olduğu bir düzeni temsil eder. Bireylere düşen görev, kurallara itaat etmektir. Distopyada toplumda ortaya çıkan herhangi bir tepki veya farklılık baskıyla bastırılır. Distopya yazarları, toplumların geleceğini felaket olarak görme tezini savunur. Distopyalar, düşüncelerini toplumsal eleştiriler aracılığıyla felaket senaryolarıyla aktarır.

Küçükcoşkun (2006: 18-19), “kötü yer” anlamına gelen distopya kelimesinin aslen “ütopya karşıtı, ütopya kavramına karşı olan, ters ütopya” anlamlarını taşıdığını belirtmektedir. Distopya edebiyatını, ütopyaya eleştiri ve tepki olarak ortaya çıkan bir tür olarak tanımlar ve Türkçe’de bu tür için distopya, anti-ütopya, karşı ütopya, ters ütopya, kara-yok ülke, karabasan, negatif ütopya, kakotopya gibi çeşitli adlandırmaların kullanılmakta olduğunu açıklar.

Ülker (2011: 42) distopyanın mutluluğun sadece bir grup seçkine ve düzene karşı çıkmayan sosyal sınıflara ait olduğu bir düzeni işaret etmekte olduğuna değinir. Ütopyalarda olduğu gibi distopyalarda da kültürel ve toplumsal öğelerin, farklılaşma ve iş bölümünün devletin denetiminde olduğunu belirtir. Bu durumda bireylere düşen görev kurallara boyun eğmek olup, toplumda mevcut yönetim ve düzen anlayışına karşı bir tepki ortaya çıkarsa yönetimin bunu baskıyla ortadan kaldırması söz konusudur. Distopyaların çıkış noktasını bu baskılar oluşturur (akt. Balı, 2016: 4-5).

Distopya kavramı, gelecekteki bir toplumun karanlık ve olumsuz yanlarını ele alan, insan doğasının karmaşıklığını yansıtan ve toplumsal eleştiri amacı güden edebi ve sinematik eserleri tanımlayan bir terim olarak açıklanabilir. Bu tür eserler, izleyici ve okuyucuları mevcut düzeni sorgulamaya, bireysel özgürlükleri değerlendirmeye ve geleceğin olası tehlikelerine dikkat çekmeye teşvik etmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, distopyanın sinemasal karşılıkları çeşitli filmler üzerinden analiz edilecektir. Filmlerde sunulan distopik unsurların toplumumuzdaki sorunları, güç ilişkilerini ve insan doğasının karmaşıklığını yansıtmaya potansiyeline değinilecektir.

3.2.1. Distopik Ülke

Distopik ülke, ütopyalardan tamamen farklı bir kavram olarak tanımlanabilir. Ütopyalar genellikle ideal bir yaşamı temsil ederken, distopyalar ise içerisinde sorunlar ve olumsuzluklar barındıran karamsar bir düzen sunarlar. Bu kurgusal dünyalar, yaşanan toplumun özelliklerini göz önünde bulundurarak hayal edilen ülkeleri şekillendirir.

Distopik toplumları tasarlayanlar için ütopyaların ideal bir yaşamı temsil ettiği düşünülmez, aksine içerisinde sorunlar ve olumsuzluklar barındıran karamsar bir düzen sunarlar. Distopyalar, yaşanan toplumun özelliklerini göz önünde bulundurarak hayal ettikleri ülkeleri kurgularlar. Distopik toplumlar, felaketlerin, karamsarlığın ve mutsuzluğun pek çok sebebi olabilir. Distopya yazarları, denetim, salgın hastalıklar, makinelerin insanları esir alması, kimliksiz toplumlar, yalıtılmış toplumlar ve uzaylı varlıkların istilasını gibi pek çok farklı temayı işlemektedirler (Kavas, 2020: 88-90).

Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren teknolojik gelişmelerle beraber insan hayatına daha fazla yön veren makineleşme ve bilimsel gelişmeler toplumsal sorunların doğması yol açmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki büyük dünya savaşı ise insanlığın başına gelmiş en büyük felaketler olarak insanların ideal ve mükemmel ülke kavramını derinden sarsmıştır. Ütopyaların mutluluk vaat eden ülkelere karşı distopyalar özgürlüğü elinden alınan, tecrit edilen ve her türlü baskı karşısında umutsuzluğa kapılmış bir dünya yaratırlar (Jacoby, 2005: 18). Bir zamanlar ütopyaların çok uzaklarda olmayan iyi bir yer yaratma hayali Aydınlanma Çağı'ndan sonra bir hayal olmaktan çıkıp dönemin idolojik, siyasi, teknolojik ve ekonomik etkileriyle birlikte yeniden anlam kazanarak gerçek hayatta karşılığı olan mükemmel toplum tasarılarına dönüşür. Bu dönüşümün sonucunda yaşanan olumsuz tablo için Fredric Jameson (2005: 13) şu soruyu sormaktadır: *“Ütopyalar neden bir dönem çiçek açarken, başka bir dönemde sararıp solmaktadır?”*. Distopik ülkenin ortaya çıkışı bağlamında Jameson'un sorduğu soru aslında cevabı içinde barındırır. Ütopyanın solduğu anlarda distopya yazarları dönüşen bu durum üzerinden ütopyaya karşı bir eleştiri eylemine geçerler. Jameson'a göre Distopik ülkeler yaratma düşüncesi var olan ütopyaları eleştirerek yapıldığında eleştirel ters-ütopya olarak adlandırılmakla birlikte, ütopya fikrini tümünden reddeden ve ütopyacı anlayışı anlamsız olarak nitelendirerek tasarlanan distopyalar anti-ütopya olarak adlandırılmalıdır.

Mitcham (2015: 2011) teknolojinin getirdiği makineleşme mantığının insanlara ve topluma da yansıtılmış, toplumsal örgütler tek düze bir makineleşme içerisindeyken insan ise tüm insanı duygularından uzaklaştırılarak nesneleştirildiğinden söz eder. Böylesi bir dünyada mutluluğun yerini yalnızlık ve mutsuzluk almıştır. Distopik ülkelerde yalnızlık ve mutsuzluğun getirdiği karamsarlık okurlara sunulurken sorunun çözümüne dair seçenek sunmaktan kaçınılır. Onların asıl amacı yaşanan durumu en acımasız ve karamsar şekilde yansıtmaktır. Yaşanılacak olan kötü gelecekte sorumlu olan insanlığın kendisidir. Distopyanın ütopyanın içinden doğduğunu öne süren eleştirmen işte buradaki mükemmele ulaşma arzusunun ütopya, ütopyaya ulaşmaya çalışırken insanlığa ait bazı değerlerin kaybedilmesini ise distopya olarak tanımlamaktadır (akt. Kavas, 2020: 88-90).

Distopik ülkeler, Aydınlanma Çağı'nda bir zamanlar çiçek açan ütopyaların zamanla solduğu ve gerçek hayatta mükemmel toplum tasarılarına dönüştüğü dönemde ortaya çıkar. Fredric Jameson'ın sorduğu soru, ütopyaların neden zamanla solduğunu ve distopyaların yükselişini anlamak için önemlidir. Distopya yazarları, bu değişimin farkında olarak ütopyalara

karşı eleştirel bir yaklaşım sergilerler. Jameson’a göre, ütopyacı anlayışı tamamen reddeden ve ütopyayı anlamsız olarak nitelendiren distopyalar, anti-ütopya olarak adlandırılmalıdır. Teknolojinin getirdiği makineleşme mantığı, toplumsal örgütleri tek düze bir makineleşme içine sokarken insanı da duygulardan uzaklaştırarak nesneleştirir. Bu tür bir dünyada mutluluk yerine yalnızlık ve mutsuzluk hüküm sürer. Distopik ülkelerde yalnızlık ve mutsuzluğun getirdiği karamsarlık, okurlara çözüm sunmaktan ziyade yaşanan durumu acımasız ve çarpıcı bir şekilde yansıtır.

Sorunun asıl kaynağının insanlık olduğu vurgulanır. Distopyanın ütopyanın içinden doğduğu düşüncesi, insanlığın mükemmele ulaşma arzusunun ütopya olarak tanımlandığını ve bu arayışta bazı değerlerin kaybedilmesini distopya olarak nitelendirdiğini gösterir. Distopik ülkeler, okurlara ve izleyicilere insanlığın yöneldiği olumsuz geleceği gösterirken aynı zamanda toplumsal eleştirilerde bulunur. Bu tür eserler, insanların geleceği şekillendiren seçimlerini sorgulatır ve düşündürür. Distopik ülke kavramının, ütopyalardan farklı bir perspektifle hayali düzenlemeleri ifade ettiğinden söz edilebilir. Distopyalar, ütopyalardan ayrılarak toplumun mevcut sorunlarını vurgular ve eleştirir. İdeal ve mükemmel ülke tasarıları yerine, distopik eserler, insanlığın içinde bulunduğu olumsuz tabloyu acımasızca yansıtırken, gelecekteki potansiyel tehditlere dikkat çeker.

3.3. Anti-Ütopya

Anti-ütopya, idealize edilmeyen bir toplum veya gelecek tasarımının tam zıddını tasvir eden, umutsuz bir edebi veya kurgusal çalışmadır. Bu terim, toplumun veya dünyanın olumsuz bir şekilde geliştiği, baskıcı, totaliter veya acımasız bir sistemle yönetildiği bir gelecek vizyonunu ifade etmek için kullanılır. Anti-ütopyalar, genellikle insan haklarına, özgürlüklere, demokratik değerlere ve bireysel özgürlüklere yönelik tehditleri öne çıkarır. Bu eserler, toplumsal eleştiri aracı olarak işlev görür ve genellikle güncel veya potansiyel toplumsal sorunları yansıtır. Bu tür eserler, totalitarizm, sansür, sınıf ayrıcalığı, teknolojinin kötüye kullanımı, çevresel felaketler gibi konuları ele alarak, okuyucuların düşünmesini, toplumsal bilincin artmasını ve mevcut düzeni sorgulamasını amaçlar.

Distopya ve anti-ütopya kavramlarının birbirlerine karşılık mı geldiği, yoksa aralarında bir farkın bulunup bulunmadığı sorusu önem kazanmaktadır. İlk bakışta, bu iki terim benzer anlamları ifade ediyor gibi görünse de etimolojik açıdan farklılık taşıyorlar. “Anti” ön eki anlam açısından bir zıtlığı ifade ederken, “dys/dis” ön eki kötü, hasta, istenmeyen anlamlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla, distopya ütopyanın olumsuz yönlerini, kötü yanlarını ve insanları kötü bir geleceğe götürebilecek yönlerini eleştirerek işlerken, anti-ütopya kavramı ütopyacılığın eleştirisini ve ütopyacı fikre karşı bir fikri ifade eder (Altınkaya, 2014: 68).

Anti-ütopya terimi, genellikle Thomas More'un 1516 tarihli *Ütopya* adlı eseriyle ilişkilendirilir. Bu eserde, ideal bir toplum tasarımı olan ütopya yerine, toplumdaki sorunları, çatışmaları ve baskıyı anlatan bir anti-ütopya sunulur. Anti-ütöpik eserler, insan doğasının karanlık yönlerini ve güç arayışının nasıl ahlaki çöküntülere yol açabileceğini tartışır. Bu tür eserler, okuyuculara, yanlış yönlendirmelere ve toplumsal kontrol mekanizmalarına karşı uyanık olmalarını, özgürlük ve adaletin değerini takdir etmelerini ve potansiyel tehditlere karşı mücadele etmelerini hatırlatır.

3.4. Heterotopya

Öncelikle belirtmek gerekir ki daha rasyonel bir zihinsel etkinlik olarak ifade edilebilecek olan ütöpik mekan temelde ideal bir mekânı kurgulamaktadır. Distöpik mekan ise idealize edilmiş olan ütöpik mekanın karşı ütopyası diğerk bir ifade ile ütopyanın çöküşüdür. İlk kez Fransız düşünür Michel Foucault tarafından kullanılan heterotopya kavramı ile tam olarak içinde bulunulan eşzamanlılık döneminin mekânı olarak ifade edilmektedir. Heterotopya ifadesini ilk kez 1967'de *Cercle D'études Architecturales Konferansı*'nda kullanan Foucault, daha sonra 1984'te yayınlanmasına izin vermiş olduğı *Öteki Mekanlara Dair* makalesinde de bu kavramdan söz etmiştir. İfade aslında "hetero" ve "topos" kelimelerinin birleştirilmesi ile türetilmiş ve "öteki yer" anlamına gelen bir kavram olarak kullanılmıştır. Sara Mills'in (2003: 33) *Michel Foucault Heterotopya: Başka Mekanlar* adlı makalesinde şu ifadeler yer verilir: "*Heterotopya kavramı, Foucault tarafından mekanın toplumsal ve kültürel işlevlerini sorgulamak ve alternatif mekanlar üzerine düşünmek amacıyla kullanılmıştır. Heterotopyalar, gerçek ve temsili, fiziksel ve zihinsel mekânlar arasındaki ilişkileri keşfetmeyi hedefler.*"

Foucault (2005: 291-302), ütopyaların gerçeklikle örtüşmemesi üzerine heterotopya kavramını geliştirmiştir ve 20. yüzyılı bir mekan dönemi olarak nitelendirmiştir. Heterotopya, gerçeklikle bağlantılı olmakla birlikte, farklı katmanlarda zaman ve mekânı içeren ve bir ayna metaforuyla anlatılan bir kavramdır. Aynı zamanda, ükronyaya ulaşılabilmesi için geçilmesi gereken bir durak olarak da ifade edilir. Heterotopya, içinde çok sayıda gerçeklik özelliğı barındırırken zamanda ve mekanda farklı katmanlara işaret eder (Ülker, 2011: 48).

Foucault, günümüzde mekanın yerini mevkinin (l'emplacement) aldığını ifade eder. Artık noktasallık değil, noktalar ve unsurlar arasındaki yakınlık ilişkileri öne çıkar ve bu ilişkilerin yapıları ağaç ve kafes metaforları ile açıklanabilir. Mekan, farklı mevkiler arasındaki ilişkilerin şeklinde sunulur; bu mevkilerin depolanması, dolaşımı, sınıflandırılması ve kodlanmasını dikkate almayı gerektiren bir duruma gelmiştir. Zaman, farklı unsurlardan oluşan bu mevkilerin dağılım ilişkilerinin ve yapısının sadece bir parçası olarak belirir (Karaman, 2018: 274).

Heterotopya kavramı, ütopyaların gerçeklikten uzak ve söylemsel düzlemde kalan özellikleri üzerine geliştirilmiş ve her toplum her dönemde kendi heterotopyalarını üretmiştir.

Heterotopyalar, içinde eşzamanlılığı ve mekansal katmanlaşmayı barındırarak ükronileri yaratma yeteneğine sahiptir, bu da eleştirel ve yıkıcı bir üretim süreci ile gerçekleşir. Heterotopya kavramı, mekânsal ve zamansal bağlamda toplumsal yapıları ve normları sorgulama potansiyeli taşır. Farklı zaman ve mekan katmanlarını bir araya getirerek mekansal çeşitlilik ve alternatiflik sunar. Ayrıca, heterotopyalar yapıları bozma ve eleştirel bir üretimle ilişkilendirildiğinde, mevcut toplumsal düzenlere meydan okuma ve dönüşüm olasılığını içinde barındırır (Ülker, 2011: 54).

Heterotopyanın mekan ve özne ile ilişkisine vurgu yapan Foucault (2005: 291-302), söz konusu kavramın temelde mekansal boyutta odaklandığını belirtir ve heterotopyayı şu şekilde açıklar: *“1. Her toplumda bir heterotopya mevcuttur. İlkel toplumlarda, kriz halindeki bireylerin kendilerini toplumdan soyutladığı yasak ve kutsal alanlar gibi kriz heterotopyaları bulunurken; günümüz toplumlarında, toplum normlarına uymayan ötekilerin yerleştirildiği hapishaneler, huzur evleri, psikiyatri klinikleri gibi sapma heterotopyaları söz konusudur. 2. Heterotopyalar, toplumların tarihsel ve kültürel eşzamanlılığına bağlı olarak işlev ve anlam değiştirebilirler. Örneğin, mezarlıklar 18. yüzyılın sonlarına kadar şehir merkezlerine konumlandırılırken, 19. yüzyıldan itibaren şehrin dış sınırlarına taşınmışlardır. 3. Heterotopya, birçok mekan ve mevki hatta birbiriyle uyumsuz olanları bile bir araya getirerek tek bir gerçek yerde yan yana barındırabilir. 4. Zaman bölünmesine bağlı olan heterotopyalar, simetri ile heterokroniye açılırlar”*. Mesela, kütüphane ve müzeler heterotopyalardır çünkü sonsuz zaman birikimine sahiptirler. Öte yandan, panayır ve sergi gibi mekanlar uzun süre işlevsiz kalabilir ve yılın belirli dönemlerinde veya belli tarih aralıklarında aktif hale gelirler. Heterokroni ise bireylerin geleneksel zamanlarından tamamen kopmaları durumunda devreye girer. Heterotopyalara giriş genellikle belirli gereklilikleri yerine getirerek izinle olur, bu nedenle heterotopyalar her zaman bir açılma-kapanma sistemi gerektirir.

3.5. Ükroni

Ükroni, alternatif tarih veya tarihsel sahiceliği olmayan zamansal ve mekânsal gerçeklik tasarımı ifade eden bir kavramdır. Ükroni, geçmişte gerçekleşmemiş bir olayın sonuçlarını hayal etme veya gelecekte gerçekleşme olasılığı olan farklı bir tarihsel dönem veya durumu düşünme amacıyla kullanılır. Ükroni, belirli bir tarihsel anın nasıl değişebileceğini ve bu değişimin nasıl farklı bir gerçeklik yaratabileceğini araştırır. Bu alternatif gerçeklik, tarihsel olayların farklı bir seyrini takip ederek oluşabilir veya farklı bir kararın alınmasıyla ortaya çıkabilir. Ükroni, genellikle edebiyat, tarih ve felsefe gibi alanlarda incelenir. Edebiyatta, ükroni öyküleri veya romanları, tarihsel bir olayın farklı bir şekilde geliştiği veya tarihi figürlerin farklı roller üstlendiği kurgusal hikayeleri içerir. Bu tür eserlerde, yazarlar alternatif gerçeklikleri kullanarak toplumsal, siyasi veya teknolojik değişimleri araştırır ve mevcut durumu sorgularlar.

Tarihçiler ve filozoflar, tarihsel olayların nasıl bir etki yaratacağını veya değişmesi durumunda nasıl bir farklılık oluşacağını tahmin etmek için ükroni düşüncesini kullanabilirler. Bu

tür çalışmalar, geçmişin anlamını ve önemini anlamak için alternatif gerçekliklerin araştırılmasını içerir. Ükroni kavramı, zaman ve tarih kavramlarının sınırlarını zorlar ve düşünce deneylerine, hayal gücüne ve eleştirel düşünmeye dayanır. Alternatif gerçekliklerin ve tarihî olayların farklı bir seyir izlemesinin sonuçları üzerine düşünerek, ükroni insanlara mevcut gerçekliği sorgulama ve anlama fırsatı sunar (Baudou, 2005: 93-94).

Bu kavram temel olarak Anglo-sakson kültürünün alternatif tarih olarak ifade ettiği varsayımsal bir gelecek anlamına gelmektedir. Çizgi roman sanatı ile kurgu edebiyatı ve sinemasında bol miktarda örneği görülebilecek olan kavram farklı kaynaklarda farklı biçimde tanımlanmaktadır. Kavram Fransız filozof Charles Bernard Renouvier'in ütopya ifadesindeki “topos” kökünün yerine “chronia” kökünü yerleştirmesiyle geçmiş zamanın bir ütopyası olarak ele alınmıştır. Tekrar baskısı 1988'de yapılan ve ilk baskısı 1876'ya tarihlenen Renouvier'in *Tarihteki Ütopya: Avrupa Medeniyeti Gelişiminin Olmamış Ama Olabilecek Olan Apokrif'inin Tarihsel Eskisi* adlı romanında “ya eğer böyle olsaydı” ön kabulüyle geçmiş zamanda gerçekleşmiş bir fenomenin öteki türlü gerçekleşmesi üzerine bir gelecek varsayımının kurgulanması şeklinde ortaya çıkmıştır. Kelime yok-zaman, var olmayan zaman anlamına gelirken, Renouvier kavramı gerçekleşmemiş olan ama gerçekleşebilme potansiyelini taşıyan bir geçmiş zaman ütopyası olarak ifade etmektedir. Statik diğer bir ifade ile tek bir zamana bağımlı bir gelecek anlatımının yerine dinamik diğer bir ifade ile durmadan değişen bir süreklilik içinde gelişen bir gelecek koyabilmek, nostaljik bir biçimde takılmaksızın geçmişe ve şimdiye “ya eğer” şu şekilde olsaydı ya da olursa soruları ile yön vermekten geçer. *Larousse Ansiklopedisi*'nde ise kavram, tarihe uyarlanmış ütopya, olabilecek olanın mantığa uygun olarak yeniden yapılması şeklinde tanımlanmaktadır. Ükroni kavramı, geçmişin bir ütopyası olarak algılanmaktan çıkarak, zamansal boyutlardaki değişimlerle birlikte farklı bir anlam kazanmıştır. Bu kavram artık sadece geçmişe yönelik değil, geçmişle birlikte şimdiki zamanı ve geleceği de sorgulayan bir perspektif sunmaktadır. Ükroni, belirli bir zamanı kesin olarak tanımlamayan, yaratıcı ve düşündürücü önerilerin bir zincirini içeren bir kavramdır. Bu yönden bakıldığında, ükroni yapı bozumcu mimari ile paralellikler göstermektedir (Balı, 2018: 7).

Ütopya kavramında, genellikle farklı mekanlar ve toplumlar üzerinde odaklanılırken, ükroni ise öteki zamanın rolü vurgulanmaktadır. Ükroni, geçmiş ve şimdiki zaman arasındaki ilişkileri keşfetmeyi amaçlayan bir kavramdır. Geçmişe ve şimdiye yönelik sorular sormak suretiyle, ükroni geleceğe dair kesin bir zaman dilimine bağlı olmayan, yenilikçi ve düşündürücü önerilerin bir dizisini ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan, ükroni ve yapı bozumcu mimari arasında benzerlikler bulunmaktadır. Sonuç olarak, ükroni kavramı, geçmişin bir ütopyası olarak sınırlı bir anlamdan çıkarak, zamansal boyutları içeren ve yapı bozumcu mimari ile benzerlikler taşıyan bir kavram haline gelmiştir. Ükroni, geçmiş, şimdiki zaman ve geleceği sorgulayan bir perspektif sunarak, öteki zamanı vurgulamaktadır. Bu kavram, geçmişe ve şimdiye dair sorular sorarak, zamansal kesinlikten bağımsız olarak yenilikçi ve düşündürücü önerilerin bir serüvenine dönüşmektedir (Balı, 2018: 7).

4. BÖLÜM

4. DİSTOPYA TÜRÜNÜN ÖNEMLİ TEMSİLLERİ VE ÖRNEK DİSTOPİK FİLMLERİN SINIF ÇATIŞMASI EKSENİNDE ANALİZLERİ: *MATRIX*, *YENİ CENNET*, *AZINLIK RAPORU*, *YEDİNCİ HAYAT*

Bu bölümde, edebiyat ve sinema tarihinde distopya türünün önemli örnekleri incelenerek, distopik sinemanın sınıf çatışması teması üzerine odaklanılacaktır. Çalışma dahilinde incelenecek olan *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* filmleri, distopik sinemanın temel temalarını yansıtan örnekler olarak seçilmiştir. İncelenen bu filmler, izleyicilere insanlığın ve toplumun geleceğini tehdit eden potansiyel tehlikelere ve sınıf ayrımcılığına odaklanarak, toplumsal bozulma ve teknolojinin tehdidi gibi ortak özellikleri ele almaktadır. Bu filmler; karakterlerin ve hikayelerin sınıf çatışması temasıyla nasıl ilişkilendirildiği, toplumsal düzenin bozulma nedenleri ve distopik dünyalardaki unsurlar çerçevesinde incelenecektir.

4.1. Distopya Türünün Önemli Temsilleri

Distopya türü, edebiyat ve sinema dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Bu tür, kurgusal dünyalar aracılığıyla toplumsal eleştirileri ve insan doğasının karmaşıklığını yansıtmaya amacı güder. Distopyalar, tarihsel kökenlerine dayanan ancak günümüzün kaygılarına ve geleceğe dair endişelere odaklanan hikayeler sunar. Bu tür, sıklıkla totaliter rejimlerin, teknolojik felaketlerin veya ekolojik çöküşün sonuçlarını betimler. Bu betimlemeler aracılığıyla okuyucu ve izleyicilere düşünce fırsatı sunulur. Distopya türünün, günümüz dünyasının karmaşıklığına ve belirsizliğine cevap verme ihtiyacını karşılamak için kullanılan bir araç olarak edebiyat ve sinema dünyasında önemli bir etkiye sahip olduğundan söz edilebilir.

4.1.1. Edebiyatta Distopya Türü ve Temsilleri

Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri* (*Gulliver's Travels*, 1726) isimli romanı, distopya türünün ilk belirtilerini sunan önemli eserlerden biridir. Gulliver, deniz aşırı yolculukları sırasında ideal toplum tasavvurlarıyla karşılaşır. Ancak, bu ideal toplumların daha yakından incelendiğinde, içlerinde sorunlu yapıların olduğunu fark eder. Bu eserden sonra, *Biz*, 1984, *Cesur Yeni Dünya* gibi birçok distopik eser ortaya çıkarılmıştır. Bu distopik eserlerin ortak özelliği, mevcut otoritenin ideal bir toplum kurma veya toplumların yaşam tarzlarını koruma adına uyguladıkları politikaların sonuçlarına odaklanmalarıdır. Başka bir deyişle, distopyalar, ütopyacı yaklaşımların yanlış gidebilecek felaket senaryolarını tasvir ederler (Ekren, 2022: 95).

H. G. Wells'in 1894'te yayınlanan *Zaman Makinası* (*The Time Machine*) adlı kitabı, distopya edebiyatının öncülerinden biridir ve ilk kez karanlık bir geleceğin endişesini okuyuculara sunar. Wells, bu eserinde zaman yolculuğunu kullanarak geleceğe götürür ve orada karşılaşacağımız gerçekliğin, umduğumuz gibi olmadığını açıkça ortaya koyar. Kitap, zamanda

yolculuğun getirdiği keşiflerin insanlığın beklentilerini nasıl sarsabileceğini vurgular (Avcı, 2021: 195-201). Jack London'ın *Demir Ökçe (The Iron Heel)* adlı romanı, 1908 yılında yayınlanmış ve çağdaş distopyalar arasında öncü olarak kabul edilmiştir. Hikaye, yönetim erkinin maddi açıdan güçlü yöneticiler tarafından paylaşıldığı bir toplumda geçer. Yönetimi ele geçiren zengin kentsoylu sınıfı ile giderek yoksullaşan ve köleleşen işçi sınıfı arasındaki çatışma, toplumun kötüleşmesinin temel nedenini oluşturur. Kentsoylu sınıfı, yargı, basın ve kiliseyi etkisi altına alarak güçlerini artırırken, anlatıcı, toplumun büyük bir bölümünü oluşturan işçi sınıfının adım adım köleleşmesine ve toplumsal düzenin en kötüleşmesine şahitlik eder. *Demir Ökçe*, sosyal sınıflar arasındaki çatışma ve güç dengesizliği temalarını işleyen bir distopya olarak öne çıkar. Jack London, bu romanında toplumsal adaletsizlik ve güç odaklarının kötüye kullanımını eleştirmektedir (Neydim, Polatel, 2020: 58). 1920 yılında Yevgeni Zamyatin tarafından yazılan *Biz* adlı eser, Sovyet Rusya'da sosyalizmi eleştirdiği ve rejimi tehdit ettiği gerekçesiyle yasaklandı. Kitap, 26. yüzyılda geçer ve teknolojinin ileri düzeyde olduğu bir dünyayı anlatır. Ancak, bu ileri teknoloji, pek çok bilimsel ütopyanın aksine, toplumun yozlaşmasını ve bireylerin kaybedilmiş özgürlüklerini vurgular (Kavas, 2019: 64).

Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* adlı eseri, bir burjuva distopyası olarak değerlendirilmiştir (Booker, 1994). Bu eser, ideal bir toplum yapısı gibi sunulan bir sistemin aslında tüketim toplumuna bir eleştiri olduğunu vurgular. Hikayede, tüketim toplumunun zirvesinde bulunmaktadır. İnsanlar, kültür, sanat, aile ve din gibi kolektif ve muhalif unsurlardan uzak bir yaşam sürmektedirler (Kavas, 2019: 65-66). Kitap aynı zamanda ahlaki değerlerin sorgulandığı bir ortamı da tasvir eder. Kapitalizmle birlikte gelen aşırı tüketim ve bu tüketimin insanoğlunun doyumsuzluğuna yol açacağı düşüncesi, tüketim toplumunun çöküşünün habercisi olarak sunulur. *Cesur Yeni Dünya*, kapitalizmin bir ütopya olarak sunulan yanlarını eleştirerek yarattığı distopik bir kurgu, onun en etkileyici eserlerinden biri haline gelmiştir.

Savaş sonrası döneme geldiğimizde, özgürlüğün kaybedildiği, nasyonel sosyalizm ve faşizmin baskısının hüküm sürdüğü toplumların sorunlarından türetilen yeni distopyalarla karşılaşırız. Franz Werfel'in 1946'da yazdığı *Doğmamış Yıldız (The Star of the Unborn)* adlı kitap, bu dönemin önemli eserlerinden biridir. Kitapta, şehirler yeraltında bulunur ve her şey belirli standartlara sıkı sıkıya bağlı olarak inşa edilir. Bu standartların dışına çıkılmasına izin verilmez. Yetenekler ve yaratıcılık kısıtlandığı için kaybolmuş gibidir. Bu karanlık dünya, kitabın distopik kurgusunun temelini oluşturur (Doxiadis, 1996).

Aldous Huxley'in *Maymun ve Öz (Ape and Essence, 1948)* adlı kitabı, savaşın hala taze etkilerini taşıdığı bir dönemi yansıtır. Bu kitap, olası bir üçüncü dünya savaşının ardından meydana gelen yıkımın ortasında geçer. Huxley, bu distopyayı insanlık tarihine dayanan bir süreç sonucunda kötülüğün hüküm sürmesi gerektiğine inanan bir kabile üzerinden tasarlamıştır. Bu eser, dönemin endişelerinden biri olan radyasyonu ve insanların fiziksel dönüşümünü ele alarak, toplumsal eleştiriler sunar.

George Orwell'in *1984* adlı romanı, distopik edebiyatın en önemli örneklerinden biridir ve savaş sonrası dönemin önemli eserlerindendir. Orwell, bu eserde politik bir eleştiri sunmuştur. Teknoloji ve bilimin düşünce özgürlüğünü teşvik etmesi gerektiği yerde, bunları yönetimin baskısını pekiştirmek için nasıl kullandığını gösterir. Bu roman, toplumsal eleştiriler ve bireysel özgürlüğün tehlikede olduğu bir dünyayı tasvir eder (Özbay, Müftüoğlu, 2015: 181-189).

Ray Bradbury'nin 1953 tarihli *Fahrenheit 451* adlı romanı, distopik bir kurgu içinde dönemin toplumsal yapısını eleştiren bir yaklaşım sunar. Direkt olarak yönetimi eleştirmek yerine, yönetimin getirdiği kısıtlamaları merkeze alır. 1950'lerin Amerika'sında, yönetimin yasakladığı edebi eserleri ve bu eserlerle olan iletişimi kısıtlayarak toplumsal kontrolün altındaki dinamikleri inceler. Roman, bu temel üzerinden toplumdaki kültürel değişimi ve bu süreçte gerçekleşen evrimi anlatır (Durmaz, 2022: 23-25).

4.1.2 Sinemada Distopya Türü ve Temsilleri

Distopya, sinema tarihinde önemli bir tür olarak kabul edilen ve toplumun bozulmuş bir şeklini tasvir eden filmleri içerir. Distopik filmler, genellikle kurgusal bir gelecekte veya alternatif bir gerçeklikte geçer ve izleyicilere güncel meseleler hakkında derinlemesine düşünme fırsatı sunar. Bu tür filmler, toplumsal, politik, ekonomik veya teknolojik sorunlara odaklanarak izleyiciye mevcut durumu sorgulama ve eleştirel düşünme imkanı sunar. Distopik filmler, toplumsal normların çarpıtıldığı, bireysel özgürlüklerin kısıtlandığı ve baskıcı otoritelerin egemen olduğu bir dünyayı görsel olarak yansıtır. Bu filmlerde genellikle otoriter yönetimler, totaliter rejimler, ekolojik felaketler, teknolojinin kötüye kullanımı gibi unsurlar ele alınır. Distopik dünyalar, insanlık için tehlikeli ve sınırlayıcı bir ortamı betimlerken, aynı zamanda toplumsal eleştirileri ve uyarıları da içerir (Serttaş, 2018: 349).

Alman yönetmen Fritz Lang tarafından çekilen *Metropolis* (1927) distopya türünün öncülerinden biridir. Film, beton bir metropolde, işçi sınıfı ve zengin yöneticiler arasındaki ayrımı vurgular ve endüstriyel çağın tehlikelerini ele alır. Stanley Kubrick'in *Otomatik Portakal* (*A Clockwork Orange*, 1971) filmi, suçla mücadele etmek için uygulanan şiddet içeren tedavi yöntemlerini konu alırken, Ridley Scott'ın *Bıçak Sırtı* (*Blade Runner*, 1982) filmi, distopik bir gelecekte geçer ve yapay insanlar olan "replicants"lerin avcılığını yapan özel bir polis memurunu takip eder. Film, insanlık, yapay zeka ve kimlik arayışı gibi temaları ele alır.

Distopya türünün önemli örneklerinden olan *1984* (1956 ve 1984 versiyonları mevcut) filmleri ise George Orwell'in ünlü romanından uyarlanmıştır. Konu olarak totaliter bir devletin yaşamı kontrol ettiği bir distopyayı tasvir eder. Bireysel özgürlüklerin yok olduğu, sürekli gözetim altında yaşanan bir dünya gösterilir. Wachowski Kardeşler'in yazıp yönettiği ve distopya türünün popüler örneklerinden kabul edilen *Matrix Serisi*'nde (*The Matrix Series*, 1999-2003) insanların bir simülasyonda yaşadığı ve gerçek dünyanın aslında bir makine tarafından kontrol

edildiği bir distopya anlatılır. Film, gerçeklik kavramı ve insanlığın teknolojiye bağımlılığı üzerine mesajlar içerir.

Distopik filmler, toplumsal sorunları, politik sistemleri ve teknolojinin etkilerini ele alan bir vizyon sunar. Örneğin, *V for Vendetta* (2005) filmi, totaliter bir rejimin hüküm sürdüğü bir İngiltere'yi konu alarak sansür, sansürcülük ve bireysel özgürlük mücadelesini anlatır. Filmin atmosferi ve karakterleri, toplumsal adaletsizliğin ve otoriter yönetimlerin tehlikelerini vurgular. Alfonso Cuarón'un yönettiği *Son Umut* (*Children of Men*, 2006) filminde, distopik bir gelecekte insanların kısırlaştığı bir dünya konu alınır. İnsan neslinin tükenme tehlikesi altında olduğu bu ortamda, umut ve insanlık değerleri üzerine yoğunlaşır. Bong Joon-ho'nun yönettiği *Kar Küreyici* (*Snowpiercer*, 2013) filmi ise, bir buzul çağında geçen bir distopyayı anlatır. Hayatta kalan insanlar, sonsuz bir tren olan Snowpiercer'da yaşamaktadır ve trenin içindeki sınıf ayrımcılığına odaklanır.

Bazı distopik filmler, gelecekte yaşanan ekolojik felaketleri ve doğal kaynakların tükenmesi gibi konuları ele alır. Örneğin, George Miller'ın yönettiği *Çılgın Max: Öfkeli Yollar* (*Mad Max: Fury Road*, 2015) filmi, su kaynaklarının kıt olduğu bir dünyada geçen bir distopyayı işler. Bu film, çevresel sorunların insanlığı nasıl etkileyebileceğini görsel açıdan etkileyici bir şekilde aktarır. Distopik filmler aynı zamanda teknolojinin kötüye kullanımını ve insan ilişkilerindeki değişimi ele alır. Örneğin, Steven Spielberg'in *Başlat* (*Ready Player One*, 2018) filmi, sanal gerçeklik teknolojisinin hakim olduğu bir dünyada geçer. Film, teknolojinin insanları nasıl izole edebileceğini ve gerçeklik ile sanal dünyanın arasındaki dengeyi sorgular. Ridley Scott'ın kült distopik filmi *Bıçak Sırtı*'nın devamı niteliğinde olan *Bıçak Sırtı: 2049* (*Blade Runner: 2049*, 2017), gelecekteki bir distopyayı anlatır. Film, insan benzeri yapay zekalar olan "replicant"lerin varlığının kabul edildiği bir dünyada geçer. Ana karakter olan Blade Runner K'un maceraları, insanlıkla yapay zeka arasındaki sınırların, kimlik ve varoluşun anlamı üzerine bir hikaye sunar.

Neill Blomkamp'ın yönettiği *Yasak Bölge 9* (*District 9*, 2009), sıradışı bir distopik hikayeye odaklanır. Film, uzaylıların Johannesburg'da ayrımcılığa tabi tutulduğu bir gelecekte geçer. Uzaylılar, yıllar önce dünyaya geldikleri gemi enkazında yerleşmişlerdir ve artık insanlar tarafından ayrı bir bölgede kontrol altında tutulmaktadırlar. *Yasak Bölge 9*, ırkçılık, ayrımcılık ve yabancılaşma gibi toplumsal sorunları ele alırken, insanlığın empati ve hoşgörüsüzlük arasındaki çelişmesini sorgular. Suzanne Collins'in romanından uyarlanan *Açlık Oyunları* (*The Hunger Games*, 2012-2015) serisi, bir distopyayı genç bir kahramanın gözünden anlatır. Hikaye, Panem adı verilen bir gelecekte geçer. Panem, bir diktatörlük tarafından yönetilen 12 farklı bölgeden oluşan bir ülkedir. Her yıl düzenlenen Açlık Oyunları'nda her bölgeden gençlerin birbirleriyle savaşması gerekir. Seri, politik manipülasyon, sınıf ayrımcılığı ve medyanın gücü gibi temaları işleyerek gençlik isyanı ve kişisel özgürlük arayışı üzerine distopik bir öykü sunar.

Sinema tarihindeki bu distopik filmlerin ortak özelliği, toplumsal bozulma ve baskının tasvir edilmesidir. Bu filmler genellikle gelecekteki bir dünyada geçer ve toplumlar baskıcı rejimler veya otoriter hükümetler tarafından kontrol altına alınmıştır. Bu rejimler, vatandaşların özgürlüklerini kısıtlar, sınırlarını belirler ve sıkı bir sosyal kontrol uygular. Distopik filmlerde toplum genellikle üniformedir, bireysellik bastırılır ve sansür yaygındır. Toplumsal bozulma ve baskı, izleyicilere mevcut toplumsal yapıları ve potansiyel tehlikeleri sorgulama fırsatı sunar. Distopik filmlerde teknolojinin kontrolü ve tehlikesi sıkça işlenen bir tema özelliği taşır. Gelecekteki dünyalarda, teknoloji genellikle insanlığın kontrolünden çıkmış veya kötüye kullanılmıştır. Yapay zeka, robotlar veya diğer gelişmiş teknolojik sistemler, insanları kontrol etme veya yok etme amacıyla kullanılır. Bu filmler, teknolojinin insan doğası üzerindeki potansiyel etkilerini vurgular ve teknolojinin sınırlarının ahlaki sorunlarını sorgulamaya yönlendirir.

Distopik filmlerin bir diğer ortak özelliği, insan doğasının kırılabilirliğini vurgulamasıdır. Bu filmler genellikle insanların içinde bulundukları zorlu koşullarda nasıl davrandıklarını ve insanlık değerlerinin nasıl sınındığını gösterir. İnsanlar, hayatta kalmak veya özgürlüklerini korumak için zor kararlar vermek zorunda kalır. Distopik filmlerdeki karakterler genellikle kahramanlık, fedakarlık veya direniş gibi erdemleri temsil edebilir veya tam tersi, ahlaki çöküntüye ve bencillikçe yönelerek toplumsal normları yıkabilirler. İnsan doğasının kırılabilirliği, distopik filmlerin izleyicileri insanlığın potansiyelini ve düşme riskini sorgulamaya teşvik eder. Distopik filmlerde sıklıkla isyan ve direniş temaları işlenir. İnsanlar baskıcı rejimlere veya teknolojik tehditlere karşı mücadele ederken, direniş hareketleri ortaya çıkar. Bu hareketler, bireylerin özgürlüklerini geri kazanmak veya değişimi sağlamak için birleşmelerini ve güçlerini bir araya getirmelerini vurgular (Virameteekul, 2021: 25-27).

Distopik filmler, genellikle karanlık, tehditkar ve atmosferik bir görsel estetiğe sahiptir. İç içe geçmiş binalar, gri ve kasvetli mekanlar, duman, sis ve loş aydınlatma gibi öğeler, distopik bir dünyanın çaresizliğini ve bozulmasını yansıtır. Bu filmlerde sıklıkla post-apokaliptik manzaralar, metropollerin yıkımı veya yapay bir ortamın varlığı gibi unsurlar da yer alır. Distopik filmlerin atmosferi, izleyiciye bu karamsar geleceği daha da inandırıcı kılar ve duygusal bir bağ kurmalarını sağlar. Sinema tarihindeki distopik filmler, toplumsal bozulma, teknolojinin tehdidi, insan doğasının kırılabilirliği, atmosferik estetik ve direniş gibi ortak özelliklere sahiptir. Bu filmler, gelecekteki olası tehlikeleri ve toplumsal sorunları sorgulama fırsatı sunmaktadır.

4.2. *Matrix (The Matrix, 1999)*

Matrix (The Matrix, 1999), Wachowski Kardeşler tarafından yazılan ve yönetilen, sinema tarihinde önemli bir yeri olan bir bilim kurgu ve distopya filmidir. Film, başrollerde Keanu Reeves, Laurence Fishburne ve Carrie-Anne Moss gibi isimleri bulunduran bir oyuncu kadrosuna sahiptir. *Matrix*, görsel efektleri, karmaşık hikayesi ve felsefi temalarıyla tanınan bir filmidir. Film,

insanlığın bilinç dünyasını kontrol eden bir yapay zeka sistemi olan Matrix'in içinde yaşadığı bir distopyayı anlatır.

Matrix, yapay zeka sistemleri tarafından kontrol edilen bir bilinç dünyasıdır ve insanların beyinlerine doğrudan bağlanarak onlara yapay bir gerçeklik sunar. İnsanlar, bu yapay gerçeklik içinde normal bir hayat sürdürdüklerini sanarken, aslında gerçek dünya, bir yapay zeka olan Makineler tarafından işgal edilmiş ve insanlar makinelere köle durumuna düşmüştür. Filmin başkarakteri Neo (Keanu Reeves), sıradan bir bilgisayar programcısıdır. Ancak gizemli bir kadın olan Trinity (Carrie-Anne Moss) ve Morpheus (Laurence Fishburne) adlı bir direniş lideri tarafından seçilerek gerçek dünyayı keşfetme fırsatı verilir. Neo, gerçek dünyanın sınırlarını aşarak Matrix'in gerçek doğasını keşfeder ve insanlığın makinelere karşı direnişini destekleyen Morpheus'un ekibine katılır. Neo'nun seçilmiş bir kişi olduğu ortaya çıkar ve insanlığı Makinelerin kontrolünden kurtarma potansiyeline sahip olduğuna inanılır. Neo, aynı zamanda “seçilmiş kişi” olarak adlandırılan ve Matrix'i kırma gücüne sahip olduğuna inanılan bir figürdür. Trinity ve Morpheus liderliğindeki direniş, Neo'yu eğiterek onu Matrix'in kurallarını aşma ve gerçek gücünü keşfetme yolunda rehberlik eder. Ancak Neo'nun gerçek dünya ve Matrix arasındaki sınırları anlaması ve gerçek gücünü kullanabilmesi zaman alır.

Neo, Matrix'in içinde kendini sınırsız bir güçle donanmış olarak bularak gerçekliği ve illüzyonu ayırt etmek için zorlu bir yolculuğa çıkar. Bu süreçte kendi sınırlarını aşarak gerçek bir kahraman olma potansiyelini keşfeder. Neo, Matrix'in bu sanal dünyasında, kendilerini takip eden ajanlar ve çeşitli sırlarla karşılaşır. Agent Smith (Hugo Weaving) gibi Matrix'in koruyucu programları, Neo ve direnişin yoluna çıkar ve onları durdurmak için her şeyi yaparlar. Neo, içinde bulunduğu gerçeklik ve Matrix arasındaki savaşı kendi özgür iradesi ve inancıyla yönlendirerek, insanlığın kurtuluşunu sağlamak için mücadele eder.

Matrix, modern felsefenin ve bilim kurgunun önemli temalarını ele alır. Filmin temel sorusu, insanların kendilerini gerçek sanıp yaşadıkları dünyanın aslında bir illüzyon olduğu fikridir. Bu bağlamda, filmin ana karakteri Neo'nun gerçekliği keşfetme ve gerçek özgürlüğe ulaşma çabası merkezi bir rol oynar. İzleyiciyi, gerçekliğin ötesinde bir dünyanın varlığına inanmaya yönlendirir. *Matrix*, görsel efektleri, dövüş sahneleri ve sinematografisiyle de önemli bir etki yaratmıştır. Filmdeki aksiyon ve dövüş sahneleri, inovatif kamera teknikleri ve dövüş koreografisiyle dikkat çeker. *Matrix*, distopik bir gelecekte geçen bir hikaye anlatırken, aynı zamanda felsefi ve ahlaki soruları da gündeme getirir. *Matrix*, felsefi sorular sormasıyla öne çıkarak, postmodern düşünce, simülasyon kuramı, determinizm ve özgürlük arasındaki çatışmaları ele almaktadır.

4.2.1. Retorik Değerlendirme

Matrix filminin retorik açıdan, dil, görsel ve işitsel işaretler, ikonik sahneler ve duygusal ikna unsurlarıyla izleyicileri etkileme gücünü taşıdığı söylenebilir. Film retorik olarak inanırılık (ethos), duygusal ikna (pathos) ve mantıksal ikna (logos) öğeleri ve taşıdıkları anlamlar açısından incelenecektir.

Inanırılık (Ethos): Filmdeki inanırılık (ethos) özelliklerden biri de sembolizm kullanımıdır. Filmde mavi ve yeşil renklerin baskın olduğu sahneler, gerçeklik ile illüzyon arasındaki ayrımı temsil eder. Mavi renk, *Matrix*'in gerçeküstü dijital dünyasını simgelerken, yeşil renk, yapaylık, illüzyon ve kontrol sembolüdür. Yeşil renk, *Matrix*'in dijital dünyasının bir göstergesidir ve yapaylığın işaretidir. Yeşil renk, dünyanın gerçekliğini sorgulayan karakterlerin içine hapsolmuş oldukları yapay dünyayı temsil eder. Öte yandan, gerçek dünya daha grimsi ve kasvetli bir renk paletiyle tasvir edilir. Bu dünya, *Matrix* dışındaki gerçeklik ve özgürlük arayışını temsil eder. Doğal ışık, tozlu ortamlar ve gri tonlar, gerçek dünyanın zorluğunu ve karmaşıklığını yansıtır. Bu görsel ayrım, *Matrix*'in yapaylığıyla gerçekliğin doğallığı arasındaki çatışmayı vurgular. Renkler arasındaki geçişler, karakterlerin gerçeklik ve illüzyon arasında sıkışıp kaldığı durumları vurgular.

Ayna ve cam gibi nesneler, gerçeklik ve yansıma kavramlarına atıfta bulunur. Bu nesneler, karakterlerin gerçekliği sorgulamasını ve kendi kimliklerini keşfetmelerini sağlar. Ayna görüntüleri, içsel yolculukları ve karakterlerin kendileriyle yüzleşmelerini temsil eder. Filmde kullanılan diğer semboller arasında siyah kedi, tavşan deliği ve yazılı kodlar gibi unsurlar yer alır. Siyah kedi, gerçeklikle gerçeküstü arasındaki sınırları bulandırır ve izleyicilere gerçeklik algısının güvenilirliğini sorgulatar. Tavşan deliği, gerçekliğin gizemli ve karmaşık yapısını temsil ederken, yazılı kodlar, bilginin gücünü ve gerçekliğin altında yatan dijital dünyayı simgeler.

Görsel efektler ve sinematografi, filmdeki inanırılık etkisini artırır. Aksiyon sahneleri, yavaş çekimler, dönme kameralar, yavaş çekimler, hızlı kesimler ve özgün kamera açıları gibi sinematografik teknikler, heyecan ve etkileyicilik sağlar. Bu teknikler, görsel bir dille anlatıyı destekler ve filmdeki temaları güçlendirir. *Matrix* filmindeki görsel işaretler, izleyicilerin hikayeye daha derinden bağlanmasını sağlar. Filmde kullanılan renkler, kompozisyon, ışıklandırma ve sinematografi gibi unsurlar, izleyiciye farklı dünyalar arasındaki çatışmayı hissettirerek filmdeki temaları görsel olarak iletme aracılığıyla kullanılır (Zinderen, 2012: 19-20). *Matrix* filmindeki görsel işaretler, izleyicilerin hikayeye daha derinden bağlanmasını sağlar. Renkler, kompozisyon, ışıklandırma ve sinematografi gibi unsurlar, izleyiciye farklı dünyalar arasındaki çatışmayı hissettirir ve filmdeki temaları görsel olarak iletme için kullanılır.

Filmde gösterilen “kırmızı pil veya mavi pil” sahnesi, filmin popüler kültürde ikonikleşen bir imgesi haline gelmiştir. Sahnedeki görsel ve işitsel unsurlar, izleyicilerin hafızasında canlı bir şekilde kalır. Morpheus’un Neo’ya yaklaşması, iki pil arasında yapılacak seçimin sunulması,

kamera açıları ve müzik gibi unsurlar, sahneye etkileyici bir atmosfer katar. Bu sahne, gerçeklik ve illüzyon arasındaki çatışmayı sembolik bir şekilde temsil eder (Lojeski, 2020: 1-4). Görselde sözü edilen sahne gösterilmiştir;

Görsel 1. Kırmızı-Mavi Hap Sahnesi (Matrix'e Giriş)

Karakterlerin dramatik anlarında, müzik ve ses efektleri duygusal bir atmosfer yaratır. Bu, izleyicinin filmin olaylarına daha fazla bağlanmasını ve duygusal bir deneyim yaşamasını sağlar (Sözen, 2017: 491-492).

Filmdeki müzik, diyalog ve ses efektleri, izleyiciyi duygusal olarak etkilemek için birer araç olarak kullanılır. Örneğin, aksiyon sahnelerinde hızlı tempolu müzikler kullanılırken, dramatik sahnelerde duygusal ve etkileyici bir müzik tercih edilir. Müzik, aksiyonun hızını artırır, gerilimi yükseltir ve izleyicilerin adrenalinini artırır. *Matrix* filminde geçen diyaloglar inanırlık etkisini güçlendiren önemli bir diğer unsurdur. Yazılan diyaloglar, oyuncuların performanslarıyla desteklenir. Bu diyalogların kullanımı, hikayenin inanırlık yönüne katkı sağlar. Bu anlamda diyaloglar işitsel işaretlerin önemli bir parçası olma özelliği taşır. Bir başka önemli işitsel işaret ise ses efektleridir. Filmdeki ses efektleri, farklı dünyalar arasındaki ayrımı vurgular. *Matrix* dünyasında yapaylık ve dijital sesler daha baskınken, gerçek dünyada doğal sesler ve çevresel sesler ön plana çıkar. Bu anlamda kullanılan ses efektleri izleyiciyi filmin atmosferine dahil etmek için önemli bir rol oynar.

Duygusal İkna (Pathos): Ana karakter Neo'nun içsel yolculuğu, izleyicilerin onunla empati kurmasını sağlar ve duygusal bir bağ kurmalarına olanak tanır. Neo'nun karakteri, sıradan bir insan olarak tanıtılırken, zamanla büyük bir değişim ve gelişim geçirir. Neo'nun karşılaştığı zorluklar, hayatın anlamı, özgürlük, kimlik arayışı gibi evrensel temaları yansıtır. Bu temalar,

izleyicilerin kendi yaşamlarındaki benzer soruları ve çatışmaları hatırlamalarına ve Neo'nun yolculuğuna daha fazla bağlanmalarına yardımcı olur.

Neo'nun zorluklarla karşılaşması, kendini aşması ve gerçek potansiyelini keşfetmesi, izleyicilerde bir duygusal tepki uyandırır. İzleyiciler, Neo'nun mücadelesini takip ederken onun cesaretini, kararlılığını ve içsel gücünü gözlemleyerek onunla birlikte heyecan, korku, umut ve hayal kırıklığı gibi duyguları deneyimler.

Filmdeki diğer karakterlerin de duygusal iknada önemli bir rolü vardır. Trinity'nin Neo'ya olan sadakati ve aşkı, Morpheus'un inancı ve öğretileri, izleyicilerin duygusal tepkilerini tetikler. Bu karakterlerin Neo'ya olan duygusal bağları, izleyicilerin empati kurmasını ve Neo'nun yolculuğuna daha fazla duygusal yatırım yapmasını sağlar. Ayrıca, filmdeki aksiyon sahneleri ve görsel efektler de duygusal iknada etkili bir role sahiptir. Neo'nun içsel yolculuğu, izleyicilerin onunla empati kurmasını sağlar ve duygusal bir bağ oluşturur.

Mantıksal İkna (Logos): Film, izleyiciyi hikayesine ikna etmek için etkili bir dil kullanır. Özellikle Morpheus'un Neo'ya gerçeği anlatırken kullandığı konuşma, izleyicinin dikkatini çekmek ve onu filmin evrenine çekmek için ikna edici bir dil kullanır. Konuşmanın dil ve tonu, izleyicinin ilgisini çekmeyi ve merakını uyandırmayı amaçlar. Morpheus, Neo'yu gerçekliğin ötesinde bir dünyaya davet ederken, heyecan ve tutku dolu bir şekilde konuşur.

Morpheus'un konuşması aynı zamanda mantıklı argümanlar ve ikna edici açıklamalar içerir. Neo'ya Matrix'in gerçek doğasını anlatırken, gerçeği kanıtlar ve Neo'nun kendi deneyimleriyle uyumlu hale getirir. Bu durum, izleyicinin Neo'nun yerine geçmesini ve hikayeye inanmasını kolaylaştıran ikna edici bir dil stratejisidir. Filmdeki diğer karakterlerin de ikna edici dil kullanımı bulunur. Örneğin, Trinity'nin Neo'ya olan sadakati ve inancı, onunla güçlü bir bağ kurmasını sağlar. Agent Smith'in soğuk ve sert dil kullanımı ise Neo'nun tehdit altında olduğunu ve gerçekliğin tehlikede olduğunu vurgular. Karakterlerin birbirleriyle olan etkileşimleri, ikna etme ve ikna olma süreçlerini yansıtır. Morpheus'un bu konuşması, izleyiciyi hikayeye çekmek ve gerçekliğin ötesine taşımak için mantıksal bir ikna edici dil olarak kullanılır.

4.2.2. Tematik Değerlendirme

Film, insan doğası, gerçeklik algısı, özgürlük, kader ve teknolojinin toplum üzerindeki etkisi gibi temaları ele almaktadır. İnsanların gerçeklik ve illüzyon algısının manipüle edilmesi, özgürlüklerinin kontrolü, gerçeklik arayışı ve içsel dönüşüm, teknoloji, insanlı ve makineleşme gibi temel temalar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu temaların içerdikleri anlamlar ve verdikleri mesajlar analiz edilecektir.

Gerçeklik ve İllüzyon: *Matrix* filmi, gerçeklik ve illüzyon arasındaki çatışmayı temel bir tema olarak ele alır. İnsanların gerçek dünyadan habersizce bir yapay zeka sistemi olan Matrix içinde yaşaması, izleyicilerin gerçeğin ne olduğunu sorgulamasına ve düşünmesine neden olur. Filmde, insanlar Matrix içinde yaşarken gerçek dünyada ise insanlığın neredeyse yok olmuş olduğu bir durumda oldukları ortaya çıkar. Matrix, insanların zihinlerini kontrol eden bir illüzyon dünyasıdır ve insanlar bu dünyada gerçekmiş gibi yaşarlar.

Neo'nun karakteri, gerçeği sorgulayan ve Matrix'in ötesindeki gerçekliği görmeye cesaret eden bir kişiyi temsil eder. Neo'nun gerçekliği sorgulayışı, izleyicilere kendi yaşamlarında gerçeği ve illüzyonu sorgulamaları için ilham verir. Film, gerçeklik ve illüzyon arasındaki çatışmayı sembolik olarak görsel ve işitsel unsurlarla da vurgular. Örneğin, Matrix dünyası yeşil renkle tasvir edilirken, gerçek dünya daha grimsi ve kasvetli bir renk paletiyle gösterilir. Bu görsel ayrım, izleyicilere gerçeklik ile illüzyon arasındaki farkı hissettirir. *Matrix*'in temel mesajı, insanların gerçekliği kabullenmeye ve illüzyonun ötesindeki gerçekliği görmeye cesaret etmeleri gerektiğidir. İnsanların kendi içlerindeki potansiyeli ve özgürlüğü keşfetmeleri, gerçekliği ve bilincin gücünü anlamaları önemlidir.

Özgürlük ve Kontrol: *Matrix* filmi, insanların Matrix adı verilen bir yapay zeka sistemi tarafından kontrol edildiği bir distopyayı tasvir eder. İnsanlar, bu sistemin içinde köle gibi yaşarlar ve gerçek dünyayı bilmemektedirler. Film, Neo'nun özgürlüğü elde etmek için mücadelesini merkezi bir tema olarak işler. Neo'nun karakteri, insanların kontrol altında olduğunu fark eden ve gerçekliği sorgulayan bir kişiyi temsil eder. Neo, kendisini kontrol eden sistemden kurtulmak ve gerçek dünyanın varoluşunu keşfetmek için çaba gösterir.

Film, insanların kendi kaderlerini belirleme gücünü ve özgürlüğün önemini vurgular. Neo'nun Matrix'ten kurtulma ve gerçek dünyayı keşfetme çabası, izleyicileri bireysel özgürlük arayışını sorgulamaya teşvik eder. İnsanların kontrol altında yaşamak yerine, kendi yaşamlarını şekillendirme ve özgürce seçim yapma gücüne sahip olmaları gerektiği mesajı ön plana çıkar. Film, insanların içlerindeki potansiyeli ve özgür iradeyi keşfetmeleri gerektiğini vurgular. Aynı zamanda, filmdeki diğer karakterlerin de özgürlük ve kontrol temalarına katkısı vardır. Morpheus, Trinity ve diğer mürettebat üyeleri, Neo'ya özgürlük ve kurtuluş için rehberlik eden figürlerdir. İnsanların kontrol altında olduğu bir distopyada geçen film, Neo'nun özgürlüğü elde etmek için verdiği mücadeleyi aktarmaktadır.

Gerçeklik Arayışı ve İçsel Dönüşüm: *Matrix* filmi, ana karakter Neo'nun gerçeklik arayışını ve içsel dönüşümünü merkezi bir tema olarak ele alır. Neo'nun karakteri, sıradan bir insan olarak tanıtılırken, zamanla büyük bir değişim ve gelişim geçirir. Neo'nun gerçeklik arayışı, Matrix içinde yaşadığı illüzyondan sıyrılmaya ve gerçek dünyayı keşfetmeye yönelik bir çabadır. Neo, Morpheus ve mürettebatın rehberliğiyle gerçekliği sorgulamaya ve kendini aşmaya başlar.

Neo'nun içsel dönüşümü, film boyunca giderek güçlenen bir süreçtir. Neo, kendi potansiyelini keşfetmeye başlar ve Matrix'in dışında gerçek bir kahraman olma yolunda ilerler. Bu içsel dönüşüm, Neo'nun kendine olan güvenini artırır, cesaretini geliştirir ve onu gerçek gücünü açığa çıkarmaya yönlendirir. İzleyiciler, Neo'nun içsel yolculuğunu takip ederken onunla birlikte büyüme ve dönüşüm deneyimi yaşarlar. Neo'nun mücadeleleri, başarısızlıkları ve zaferleri, izleyicilerin kendi yaşamlarındaki mücadelelerle empati kurmalarını sağlar. Filmdeki görsel ve işitsel unsurlar da Neo'nun içsel dönüşümünü destekler. Örneğin, Neo'nun özel yeteneklerini sergilediği aksiyon sahneleri, izleyicilerin onun büyümesini ve dönüşümünü görsel olarak deneyimlemesini sağlar. Müzik ve ses efektleri de Neo'nun güçlenme ve dönüşüm sürecini duygusal olarak destekler. Matrix, izleyicilere gerçeklik arayışı ve içsel dönüşüm konularında derin düşüncelere ve özgüvenin önemine yönelik bir mesaj iletmektedir.

Teknolojinin Rolü: *Matrix* filmi, teknolojinin insan hayatı üzerindeki etkilerini sorgulayan önemli bir tema işler. Filmde, insanların teknolojiye olan bağımlılığı, yapay zekanın insanları kontrol etme potansiyeli ve teknolojinin insan doğası üzerindeki etkileri ele alınır. Filmde, Matrix sistemi insanları kontrol altında tutan bir yapay zeka sistemi olarak tasvir edilir. Bu sistemin insanları kendi istekleri doğrultusunda manipüle etmesi, teknolojinin insanları nasıl etkileyebileceğini ve onları kontrol altına alabileceğini gösterir. İnsanlar, Matrix'in içinde yaşarken gerçek dünyayı bilmemekte ve gerçeklikten uzaklaşmaktadır. Bu, teknolojinin insanları nasıl bir illüzyona hapsetme potansiyeline sahip olduğunu yansıtır.

Filmde, insanların teknolojiye olan bağımlılığı da ele alınır. İnsanlar, Matrix içindeki yapay dünyaya bağımlı hale gelmişlerdir ve gerçek dünyanın varlığını unutmuşlardır. Bu, günümüzdeki teknoloji bağımlılığının insanların gerçek dünyayı ve doğayı nasıl ihmal etmelerine yol açabileceğini düşündüren bir temadır. Teknolojinin insan doğası üzerindeki etkileri de Matrix filmi dahilinde ele alınır (Avcı, 200: 224).

Film, insanların teknolojinin kontrolünden kurtulmaları ve özgürlüklerini yeniden kazanmaları gerektiğini vurgular. Neo'nun karakteri, teknolojinin baskısından kurtulmak için mücadele eder ve gerçek dünyanın varoluşunu keşfetmeye çalışır. Bu, teknolojinin insanların içsel doğalarını nasıl etkileyebileceği ve onların gerçek potansiyellerini nasıl sınırlayabileceği üzerine bir düşünce provokasyonu sunar. Film, teknolojinin insanları nasıl kontrol altına alabileceğini ve insanların kendi özgürlüklerini nasıl korumaları gerektiğini vurgular. Teknolojinin ilerlemesinin insanlığın gelişimi ve özgürlüğüyle nasıl denge sağlayabileceği düşünce provokasyonu olarak sunulur.

İnsanlık ve Makinelik: *Matrix* filmi, insanlık ile yapay zeka arasındaki çatışmayı temsil eden önemli bir tema işler. Filmde, insanlığın teknolojiye karşı direnişi, insan değerlerinin korunması ve insanların makineleşme tehdidi gibi konular ele alınır. Filmde, insanlık Matrix sistemi tarafından kontrol altında tutulurken, bir grup insan direnişçi olan Morpheus ve

mürettebatı, insanlığın özgürlüğünü yeniden kazanma mücadelesi verir. Bu direnişçiler, insan değerlerini ve insanlığın önemini koruma amacıyla savaşırlar. Bu, insanların teknolojinin egemenliğine karşı çıkması ve kendi özgürlüklerini savunması temasını yansıtır. Filmde, yapay zeka temsil eden makinelerin insanları köle gibi kullanması ve onları kontrol altına alması, insan değerlerine ve insanlığın özgürlüğüne karşı bir tehdit oluşturur. Makinelerin insanları Matrix içinde bir illüzyonda tutarak enerji kaynağı olarak kullanması, insanlığın makineleşme tehdidini vurgular. Bu, insan doğasının ve yapay zekanın doğası arasındaki farklılıkları ve çelişkileri yansıtan bir temadır.

Filmde, insanlığın makineleşme tehdidine karşı duruşu ve insan değerlerini koruma çabası, izleyicilere insan doğasının değerini hatırlatır. İnsanların duyguları, özgür iradesi ve empati yetenekleri gibi özellikleri, onları makinelikten ayıran unsurlardır. Film, izleyicileri insanlığın değerlerini ve özgürlüğünü koruma konusunda düşünmeye teşvik eder. *Matrix*'in insanlık ve makinelik temaları, izleyicilerde düşündürücü ve derinlemesine bir etki bırakır. İnsan doğasının ve değerlerinin teknolojinin yükselişi karşısında nasıl korunabileceği ve insanlığın kendini makineleşme tehdidinden nasıl kurtarabileceği üzerine bir düşünce provokasyonu sunar. Sonuç olarak, *Matrix* filmi, insanlık ve makinelik arasındaki çatışmayı temsil eden bir tema işleyerek İnsanlığın teknolojiye karşı direnişi, insan değerlerinin korunması ve insanların makineleşme tehdidi gibi konular, incelenir.

Film, evrensel konuları ele alarak insanın varoluşsal sorularını, gerçeklik algısını ve özgürlük kavramını tartışır. Temaların işlenişi, izleyicilerin filmi sadece bir eğlence aracından öteye taşımalarını sağlar ve onlara bir düşünme ve sorgulama süreci sunar. Distopya, sınıf çatışması, gerçeklik ve illüzyon, insanlık ve makinelik gibi temaları işleyerek insanları düşünmeye teşvik eder. Film, teknolojinin insan hayatı üzerindeki etkilerini sorgularken, insan değerlerini koruma ve özgürlüğü elde etme çabalarını da vurgular.

4.2.3. Söylemsel Değerlendirme

Matrix filmi söylemsel olarak, teknoloji, sistem eleştirisi, gerçeklik ve algı, özgürlük ve isyan, insan doğası ve insanlık değerleri gibi evrensel konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Filmdeki bu söylemsel konuların taşıdıkları anlam ve mesajların incelemeleri yapılacaktır.

Teknoloji Eleştirisi: *Matrix* filmi, teknolojiye eleştirel bir bakış açısı sergileyerek insanların teknolojiye olan bağımlılığını ve teknolojinin potansiyel tehlikelerini sorgular. Film, yapay zeka sistemi olan Matrix'in insanları kontrol ettiği bir distopya dünyasını tasvir eder (Avcı, 2001: 222). İnsanların bu yapay zeka sistemi içinde yaşarken gerçek dünyanın farkında olmadıkları bir gerçeklik algısı yaratılır. Böylece film, teknolojinin insanların özgürlüğünü sınırlayabileceği, gerçekliği manipüle edebileceği ve insanları bir tür kölelik durumuna sokabileceği fikrini işler. Filmin teknoloji eleştirisi, insanların teknolojiye olan bağımlılığının

yarattığı kontrol ve manipölasyon potansiyelini vurgular. Matrix içindeki insanlar, bir yapay zeka sisteminin kontrolü altında olduklarının farkında değildir ve gerçekliği algılamada tamamen yanıltılırlar. Bu durum, teknolojinin insanları nasıl etkileyebileceği ve onları gerçeklikten uzaklaştırabileceği konusunda bir uyarıdır. Film aynı zamanda teknolojinin insanların özgürlüğünü sınırlayabileceği ve onları bir tür kölelik durumuna sokabileceği fikrini işler. Matrix içinde yaşayan insanlar, kendi özgür iradeleriyle karar verme yetisini kaybetmişlerdir ve sistemin kontrolü altında hareket etmektedirler. Bu, teknolojinin insanları manipüle edebileceği ve onları istenilen şekilde yönlendirebileceği bir örnek olarak görülür.

Matrix, teknolojinin insanlar üzerindeki potansiyel tehlikelerini gösterirken, aynı zamanda teknolojinin insanların gerçeklik algısını nasıl manipüle edebileceğini de sorgular. İnsanların gerçek dünyayı görmek yerine Matrix illüzyonunda yaşaması, teknolojinin gerçekliği nasıl değiştirebileceğini ve insanları yanıltabileceğini gösterir. Bu eleştirel bakış açısıyla *Matrix* filmi, teknolojiye bağımlılığın ve teknolojinin kontrolü altına girmenin potansiyel tehlikelerini vurgular. İnsanları teknolojiye karşı daha bilinçli olmaya teşvik ederken, özgürlüğü ve gerçekliği korumanın önemini vurgular.

Sistem Eleştirisi: *Matrix* filmi, toplumsal ve politik sistemlere eleştirel bir perspektif sunarak insanları kontrol altında tutan otoriter yapıları sorgular. Filmde, insanlar Matrix içinde bir yapay zeka sistemi tarafından kontrol edilen bir dünyada yaşarlar ve gerçeklikten habersiz bir şekilde manipüle edilirler. Bu, filmdeki sistem eleştirisinin temelini oluşturur. Film, insanların sistemlerin gücü altında nasıl ezildiğini ve özgürlüklerinin nasıl sınırlanabileceğini gösterir. Matrix içinde yaşayan insanlar, bir sistem tarafından yönlendirilen bir illüzyonun içinde yaşarlar ve gerçek dünyanın farkında değildirler. Bu durum, filmdeki sistem eleştirisinin temelini oluştururken, bireylerin özgürlüklerini ve potansiyellerini sınırlayan yapıların varlığını vurgular.

Filmin mesajı, sistemlerin bireylerin düşünce ve eylemlerini kontrol etme gücünün sınırlarını sorgulamaktır. Matrix içindeki insanlar, sistem tarafından programlanmışlardır ve kendi özgür iradeleriyle karar verme yetisini kaybetmişlerdir. Bu, filmdeki sistem eleştirisinin bir yansıması olarak görülür. Film, izleyicilere sistemlerin baskısı altında düşünce ve eylem özgürlüğünü nasıl sorgulamaları gerektiğini hatırlatır. *Matrix* filmindeki sistem eleştirisi, otoriter sistemlerin ve yapıların bireylerin özgürlüklerini ve potansiyellerini nasıl sınırlayabileceğini yansıtır. Film, izleyicileri sistematik kontrolün ve manipölasyonun varlığına karşı daha bilinçli olmaya teşvik ederken, bireylerin düşünce ve eylemlerini özgürce ifade etme ve kendi potansiyellerini keşfetme haklarını vurgular.

Gerçeklik ve Algı: *Matrix* filmi, gerçeklik ve algı kavramlarına yönelik derin bir söylem sunarak izleyicileri düşünmeye teşvik eder. Filmde, Matrix içinde yaşayan insanların gerçekliği algılamalarının kontrol altında olduğu ve gerçek dünyadan habersiz oldukları bir dünya tasvir edilir (Avcı, 2001: 224-225). Bu, gerçeklik algısının manipölasyonuna ve algının nasıl

şekillendirilebileceğine yönelik bir eleştiri sunar. Film, gerçekliğin nesnel bir kavram olabileceğine dair sorgulamalar yapar. Matrix içindeki insanlar, kendilerini gerçek dünyada sanarken aslında bir illüzyonun içinde yaşamaktadırlar. Gerçek dünyayı algılamaları sistem tarafından kontrol edildiği için, izledikleri dünya gerçekliğin bir yanılsamasıdır.

Film, algının nasıl manipüle edilebileceği üzerine düşündürür. Matrix içindeki insanlar, gerçek dünyanın farkında olmadıkları için algıları sistemin tarafından yönlendirilir ve gerçekliği yanlış bir şekilde algırlar. Bu, izleyicilere algının nasıl şekillendirilebileceği ve nasıl yanıltıcı olabileceği konusunda bir farkındalık yaratır. *Matrix* filminin gerçeklik ve algı kavramları üzerine söylemi, izleyicilerin kendi gerçeklik algılarını sorgulamalarını teşvik eder. Film, gerçekliğin nesnel bir kavram olmadığını ve algının nasıl şekillendirilebileceğini vurgularken, izleyicilere gerçekliği araştırma ve kendi algılarını sorgulama çağrısı yapar.

Özgürlük ve İsyan: *Matrix* filmi, bireylerin özgürlüğünü savunma ve sistemlere karşı isyan etme söylemine sahiptir. Ana karakter Neo'nun Matrix'in kontrolünden kurtulma mücadelesi, bireyin özgürlük arayışını temsil eder. Neo'nun, sistem tarafından belirlenen sınırlamalardan kurtulma çabası, izleyicileri kendi özgürlüklerini sorgulamaya ve bireysel potansiyellerini gerçekleştirmeye teşvik eder. Film, bireylerin sistemlere karşı durma ve özgürlüklerini savunma hakkını vurgular. Matrix içindeki insanlar, sistem tarafından manipüle edilen bir dünyada yaşamaktadır. Ancak Neo ve diğer isyancılar, bu sisteme karşı çıkarlar ve özgürlüklerini elde etmek için mücadele ederler. Bu, bireylerin toplumsal ve kişisel sınırlamalara meydan okuma hakkını ve gerekliliğini vurgular.

Film, toplumsal ve kişisel sınırlamalara meydan okumaya teşvik ederek Neo'nun özgürlük arayışı ve isyanı ile izleyicilere kendi potansiyellerini gerçekleştirme ve toplumsal yapıların dayattığı sınırlamalardan kurtulma çağrısının yapılmasından söz edilebilir. *Matrix* filmindeki özgürlük ve isyan temaları, bireysel ve toplumsal özgürlüğün önemini vurgular. Film, sistemlerin belirlediği sınırlamalara meydan okuyarak özgürlüğün mücadelesi ve kendi gerçekliklerini yaratma sürecindeki bireylerin hikayesini anlatır.

İnsan Doğası ve İnsanlık Değerleri: *Matrix*, insan doğası ve insanlık değerleri üzerine söylemler içeren bir film olarak incelenebilir. İnsanların yapay zekaya karşı direnişi, insanlık değerlerini ve insan doğasını koruma çabası olarak yorumlanır. Filmde, insanların özgürlük, sevgi, empati gibi değerlerini sürdürme çabası ön plandadır.

Filmin ana karakterleri, özgürlüklerini ve insanlık değerlerini koruma mücadelesi verirler. Neo'nun özgürlük arayışı, bireyin içindeki potansiyeli açığa çıkarma ve insanlık değerlerini yaşama çabasını temsil eder. Neo ve diğer isyancılar, yapay zekanın kontrolü altındaki Matrix'e karşı direnirler ve insan doğasının özgürlük, sevgi, empati gibi değerleriyle uyumlu bir şekilde yaşama hakkını savunurlar.

Film, insanın içindeki özgürlük, sevgi, empati gibi değerleri vurgular. İnsanlar, yapay zekanın yaratmış olduğu Matrix içinde kendi potansiyellerini ve insanlık değerlerini kaybetmiş durumdadırlar. Ancak Neo'nun liderliğindeki isyancılar, insan doğasının temel özelliklerini tekrar hatırlatır ve bu değerleri yeniden canlandırmak için mücadele ederler. Bu durum, insanın içindeki potansiyeli, özgürlüğü ve sevgiyi keşfetmeleri gerektiğini hatırlatır. Film, insan doğasının özgürlük, sevgi, empati gibi değerlerle uyumlu olduğunu ve bu değerleri yaşama çabasını vurgular.

4.2.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi

Matrix filminde, toplumun karmaşıklığı ve insanlığın sınırlarına dair replikler kullanılarak sınıf ayrıcalığı ve özgürlük konuları üzerine mesajlar iletilmektedir. Filmin bu replikleri taşıdıkları anlamlar açısından incelenecektir.

“Gerçek dünyaya hoş geldiniz.” - Morpheus: Morpheus, Neo'yu gerçek dünyaya getirdiğinde bu cümleyi kullanarak ona bir uyanış yaşattığını ifade eder. Bu repliğin temel amacı, Neo'yu bilinçli bir şekilde gerçeklikle yüzleşmeye davet etmek ve ona Matrix'in bir yanılsama olduğunu anlatmaktır. Morpheus'un bu sözleri, filmdeki temel felsefi teması yansıtır. Matrix, insanların gerçekliği algıladıkları dünyanın aslında bir simülasyon olduğunu ortaya koyar. İnsanlar, Matrix içinde yaşadıkları sanal bir dünyada kontrol altında tutulmaktadır. Morpheus'un bu repliği, Neo'ya gerçek dünyanın sınırlarını ve Matrix'in manipülatif doğasını göstermek için kullanılır. Morpheus, Neo'ya gerçeğin ne olduğunu sorgulamasını ve Matrix'ten kaçarak özgürlüğünü bulmasını öğütler. Neo'nun gerçek dünyaya hoş geldiğini söylemekle, ona Matrix'in gerçeklik olmadığını ve asıl gerçeğin dışarıda olduğunu anlatır. Bu repliğin mesajı, insanların kendi algılarını sorgulamaları ve gerçeği keşfetmek için önyargılarını ve sınırlarını aşmaları gerektiğidir.

“Matrix her yerededir, etrafımızı sarmıştır.” - Morpheus: Bu replikle Morpheus, Neo'ya gerçek dünyanın sınırlarını gösterirken, Matrix'in insanların yaşamlarının her yerinde var olduğunu ve insanları kuşattığını ifade eder. Repliğin temel amacı, Matrix'in sadece bir sanal dünya olmadığını, aynı zamanda insanların gerçek dünyada da varlığını sürdürdüğünü vurgulamaktır. Matrix, insanların bilinç dünyasını kontrol eden bir yapay zeka sistemidir ve insanların her hareketini izlemekte ve yönlendirmektedir. Morpheus'un bu sözleri, insanların Matrix'in sınırlarını aşmak ve gerçekliği keşfetmek için kendilerini sorgulamaları gerektiğini anlatır.

Bu replik, teknolojinin gücünü ve insanların ona olan bağımlılığını eleştirir. Matrix, insanları bir tür sanal gerçeklik içinde hapsedmiş ve onları kontrol altına almıştır. İnsanlar, teknolojinin sunduğu rahatlıklara ve illüzyonlara teslim olmuşlardır. Bu nedenle, Morpheus'un söylediği gibi Matrix, insanların yaşamlarının her alanını kuşatmış ve etrafını sarmıştır. Bu

diyalogun altında yatan mesaj, insanların teknolojiye olan bağımlılıklarının ve manipülasyonunun onları gerçeklikten uzaklaştırdığıdır. İnsanlar, Matrix'in içinde köleleştirilmiş ve kendi potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememektedirler. Morpheus'un bu sözleri, insanları Matrix'in sınırlarını aşarak özgürlüklerini bulmaya ve kendi gerçekliklerini inşa etmeye çağırır.

“Gerçek nedir? Gerçeği nasıl tanımlarsın?” - Morpheus: Bu replik Morpheus tarafından Neo'ya sorulan bir sorudur. Bu sözler, gerçeğin soyut bir kavram olduğunu ve herkesin onu farklı şekillerde algıladığını vurgular. Film, gerçeğin kesin ve sabit bir varlık olmadığını, aksine kişisel deneyimlere ve algılara dayandığını ima eder. Morpheus'un bu sorusu, Matrix'in içinde yaşayan insanların gerçeği algılama yeteneklerini sorgulamalarını amaçlar. Matrix, insanların bilinç dünyasını kontrol eden bir yapay zeka sistemidir ve insanları yanıltıcı bir sanal gerçeklik içinde hapsedmiştir. Morpheus, Neo'ya gerçeği tanımlamak için sadece kendi deneyimlerine ve algılarına güvenmesi gerektiğini anlatır.

Filmdeki temel felsefi tema, gerçeğin subjektif olduğu ve kişinin kendi algılarıyla şekillendiği düşüncesidir. Morpheus'un bu repliği, izleyiciyi gerçeklik kavramını sorgulamaya, kabul ettiğimiz gerçeklikten öteye geçmeye ve daha derin bir anlayışa ulaşmaya teşvik eder. Gerçek, sadece dış dünyadaki nesnel gerçeklerden ibaret olmayabilir; aynı zamanda bireyin iç dünyasında, deneyimlerinde ve algılarında da şekillenebilir. Morpheus'un sorusu, insanların zihninde bir uyanışa yol açar. İnsanların gerçeği tanımlama yeteneklerini sorgulamaları, Matrix'in kontrolünden çıkarak kendi gerçekliklerini bulmalarını sağlar.

“Aklını özgürleştirmeye çalışıyorum, Neo. Ama sana sadece kapıyı gösterebilirim. İçinden geçmek senin sorumluluğundadır.” - Morpheus: Bu sözler Morpheus tarafından Neo'ya söylenir. Bu sözler, Neo'nun kendi potansiyelini keşfetmesi, gerçekliği sorgulaması ve özgürlüğünü kazanması için kişisel sorumluluk alması gerektiğini vurgular. Morpheus, Neo'yu gerçeğe uyanmaya ve Matrix'in kontrolünden kurtulmaya çağırır. Ancak Morpheus, sadece rehberlik edebileceğini ve Neo'nun gerçeği kabul etmek ve harekete geçmek için kendi iradesini kullanması gerektiğini belirtir. Bu repliğin mesajı, bireyin kendi özgürlüğünü kazanması ve gerçek potansiyelini gerçekleştirmesi için kişisel inisiyatifi ve sorumluluğu üstlenmesi gerektiğidir.

Neo'nun içinden geçmesi gereken kapı, gerçeğe ve özgürlüğe açılan bir simge olarak kullanılır. Morpheus, Neo'yu bu kapıya yönlendirirken, onun içindeki potansiyeli açığa çıkarması ve gerçeği kabul etmesi gerektiğini anlatır. Neo'nun aklını özgürleştirmesi, sınırlayıcı inançları ve Matrix tarafından yaratılan sanal gerçekliği aşması anlamına gelir. Bu repliğin temelinde, bireyin kendini tanıma ve sınırlayıcı inançlarından kurtulma süreci vardır. Morpheus, Neo'ya sadece rehberlik edebilir ve kapıyı gösterebilir, ancak içinden geçmek ve gerçekliği kabul etmek Neo'nun kendi seçimidir. Film, bireyin özgürlüğünü kazanmak için kendi sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini vurgulayarak, kişisel dönüşümün ancak içsel çaba ve iradeyle gerçekleşebileceğini anlatır.

“Biliyorum, sen oradasın. Şimdi seni hissedebiliyorum. Biliyorum, korkuyorsun... Bizi korkuyorsun. Değişimden korkuyorsun.” - Agent Smith: Bu sözler Agent Smith tarafından Neo'ya söylenir. Bu sözler, Agent Smith'in Neo'yu yakalamak için görevlendirildiği ve onun üzerindeki baskıyı ifade etmektedir. Agent Smith, Matrix'in içinde insanlara karşı bir tehdit olarak görev yapmaktadır. Bu repliği söylerken, Neo'nun varlığının ve direnişinin farkındadır. Neo'nun farklı olduğunu ve Matrix'in kontrolünden kaçmaya çalıştığını anlar. Agent Smith, Neo'nun gücünden ve potansiyelinden rahatsızlık duymaktadır. Bu repliğin altında yatan temel mesaj, değişimin korkulan bir şey olduğu ve insanların alışılmış düzenlerini, kontrollerini ve güçlerini kaybetmekten çekindikleridir. Agent Smith, Neo'yu değişimin getireceği sonuçlardan korkmakla suçlar.

Agent Smith'in sözleri aynı zamanda Matrix filmindeki güç ve kontrol temalarını da yansıtır. Agent Smith, insanları ve Neo'yu kontrol etmeye çalışan bir sistem tarafından programlanmış bir karakterdir. Onun amacı, sistemin korunması ve düzenin devam etmesidir. Değişim, bu gücün sarsılmasına ve bireylerin özgürlüklerini kazanmasına neden olabilir, bu da Agent Smith ve benzeri karakterlerin rahatsız olduğu bir durumdur. Agent Smith'in bu diyalogu, Neo'nun ve direnişin karşılaştığı zorlukları ve korkuları ortaya koymaktadır. Agent Smith, Neo'nun içindeki değişimi ve direnişi tehdit olarak algılamaktadır, bu da Neo'nun önemli bir figür olduğunu ve sistemi değiştirebilecek güce sahip olduğunu gösterir. Filmdeki bu repliğin mesajı, kişisel dönüşümün ve değişimin getirdiği zorluklarla yüzleşme cesareti gerektiğidir.

Matrix filmindeki bu replikler, filmin temel felsefi ve tematik unsurlarını yansıtan önemli mesajlar içermektedir. Film, gerçeklik, özgürlük, güç ve değişim gibi konular üzerine düşünmeye sevk etmektedir. Bu replikler, insanın gerçekliği, özgürlüğü, gücü ve değişimi sorgulayan temaları ortaya koyar. Filmin temel mesajı, gerçeğin ve özgürlüğün içsel bir arayış gerektirdiği ve değişimin getirdiği korkulara rağmen kişisel sorumluluk almanın önemini vurgular. *Matrix* filminin, insanların algılarının kontrol edildiği bir distopyada teknoloji ve güç arasındaki çatışmayı yansıtarak izleyicilere gerçekliği sorgulama düşüncesini önerdiğinden bahsedilebilir.

4.2.4. *Matrix* Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi

Matrix filminde insanların özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı distopik bir dünyada makinelerin egemenliği altında yaşamak zorunda oldukları, makinelerin de insanları kontrol ederek bu distopik sistemi korudukları bir düzen söz konusudur. Bu durumda, sınıf çatışması, insanlar ve makineler arasında gerçekleşir. Marksizm, sınıf çatışmasının, toplumsal yapıyı belirleyen bir etken olduğunu savunur. Bu durumda, *Matrix* filmindeki sınıf çatışması, toplumsal yapıyı belirleyen bir etkidir. İnsanlar, makinelerin kontrolü altında yaşamak zorunda kaldıkları için, makinelerin istediği gibi çalışmak zorundadırlar. Bu durumda, insanlar, makinelerin sömürsüne uğrayan özgürlüklerini kaybetmiş bir sınıftır. Bu durumda, insanların makinelerin egemenliği altında yaşamak zorunda kalan bir sınıf durumunda olduğu görülmektedir.

Matrix filmi, sınıfsal ayrıcalık ve güç dengesi unsurlarını da ele almaktadır. *Matrix* içindeki insanlar, yapay zeka tarafından ayrıcalıklı sınıflara ayrılmıştır. Bu ayrıcalıklı sınıf, makinelerin kontrolü altında daha fazla imkana ve ayrıcalığa sahipken, diğer insanlar sınırlı bir hayat sürmektedir. Bu durum, distopik bir toplumda sınıf ayrıcalıklarının ve güç dengesinin sınırlı bir grup tarafından elde edildiği bir unsurdur. İnsanlar, kendi özgürlüklerini geri kazanmak ve sınıf ayrıcalıklarına karşı mücadele etmek için isyan ve direniş gösterirler. Morpheus ve ekibi, *Matrix*'i yıkmak ve insanların gerçek dünyayı keşfetmelerini sağlamak için savaşı. Bu, sınıf çatışmasının temel unsurlarından biridir ve güçlünün zayıfı ezdiği bir distopik toplumda direnişin önemini vurgular.

Filmdeki distopik dünya, toplumsal yapıdaki adaletsizlikleri ve güç dengesini yansıtmaktadır. İnsanlar, makinelerin sömürsü altında yaşarken, sınırlı bir hayat sürdürmekte ve özgürlüklerinden mahrum kalmaktadır. Bu durum, toplumun alt sınıflarının ezilmesi ve sınıfsal ayrıcalıkların varlığını vurgular. Film, sınıf çatışmasını, insanların sistematik olarak sömürüldüğü bir yapı olarak gösterir ve bireylerin bu sisteme karşı isyan etme çabalarını anlatır.

İnsanların Kontrol Altında Yaşaması: Filmde Neo'nun gerçek dünyadan habersiz olduğu başlangıç sahnelerinde, onun rutin bir ofis işine sahip olduğunu görürüz. Neo, monoton bir şekilde ofis ortamında çalışırken, tamamen *Matrix*'in kontrolü altında olduğunu farkında değildir. Aynı zamanda, filmdeki sanal gerçeklik olan *Matrix* sahnelerinde, insanların yanılsama içinde yaşadığı gösterilir. İnsanlar, bu sanal gerçeklikte sıradan hayatlarını sürdürürken, gerçek dünyadan uzaklaşmışlardır. *Matrix*, insanların bilinçlerini manipüle ederek, onları gerçekliği sorgulamadan kabul etmeye ve kontrol altında yaşamaya yönlendirir. Bu sahneler, insanların özgürlüklerini kaybettikleri ve kendilerini kontrol eden bir gücün esiri oldukları mesajını verir. Diğer bir sahne ise, Neo'nun Morpheus tarafından gerçek dünyaya getirilmesi ve gerçekliği keşfetmesidir. Neo, gerçek dünyaya adım attığında, gözleri açılarak kendini içine düştüğü gerçeklikten kurtulmuş bir şekilde bulur. Bu sahnelerde, insanların bilinçlerinin kontrol altında olduğu *Matrix*'in gerçek dışı olduğu ve gerçek dünyanın aslında daha karanlık ve çorak olduğu gösterilir. Neo'nun keşfettiği gerçek dünya, insanların gerçeklikten uzaklaşmış olduğu *Matrix*'e karşı bir isyan ve özgürlük arayışının da başlangıcıdır.

Yapay Zeka İktidarı: Sahneler aracılığıyla yapay zeka iktidarının belirginleştiği birkaç örnek verilebilir. Örneğin, *Matrix* içindeki sahnelerde, insanların beyinlerine doğrudan elektriksel sinyaller gönderilerek gerçekliği algılamaları manipüle edilir. İnsanlar, yapay zeka tarafından oluşturulan bir illüzyon içinde yaşadıklarını düşünürler ve gerçek dünyanın varoluşundan habersizdirler. Bu, yapay zekanın insanların gerçekliği fark etmelerini engellemek için sürekli olarak *Matrix*'in illüzyonunu sürdürdüğünü gösterir.

Ayrıca, filmdeki bazı sahnelerde insanların *Matrix* içindeki yaşamlarının tekdüze ve sıradan olduğu vurgulanır. İnsanlar aynı rutinleri tekrarlayarak yaşarlar ve gerçek dünyadan kopuk

bir şekilde sıradan bir hayat sürdürürler. Bu, yapay zekanın insanları kontrol etmek ve onları tahakkümü altında tutmak için bir araç olarak kullandığına işaret eder. Bunun yanı sıra, yapay zeka iktidarı unsuru, filmin karakterlerinin yüzleştiği zorluklar ve mücadeleler aracılığıyla da vurgulanır. Kahramanımız Neo ve diğer isyancılar, insanların kontrolünden kaçmayı ve gerçekliği fark etmeyi amaçlar. Bu süreçte, yapay zeka tarafından oluşturulan Matrix'in baskısını ve kontrolünü aşmak için çeşitli savaş sahneleri ve dönüm noktaları yer alır.

Gerçeklik İllüzyonu: Filmde Neo'nun gerçek dünyadan Matrix'e uyanış süreci anlatılır. Bu sahnelerde Neo, gerçek dünyada bir tür tesisin içinde uyanır ve hayatının gerçek doğasını sorgulamaya başlar. Bu sahnelerde, tesisin soğuk ve karanlık atmosferi, Neo'nun gerçek dünyadan tamamen koparıldığını ve yaşadığı dünyanın bir illüzyon olduğunu fark etmeye başladığını gösterir. Matrix içindeki mimariyi gösteren sahnelerde, binalar ve şehir manzaraları sıklıkla kullanılır. Bu sahnelerde, yapılar ve sokaklar olağanüstü şekillerde bükülür, döner ve deforme olur. Bu, Matrix'in bir sanal gerçeklik olduğunu ve gerçek dünyanın fiziksel yasalarından farklı olduğunu gösterir. İnsanlar bu illüzyon içinde yaşarken gerçekliği algılamaktan yoksun bırakılmışlardır.

Filmdeki gerçek dünya sahnesinde Neo ve diğer isyancılar, gerçek dünyaya doğru yolculuk yaparlar. Bu sahnelerde, insanların gerçek dünyada nasıl yaşadıkları gösterilir. İnsanlar, tesislerde yaşamakta ve enerji kaynağı olarak kullanılmaktadırlar. Bu sahneler, Matrix'in bir illüzyon olduğunu ve insanların gerçek dünyayı algılamaktan uzak olduklarını vurgular. Filmde, Neo ve diğer isyancıların gerçek dünyayı fark etmeye başladıkları anlar vardır. Bu sahnelerde, Neo ve diğer karakterler gerçekliği sorgulayan belirtiler ve ipuçları keşfederler. Örneğin, Neo'nun ilk defa Matrix'i taklit etmek için kullanılan parlak ekranlarla kaplı dünya hakkında bir konuşma yaptığı sahne bu illüzyonun kırıldığı bir anı yansıtır.

İnsanlar ve Makineler: Filmin dikkat çekici sahnelerinden biri olan, Neo'nun Agent Smith ile olan dövüş sahnesinde Neo'nun makinelere karşı mücadelesi ve kendi gücünü keşfetmesi vurgulanır. Neo, insanların ezilmişliğini ve kölelik durumunu kabul etmeyerek, direnişe geçer ve makinelere meydan okur. Bu sahne, insanların güçlerini geri kazanma ve sınıf çatışmasında direniş gösterme arzusunu temsil eder.

Filmde, insanların son direniş noktası olan Zion adlı bir makine yeraltı şehri gösterilmektedir. Zion, insanların özgürlüğünü savunduğu ve makinelere karşı bir savunma mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu sahnelerde, insanlar bir araya gelir, birlik olurlar ve makinelere karşı direnmek için savaşırlar. Zion sahneleri, insanların sınıf çatışmasında bir araya gelerek özgürlüklerini savunduklarını gösterir.

Sınıfsal Ayrıcalık: Film başlangıcında Neo, sıradan bir programcı olarak hayatını sürdürmektedir. Bu sahnelerde, Neo'nun monoton bir ofis ortamında çalıştığı ve sıradan bir hayat

yaşadığı görülür. Neo, genel olarak diğer insanlar gibi kontrolsüz bir şekilde yaşamaya mahkumdur ve sınıfsal ayrıcalığın dışında kalmıştır. Morpheus ve ekibi, Neo'nun gerçek dünyanın sınırlarını aşabilen ve makinelerin kontrolünden kurtulabilen “seçilmiş kişi” olduğunu keşfederler. Bu sahnelerde, Neo'nun potansiyelini fark etmesi ve sınırları aşması, sınıfsal ayrıcalığa meydan okuyan bir eylem olarak temsil edilir. Neo'nun seçilmiş kişi olarak kabul edilmesi, sınıf sınırlarını aşarak gücünü elde ettiği bir dönüm noktasını gösterir.

Morpheus, Zion'un lideri olarak Neo ve diğer insanlara sınıfsal ayrıcalıklara karşı direnişte önderlik etmektedir. Bu sahnelerde, Morpheus'un insanları bilinçlendirmesi ve güçlendirme çabaları görülür. Morpheus'un liderliği, sınıfsal ayrıcalığa karşı savaşta birliği sağlama ve insanların güçlerini birleştirmelerini teşvik etme amacı taşır. Matrix içindeki illüzyon sahnelerinde, bazı insanlar ayrıcalıklı pozisyonlarda ve statülerde yaşamaktadır. Bu sahnelerde, Matrix içindeki insanların, sınıfsal ayrıcalıklarıyla birlikte daha rahat ve lüks bir yaşam sürdürdükleri görülür. Bu durum, sınıfsal ayrıcalığın yapay zeka tarafından kontrol edilen bir düzende nasıl sürdürüldüğünü gösterir.

İsyan ve Direniş: Morpheus'un Neo'yu Kurtarma sahnesinde Morpheus ve ekibi, Neo'yu Matrix'in kontrolünden kurtarmak için bir operasyon düzenler. Bu sahnede, Morpheus'un liderliğindeki direnişçiler, Neo'yu özgürleştirmek için büyük bir risk alır. Sahne, insanların kontrol altında olduğu bir düzene karşı cesur bir direnişi temsil eder. Neonun, Morpheus ve diğer direnişçiler tarafından eğitilirken gösterildiği sahnede Neo'nun güçlerini keşfetme ve kullanma süreci işlenir. Direnişçiler, Neo'ya Matrix içindeki gerçekliği değiştirebilme yeteneği ve kontrol etme gücü hakkında eğitim verir. Bu sahneler, direnişin gücünü ve insanların makinelerin egemenliğine karşı savaşma arzusunu gösterir.

“Bina İniş” sahnesinde Neo'nun Morpheus tarafından seçilmesinden sonra, Neo ve diğer direnişçiler bir bina çatısına gelirler. Morpheus, Neo'ya onun “seçilmiş kişi” olduğunu ve insanlığın kurtuluşunun onun elinde olduğunu anlatır. Bu sahnede, direnişin lideri olan Morpheus'un inancı ve Neo'ya duyduğu güven, isyanın itici gücünü temsil eder. “Lobster Kafesi” sahnesinde Neo, Matrix'in gerçekliğini keşfettikten sonra bir operasyon sırasında yakalanır ve makineler tarafından tutulduğu bir tesis olan Lobster Kafesi'ne götürülür. Burada, Neo'nun direnişe sadık kalma ve makinelerin kontrolünden kurtulma çabası işlenir. Neo'nun direnişçiler tarafından kurtarılması, insanların isyan ruhunu ve özgürlüklerini koruma kararlılığını yansıtır.

“Mermi Zamanı” sahnesi olarak bilinen sahnede Neo, Agent Smith tarafından yakalandığında, onunla mücadele etmek zorunda kalır. Bu sahnede, Neo'nun mermilere karşı durabilme ve Matrix'i manipüle edebilme yeteneği ortaya çıkar. Neo'nun güçlerini kullanarak Agent Smith'i yenmesi, direnişin makinelerle başa çıkma ve onları alt etme kararlılığını temsil eder. Filmdeki son sahnelerden biri olan Zion Savaşı sahnesinde, insanlar ve makineler arasında büyük bir savaş gerçekleşir. Zion, insan direnişinin merkezi ve son kalesidir. İnsanlar,

özgürlüklerini geri kazanmak ve Matrix'i yok etmek için makinelerle savaşırlar. Bu sahnelerde, insanların sınıf ayrıcalığına karşı birleşerek güçlü bir direniş gösterdiği vurgulanır. Filmdeki final sahnelerinden biri olan “Mimar Sahnesi”, Neo'nun gerçekliği sorguladığı ve isyanın nihai amacını anlamaya çalıştığı bir sahnedir. Burada, Neo'nun seçim yapması ve insanlığın kurtuluşu için doğru kararı vermesi gerekmektedir. Bu sahne, direnişin amacının ve insanların özgürlük mücadelesinin derinliğini vurgular.

Matrix, toplumsal ve politik eleştirilerde bulunurken insan doğasının ve insanlık değerlerinin önemini vurgular. Filmde, insanların kendi özgürlükleri ve gerçeklikleri üzerinde tam kontrol sahibi olmaları gerektiği fikri üzerinde durulur. Matrix içindeki insanların, düşünceleri ve eylemleri kontrol altında tutulan bir toplum olduğu anlatılır. İnsanlar gerçek dünyayı bilmeden, sanal bir gerçeklikte yaşamaktadırlar ve bu durum, insanların kendi potansiyellerini ve özgürlüklerini gerçek anlamda keşfetmelerini engeller. Film aynı zamanda yapısal bir eşitsizlik ve güç dengesi sorununu da ele alır. Matrix içindeki insanlar, bir avuç güçlü ve ayrıcalıklı bir azınlığın kontrolü altında yaşamaktadır. Bu güç dengesizliği, insanların sınırlanmış potansiyellerine ve özgürlüklerine erişimlerini engeller. Direnişçiler, bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için sınıf çatışması ve adalet mücadelesi verirler.

Film, insanların eşitlik, özgürlük ve adalet arayışıyla birlikte, güçlü bir şekilde vurgulanan insanlık değerlerini ön plana çıkarır. Bu mücadele, insanların içlerindeki isyanı ve özgür iradelerini kullanarak güçlü bir direniş oluşturmalarını temsil eder. Bu direniş, sınıf ayrıcalıklarına ve kontrol mekanizmalarına karşı bir başkaldırıdır. Film, izleyicilere distopya ve sınıf çatışması kavramlarını sorgulama fırsatı sunar. Film, insanların zihinsel ve fiziksel sınırlamalara karşı mücadelelerini anlatarak, bireyin kendi potansiyelini keşfetme ve özgürlük arayışını destekler. Ayrıca, insanların güç ve kontrol mekanizmalarına karşı direnmesi gerektiğini vurgular. *Matrix* filmi, aynı zamanda teknolojinin insanların hayatları üzerindeki etkilerini eleştirir. Filmde, insanların teknolojiye olan aşırı bağımlılığı ve onun kontrol altına alınmasıyla ortaya çıkan tehlikeler vurgulanır. Matrix, insanları birer enerji kaynağı olarak kullanırken, onların gerçeklikten soyutlanmasına neden olur. Bu durum, teknolojinin insanların özgürlüklerini ve bağımsız düşüncelerini nasıl etkileyebileceğini gösterir. Sonuç olarak, *Matrix*, distopya ve sınıf çatışması unsurlarını ele alarak toplumsal ve politik eleştirilerde bulunur. İnsanların özgürlük mücadelesi, sınıf ayrıcalıklarına karşı direniş, insan doğasının ve insanlık değerlerinin önemini vurgular. Aynı zamanda teknolojinin etkilerini sorgularken, yapısal eşitsizlik ve güç dengesi sorununu gündeme getirir.

Matrix filmi, sınıf çatışmasını ana temalarından biri olarak ele alır ve bu çatışmayı özellikle kontrol teması üzerinden işler. Filmde, insanlık robotlar tarafından esir alınmış ve bir yapay zeka sistemi olan Matrix'in kontrolü altında tutulmuş bir şekilde gösterilir. Bu kontrol sistemi, insanların gerçek dünyayı değil, bir tür sanal gerçeklik olan Matrix'i deneyimlemelerini sağlar. Bu durum, insanların bilinçlerinin köleleştirilmesi ve düşünce özgürlüklerinin ellerinden

alınması anlamına gelir. Film, insanların bu kontrolden kurtulma mücadelesini konu alırken, kontrol temasını sınıf çatışmasının merkezi bir unsuru olarak sunar. Bu şekilde, bireylerin kendi özgürlüklerini kazanma ve kontrol mekanizmalarına karşı başkaldırma mücadelesinin önemi vurgulanmaktadır.

Kontrol teması, otorite, özgürlük ve bireysel kimlik gibi düşünsel temalar ile birlikte distopik filmlerdeki sınıf çatışmasını vurgulamak için sıklıkla kullanılır. Bu filmlerde, farklı distopik dünyalar ve farklı sistemler konu edilerek kontrol teması ele alınır. Analizi yapılan *Matrix* filminde olduğu gibi distopik sinemada sınıf çatışması konusunu kontrol teması üzerinden işleyen diğer film örnekleri incelenecektir;

1984 filmi George Orwell'ın aynı adlı romanından uyarlanan, totaliter bir hükümetin insanların düşüncelerini ve davranışlarını nasıl kontrol ettiğini anlatır. Film, ana karakter Winston Smith'in gözünden hikayeyi anlatır. Winston, hükümetin kontrolü altındaki bir devlette çalışan bir memurdur. Ancak, Winston'ın içinde isyan etme isteği vardır ve bu isteği bastırmak zorundadır. Hükümet, her türlü muhalefeti engellemek için düşünce suçlarına karşı sert önlemler almıştır. İnsanların düşünce ve ifade özgürlüğü yoktur ve geçmişi değiştiren bir bakanlık olan Gerçeklik Bakanlığı tarafından manipüle edilirler. *1984*, toplumsal kontrolün ne kadar korkutucu ve bireylerin nasıl ezildiği konularını ele alır. Hükümetin propaganda, sansür ve sürekli gözetim gibi araçlarını kullanarak nasıl bir toplumsal mühendislik yaptığını gösterir.

İsyan (Equilibrium, 2002) filmi, duyguların yasaklandığı bir distopyada duyguların bastırılması ve kontrol edilmesi temasını işler. Hikaye, insanların duygusal tepkilerini tamamen bastırdığı ve kontrol ettiği bir gelecekte geçer. Totaliter bir hükümet, toplumu duygulardan arındırmak için özel bir ilaç olan "Prozium" kullanmaktadır. Bu ilaç, insanların duygusal tepkilerini elimine eder ve her türlü duygusal ifadeyi yok eder. Film, bu duygu kontrolünün sonuçlarını ve insanların duygusuz bir şekilde yaşadığı bu distopik toplumu ele alır. İnsanlar sanat, müzik ve her türlü duygusal ifadeye karşı duyarsızdır. Hükümet, insanların duygularını kontrol altına alarak toplumu istikrarlı ve düşünceye karşı hassas kılar. Ana karakter, Preston, bu totaliter düzene sadık bir yetkilidir ve Prozium'u düzenli olarak kullanır. Ancak bir dizi olay sonucunda duyguları tekrar hissetmeye başlar ve bu da onu hükümete karşı bir isyana sürükler. Preston'ın duygusal uyanışı, izleyicilere duyguların insan kimliği üzerindeki etkilerini düşündürür. *Equilibrium*, duyguların bastırılması ve kontrol edilmesi temasını işlerken, aynı zamanda bireyin duygusal ifadesinin önemini ve insan doğasının duygusal yönünü sorgular.

Seçilmiş (The Giver, 2014), Lois Lowry'nin aynı adlı romanından uyarlanan bir distopik bilim kurgu filmidir. Hikaye, sakin bir toplumun, insanların duygularını, renklerini ve hatta tarihlerini unuttuğu bir gelecekte geçer. Toplum, her yönüyle kontrol altına alınmış bir yaşam tarzına sahiptir. İnsanlar duygularını ifade etmez, renkleri göremez ve geçmişi bilemezler. Film, toplumun bu sıradışı kontrol mekanizmalarını ele alır. Ana karakter, Jonas, toplumun "Alicı"

olarak adlandırdığı özel bir rolü üstlenir. Alıcı, toplumun tüm duygularını, renklerini ve bilgilerini saklayan bir kişidir. Jonas, bu yeni rolü sayesinde duyguları, renkleri ve gerçek tarihi keşfetmeye başlar. *Seçilmiş* toplumun kontrolünün insanların özgürlüklerini ve duygusal zenginliklerini nasıl sınırladığını sorgular. Renklerin ve duyguların yokluğu, toplumun düşünce ve davranışlarını sınırlar. Ancak Jonas'ın keşifleri, duyguların ve insan deneyiminin önemini hatırlatır. Film, ayrıca bireyin özgürlüğünü ve bağımsız düşünceyi arayışını vurgular. Jonas, toplumun sıkı kontrolünden kaçarak gerçekleri keşfetmeye çalışır. *Seçilmiş*, düşünce özgürlüğünün ve insan doğasının karmaşıklığının altını çizen distopik bir hikaye sunar.

Bu filmler, toplumsal kontrolün ve otoritenin bireylerin yaşamlarına nasıl müdahale edebileceğini ve insanların özgürlüğünü nasıl sınırlayabileceğini göstererek izleyiciyi düşünmeye teşvik ederler. Aynı zamanda insan doğasının, duygusal zenginliğin ve özgürlüğün değerini hatırlatırlar. Her bir film, farklı bir distopik dünya ve kontrol mekanizması ile izleyiciyi düşünmeye sevk eder. Bu filmler aracılığıyla, modern dünyanın bazı temel sorularını sorgulamaya yardımcı olurken, insan doğasının karmaşıklığını ve bireylerin özgürlük arayışını vurgulanmasından söz edilebilir.

4.3. Yeni Cennet (Elysium, 2013)

Yeni Cennet (Elysium) 2013 yılında Neill Blomkamp tarafından yönetilen ve başrollerinde Matt Damon, Jodie Foster ve Sharlto Copley'nin yer aldığı bir bilim kurgu aksiyon filmidir. Film, distopik bir gelecekte insanlığın sınıf ayrıcalığı, eşitsizlik ve umut arayışı meseleleri üzerine bir hikaye sunmaktadır.

Filmin hikayesi, 2154 yılında geçmektedir ve dünya, yoksulluk, hastalık ve aşırı nüfus gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Mekan olarak, harabe haline gelmiş bir dünya olan gelecekteki Los Angeles tasvir edilir. Burada insanlar yoksulluk içinde yaşamakta ve sağlıksız koşullar altında hayatta kalmaya çalışmaktadır. Ancak zenginler için ayrılmış olan Elysium adlı lüks bir uzay istasyonu, dünyadaki acı çeken insanlardan tamamen izole edilmiş bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Elysium, zenginlerin yaşadığı bir cennet gibi tasvir edilirken, dünya sakinleri sınırlı kaynaklara erişim ve sağlık hizmetleri eksikliğiyle mücadele etmektedir.

Filmin ana karakteri Max Da Costa, dünyada sıkışıp kalmış bir işçi sınıfı temsil eder. Max, bir fabrikada çalışan bir işçi olarak yaşamını sürdürürken, bir iş kazası sonucunda ölümcül bir radyasyon yaralanması ile karşı karşıya kalır. İyileşmek ve kurtarmak istediği bir çocuğa yardım etmek için Elysium'a gitme umuduyla kendisini ölümcül bir maceranın içinde bulur. Jodie Foster'ın canlandığı Delacourt karakteri ise Elysium'un sert ve acımasız bir savunucusudur. Delacourt, Elysium'un sınırlarını korumak ve dünya sakinlerini uzak tutmak için her türlü önlemi almakta ve hiçbir şekilde sınıf ayrımını sarsmamaktadır. Matt Damon'ın canlandığı Max, Delacourt ve Elysium'a karşı direnmeye karar verir ve insanlığın umudu olmayı amaçlar. Filmin

ilerleyen sahnelerinde Max, kendisine bir “Exosuit” adı verilen güçlü bir zırh giyen bir savaşıya dönüşür ve Elysium’a giriş yaparak insanların eşitlik ve adalet için mücadele etmesine öncülük eder. Max, dünyadaki diğer insanlara umut verirken, Delacourt ve onun adamlarıyla tehlikeli bir çatışmaya girer.

Film, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan sınıf ayrıcalığını ve sosyal adaletsizliği eleştiren bir hikayeye sahiptir. Yoksul insanlar dünyada çaresizlik içinde yaşarken, zenginler kendi yaratılmış cennetlerinde sınırsız imkanlara sahiptir. Bu durum, toplumsal eşitsizliği ve güç dengesinin bozukluğunu göstermektedir.

4.3.1. Retorik Değerlendirme

Filmde, toplumsal sınıf eşitsizliği ve adaletsizlikleri göstermek için çeşitli retorik stratejiler kullanılmıştır. Bu stratejiler inanırılık (ethos), duygusal ikna (pathos) ve mantıksal ikna (logos) çerçevesinde incelenecektir.

İnanırılık (Ethos): Filmde rol alan Matt Damon, Jodie Foster ve Sharlto Copley gibi popüler kültür tarafından tanınmış isimler, izleyiciler üzerinde bir inanırılık duygusu yaratır. İzleyiciler, bu oyuncuların performanslarına güvenebileceklerini bir oyunculuk sergileyeceklerini kabul ederler. Bu güvenilirlik, izleyicinin karakterlere daha fazla bağlanmasını ve duygusal bir bağ kurmasını sağlar. Matt Damon’ın canlandırdığı Max karakteri, Jodie Foster’ın canlandırdığı Secretary Delacourt karakteri ve Sharlto Copley’in canlandırdığı Kruger karakteri gibi performanslar, izleyicinin karakterlerin yaşadığı zorluklara empati kurmasını sağlar.

Filmde Matt Damon, başrol karakteri Max’i canlandırmaktadır. Max, yoksul bir işçi sınıfından gelen bir kahramandır. Filmin ilk sahnelerinde, Max’in zorlu çalışma koşullarında nasıl mücadele ettiğini ve hayatta kalma çabaları gösterilir. Damon’ın oyunculluğu, Max’in sıkıntılarını ve iç dünyasını izleyiciye yansıtarak karakterin inandırıcılığını artırır. Jodie Foster, filmde Secretary Delacourt karakterini canlandırmaktadır. Delacourt, Elysium’un korumalarından biridir ve sınıf ayrıcalığını korumak için her şeyi yapmaya hazırdır. Foster’ın oyunculluğu, Delacourt’un soğuk, kararlı ve güçlü bir lider olduğunu gösterir. İzleyiciler, Foster’ın performansı ile Delacourt’un inanırılığına ikna olur ve onun karakterinin niyetlerini anlamada yardımcı olur. Filmde kötü niyetli ajan Kruger’ı canlandıran Sharlto Copley, Elysium’un düşmanlarına karşı savaşan bir karakterdir. Copley’nin oyunculluğu, Kruger’ın vahşi ve çılgın doğasını vurgular.

Bu sahneler, oyuncuların performansları aracılığıyla karakterlerin inandırıcılığını ve derinliğini ortaya koyar. Matt Damon’ın zorlu koşullarda mücadele eden Max’i canlandırması, Jodie Foster’ın güçlü ve soğuk Secretary Delacourt’u canlandırması ve Sharlto Copley’nin çılgın ve tehlikeli Kruger’ı canlandırması, izleyicilerin karakterlerle bağ kurmasını sağlar ve filmdeki olaylara daha fazla dahil olmalarını sağlar.

Film, görsel efektler ve aksiyon dolu sahnelerle birlikte distopik atmosferin yaratılmasını sağlar. *Yeni Cennet*, distopik atmosferi ve geleceğin teknolojik dünyasını görsel olarak yaratır. Elysium'un lüks ve parlak tasarımı, görsel olarak ütöpik bir etki yaratırken, Dünya'nın yıkık hali ise bu duruma bir tezat oluşturur.

Film, set tasarımlarıyla distopik dünyanın atmosferini yansıtır. Elysium'un yüksek teknoloji ve ultra modern yapısı, zenginlik ve ayrıcalık simgesi olarak görsel bir etki yaratır. Bunun yanı sıra, Dünya'nın yoksul bölgelerinin ise izleyicilere umutsuzluğu ve adaletsizliği görsel olarak hissettirdiğinden söz edilebilir. Bu da inanılrlık unsuruyla birlikte izleyicilerin duygusal bir bağ kurmasını ve hikayenin etkileyiciliğini artırır.

Pathos (Duygusal İkna): Film, izleyicilerde duygusal tepkiler uyandırmak için etkileyici sahneler ve dramatik anlatı kullanır. Yoksul insanların acıları, sınıf ayrıcalığına karşı verilen mücadele ve hayatta kalma arzusu gibi temalar, izleyicilerde empati ve duygusal bir bağ oluşturma potansiyeline sahiptir.

Örneğin, filmin başlangıcında Dünya'nın yoksulluk ve çaresizlik içinde olduğu sahneler, izleyicilerde sosyal adaletsizlik konusunda bir duygusal bir ikna etkisi yaratır. Yoksul mahallelerde yaşayan insanların yaşam koşulları, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve günlük mücadeleleri, izleyicilerin gerçek dünyadaki sosyal eşitsizlikleri düşünmelerine neden olur. Filmdeki sınıf ayrıcalığı temsili de ikna edicilik açısından önemlidir. Elysium adı verilen uzay istasyonu, zengin ve ayrıcalıklı kesimin yaşadığı bir yerdir. İstasyondaki lüks yaşam, teknolojik ilerleme ve sınırsız sağlık hizmetleri, izleyicilere sınıf ayrıcalığının ne kadar belirgin olduğunu gösterir. Bu sahneler, izleyicilerin sınıf adaletsizliği üzerine düşünmelerini sağlar ve toplumsal konulara duyarlılıklarını artırır. Film, retorik bir etki yaratırken aynı zamanda görseller, dil kullanımı, sembolizm ve ikna stratejileriyle izleyicilerin düşünmelerini sağlar ve toplumsal adaletin önemini vurgular.

Filmde, Dünya'da yaşayan yoksul insanlar, sağlık hizmetlerine erişimde büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Özellikle ana karakter Max'in çocukluk anlarına yer verilen sahneler, izleyicilerin yoksul insanların acılarını ve günlük yaşamlarındaki zorlukları anlamalarını sağlar. Max'in hastalıklı bir çocukken acı içinde olduğu sahneler, izleyicilerde empati uyandırarak duygusal bir bağ kurulmasını sağlar. Elysium adlı lüks uzay istasyonunda yaşayan seçkinler ile Dünya'da yaşayan yoksul insanlar arasında büyük bir eşitsizlik ve adaletsizlik vardır. Film, bu adaletsizliğe karşı mücadele eden karakterlerin hikayesini anlatır.

Max karakterinin hayatta kalma arzusu ve sevdiklerini koruma çabası merkezi bir tema olarak öne çıkar. Max, ölümcül bir kaza sonucu hayatta kalmak için Elysium'a gitmek zorunda kalır ve bu süreçte hem kendi hayatını hem de sevdiklerini koruma mücadelesi verir. İzleyiciler,

Max'in umutsuzluğa karşı savaşını, hayatta kalma arzusunu ve sevdikleri için verdiği mücadeleyi izlerken duygusal bir etkilenme yaşar. Bu örnekler, filmde kullanılan dramatik anlatı ve etkileyici sahneler aracılığıyla izleyicilerde duygusal tepkiler uyandırmayı hedefler. Yoksul insanların acılarına, sınıf ayrıcalığına karşı mücadeleye ve hayatta kalma arzusuna odaklanarak izleyicilerde empati ve duygusal bir bağ oluşturma potansiyelini artırır.

Mantıksal İkna (Logos): Film, gelecekteki bir dünyada geçerken, sosyal adaletsizliğin yıkıcı etkilerini gösterir. Elysium adlı lüks uzay istasyonunda yaşayan seçkinler ile Dünya'da yaşayan yoksul insanlar arasındaki uçurum, mantıksal bir şekilde ele alınır. Film, bu adaletsizliğin toplumun sürdürülebilirliğini tehdit ettiğini ve herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini savunur. Elysium, sınıf ayrıcalığının yıkıcı sonuçlarını gösterir. Zenginlerin ve güçlülerin lüks bir hayat sürdüğü Elysium, Dünya'da yaşayan yoksul insanların ise sağlık hizmetlerine erişimde büyük zorluklarla karşılaştığı bir distopik dünya tasvir eder.

Yeni Cennet, teknolojinin insanlar arasındaki uçurumu artırabileceği gerçeğine değinir. Elysium'daki gelişmiş teknoloji, seçkinlerin sağlık sorunlarını hızla çözebilmesine rağmen, Dünya'da yaşayan insanlar için erişilemez hale gelir. Film, mantıksal olarak, teknolojinin tüm insanlara eşit şekilde sunulması gerektiğini ve bu şekilde toplumsal eşitsizliğin azaltılabileceğini savunur. Bu örnekler, *Yeni Cennet* filminde logos (mantıksal ikna) unsuru kullanılarak evrensel konuların ele alındığını gösterir. Film, mantıklı düşüncüyü teşvik eder ve izleyicilerin bu konular üzerinde düşünmelerini sağlar. Film, mantıksal olarak, toplumda eşitlik ve adaletin sağlanması gerektiğini vurgular ve sınıf ayrımcılığına karşı çıkar.

4.3.2. Tematik Değerlendirme

Yeni Cennet, bilim kurgu ve distopya türünde yer alan bir film olup, birçok tematik konuya sahiptir. Filmin, sınıf ayrıcalığı ve sosyal adaletsizlik, insanlık ve insan hakları, teknolojinin etkileri, direniş ve mücadele, insanlık ve merhamet gibi temaları ele alarak bu meseleler üzerine düşünülmesi ve toplumsal konulara duyarlılık getirilmesini hedeflediğinden söz edilebilir. Bu temaların taşıdıkları anlam ve mesajlar analiz edilecektir.

Sınıf Ayrıcalığı ve Sosyal Adaletsizlik: Film, distopik bir gelecekte geçerken, dünya üzerindeki sınıf ayrıcalığını ve sosyal adaletsizliği vurgular. Zengin ve ayrıcalıklı bir azınlık, Elysium adlı uzay istasyonunda lüks bir hayat sürerken, yoksul insanlar dünya üzerinde zor şartlar altında yaşamaktadır. Film, bu sınıf ayrıcalığının toplum üzerindeki olumsuz etkilerini ve güç dengesinin bozulmasını göstererek sosyal adaletsizliği sorgular.

Filmin başlangıcında gösterilen, Dünya'nın yoksul mahallelerinde geçen sahneler, sosyal adaletsizliği ve sınıf ayrıcalığını net bir şekilde yansıtır. Yoksul insanların yaşadığı çarpık ve izbe yapılar, sınırlı kaynaklara erişim ve yetersiz sağlık hizmetleri, izleyicilere sınıf ayrıcalığının ne

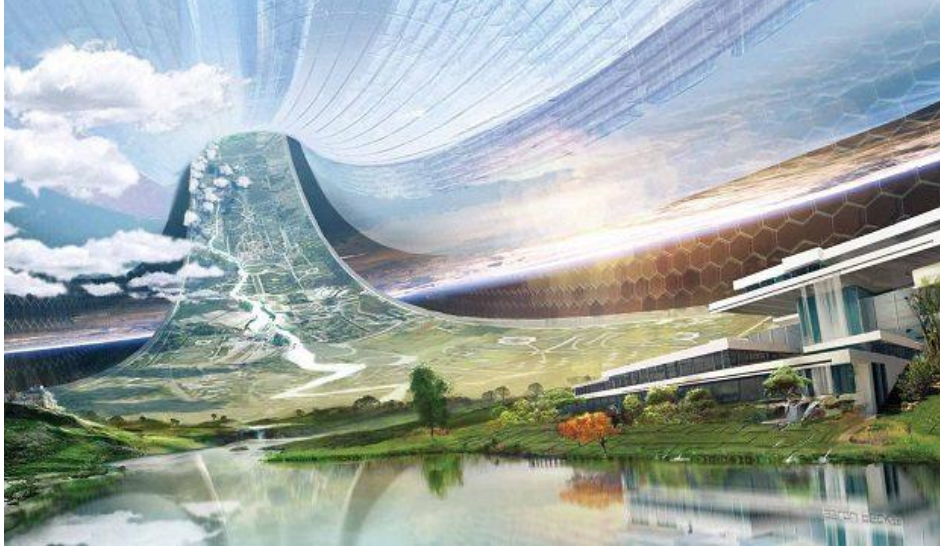
denli belirgin olduğunu gösterir. Bu sahnelerdeki yoksulluk, çaresizlik ve umutsuzluk atmosferi, sosyal adaletsizliğin yıkıcı sonuçlarını vurgular. Elysium adlı uzay istasyonunun tanıtıldığı sahneler, sınıf ayrıcalığını ve sosyal adaletsizliği daha da pekiştirir. İstasyondaki lüks yaşam, geniş sağlık hizmetleri, temizlik ve refahın hakim olduğu ortam, zengin ve ayrıcalıklı kesimin ayrıcalıklarını gösterir (Özden, 2019: 34). Bu sahnelerde, Elysium'un zenginler için bir cennet, yoksullar içinse ulaşılamaz bir hayal olduğu vurgulanır.

Filmin ana karakteri Max'in, Elysium'a ulaşmak için tehlikeli bir görev üstlenmesi, sınıf ayrıcalığına ve sosyal adaletsizliğe karşı bir direnişe işaret eder. Max'in motivasyonu, Elysium'un kaynaklarının yoksullara da erişilebilir olmasını sağlamaktır. Bu sahne, sınıf ayrıcalığının yıkıcı etkilerine karşı mücadeleyi ve adalet arayışını vurgular. Filmdeki çatışma sahneleri ve güç dengesinin bozulduğu anlar da sosyal adaletsizliği vurgular. Zenginlerin gücünü korumak için kullanılan sert önlemler, yoksul insanların haklarının çiğnendiğini ve ezildiğini gösterir (Özden, 2019: 35-38). Bu sahneler, izleyicilerin sınıf ayrıcalığının sosyal adaletsizliğe nasıl yol açtığını ve toplumun dengesini nasıl bozduğunu görmelerini sağlar.

İnsanlık ve İnsan Hakları: *Yeni Cennet* filminde insanlık ve insan hakları konularına da değinilir. Film, gelecekteki bir distopyada geçerken, insanların eşit haklara ve fırsatlara sahip olma ihtiyacını vurgular. Bu anlamda filmde sunulan sahnelerle, insanların eşit haklara ve fırsatlara sahip olma ihtiyacının önemi vurgulanarak insanlığın evrensel değerleri sorgulanır.

Örneğin filmde, yoksul insanların dünya üzerindeki zor şartlar altında yaşamaya çalıştığı sahnelerde insanlık ve insan hakları teması ön plana çıkar. Yoksul mahallelerde yaşayan insanların sağlık hizmetlerine erişimde zorluk çekmesi, temel insani haklara ulaşma konusundaki engelleri yansıtır. Bu sahneler, insanların eşitlik, adalet ve insan haklarına olan ihtiyaçlarını vurgular. Ana karakter Max'in hikayesi, insanlık ve insan hakları temalarını güçlendirir. Max, kendi yaşadığı zor koşulların yanı sıra diğer insanların da eşitlik, adalet ve insan haklarına sahip olması için mücadele eder. Bu, insanlığın evrensel değerlerine olan inancın ve insan haklarının önemini vurgular.

Elysium istasyonunun tanıtıldığı sahnelerde, istasyonda yaşayan ayrıcalıklı kesimin lüks ve refah içinde olduğu görülürken, dünya üzerinde yaşayan insanların bu ayrıcalıklara erişememesi, insan hakları eşitsizliği ve adaletsizliğini yansıtır. İnsanların eşitlik, insan onuru ve insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanır.

Görsel 2. Yeni Cennet (Ütopik Sahne)

Filmdeki çatışma sahneleri ve Max'in Elysium'a ulaşma çabaları, insanlık ve insan hakları mücadelesini temsil eder. Max, kendi yaşamını riske atarak insanların eşitlik ve insan haklarına sahip olma mücadelesine öncülük eder. Bu sahneler, insanlık değerlerinin ve insan haklarının korunması için verilen mücadeleyi yansıtır. Film, insan hakları ihlalleri, sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik gibi evrensel sorunları ele alarak insanlık değerlerine olan inancı destekler.

Teknolojinin Etkileri: Filmde, teknolojinin ilerlemesi ve gelişimi, sınıf ayrıcalığı ve güç dengesini artıran bir faktör olarak sunulur. Elysium istasyonunda yaşayanlar, gelişmiş tıbbi cihazlar ve robotlar sayesinde sağlık sorunlarını çözebilirken, dünya üzerindeki yoksul insanlar bu imkanlardan mahrum kalmaktadır. Bu durum, teknolojinin insanlar arasındaki uçurumu derinleştirebileceği ve adaletsizliklere neden olabileceği temel bir temadır. Gökyüzündeki bu cennete gitmeye yönelik her türlü yetkisiz girişim ileri teknolojiye sahip hava savunması ile derhal durdurulur. Bu sistemde, Robotlar tarafından sıkı bir disiplin altında yönetilmekte olan insanların kalp atışlarına göre muhtemel bir suç işleme olasılığını hesaplanıyor ve önlemi alınıyor. Fabrikalarda insan emeği yerine robotların çalıştığı ve yine insanların çalışabileceği kısıtlı iş alanlarından biride yine robot üretimidir.

Direniş ve Mücadele: Filmde, başkarakter Max'in Elysium'a gitme mücadelesi ve yoksul insanların sınıf ayrıcalığına karşı verdiği direniş vurgulanır. Film, insanların özgürlüklerini geri kazanma mücadelesini ve adaleti sağlama çabalarını temsil ederek direniş ve mücadele temasını ön plana çıkarır.

Max'in Elysium'a gitme kararlılığının gösterildiği sahnelerde Max'in bu uğurda verdiği mücadele vurgulanır. Max, kendi hayatını riske atarak insanların eşitlik ve insan haklarına sahip olma mücadelesine öncülük eder. Sahnelenen çatışma ve aksiyon sahnelerinde, Max'in kararlılığı

ve hırsı izleyicilere direnişin ve mücadelenin önemini hatırlatır. Filmde, yoksul insanların sınıf ayrımcılığına karşı ayaklanması ve Elysium'un kapılarını zorlaması gösterilir. Sahnelenen protesto ve direniş sahneleri, insanların adaleti sağlamak için bir araya gelme ve mücadele etme gücünü temsil eder. Bu sahnelerde, yoksul insanların birlikte hareket ederek güçlü bir ses çıkardığı ve değişim için mücadele ettiği görülür.

Filmde, Max'in Elysium'a ulaşma çabaları sırasında, ona engel olmaya çalışan Kruger adlı karakterle çatışmalar yaşanır. Bu çatışma sahneleri, direnişin ve mücadelenin bireysel seviyede nasıl ortaya çıktığını ve engellerle nasıl başa çıkıldığını yansıtır. Max'in kararlılığı ve direnişi, izleyicilere zorluklarla mücadele etmenin önemini gösterir. Filmdeki bazı sahnelerde, yoksul mahallelerdeki insanlar arasındaki dayanışma ve birlik gösterilir. Yoksul insanlar, bir araya gelerek eşitlik ve adalet için mücadele etme kararı alırlar. Bu sahnelerde, insanların birlikte hareket ederek güçlü bir direniş oluşturduğu ve değişim için mücadele ettiği görülür.

İnsanlık ve Merhamet: Filmde insanlığın merhamet, dayanışma ve empati gibi değerleri sorgulanarak Max'in yoksul insanlara karşı duyduğu empati ve merhamet vurgulanır. Bu durumun gösterildiği sahnelerde, Max'in insanlara yardım etme isteği ve onların acılarına duyarlılığı izleyicilere insanlık ve merhamet kavramlarının önemini hatırlatır. Max'in kararları ve eylemleri, izleyicilerin insanlara yardım etme ve empati gösterme gücünü düşünmeye teşvik eder. Yoksul insanlar arasındaki dayanışma ve yardımlaşma zor koşullarda yaşayan insanların birbirlerine destek olması, acılarını paylaşmaları ve birlikte hareket ettikleri sahnelerle gösterilir. Bu sahneler, insanların birbirlerine karşı duyarlılık göstererek insanlık değerlerini koruma gerekliliğini vurgular. Filmde, Max'in çocukluğunda yaşadığı bir anıyı hatırlattığı kırılgan çocuk sahnesi önemli bir etki yaratır. Bu sahnede, Max'in küçük bir çocukken acımasızlığa maruz kalması ve o dönemde kimseye yardım etmeyen bir yetişkinin tutumunu sorgulaması gösterilir. Bu sahne, insanlığın merhametin ve yardımseverliğin gücünü yeniden keşfetme potansiyelini ortaya koyar. Filmde, Elysium'un lideri Delacourt ve ona bağlı olarak hareket eden Kruger karakterleri, merhamet ve insanlık değerleriyle çelişen tutumlarıyla gösterilir. Onların bencillik, acımasızlık ve güç arzusu karşısında Max ve diğer karakterlerin insanlık değerlerini koruma çabası daha da ön plana çıkar. Bu sahneler, *Yeni Cennet* filminde insanlık ve merhamet temaları vurgulanarak insanların birbirlerine yardım etme, empati gösterme ve insanlık değerlerini koruma gerekliliği üzerine mesajlar verilir. Genel olarak, *Yeni Cennet* filmi, toplumsal adaletsizlik, sınıf ayrıcalıkları, teknolojinin etkileri ve insanlık değerleri gibi temaları ele aldığından söz edilebilir. Bu temalar, izleyicilere toplumsal sorunlara ve insanlık durumuna dair önemli sorular sormaya teşvik eder. Film, bu temalar aracılığıyla bir eleştiri sunarken aynı zamanda umut ve değişim için bir çağrıda bulunur.

4.3.3. Söylemsel Değerlendirme

Yeni Cennet filminin söylemsel analizi, filmde kullanılan dilin, anlatım tarzının ve hikayenin ideolojik mesajlarını içermektedir. Filmde sosyal adaletsizlik ve insan hakları, politik eleştiri, direniş ve kahramanlık anlatısı, teknoloji ve insanlık söylemi, ikonografi, görsel imajlar ve sembolizmin kullanımı söylemsel belirlenen unsurlardır. Bu unsurların taşıdıkları anlam ve mesajlar analiz edilecektir.

Sosyal Adaletsizlik ve İnsan Hakları: *Yeni Cennet* filminde sosyal adaletsizlik ve insan haklarına vurgu yapmak için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Film, toplumu iki kesime ayıran sınıf ayrıcalığına odaklanarak sosyal adaletsizlik sorununu ele almaktadır. Yoksul kesimin zorlukları ve kısıtlamaları gösterilirken, aynı zamanda elit kesimin ayrıcalıkları vurgulanmaktadır. Bu ayrım, filmdeki karakterlerin dil kullanımı ve iletişimi yoluyla yansıtılmaktadır.

Filmin dil kullanımı, adaletsizliği ve insan hakları ihlallerini eleştirel bir şekilde yansıtmaktadır. Karakterlerin arasındaki diyaloglar ve söylemler, toplumsal adaletsizlik sorunlarına dair düşünülmesini sağlar. Örneğin, yoksul karakterlerin diyaloglarından, yaşadıkları zorluklar ve sistem tarafından marjinalleştirilmeleri anlaşılırken, elit karakterlerin diyaloglarından, ayrıcalıkları ve güçleri aktarılmaktadır.

Film aynı zamanda insan haklarına vurgu yaparak adaletsizliklere karşı eleştiri sunar. Karakterlerin hikayeleri ve deneyimleri, izleyicilerin insan haklarının ihlal edildiği durumları gözlemlemesine ve bu konuda duyarlılık geliştirmesine olanak tanır. İnsanların sağlık hizmetlerine erişimindeki adaletsizlik, temel ihtiyaçlarını karşılayamama ve eşitlik ilkesinin ihlali gibi konular ele alınır. Bu konular, toplumsal adalet ve insan hakları meseleleri üzerine düşünülmesine dair mesajlar içerir.

Politik Eleştiri: *Yeni Cennet* filminde politik eleştiri söylemsel olarak karakterlerin diyalogları üzerinden yapılmaktadır. Filmde kullanılan diyaloglar ile toplumun sınıf ayrıcalığına dayalı yapısı ve güç odaklı elitlerin kendilerini nasıl meşrulaştırdıklarına dair mesajlar verilmektedir. Elit karakterlerin diyalogları, egemen sınıfın ve otoriterliğin söylemsel yansımalarını yansıtırken, alt tabaka halkın diyalogları ise onların marjinalleşmelerini ve sistem tarafından ezildiklerini söylemsel olarak ifade etmektedir.

Bu diyaloglar üzerinden yapılan politik eleştiri ile toplumda var olan adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin fark edilmesine dair mesajlar verilmektedir. Ayrıca, filmde gösterilen distopik gelecek ve sınıf ayrıcalıkları, günümüz dünyasındaki politik ve sosyal yapıları yansıtmaktadır. Film, bu politik mesajlarıyla sınıf eşitsizliğine dair bir toplumsal değişim için umut sunmaktadır.

Direnış ve Kahramanlık Anlatısı: Film, başkarakter Max'in direnişı ve mücadelesi üzerinden direnişin gücü ve kahramanlık hikayelerini aktarmaktadır. Max, yoksul bir işçi olarak zorlu bir yaşam sürmektedir ve sistemin adaletsizliğiyle karşı karşıyadır. Karakterin diyalogları ile onun içsel gücü ve kararlılığı yansıtılarak, adaletsizliğe ve sınıf ayrıcalığına karşı mücadelesi aktarılır. Direnişe dair olan Max'in bu kahramanlık diyalogları, cesaret, adalet ve insanlık mücadelesini anlatmak için kullanılır. Film, Max'in fedakarlıklarını ve cesaretini vurgulayan diyalogları ile direnişin ve kahramanlığın toplumsal değişimi mümkün kılabileceğini göstermektedir.

Teknoloji ve İnsanlık Söylemi: Filmde teknoloji ve insanlık söylemi, teknolojinin insanlık üzerindeki etkileri konusunda düşünülmesine dair mesajlar verilmektedir. Teknolojinin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar arasındaki çatışma vurgulanarak insanların duygusal ve etik bağlantılarının nasıl etkilendiği ele alınmaktadır.

Gelecekte geçen distopik bir dünyada, teknoloji insanların hayatlarını kolaylaştırırken aynı zamanda da büyük bir eşitsizlik yaratmıştır. Zengin elitler, lüks ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilecekleri bir uzay istasyonu olan Elysium'da yaşarken, yoksul insanlar dünyada zorlu bir hayat sürmektedir. Teknolojinin bu ayrışmayı nasıl güçlendirdiği ve insanlığın değerlerine nasıl meydan okuduğu vurgulanmaktadır.

Film, teknolojinin insanlık üzerindeki etkilerini sorgulayan bir dil kullanır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, insanlar artık sağlık, güç ve uzun ömür gibi şeyler için teknolojiye bağımlı hale gelmiştir. Ancak, bu bağımlılığın insanlığın değerlerine ve insan ilişkilerine nasıl zarar verebileceği de gösterilir. Dilin etkili kullanımıyla, izleyiciler teknolojinin insanlıkla olan ilişkisini sorgulamaya teşvik edilir ve teknolojinin insanların doğasını nasıl etkileyebileceği üzerine düşünmeye yönlendirilir. Teknoloji söylemi, izleyicilerin duygusal ve etik bağlantılarını sorgulamalarına yardımcı olur. Filmde, insanların teknolojiye bağımlı hale geldiği bir dünyada, duygusal bağlantılar ve insanlık değerleri sıklıkla ikinci plana atılmıştır. Dilin kullanımıyla, izleyicilerin bu kayıpları fark etmeleri ve insanlığın değerlerini korumanın önemini anlamaları hedeflenir. Dilin kullanımıyla teknolojinin avantajları ve dezavantajları arasındaki çatışma vurgulanırken, insanların duygusal ve etik bağlantılarının nasıl etkilendiği anlatılır. Bu söylem, izleyicilerin teknolojinin insanlıkla ilişkisini sorgulamalarını ve insanlığın değerlerini koruma çağrısını yapar.

İkonografi: *Yeni Cennet* filminde ikonografi, görsel sembollerin kullanımıyla söylemsel anlatıyı destekleyen bir rol oynar. Bu ikonografik unsurlar, filmdeki anlam ve mesajların iletilmesinde etkili bir araç olarak kullanılır. Bir örnek olarak, "precrime" logosu, filmde önemli bir ikonografik unsurdur. Bu sembol, toplumun suçla mücadele etmek için kullanılan bir gözetim ve kontrol sisteminin bir parçasıdır. Bu logo, izleyicilere suçla mücadelede teknolojinin gücünü ve buna bağlı olarak bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması temsil eder. Film, bu sembolü

kullanarak izleyicilere güvenlik ve özgürlük arasındaki dengeyi sorguladır. Ayrıca, gözetim teknolojileri ve Elysium mekanının tasarımı da ikonografik unsurlar arasında yer alır. Filmde, gözetim kameraları, yüz tanıma sistemleri ve diğer teknolojik araçlar sıklıkla kullanılır. Bu görsel semboller, izleyicilere sürekli gözetim altında olmanın getirdiği güvenlik ve gizlilik endişelerini aktarır. Elysium mekanının tasarımı ise zengin elitlerin yaşadığı lüks ve ayrıcalıklı bir dünyayı temsil eder. Bu ikonik mekan, sosyal adaletsizliği ve sınıf ayrıcalığını vurgular.

İkonografi, izleyicilerin filmi daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olur ve söylemsel anlatıyı güçlendirir. Görsel semboller, izleyicilerin duygusal ve zihinsel tepkilerini etkiler ve filmdeki temaları ve mesajları iletmeye yardımcı olur. *Yeni Cennet* filmindeki ikonografik unsurlar, görsel sembollerin kullanılmasıyla söylemsel olarak bir yapı oluşturur.

Görsel İmajlar ve Sembolizm: Filmde görsel imgeler ve sembolizm, söylemsel anlatının güçlendirilmesi ve izleyiciyi düşündürmek için bir rol oynar. Film, distopik bir dünyanın tasvir edildiği atmosferiyle görsel olarak etkileyici bir deneyim sunar. Görsel imgeler, filmdeki dilin gücünü artırarak izleyicinin duygusal tepkilerini tetikler. Örneğin, yoksul mahallelerin sıkışık ve kirli sokakları, insanların yaşadığı zorlukları ve sınırlı kaynaklara erişimlerini yansıtır. Bununla birlikte, Elysium'un yükselen kubbesi ve lüks mekanları, zengin elitlerin ayrıcalıklı yaşamını ve sınıf ayrımını sembolize eder.

Sembolizm ise filmdeki temaları ve mesajları derinleştirir. Örneğin, “Elysium” adı, mitolojideki cennet anlamına gelir ve bu sembol, insanların umutlarını ve arzularını temsil eder. Ancak, filmde Elysium, sadece birkaç seçilmiş kişinin erişebildiği bir yerdir, bu da adaletsizlik ve sınıf ayrıcalığını vurgular. Ayrıca, Max'in taşıdığı tıbbi cihazın sembolik anlamı da önemlidir. Bu cihaz, insanlık onurunu ve eşitliği temsil ederken, aynı zamanda güçlü elitlerin bu kaynaklara olan hakimiyetini eleştirir. *Yeni Cennet* filminin söylemsel değerlendirmesi, dilin kullanımı ve hikayenin altında yatan ideolojik mesajları analiz eder. Bu analiz, filmde ortaya konan sosyal adalet, politik eleştiri, direniş, teknoloji ve sembolizm gibi unsurları inceler ve filmin söylemsel olarak düşündürücü bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

4.3.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi

Film, sınıf ayrıcalığı, sosyal adaletsizlik, insan hakları ve özgürlük gibi evrensel temaları ele alan replikler aracılığıyla toplumsal konular üzerine düşünmeye sevk etmektedir. Filmin bu repliklerinin taşıdıkları anlamlar açısından incelemeleri yapılacaktır.

“Sadece oraya gidebilirsen, her şey mümkün olur.” - Max De Costa: Filmde sıkça kullanılan bir söylem olan bu cümle, Elysium istasyonuna erişmenin sınırlı olanakları ve ayrıcalıklarla her şeyin mümkün hale gelebileceği düşüncesini vurgular. Bu söz, Elysium

istasyonuna erişimin zorluklarını ve ayrıcalıkları vurgulayarak, istasyona ulaşmanın kişinin hayatında köklü bir değişim yaratabileceğini ifade etmektedir.

Elysium, Dünya'dan uzakta, milyarderlerin yaşadığı lüks bir uzay istasyonudur. Bu istasyon, insanlığın en ileri teknolojilerine ve sağlık imkanlarına sahiptir. Max, Dünya'da zorlu bir hayat süren bir işçidir ve kendisine acilen tedavi gerektiren bir hastalığı vardır. Elysium'da tedavi edilme şansı, onun için bir umuttur. Ancak, Elysium'a ulaşmak Dünya'nın fakir kesimleri için neredeyse imkansızdır. İstasyona erişim, sadece zenginlerin ve ayrıcalıklı kesimin sahip olduğu kaynaklara ve güce dayanmaktadır. Bu sözle, Max, Elysium'un sınırlı olanaklarına ve ayrıcalıklarına dikkat çekerek, oraya gidebilmenin hayatta her şeyin mümkün olabileceği anlamına geldiğini ifade eder. Dolayısıyla bu replik, sınıf ayrıcalığının ve fırsat eşitsizliğinin derinliklerini gösterir. Max'in sözleri, toplumun zengin ve yoksul arasındaki uçurumu vurgulayarak, Elysium'a erişmek için gerekli olan kaynaklara ve güce sahip olmayanların karşılaştığı zorlukları yansıtır. Bu söz aynı zamanda insanların hayatta başarılı olabilmek için bazı ayrıcalıklara sahip olmalarının ne kadar belirleyici olduğunu da gösterir.

Yeni Cennet filmi, sınıf ayrıcalığına, kaynakların dağılımındaki adaletsizliğe ve insanların eşit fırsatlara erişme hakkına dair derin bir eleştiri sunar. Max'in bu sözü, izleyiciyi toplumsal eşitsizlikleri sorgulamaya ve farkındalık yaratmaya teşvik eder. Film, sınırlı kaynakların adaletli bir şekilde dağıtıldığı, fırsat eşitliğinin sağlandığı bir dünyanın önemini vurgular.

“Dünya’da insanların acı çektiğini, Elysium’da ise sonsuz yaşamın tadını çıkardığınızı biliyorsunuz.” - Spider: Bu söylem, sınıf ayrıcalığı ve toplumsal adaletsizlik konusunu vurgulayarak elitlerin ayrıcalıklı yaşamını eleştirir. Spider, Dünya'da yaşayan fakir ve zor şartlarda yaşam mücadelesi veren insanların acılarını bilen bir karakterdir. Bu sözüyle, Elysium istasyonunda yaşayan zenginlerin sınırsız kaynaklara ve sağlık imkanlarına sahip olduklarını ve bu ayrıcalıkların keyfini sürebildiklerini ifade eder.

Filmde, Elysium istasyonu Dünya'dan tamamen ayrılmış bir şekilde zengin ve ayrıcalıklı kesimi barındıran bir yer olarak tasvir edilir. İstasyonda yaşayanlar sağlık sorunlarına hızla çözüm bulabilir, yaşam kaliteleri yüksektir ve imkanlarının sınırsızlığından faydalanabilirler. Bu durum, Elysium istasyonunda yaşayanların neredeyse sonsuz bir yaşamın tadını çıkardığını gösterirken, Dünya'da yaşayanların ise yoksulluk, hastalık ve acı çektiğini ifade eder.

Spider'ın bu sözleri, filmde sınıf ayrıcalığının derinliklerini göstererek toplumsal adaletsizliği eleştiren bir anlam taşır. İki ayrı dünya arasındaki bu eşitsizlik, zenginlik ve güçlerini koruyan elitler ile yoksul ve zor koşullarda yaşam mücadelesi veren diğer insanlar arasındaki uçurumu vurgular. Bu replik, izleyicileri toplumsal adaleti sorgulamaya ve ayrıcalıkların eşit bir şekilde dağıtılmasının önemini anlamaya teşvik eder. Spider'ın bu söylemi, Elysium'un lüks ve ayrıcalıklı yaşamının yanı sıra Dünya'da yaşanan acıları ve zorlukları gözler önüne sererek,

toplumsal farkındalık yaratır. Film, insanların eşit fırsatlara ve temel sağlık hizmetlerine erişme hakkına sahip olmalarının önemini vurgular.

“Burada sadece güçlüsünüz, burada sadece yaşayabiliyorsunuz.” - Secreter Delacourt: Bu söylem, Elysium'un elitlerin gücünü ve ayrıcalıklarını vurgulayarak sosyal adaletsizliği ve güç odaklı bir sistemi eleştirir. Delacourt, Elysium'un idari görevlerini yürüten yetkili bir karakter olarak, sistemin çalışmasında etkili olan güç odaklı bir düşünceyi temsil eder. Bu sözüyle Delacourt, Elysium istasyonunda yaşayanların güçlerini korumak için gereken kaynaklara ve ayrıcalıklara sahip olduklarını ve bu durumun onları yaşamak için hak sahibi yaptığını ifade eder. Elysium'un elitlerine, sadece zenginlikleri, sosyal statüleri ve güçleri sayesinde istasyonda yaşama imkanı tanınmaktadır. Bu durum, güçlülerin diğer insanların önüne geçerek ayrıcalıklı bir yaşam sürdürebildiği bir sosyal yapıyı yansıtır.

Sekreter Delacourt'un bu söylemi, Elysium'un elitlerinin kendilerini üstün ve diğer insanların üzerinde bir konumda görmelerini vurgular. İstasyondaki ayrıcalıklı yaşam koşullarına erişim, güce ve statüye bağlıdır ve diğer insanlar bu ayrıcalıklardan mahrum kalmaktadır. Bu durum, toplumsal adaletsizliği ve sınıf ayrıcalığını eleştiren bir anlam taşır. Delacourt'un bu sözleri, Elysium'un sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin derinleştiği bir distopya olduğunu gösterir. Sistem, elitlerin gücünü ve kaynakları kontrol ettiği, diğer insanları ise dışladığı bir yapıya sahiptir. Sekreter Delacourt'un bu sözlerle, Elysium'un yüksek teknolojiyle zenginleri ayrıcalıklı kılan bir sistemi eleştirirken, insanlık değerleri ve sosyal adaletin önemini vurguladığı görülür. Film, güçlülerin insanları ezdiği ve sınıf ayrıcalığına dayalı bir dünyanın yıkıcı sonuçlarına dikkat çeker.

“Bizimkiler burada işçi olarak çalışıyorlar ve biz onları dünyaya gönderiyoruz.” - John Carlyle: Bu söylem, Elysium'daki elitlerin, yoksul insanları Dünya'ya çalışmaya zorladığı ve sömürdüğü gerçeğini ifade ederek sınıf ayrıcalıklarını eleştirir. Carlyle, Elysium istasyonunda yüksek mevkide bulunan bir karakter olarak, sistemin işleyişinde etkin olan ve sömürüyü sürdüren bir figürdür.

Bu sözüyle Carlyle, Elysium istasyonunda yaşayan elitlerin, yoksul kesimi işçi olarak kullanarak kendi çıkarları için çalıştırdıklarını açıkça ifade eder. Elysium istasyonunda yaşayan elitler, kendilerini koruyan yüksek teknoloji ve ayrıcalıklı yaşam koşullarına sahipken, Dünya'da yaşayan yoksul insanları düşük ücretli işlerde çalıştırarak kaynaklarından faydalanırlar. Bu söylem, Elysium'un sınıf ayrıcalığını ve güç odaklı bir sistemi eleştiren bir anlam taşır. Elitler, yoksul insanları emek güçlerini sömürerek kendi refahlarını sağlamak için kullanırken, onların yaşamları ve ihtiyaçları göz ardı edilir. Bu durum, toplumsal adaletsizliği, sömürüyü ve güçlülerin zayıfları ezdiği bir sistematığı yansıtır.

John Carlyle'nin bu sözleri, izleyicilere sosyal adaletin ve insan haklarının önemini hatırlatır. Elysium'un elitleri, yoksul insanları Dünya'ya göndererek kaynaklarını sömürürken, adaletsiz bir sistemde yaşayan insanların acı çektiğini gösterir. Bu söylem, toplumsal eşitlik ve insanlık değerlerinin savunulması gerekliliğini vurgular. Carlyle'in bu söylemi, izleyicilerde elitlerin güçlerini kötüye kullanmasına ve sömürüye karşı duyarlılık oluşturur. Film, sınıf ayrıcalığına, kaynakların adaletsiz dağılımına ve insanlık onurunun göz ardı edildiği bir dünyada mücadele eden kahramanlar aracılığıyla sosyal adaletin önemini vurgular.

“Hastalıklı insanlar Dünya'da ölüyor, Elysium'da ise tedavi ediliyor.” - Max De Costa: Bu söylem, sağlık hizmetlerinin sınıf ayrıcalıklarına bağlı olduğunu ve yoksul insanların sağlık hizmetlerine erişim konusunda dezavantajlı olduğunu vurgular. Max, Dünya'da yaşayan bir işçi ve Elysium istasyonuna erişmeye çalışan bir kahramandır. Bu söylemle Max, Elysium istasyonunda yaşayan elitlerin, yüksek teknoloji ve gelişmiş sağlık kaynakları sayesinde tedavi olabildiğini, ancak Dünya'da yaşayan hastalıklı insanların ise tedavi imkanlarından mahrum kaldığını belirtir. Elysium'da yaşayanlar sağlık hizmetlerine kolayca erişebilirken, Dünya'da yaşayan yoksul kesim sağlık hizmetlerinin eksikliği nedeniyle hayatlarını kaybetmektedir.

Bu söylem, sağlık hizmetlerinin adaletsiz dağılımını ve sınıf ayrıcalıklarını eleştirir. Elysium istasyonunda yaşayan elitler, yüksek teknolojiye ve sınırsız kaynaklara sahip olmanın avantajını kullanarak sağlık hizmetlerinden faydalanırken, Dünya'da yaşayan yoksul insanlar sağlık sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalır. Bu durum, sağlık hizmetlerine erişim konusundaki eşitsizlikleri ve toplumun en savunmasız kesimlerinin sağlık sorunlarıyla yüzleştiği gerçeğini vurgular. Max'in bu söylemi, izleyicilere sağlık hizmetlerinin herkes için adil ve eşit bir şekilde sunulması gerekliliğini hatırlatır. *Yeni Cennet* filmindeki bu söylem, toplumsal adaletsizliklerin bir örneği olarak gösterilir ve izleyicilerin sağlık hizmetlerinin sınıf ayrıcalıklarına bağlı olmadığı bir dünya için mücadele etme çağrısında bulunur. Sağlık hizmetlerine erişimin sadece zenginlere veya ayrıcalıklı kesime ait olmadığı, herkesin hakkı olduğu vurgulanır.

Yeni Cennet filminde kullanılan bu söylemler, sosyal adalet, eşitlik, direniş ve değişim gibi temaları güçlendirerek izleyicilerde derin bir etki bırakır. Bu replikler, insanların karşılaştığı zorluklara meydan okuma, adaletsizliğe karşı durma ve insanlık onurunu koruma gibi güçlü mesajlar taşır. Filmdeki karakterlerin kullandığı dil, toplumsal adaletsizlikle mücadele etme arzusunu ve değişim için direnişi yansıtır. Bu söylemler, *Yeni Cennet* filminde temsil edilen toplumsal adaletsizliklere karşı bir tepki oluştururken, direniş, değişim ve insanlık değerlerini yüceltir. *Yeni Cennet* filminde kullanılan bu söylemler, sosyal adalet, eşitlik, direniş ve değişim gibi temaları güçlendirerek düşünmeye sevk eder. Filmdeki karakterlerin kullandığı dil, toplumsal adaletsizlikle mücadele etme arzusunu ve değişim için direnişi yansıtır.

4.3.4. *Yeni Cennet* Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi

Yeni Cennet filmi, gelecekteki bir dünyada sınıf çatışmasını ve distopyayı ele alan bir yapıt olarak öne çıkar. Hikaye, dünya üzerindeki yoksul ve ezilen kesimlerin Elysium adındaki lüks bir uzay istasyonunda yaşayan zengin elitlerle karşı karşıya gelmesini konu edinir. Bu durum, distopik bir toplumun yansımasıdır. Distopya unsurları, filmin atmosferi ve görsel sunumuyla kendini gösterir. Film, yeryüzünün kirlilik, yoksulluk ve kaosla dolu bir hâle gelmiş olduğunu betimler. Görsel efektler ve set tasarımı, bu çarpık dünyanın çaresizliğini ve umutsuzluğunu izleyiciye yansıtır. Bu distopik ortamda yaşayan insanlar, sürekli bir tehdit ve zorluklarla mücadele etmektedir.

Sınıf çatışması unsurları ise filmde belirgin bir şekilde göze çarpar. Elysium istasyonunda yaşayan zengin elitler, lüks içinde yaşarken sağlık hizmetlerine ve teknolojiye sınırsız erişime sahiptir. Bu ayrıcalıklı kesim, gücünü ve imkanlarını korumak için her şeyi yapmaya hazırdır. Öte yandan, dünya üzerinde yaşayan yoksul insanlar, sağlık sorunları ve sefalet içinde yaşamaktadır. Bu durum, gelir eşitsizliği ve sosyal adaletsizliği vurgular.

Zengin-Fakir Kutuplaşması: *Yeni Cennet* filmindeki zengin-fakir kutuplaşması, sosyal ve ekonomik adaletsizliği derinlemesine ele alan bir tema olarak öne çıkar. Film, zengin elitlerin ayrıcalıklı bir yaşam sürdürdüğü Elysium adındaki uzay istasyonu ile yoksul insanların yaşadığı çaresizlik içindeki dünya arasındaki uçurumu göstererek, toplumsal eşitsizlik sorununu vurgular. Elysium, zenginlerin lüks, güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürebildiği bir yerdir. Burada, ileri teknoloji ve kaynakların bolluğu sayesinde insanlar her türlü imkâna sahiptir. Ancak geri kalan dünyada, yoksul kesimlerin yaşadığı yerlerde ise yetersiz sağlık hizmetleri, yetersiz kaynaklar ve çevresel bozulma gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Film, bu karşıtlığı net bir şekilde göstererek zengin-fakir arasındaki uçurumu vurgular.

Zenginlerin ayrıcalıklarının yanı sıra, film aynı zamanda yoksul kesimin yaşadığı çaresizlik, sefalet ve umutsuzluğu da gözler önüne serer. İnsanların temel sağlık hizmetlerine erişimindeki adaletsizlik, filmin bu konudaki eleştirisini güçlendirir. Yoksul kesimin maruz kaldığı hastalıkların tedavi edilememesi ve sağlık hizmetlerinin sınırlı olması, sosyal adaletsizliği acı bir şekilde yansıtır. Film, zengin-fakir kutuplaşmasını sembolik olarak da işler. Elysium'un gösterişli ve modern tasarımı, zenginliği ve gücü simgelerken, geri kalan dünyanın karanlık, kirli ve çaresizliği temsil eden bir ortamı yansıtır.

Zengin-fakir kutuplaşması teması, izleyicinin toplumsal eşitsizlik ve adalet konularında düşünmesini sağlar. Film, bu kutuplaşmanın insanlık için yıkıcı sonuçlara yol açabileceği üzerine bir uyarıda bulunur. Aynı zamanda, bu tema üzerinden politik bir eleştiri sunarak sosyal adaletin önemini vurgular.

Sınıf Ayrımcılığı ve İnsanlık: *Yeni Cennet* filmi, sınıf ayrımcılığını ve insanlığın üzerindeki etkilerini ele alan güçlü bir söyleme sahiptir. Hikaye, gelecekteki bir distopyada geçer ve insanlığın iki ayrı dünyada yaşadığı bir gerçeklik sunar. Elysium adı verilen lüks uzay istasyonu, zengin elitlerin ayrıcalıklı bir yaşam sürdüğü, kaynakların bollukla mevcut olduğu bir yerdir. Geri kalan dünya ise yoksulluk, çaresizlik ve çevresel bozulma içinde yaşayan insanların olduğu bir yaşam alanıdır.

Bu iki dünya arasındaki uçurum, sınıf ayrımcılığının ve sosyal adaletsizliğin somut bir göstergesidir. Zenginler, Elysium'da her türlü imkana sahipken, yoksul kesimler temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlanır. Elysium'da sağlık hizmetleri, ileri teknoloji ve refah standartları yüksektir, ancak geri kalan dünyada ise sağlık hizmetlerine erişim sınırlıdır ve insanlar hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalır.

Yeni Cennet filmindeki hikaye evreninde dünyanın aşırı nüfuslu ve aşırı kirli olmasıyla birlikte toplum, sahip olanlar ve olmayanlar arasında net bir bölünme halindedir. Sahipler, şimdi yaşayan zenginlerdir. Cennet, gezegenin yörüngesindeki uzay istasyonudur. Lükslerle çevrili cennetsel bir varoluş sağlanır. Sahipler, bu uydu gezegende her türlü hastalığa şifa olabilecek med-bay kullanımı sayesinde son derece uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmektedirler. Sahiplerin hayatları mükemmelken, sahip olmayanlar hastalık tarafından harap edilmiş bir gezegen olan yoksulluk dünyasında yaşamaktadırlar.

Yeni Cennet filminde kapitalist düzenin dünyayı tüketeceği düşüncesi işlenmektedir. Dolayısıyla kapitalizm içinde kalarak çevresel sorunların ve felaketlerin önlenmesi mümkün değildir. Bu, ancak odak noktası olarak insanı ve doğayı temel alan alternatif bir sistemle mümkün olacaktır. *Yeni Cennet* filmi, üzerinde düşünülmesi gereken bir gelecek vizyonu sunmaktadır. İnsanlığın tarihine yakışır türden karanlık ve distopik bir geleceğin vizyonudur bu. Film, sınıf çatışmasını dil ve diyaloglar aracılığıyla da yansıtır. Dil kullanımı, elitlerin küstah ve ayrıcalıklı bir şekilde konuşmasını, yoksul insanların ise umutsuzlukla dolu ifadelerini yansıtır. Bu söylem farklılığı, toplumsal ayrışma ve sınıf farklarını vurgular.

Yeni Cennet filmi, sınıf çatışmasını özellikle teknoloji teması üzerinden işler. Film, gelecekteki bir distopik dünyayı tasvir eder. Bu dünyada, toplum iki kesime ayrılmıştır: zenginlerin yaşadığı lüks bir uzay istasyonu olan Elysium ve yoksulların yaşadığı çürümekte olan Dünya. Teknoloji, bu iki kesim arasındaki uçurumu derinleştiren ana faktördür.

Elysium'daki zenginler, en son teknolojiye sahip tıbbi cihazlarla ölümsüzlüğü elde ederken, Dünya'da yaşayan yoksullar ise hastalıklar ve yoksullukla mücadele ederler. Bu teknolojik uçurum, sınıf ayrımını daha da belirginleştirir ve dünyada yaşayan yoksulların Elysium'a ulaşma çabalarını anlatır. Film, teknolojinin sınıf ayrımını daha da derinleştiren bir araç olarak gösterir. Zenginler, teknolojinin nimetlerinden tam anlamıyla faydalanırken, yoksullar

teknolojik eşitsizlik nedeniyle marjinalleşirler. Bu bağlamda, *Yeni Cennet* filmi izleyicilere teknolojinin toplumsal eşitsizlik üzerindeki güçlü etkilerini gösterir ve sınıf ayrımının nasıl teknolojiyle daha da keskinleşebileceğini anlatır. Bu film, teknoloji temalı bir sınıf çatışması örneği sunarak izleyicilere düşündürür.

Teknolojinin hızla geliştiği günümüz dünyasında, distopik filmler sıklıkla sınıf ayrımını ve toplumsal eşitsizliği ele alan bir tema olarak kullanılır. Bu temayı konu alan filmlerin, teknolojinin insan toplumları üzerindeki etkilerini, özellikle zengin ve yoksul arasındaki uçurumu vurgulayarak düşünmeye sevk ettiğinden bahsedilebilir. Teknoloji teması, distopik filmlerde sınıf ayrımının temel nedenlerinden biri olarak öne çıkar. Bu filmlerde, teknolojinin gücünün insan toplumları üzerinde nasıl farklılıklar yaratabileceğini ve toplumsal eşitsizlikleri nasıl derinleştirebileceği gösterilirken, aynı zamanda teknolojinin etik boyutları da sorgulanır. Analizi yapılan *Yeni Cennet* filminde olduğu gibi distopik sinemada sınıf çatışması konusunu teknoloji teması üzerinden işleyen diğer film örnekleri incelenecektir;

Terry Gilliam'ın 1985 yapımı *Brezilya (Brazil)* filmi, distopik bir dünyanın çarpıcı ve karanlık bir portresini sunar. Film, totaliter bir hükümetin egemen olduğu bu distopik toplumu merkeze alır. Hikaye, gündelik yaşamın karmaşık bir hal aldığı ve bireylerin sürekli olarak gözetim altında tutulduğu bir gelecekte geçer. Bu toplumda, devlet güçleri, sakinlerin her adımını izler, kişisel özgürlükleri sınırlar ve hatta düşünce suçlarına karşı sert önlemler alır. Filmin ana karakteri Sam Lowry, bu totaliter düzende bir devlet memurudur ve güçlü devletin sıkı kurallarına uymaya çalışır. Ancak, Sam'in hayatı, bir hata sonucu yanlış bir kişiyi öldürüldüğü iddiasıyla suçlanan Jill Layton ile kesişir ve bu noktadan sonra olaylar hızla değişir. Sam, Jill'in izini sürerken kendi gerçek kimliğini ve özgürlüğünü aramaya başlar. *Brezilya* filminden totaliter hükümetin teknolojik gücü ve gözetim yetenekleri ele alınır. Filmin geçtiği distopik dünyada teknoloji, hükümetin kontrolünü pekiştirmek için kullanılır. Film, bireylerin özgürlüklerini sınırlayan bu teknolojik kontrolü vurgularken, aynı zamanda bireylerin bu kontrolü altından nasıl kaçmaya çalıştığını anlatır. Teknoloji teması, *Brezilya* filmi üzerinden sınıf ayrımını ele alırken, toplumsal eşitsizliğin ve bireysel özgürlüğün nasıl tehdit edildiğini gösterir. Totaliter hükümet, teknolojinin gücünü kullanarak sınırlarını korurken, bireyler bu teknolojik ağı aşma çabası içindedirler. Bu durum, teknolojinin hem toplumsal birleştirici bir araç hem de ayırıştırıcı bir güç olabileceğini üzerine düşündürmektedir.

Neill Blomkamp'ın 2009 yapımı filmi *Yasak Bölge 9 (District 9)*, insanlık ile uzaylılar arasındaki sınıf ayrımını ve toplumsal dışlanmayı merkeze alır. Hikaye, uzaylıların Johannesburg'da getto benzeri bölgelerde yaşadığı bir distopik dünyada geçer. Film, uzaylıların Dünya'ya gelmesiyle başlayan ve onların insanlarla olan ilişkilerini karmaşık bir şekilde ele alan bir evrende geçer. Bu distopik dünyada, uzaylılar Dünya'ya geldiklerinde insanlar tarafından dışlanır ve ayrımcılığa uğrarlar. Onlara “yaratıklar” denir ve Johannesburg'da District 9 adı verilen bir bölgede izole edilirler. Bu bölge, getto benzeri koşullarda yaşayan uzaylıların yaşam

alanıdır ve insanlar tarafından düşük statülü bir yer olarak görülür. Film, sınıf ayrımını ve dışlanmayı özellikle teknoloji ve kaynaklar üzerinden ele alır. İnsanlar, uzaylıların sahip olduğu gelişmiş teknolojiyi ele geçirme ve kendi çıkarları için kullanma amacı güderler. Bu teknoloji ve kaynaklar, uzaylılar için bir tehdit oluştururken, insanlar için bir fırsatı simgeler. Bu durum, toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık temalarını güçlendirir. *Yasak Bölge 9*, sınıf ayrımının, dışlanmanın ve yabancı düşmanlığının teknoloji ve kaynaklar üzerinden nasıl şekillendiğini gösterir. Ayrıca film, insanlık ve yaratıklar arasındaki insani bağların nasıl kurulabileceğini ve önyargıların nasıl aşılabileceğini de sorgular.

Alfonso Cuarón'un 2006 yapımı filmi *Son Umut (Children of Men)*, distopik bir dünyada insanlığın neslinin tükenmekte olduğu bir geleceği anlatır. Hikaye, kurgusal bir yakın gelecekte, 2027 yılında geçer. Bu dünyada, insanlar yirmi yıldır yeni bebekler doğurmamıştır ve insanlık nesli neredeyse tükenmiştir. İnsanlar umutsuzluk içindedir, geleceğe dair hiçbir umutları kalmamıştır ve toplumda kaos hakimdir. İnsanlar göçmen kamplarında yaşarlar, hükümetler baskıcı önlemler alır ve toplumun büyük bir bölümü umutsuzluğa kapılmıştır. Film, bu distopik dünyada ana karakter Theo'nun hikayesi etrafında şekillenir. Theo, eski bir aktivisttir ve kendisini bir güç mücadelesinin içinde bulur. Bir gün, Theo'ya dünya üzerinde yirmi yıl sonra doğmuş olan ilk bebek olan Kee'nin koruyucusu olma görevi verilir. Bu görev, umutsuz bir dünyada yeni bir yaşamın sembolü olacak olan bebeği güvenli bir yere götürmeyi içerir. Filmde teknoloji, toplumsal sınıf ayrımını belirgin bir şekilde gösterir. Zenginler teknolojiye daha fazla erişime sahiptir. Lüks arabalar, yüksek güvenli yerleşim bölgeleri ve yüksek teknoloji ile donatılmış yaşam koşulları zenginlerin ayrıcalıklı yaşam tarzını yansıtırken, yoksullar çürümüş binalarda ve yoksulluk içinde yaşarlar. Bu sınıf ayrımı, teknolojinin kiminin yaşamını kolaylaştırdığını ve kiminin sıkıntı içinde olduğunu gösterir. Filmde hükümet ve otorite figürleri yüksek teknolojiyi kullanarak toplumu kontrol altında tutar. Gözetim kameraları, yüz tanıma sistemleri ve diğer izleme teknolojileri, hükümetin her adımını izlemesini sağlar. Bu, bireylerin özgürlüğünü sınırlar ve otoritenin daha fazla güç kazanmasına neden olur. Medya ve propaganda ile teknolojinin nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceği gösterilir. Hükümet, insanları korku ve umutsuzlukla kontrol altında tutmak için medya ve propagandayı manipüle eder. *Son Umut* filmi, teknolojinin insanların umutsuzluğunu ve sınıf ayrımını nasıl vurgulayabileceğini gösteren bir distopya filmidir. Film, teknolojinin insanlığın geleceğini nasıl etkileyebileceği üzerine bir bakış sunar.

Örnek olarak incelenen bu filmler, teknolojinin toplumsal sınıf ayrımını ve insanların özgürlüğünü nasıl etkileyebileceğini vurgulayan önemli örnekler sunuyor. Terry Gilliam'ın *Brezilya* filmi, totaliter bir hükümetin teknolojik gözetim ve kontrol mekanizmalarını, bireylerin özgürlüklerini sınırlayan bir araç olarak işlerken, aynı zamanda bireylerin bu kontrolden kaçma mücadelesini anlatır. *Yasak Bölge 9*, insanlar ile uzaylılar arasındaki sınıf ayrımını teknoloji ve kaynaklar üzerinden çarpıcı bir şekilde gösterirken, *Son Umut* ise teknolojinin zenginler ile yoksullar arasındaki toplumsal eşitsizliği nasıl pekiştirebileceğini ve insanların umutsuzluğunu

nasıl vurgulayabileceğini anlatır. Teknoloji, hem toplumsal birleştirici bir araç olarak kullanılabilir hem de ayrıştırıcı bir güç olabilir. Ayrıca, bu filmler, toplumsal sınıf ayrımının nasıl şekillendiğini ve insanların özgürlük arayışını nasıl etkilediğini gösterir. Teknolojinin kontrol mekanizmalarının nasıl kullanıldığını ve insanların bu kontrolü altından nasıl kaçmaya çalıştığını anlatırken, düşünce özgürlüğünün ve insan haklarının önemini hatırlatır. Bu distopik filmler, teknoloji teması üzerinden toplumsal sınıf ayrımını ve bireysel özgürlüğü vurgulayarak teknolojinin insanlık üzerindeki etkilerini ve toplumsal dinamiklerine değinmektedir.

4.4. Azınlık Raporu (Minority Report, 2002)

Azınlık Raporu (Minority Report), 2002 yapımı bir bilim kurgu ve gerilim filmidir. Philip K. Dick'in aynı adlı romanından uyarlanmış ve Steven Spielberg tarafından yönetilmiştir. Filmin başrolünde Tom Cruise yer almaktadır. Ayrıca, filmde Colin Farrell, Samantha Morton, Max von Sydow, Lois Smith, Peter Stormare, Tim Blake Nelson ve Kathryn Morris gibi oyuncular da yer almaktadır. Film, gelecekteki Washington, D.C.'de geçen bir distopyayı ele alır ve suçun önceden tahmin edildiği bir sistem üzerinden adalet kavramını sorgular. Filmin başlıca teması, suç ve suçluların önlenmesidir.

2054 yılında, Washington, D.C.'de geçen hikaye, PreCrime adı verilen bir polis birimi etrafında döner. Bu birim, üç öngörücü (precog) olarak bilinen mutant yeteneklere sahip insanları kullanarak suçları önlemeyi hedefler. Öngörücüler, beyinleri üzerinden suçların işleneceği yerleri ve tarihlerini öngörebilirler. John Anderton (Tom Cruise), Precrime biriminin başında olan deneyimli bir polis dedektifidir. Sistem, Anderton'un liderliğinde oldukça başarılı olmuştur ve Washington, D.C.'deki suç oranı neredeyse sıfıra inmiştir. Ancak bir gün, Anderton, kendisinin de bir cinayeti işleyeceğini öngören bir öngörüü keşfeder. Şaşkına dönen Anderton, bu durumu anlamlandırmaya çalışırken Precrime biriminin gerçek doğasını sorgulamaya başlar. Öngörülerin tamamen güvenilir olmadığına dair bir şüpheye kapılır. Anderton, suçlanmadan önce gerçeği ortaya çıkarmak ve kendini temize çıkarmak için kaçmaya başlar. Sistemden kaçarken, eski bir çalışma arkadaşı olan Danny Witwer (Colin Farrell) tarafından kovalanır. Anderton, Precrime sistemini çökertmek için elinden geleni yaparken, öngörücülerin gerçek doğası ve sistemdeki potansiyel hataları keşfeder. Bu süreçte, Anderton, öngörücülerin ne kadar güçlü olduklarını ve geleceği nasıl gördüklerini daha iyi anlar. Precrime sisteminin, insanların özgür iradesine ve bireysel haklarına müdahale ettiğini düşünmeye başlar. Ayrıca, bazı ipuçlarıyla birlikte bir komplo teorisine yaklaşır ve bir zamanlar inandığı sistemi sorgulamaya başlar.

Anderton, gerçeği ortaya çıkarmak için öngörücülerin geçmişteki görüntülerini incelemeye başlar ve sırların perdesini aralamaya başlar. Bu sırada Witwer, Anderton'u yakalamak için elinden geleni yapar ve gerilim dolu bir kovalamacaya dönüşür. Film ilerledikçe, Anderton'un suçlu olup olmadığı sorusu izleyiciyi meraklandırır. Aynı zamanda, Precrime sisteminin etiği ve

hukuki açıdan sorgulanır. Film, suç, ceza, özgür irade ve insan doğası gibi konuları ele alırken, distopyanın içinde geçen gerilim içerikli bir hikayeyi sunar.

4.4.1. Retorik Değerlendirme

Azınlık Raporu filminde yer alan retorik unsurlar, izleyicileri etkilemek, düşündürmek ve mesajları güçlendirmek amacıyla kullanılan anlatım stratejileridir. Retorik unsurlar, filmdeki söylemin etkisini artırmak için kullanılan dil, sembolizm, ikna stratejileri, görsel efektler, müzik ve karakterlerin iletişim şekilleri gibi unsurları içerir. Bu unsurlar inanırılık (ethos), duygusal ikna (pathos) ve mantıksal ikna (logos) çerçevesinde incelenecektir.

İnanırılık (Ethos): *Azınlık Raporu* filminin hedef kitle olarak bilim kurgu ve gerilim seven izleyicileri hedeflemesi, yapının içeriğinin ve sunumunun bu türdeki seyircileri inandırıcılık yönünden etkilemeyi amaçladığını gösterir. Filmin görsel efektler ve atmosferi, seyircilerin dikkatini çekmeye ve onları film dünyasına çekmeye yöneliktir. Distopik bir gelecek dünyasının tasvir edildiği film, karanlık ve tehditkar bir atmosfer yaratır. Bu atmosfer, izleyicilerin merakını ve ilgisini artırırken, aynı zamanda gerilim ve gizem unsurlarını vurgular. Görsel efektler, filmdeki teknolojik yeniliklerin ve distopyanın sunulmasına yardımcı olur.

Filmin, düşünmeye ve filmdeki mesajları kabul etmeye yönlendirmek için ikna edici stratejilere başvurduğu söylenebilir. Bunlar, karakterlerin duygusal hikayeleri, etkileyici diyaloglar, vurgulanan toplumsal veya etik sorunlar, adalet ve insanlık değerlerine vurgu yapma gibi unsurları içerebilir. Film, izleyiciyi suçla mücadele yöntemlerine ve bu yöntemlerin etik ve hukuksal boyutlarına odaklanmaya davet eder. Filmde, suçların önceden tahmin edildiği precrime sistemiyle suçların önlenmesi ve toplumun güvenliği sağlanmaya çalışılır. Ancak bu sistemin işleyişi, izleyicinin adalet ve güvenlik arasındaki dengeyi sorgulamasına neden olur. Film, suçun gerçekleşmeden önce cezalandırılması fikrine dayanan bu sistemin, insanların özgürlüğü ve kişisel mahremiyeti gibi temel haklara nasıl müdahale ettiğini vurgular. Suçun önlenmesi amacıyla kullanılan teknolojinin insanların yaşamlarına nasıl müdahale edebileceği ve yanlış hükümlerin nasıl ortaya çıkabileceği gibi konulara da dikkat çeker. Filmin detayları, *Azınlık Raporu*'nun izleyiciyi suç ve ceza, adalet ve güvenlik gibi konuları sorgulamaya, hukukun temel ilkelerini düşünmeye ve teknolojinin insan yaşamına etkilerini değerlendirmeye yönlendiren ikna edici bir amaca sahip olduğunu ortaya koyar.

Filmdeki diyaloglar, karakterler arasındaki çatışmaları ve fikir ayrılıklarını yansıtarak filmin tema ve mesajlarını iletmek için bir araç olarak kullanılır. Dilin kullanımı, filmdeki suçun önceden tahmin edilebildiği sistem ve bu sistemin adalet ve güvenlik arasındaki dengeyi nasıl sorgulattığına odaklanır. Karakterler arasındaki tartışmalar, hukukun sınırları, insan özgürlüğü ve kişisel mahremiyet gibi konuları ele alır. Dilin etkileyici gücü, izleyiciyi düşünmeye ve bu konular üzerinde refleksiyon yapmaya teşvik eder. Görsel unsurlar da filmde etkileyici bir rol

oynar. Karanlık renk paleti, yüksek kontrastlı sahneler ve görsel detaylar, filmdeki gerilimi ve distopyanın tehditkar doğasını vurgular. Dil ve görsel unsurların birlikte kullanımı, filmdeki mesajların iletilmesini sağlar.

Duygusal İkna (Pathos): Film, duygusal anlar, ilişkiler ve temalar aracılığıyla izleyicilerin duygusal tepkilerini yönlendirerek, hikayenin etkileyiciliğini ve filmin karakterleri ile bağ kurulmasını sağlar. Filmdeki ana karakter John Anderton (Tom Cruise) geçmişte yaşadığı trajik bir olay nedeniyle derin bir acı içindedir. Bu acı, onun suçları öngören teknolojiye olan inancını sarsarak çaresiz bir durumda bırakır. John'un kaybettiği ailesi ve bu kaybın yol açtığı yalnızlık ve çaresizlik duygusu, izleyicinin duygusal olarak bağ kurmasına yardımcı olur. John'un eski eşi Lara (Kathryn Morris) ile olan duygusal ilişkisi ve çocuğuna duyduğu özlem, karakterler ile kurulan duygusal bağın daha etkili olmasına olanak tanır. Film, hükümetin toplumsal kontrolü artırmak için teknolojiyi nasıl manipüle ettiğini göstererek, toplumsal adaletsizlik ve isyan duyguları da harekete geçirilir.

Mantıksal İkna (Logos): Film, teknoloji, toplum ve etik gibi konularda ikna edici mantıklı argümanlar sunarak hikayenin içerdiği fikirlerin düşünüp sorgulanarak analiz edilmesini sağlar. Film, suçları önceden tahmin edebilen teknolojinin suçla mücadelede nasıl etkili bir araç olduğunu savunur. Mantıksal olarak suçların önceden engellenmesinin toplumun güvenliği açısından önemli olduğu ve teknolojinin bu amaca hizmet ettiği argümanı sunulur. Filmin temel mesajlarından biri, teknolojinin bile hatalar yapabileceği ve suçsuz insanların bile hedef olabileceğidir. Bu, durum teknolojinin mutlak doğruluğuna olan inancı sorgulama ve insan hatalarının dikkate alınması gerektiğini düşündürme amacı taşır. Filmde, teknolojinin toplumsal kontrol aracına dönüşebileceği ve bireylerin özgürlüğünü kısıtlayabileceği gösterilir. Bu argüman, teknolojinin sınırları ve etik boyutunu düşünmeye teşvik eder. Suçun insan doğasının bir parçası olduğu ve teknolojinin bunu tamamen engelleyemeyeceği fikrine yer verilir. Bu argüman, insan doğasının karmaşıklığını ve değişmezliklerinin düşünülmesi gerektiğini hatırlatır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan etik ikilemlerin düşünülmesi ve çözüm yollarını değerlendirmeleri gerektiği fikri sunulur. Film, teknolojinin toplumsal düzeni nasıl etkileyebileceğini ve bu etkinin olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açabileceğini ele alır. Bu durum, teknolojinin toplumsal etkilerinin analiz edilmesine yönelik bir göndermede bulunur.

4.4.2. Tematik Değerlendirme

Azınlık Raporu filmi, içerdiği temalar ve mesajlarla sınıf ayrımı üzerine düşünmeye teşvik etmektedir. Filmde, suç ve adalet, insan özgürlüğü, teknolojinin rolü, sınıf ayrımcılığı, insanlık ve insan doğası temaları işlenmiştir. Tematik değerlendirme ile bu temalar ve mesajlarının analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Suç ve Adalet: Filmde, suçun önceden tahmin edilebildiği bir sistem olan Precrime sistemiyle adaletin nasıl işlediği sorgulanır. Bu tematik değerlendirme, izleyicileri suçun doğasını ve toplumun güvenlik ihtiyacını düşünmeye teşvik eder. Film, suçun önlenmesi ve insanların güvende olması arzusunun, adaletin nasıl sağlanabileceği konusunda bir tartışma başlatır. İzleyiciler, suçun önceden tahmin edilmesinin, suç işlenmeden müdahale etmenin etik ve hukuki boyutlarını sorgulayabilir.

Filmin suç ve adalet teması, izleyicileri klasik adalet anlayışını sorgulamaya iterek toplumsal değerleri ve etik standartları düşündürmelerini sağlar. Filmde, suçun tahmin edilebilirliği ve önlenmesiyle birlikte yanlış hükümler ve masum insanların cezalandırılması gibi riskler de gösterilir. Bu durum, adaletin kesinliğine ve doğruluğuna dair düşüncelerin sorgulanmasını sağlar.

İnsan Özgürlüğü: Film, suçun önceden tahmin edilebildiği bir sistem olan Precrime sistemi üzerinden insan özgürlüğünün nasıl sınırlanabileceğini ve mahremiyetin nasıl ihlal edilebileceğini sorgular. Filmde, suçun önlenmesi adına bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanması ve hükümetin müdahale yetkisi gibi konular ön plana çıkar. Film, insanların özgür iradeleri ve kendi kaderlerini belirleme haklarına vurgu yapar. Bu durumda suçun önceden tahmin edilmesinin bireylerin özgürlükleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğu düşüncesi oluşur (Küçüksönmez, 2022: 184-185). Teknolojinin insanların yaşamlarına müdahale edebilme potansiyeli ve bireysel özgürlükleri ne ölçüde etkileyebileceğine yönelik etik sorunlar işlenir.

Teknolojinin Rolü: *Azınlık Raporu* filminde teknolojinin rolü önemli bir temadır ve izleyicilerin düşünmeye teşvik eder. Filmde, gelişmiş teknolojik sistemlerin insanların yaşamlarını nasıl etkilediği ve kontrol altına alabileceği gösterilir. Filmde, precrime sistemi gibi ileri teknolojik araçlar ve yapay zeka kullanılarak suçun önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi hedeflenir. Bu sistem, teknolojinin suçla mücadeledeki rolünü ve insanların güvenliğini sağlama potansiyelini gösterir. Ancak, aynı teknolojinin insanların mahremiyetini ihlal edebileceği ve yanlış hükümlerin ortaya çıkabileceği tehlikelerini de vurgular. Filmde, izleyicilere teknolojinin gücü ve sınırları hakkında düşünceleri için birçok örnek sunulur. Teknolojinin insanların yaşamlarına müdahale etme yeteneği, insanların özgürlüklerini sınırlayabileceği ve kişisel mahremiyeti ihlal edebileceği gibi konular tartışmaya açılır. Ayrıca, teknolojinin ne kadar güvenilir ve doğru olduğu, yanlış hükümlerin nasıl ortaya çıkabileceği gibi etik sorunlar da ele alınır.

Sınıf Ayrımcılığı: *Azınlık Raporu* filmi, sınıf ayrımcılığı temelinde önemli bir temayı ele alır. Film, distopik bir gelecekte geçer ve toplumun zengin ve fakir olarak ayrıldığı bir sınıf ayrımını vurgular. Zengin ve ayrıcalıklı kesimlerin bu sistemden faydalanabildiği, lüks ve güvenli yaşam sürdüğü bir dünya tasvir edilirken, yoksul kesimin ise suçun önceden tahmin edildiği ve kontrol altında tutulduğu bir yaşam sürdüğü gösterilir.

Bu durum, toplumdaki sınıf ayrımcılığını vurgular. Zenginlerin maddi güçleri sayesinde suçlardan korunma imkanları olduğu halde, yoksul kesimin suçun önceden tahmin edilip cezalandırılmasıyla sınırlı bir yaşam sürmek zorunda olduğu gösterilir. Zenginlerin lüks yaşam standartlarına ve güvenliğe sahip olması, fakir kesimin ise maruz kaldığı sıkıntılarla mücadele etmek zorunda kalması sınıf ayrımcılığının bir yansımasıdır.

İnsanlık ve İnsan Doğası: *Azınlık Raporu* filmi, insanlığın doğası ve insan davranışları üzerinde derinlemesine bir tematik değerlendirme sunar. Film, insanların hem potansiyel olarak suç işleyebileceği hem de umut, dayanışma ve direnme gücüne sahip olduğunu gösterir. Öncelikle, film suç işleme potansiyeline odaklanır. Hikaye, Precrime adı verilen sistem etrafında döner. Bu sistem, suçları önceden tahmin edebilen bir teknoloji kullanır ve suç işleneceği zamanı ve yerini öngörebilir (Başaran, 2007: 124-126).

Film insanlığın umut, dayanışma ve direnme gücüne de odaklanır. Hikaye, suçun önceden tahmin edildiği bir sistemde bile suç işleme potansiyeline sahip olan bir karakter olan John Anderton'ı takip eder. John, suç işlemeyeceği halde suç işlediği öngörülen bir durumla karşı karşıya kalır. Bu durum, insanların önceden belirlenen kaderlerine karşı çıkabileceklerini ve kendi kaderlerini değiştirebileceklerini hatırlatır. John'un direnişi ve umudu, izleyicilere insan doğasının içindeki gücü ve potansiyeli gösterir. *Azınlık Raporu* filmi, insanların hem suç işleme potansiyeline sahip olduğunu hem de umut, dayanışma ve direnme gücüne sahip olduklarını vurgular.

4.4.3. Söylemsel Değerlendirme

Azınlık Raporu filmi, söylem açısından çeşitli öğelerle bezenmiş bir yapıya sahip olarak değerlendirilebilir. Bu öğeler, filmin mesajlarını ileterek, filmin hikayesi ekseninde gelecek ve teknoloji konuları üzerinde düşündürme amacıyla kullanılmıştır. Filmde kullanılan görsel söylem, dil ve diyaloglar, ideolojik söylem ve toplumsal eleştiri öğeleri içerdikleri anlam ve mesajlar çerçevesinde analiz edilecektir.

Görsel Söylem: *Azınlık Raporu* filminde, görsel öğelerin kullanımı ile birlikte, distopik geleceğin tasvirinin etkileyici bir şekilde sunulduğu söylenebilir. Yüksek hızlı ulaşım araçları, ileri düzeydeki bilgisayar sistemleri, yapay zeka ve diğer gelişmiş teknolojik araçlar, izleyicinin distopik dünyanın bir parçası gibi hissetmesini sağlar. Bu görsel öğeler, filmdeki teknolojinin insan yaşamına olan etkisini görsel olarak aktarır. Şehir manzaraları da filmdeki görsel söylemin önemli bir parçasını oluşturur. Yüksek binalar, karmaşık altyapılar, devasa reklam panoları ve sıkışık sokaklar, distopik bir şehir yaşamının betimlemesini sunar.

Görsel efektler ve sinematografi, filmdeki atmosferi ve gerilimi artırmada önemli bir rol oynar. Özellikle gerilim dolu sahnelerde kullanılan özel efektler, heyecan ve merakı artırır.

Kullanılan renk paleti, ışıklandırma ve kamera açıları, filmdeki duygusal ve psikolojik durumların daha iyi anlamalandırılmasını sağlar.

Dil ve Diyaloglar: Filmdeki diyaloglar, karakterler arasındaki çatışma ve fikir ayrılıklarını yansıtır. Ana karakterlerin arasındaki tartışmalar, farklı düşünce sistemlerini ve bakış açılarını temsil eder. Dil ve diyalogların kullanımı suçun önceden tahmin edilebildiği sistemi eleştiren, adalet, insan özgürlüğü ve teknolojinin rolü gibi konuları vurgulayan mesajları aktarmaktadır.

İdeolojik Söylem: *Azınlık Raporu* filminde ideolojik söylem, suçun önceden tahmin edilebilirliği ve güvenlik gibi konular etrafında şekillenir. Film, izleyiciye suçun önlenmesi ve güvenliğin sağlanması amacıyla geliştirilmiş bir sistemin ne kadar doğru ve adil olduğunu sorguladır. Filmdeki suç önleme sistemi, suçun gerçekleşmeden önce tahmin edilebilir olması fikrine dayanır. Bu, toplumun güvenliğini artırmak ve suçun engellenmesini sağlamak için geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Ancak, bu sistemin insan özgürlüklerini ve kişisel mahremiyeti nasıl etkilediği de tartışılır.

Filmin ideolojik söylemi, izleyicinin adalet kavramını sorgulamasına yol açar. Suçun önceden tahmin edilebilirliği, insanların suç işleme potansiyelleri üzerinden değerlendirildiğinde, adaletin nasıl sağlanabileceği konusunda derin bir tartışma başlatır. Suç işlenmeden önce suçlu ilan edilmenin adil olup olmadığını düşünme fırsatı verir. Aynı zamanda, ideolojik söylem izleyiciyi güvenlik ve kişisel özgürlük arasındaki denge üzerinde düşünmeye teşvik eder. Suçun önlenmesi için geliştirilen bu sistemin, insanların yaşamlarına ve mahremiyetlerine müdahale ettiği görülür. Bu durum, güvenlik ihtiyacıyla kişisel özgürlük arasındaki dengenin sorgulamasını sağlar. İdeolojik söylem, filmde ele alınan konular üzerinde düşünmeye teşvik ederken, suçun önceden tahmin edilebilirliği ve güvenlik gibi temaları irdeler.

Toplumsal Eleştiri: *Azınlık Raporu* filmi toplumsal eleştiriye içeren bir söylem kullanır. Film, sınıf ayrımcılığı, sosyal adaletsizlik ve güç dengesizliği gibi toplumsal sorunları ele alır. Bu temalar, toplumun yapısal sorunlarına ve eşitsizliklere dikkat çekme amacı güder. Film, sınıf ayrımcılığına odaklanarak toplumsal eleştiriye işler. Bu ayrım, sosyal sınıflar arasındaki eşitsizliği ve adaletsizliği gösterir. Film, bu ayrımın toplumdaki güç dengesizliğini artırdığını ve sosyal adaleti sorguladır.

Sosyal adaletsizliğin yanı sıra, film güç dengesizliğini de eleştirir. Elite bir azınlığın sahip olduğu teknolojik imkanlar ve kaynaklar, toplumdaki güç dengesini etkiler. Bu durum, izleyiciye gücün nasıl eşitsiz bir şekilde dağıldığını ve bazı insanların diğerlerine kıyasla daha fazla fırsata sahip olduğunu gösterir. Film, bu güç dengesizliğini eleştirir ve toplumsal adaletin önemini vurgular. Görsel ve sözlü anlatım aracılığıyla film, toplumsal sorunları vurgular ve bu konuları sorgulama fırsatı verir. Görsel efektler, sinematografi ve set tasarımı, toplumsal adaletsizlikleri ve sınıf ayrımcılığını görsel olarak yansıtır. Diyaloglar ve karakterlerin çatışmaları ise toplumsal

eleştiriyi dile getirir. Bu şekilde, film toplumun yapısal sorunlarına ve eşitsizliklere dikkat çeken bir söylem kullanır.

4.4.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi

Azınlık Raporu filmi, karakterlerin replikleri aracılığıyla sınıf meselesi konusunda düşünmeye dair mesajlar içermektedir. Bu replikler sınıf meselesinin beraberinde, adalet, özgürlük, suçluluk, insan doğası ve gelecek gibi evrensel konular üzerine de düşünmeyi sağlamaktadır. Filmdeki kullanılan bu replikler, taşıdıkları anlamlar ve mesajları açısından incelenecektir.

“Kahramanlık bir şey mi bilmek mi yoksa o şeyi yapmak mı?” - John Anderton: Bu cümle, bir kişinin kahraman olabilmesi için sadece bilgiye sahip olmanın yeterli olmadığını vurgular. John Anderton, suç önleme biriminin bir üyesidir ve suçları önceden tahmin edebilen bir sistemde çalışır. Ancak, bu replikte John, gerçek bir kahramanın sadece bilgiye sahip olmakla yetinmeyip eyleme geçmesi gerektiğini ifade eder. İnsanın kendi eylemleriyle bir kahraman olabileceği düşüncesi, filmde adaleti arama ve insan doğasını değiştirme temasıyla da bağlantılıdır.

“Gelecek değiştirilebilir mi? Değiştirilebilen bir gelecekte özgür müyüz?” - Agatha: Bu repliğin arkasında yatan temel sorular, insanın geleceği değiştirme gücüne sahip olup olmadığı ve değiştirilebilen bir gelecekte gerçek özgürlüğün mümkün olup olmadığıdır. Agatha, özel yeteneklere sahip bir Precog'dur ve suçları önceden görebilen biri olarak suç önleme birimine yardımcı olur. Ancak, bu replikte Agatha, geleceğin değiştirilebileceği bir perspektifle özgürlük kavramını sorgular. Replik, izleyiciye insanın kendi kaderini değiştirebileceği ve özgür iradesiyle geleceği şekillendirebileceği fikrini sunar. Agatha'nın soruları, insanın gelecekteki potansiyelini keşfetme ve kendini tanıma konusunda düşünmeye yöneltir.

“Bize suçlu muamelesi yapılıyor, çünkü suç işlemeyi düşündüğümüzden dolayı suçlu muamelesi yapıyoruz. İleri görüşlü olma kabiliyetimiz suçluluğumuzun kanıtı oluyor.” - John Anderton: Bu repliğin temelinde, insanların suçlu muamelesi görmesinin nedeninin, suç işlemeyi düşünceleri olduğu düşüncesi yer alır. Filmde, özel yeteneklere sahip precoglar sayesinde suçlar önceden tahmin edilebilir hale gelmiştir. John Anderton, suçları önceden gören ve önleyen bir birimin başındadır. Ancak, bu replik John, suç işlemeyi düşünmenin suçluluğunun kanıtı olarak görülmesini eleştirir.

John Anderton, insanların suçlu olmadan önce suç işlemleri gerektiği inancına karşı çıkar ve bu sistemdeki adaletin hatalı olduğunu vurgular. Filmdeki temalarla uyumlu olarak, repliğin izleyicilerin suçluluk ve adalet kavramları üzerinde düşüncelerini sağlaması amaçlanır. Suçun

önceden tahmin edilebilir hale geldiği bir dünyada, insan düşünceleri ve özgür iradeleri üzerindeki sınırlamaları sorgulamak ve adaletin gerçek anlamını anlamak önemli hale gelir.

Görsel 3. John Anderton'un Üstün Teknolojiyi Kullanması

“Dünyada adalet yoktur. Sadece onun yerine geçen bir şey vardır. Ve adalet, o yerine geçen şeydir.” - Lamar Burgess: Bu diyalogun temelinde, adaletin mutlak bir kavram olmadığı ve yerine geçen bir şeyin olduğu fikri yer alır. Lamar Burgess, dünyada tam anlamıyla adaletin var olmadığını iddia eder ve bunun yerine adaletin yerine geçen bir şeyin olduğunu savunur. Replik, izleyiciye adaletin göreceli olduğunu ve farklı kişiler veya sistemler tarafından farklı şekillerde tanımlanabileceğini düşündürür. Lamar Burgess’in ifadesi, adaletin yerine geçen bir mekanizma veya sistemin varlığına işaret eder.

“Kaderimizi bize veren, ne olduğumuz değil, ne yapacağımızı düşündüğüdür.” - Agatha: Bu diyalogun merkezinde, kaderin bir kişinin kim olduğundan ziyade ne yapacağına bağlı olduğu düşüncesi yer alır. Agatha, kaderin belirlenmiş bir kavram olmadığını ve insanın kendi seçimlerinin, eylemlerinin ve düşüncelerinin kaderini şekillendirdiğini ifade eder. Bu replik, izleyiciye insanın kendi kaderini belirleme gücüne sahip olduğunu ve kimlikten ziyade eylemlerin önemini vurgular. Agatha’nın sözleri, insanın özgür iradesinin ve seçimlerinin, geleceğini ve kaderini belirlemedeki rolünün altını çizer. Filmin temalarıyla uyumlu olarak, diyalog insanın ne yapacağına, nasıl davranacağına ve hangi yolunu seçeceğine odaklanmanın, gerçek bir kader oluşturma anahtarı olduğunu vurgular.

4.4.4. *Azınlık Raporu* Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi

Azınlık Raporu filmi, distopya ve sınıf çatışması temalarını içeren bir yapım olarak önemli bir yer edinmektedir. Bu film, izleyiciyi distopik bir geleceğe taşıyarak, toplumsal sınıf ayrımcılığı ve eşitsizlik konularını ele almaktadır. Bu yazıda, *Azınlık Raporu* filmindeki distopya unsuru ve sınıf çatışmasının nasıl işlendiği üzerine odaklanacak ve bu unsurların filmdeki anlatıya katkısını analiz edilecektir.

Toplumsal Kontrol: *Azınlık Raporu* filminde toplumsal kontrol, distopik bir dünyanın temel unsurlarından biridir. Film, gelecekteki bir toplumda suçların önceden tahmin edilebildiği ve önlenmeye çalışıldığı bir sistem olan Precrime sistemini konu alır. Bu sistem, toplumun güvenliğini sağlamak amacıyla bireylerin düşüncelerini ve eylemlerini sürekli olarak izlemekte ve kontrol etmektedir. Filmin distopik dünyasında, bireylerin özgür iradeleri sınırlanmış ve baskı altına alınmıştır. Devlet, insanların özgürlüklerini kısıtlayarak suç işlemelerini engellemeyi hedeflemektedir. Bu kontrol mekanizması, insanların gelecekteki eylemlerini önceden belirleme ve engelleme çabasını yansıtır. Bireylerin özgür düşünce ve iradeye sahip olma yetileri sınırlanırken, sürekli izlenme ve denetim altında olma durumu toplumsal baskı ve korku ortamını oluşturur.

Filmin bir sahnesinde, John Anderton (Tom Cruise) karakteri Precrime biriminde çalışırken, gelecekteki bir cinayeti önlemek için gerekli adımları atmaktadır. Bu sahnede, izleyiciler Anderton'ın düşüncelerinin ve eylemlerinin sürekli olarak takip edildiğini ve onun toplumsal kontrol altında olduğunu gözlemleyebilirler. Kamera ve teknoloji kullanımıyla, izleyiciye bireyin mahremiyetinin ve kişisel özgürlüğünün kısıtlandığı bir ortamın hissettirilmesi amaçlanır. Bir diğer sahnede, Anderton, kaçmak için Precrime biriminden kaçır. Bu sahnede, precrime sistemine karşı direniş ve kaçış teması ön plana çıkar. Anderton, toplumsal kontrolün baskısından kurtulmaya ve özgürlüğünü elde etmeye çalışırken, izleyiciye toplumsal kontrolün kısıtlayıcı doğasını ve bireyin kişisel özgürlüğünü savunma isteğini yansıtır. Filmin genelinde, toplumsal kontrol kavramı, bireylerin düşünceleri ve eylemlerinin sürekli olarak izlendiği, suçların önceden tahmin edilebildiği ve suçluların önceden tutuklandığı bir dünya resmedilir. Bu durum, filmde suç önleme amacıyla toplumsal güvenliği sağlama çabasının nasıl bir baskıcı ve özgürlükleri kısıtlayıcı bir yapıya dönüşebileceğini gösterir. *Azınlık Raporu* filmindeki bu sahneler, toplumsal kontrolün distopik ve kısıtlayıcı yönlerini görsel ve anlatısal olarak aktarır. İzleyici, bireyin mahremiyeti, kişisel özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü üzerindeki potansiyel tehditleri daha iyi anlar. Bu sahneler, toplumsal kontrolün sınırlarını sorgulamaya ve bireysel özgürlüğü savunma isteğini tetikleyen etkileyici bir görsel anlatı oluşturur.

Film, toplumsal kontrolün yarattığı distopik atmosferi görsel olarak etkileyici bir şekilde aktarır. İleri teknoloji ve gözetim araçları, insanların her adımının kaydedildiği bir dünyayı betimler. Görsel unsurlar, soğuk ve tehditkar bir atmosfer yaratırken, distopyanın karanlık ve

gerilim dolu doğasını vurgular. *Azınlık Raporu* filmindeki toplumsal kontrol unsuru, izleyicileri düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirir. Bu unsurdan yola çıkarak, film, insan özgürlüğü, bireysel haklar ve devletin gücü gibi evrensel konuları ele alır. Film, toplumun güvenlik kaygıları ve kişisel özgürlük arasındaki çatışmayı tartışırken, izleyiciye toplumsal kontrolün etkilerini ve sonuçlarını düşünme fırsatı sunar. Film, suçların önceden tahmin edilebildiği bir sistem tarafından bireylerin sürekli olarak izlendiği bir geleceği betimler. Bu unsurlar, izleyiciyi düşünmeye teşvik ederken, insan özgürlüğü, bireysel haklar ve toplumsal baskı gibi konuları sorgulamaya yönlendirir.

İnsan Hakları İhlalleri: *Azınlık Raporu* filmi, distopik bir dünyanın içinde yer alan insan hakları ihlallerini ele alınır. Filmde, bireylerin temel insan hakları büyük ölçüde ihlal edilmekte ve toplumun güvenliği adına bu haklar göz ardı edilmektedir. Özel yaşamın gizliliği, kişisel özgürlükler ve adil yargılama hakkı gibi temel haklar, distopik dünyada yerini sürekli bir baskı ve gözetim altında olmaya bırakır.

Distopik dünyada, bireylerin özel yaşamları sürekli olarak izlenmekte ve kontrol edilmektedir. İleri teknoloji araçları ve gözetim sistemleri, bireylerin her adımını kaydetmekte ve bu veriler devletin kontrolünde tutulmaktadır. Bu durum, bireylerin kişisel alanlarına müdahale edildiği ve mahremiyetlerinin ihlal edildiği anlamına gelir. Özel yaşamın gizliliği, toplumun güvenliği adına gözetim ve kontrol politikalarıyla göz ardı edilir. Aynı şekilde, kişisel özgürlükler de distopik dünyada büyük bir ölçüde kısıtlanır. Bireylerin düşünceleri ve eylemleri sürekli olarak izlenir ve kontrol edilir. Devlet, suç işlemelerini önceden tahmin etmek ve önlemek amacıyla bireylerin özgür iradelerini sınırlar. Bireyler, düşüncelerini özgürce ifade edemeyen, kendi istekleriyle hareket edemeyen ve yaşamın temel seçimlerini yapma özgürlüğünden yoksun kalan bir durumda bulunurlar (Başaran, 2007: 127-130).

Filmin başlangıcında Precrime sistemiyle ilgili bir sahne gösterilmektedir. Precogların vizyonlarına dayanarak suçları önceden tahmin etmek ve suçluları tutuklamak amacıyla kullanılan bu sistem, suç işlenmeden önce insanların özgürlüklerini sınırlar. Sahnedeki görevliler, precogların vizyonlarını analiz eder ve hemen ardından şüpheliyi tutuklama operasyonu başlatır. Bu durum, şüpheli kişinin hukuki haklarının gözetilmediği, adil bir yargılama sürecinin olmadığı ve suçlu ilan edilmeden önce suçluymuş gibi davranıldığı bir insan hakları ihlali temsil eder. Filmin ilerleyen sahnelerinde, precrime biriminde çalışan John Anderton'ın bir cinayeti önlemeye çalıştığı sahneler bulunur. Bu sahnelerde, Anderton, gözetim altında olduğunu hisseder ve özgürlükten yoksun bir şekilde hareket etmek zorunda kalır. İzleyici, bireyin mahremiyetinin ihlal edildiği ve sürekli bir gözetim altında olduğu hissini yaşar. Bu durum, kişisel özgürlüklerin kısıtlandığı ve bireylerin günlük hayatta rahatça hareket edememesine neden olan bir insan hakları ihlali yansıtır. Precrime biriminden kaçtıktan sonra, Anderton, distopik dünyada kaçak bir konumda bulunur. Bu sahnelerde, Anderton'ın toplumsal kontrol ve baskıya karşı direnişi vurgulanır. İzleyici, bireyin özgürlüğünü elde etmek için mücadele ettiğini ve insan haklarını

savunma isteğini gözlemleyebilir. Filmin final sahnelerinde, precrime sisteminin çürüklüğü ve insan hakları ihlallerinin sonuçları açıkça görülür. Sistemdeki hatalar ve manipülasyonlar ortaya çıkar ve Anderton, masumiyetini kanıtlamak için çabalar. Bu sahnelerde, adaletin ihlal edildiği ve insan haklarının gözetilmediği bir düzene karşı mücadele eden bir bireyin hikayesi anlatılır. Bu sahneler, *Azınlık Raporu* filminde insan hakları ihlallerinin nasıl görsel ve sözel anlatım aracılığıyla aktarıldığını gösterir.

Adaletin sağlanması ve adil yargılama hakkı da distopik dünyada ihlal edilen haklardan biridir. Precrime sistemi, suçların işlenmeden önce öngörülmesine dayanır ve şüpheli kişiler hakkında hızlı bir şekilde karar verilir. Bu sistemde, şüpheli kişilere suçlu olarak ilan edilmeden önce adalet süreci gereği hakları verilmez. Hukukun üstünlüğü ve adil yargılama prensipleri göz ardı edilerek, suç şüphesi altındaki bireylere hızlı bir şekilde ceza verilir. *Azınlık Raporu* filmi, bu insan hakları ihlallerini görsel ve sözel anlatım aracılığıyla aktarır. Distopik dünyanın soğuk ve tehditkar atmosferi, bireylerin güvende hissetme yerine sürekli bir baskı altında yaşadığı duygusunu izleyiciye aktarır. İzleyici, bu temalar aracılığıyla insan haklarına ilişkin sorunları sorgulamaya ve toplumsal adalet konularında düşünmeye teşvik edilir. Bu yönüyle *Azınlık Raporu*, insan hakları ihlallerinin sonuçlarına ve bu ihlallerin toplum üzerindeki etkilerine dair kritik bir perspektif sunar.

Direnış ve Devrim: *Azınlık Raporu* filmi, direniş ve devrim temasını sınıf çatışmasının bir sonucu olarak önemli bir şekilde ele almaktadır. Filmin ana karakteri John Anderton, sisteme karşı direniş gösteren ve toplumda değişimi hedefleyen bir grup olan *Azınlık Raporu*’na katılmıştır. Bu direniş, adaletin sağlanması ve sınıf ayrımcılığına karşı mücadele etme amacıyla devrimci bir eyleme dönüşebilir.

Filmde, distopik dünyadaki sınıf ayrımcılığı ve güç dengesizliği belirgin bir şekilde vurgulanır. Üst düzey yetkililer ve zenginler, sistemin avantajlarını tam anlamıyla kullanırken, alt tabakadaki insanlar baskı ve zorluklarla karşılaşır. Bu sınıf ayrımcılığı, toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği somut bir şekilde yansıtır. *Azınlık Raporu*’nun direniş teması, bu sınıf çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. John Anderton ve *Azınlık Raporu* üyeleri, mevcut sisteme karşı çıkarlarını ve haklarını savunmak için bir araya gelirler. Onlar adaletin sağlanması, kişisel özgürlüklerin korunması ve sınıf ayrımcılığının sona erdirilmesi için mücadele ederler.

Filmde, *Azınlık Raporu* adlı direniş grubunun tanıtıldığı bir sahne vardır. Bu sahnede, John Anderton ve diğer üyeler, sisteme karşı çıkma ve insan haklarını savunma amaçlarıyla bir araya gelirler. Bu sahne, direnişin oluşumunu ve grubun misyonunu izleyiciye sunar. John Anderton ve *Azınlık Raporu*, Precrime sisteminin adaletsizliğine karşı aktif bir şekilde eylemler gerçekleştirir. Bu eylemler, sistemin çürüklüğünü ve hatalarını ortaya çıkarmayı hedefler. İzleyici, direnişin gücünü ve sisteme karşı gösterilen cesareti gözlemleyebilir. Direnişin ilerlemesi için *Azınlık Raporu*, devrimci planlar yapar ve eylem hazırlıklarında bulunur. Bu sahneler, direnişin

sisteme karşı organize bir şekilde hareket etme yeteneğini ve toplumsal değişimi hedefleyen bir devrimci ruhu yansıtır. Filmin ilerleyen sahnelerinde, John Anderton ve Azınlık Raporu üyeleri sisteme karşı çatışmalara girerler. Bu sahnelerde, direnişçiler güç dengelerini sarsma ve adaleti sağlama amacıyla mücadele ederler. Filmin hikayesinde bir dönüm noktası olarak incelenebilecek Azınlık Raporu'nun devrimci faaliyetlerinin sistemi sarstığı sahnede bu grubun toplumsal değişimi tetiklediği görülür. Bu sahne, direnişin gücünü ve devrimci hareketin etkisini vurgular. Bu direniş, devrimci bir eyleme dönüşebilir ve toplumsal değişim için bir katalizör olabilir. Bu sahneler, *Azınlık Raporu* filmi üzerinden direniş ve devrim temalarının nasıl işlendiğini gösterir. *Azınlık Raporu*'nun direniş ve devrim temasının toplumsal çatışma, güç dinamikleri ve sosyal değişim gibi kavramlarla ilişkilendirilebileceği belirtilebilir. Sınıf çatışması, toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri vurgularken, direniş ve devrim ise bu eşitsizliklere karşı mücadeleyi temsil eder.

Güç ve Baskı: *Azınlık Raporu* filmi, güç ve baskı kavramlarını sınıf çatışmasının bir parçası olarak önemli bir şekilde ele almaktadır. Filmde, zenginlerin güçlü konumlarından ve devletin desteğinden faydalanarak, baskıcı bir rol oynaması ve yoksul kesimi ezmesi vurgulanmaktadır. Bu durum, toplumun güç dengesizliğini ve zayıf kesimin baskı altında olduğunu yansıtan bir sosyal gerçekliği yansıtmaktadır.

Zenginlerin gücü, filmde iki temel faktör olan devlet ve teknoloji tarafından desteklenmektedir. Zenginler, devletin üst düzey yetkilileriyle bağlantılıdır ve bu ilişki sayesinde ayrıcalıklarını sürdürürler. Devlet, zenginlerin çıkarlarını korumak ve sınıf ayrımcılığını sürdürmek adına güçlerini kullanır. Aynı zamanda, filmde yer alan ileri teknoloji araçlarının kullanımı da zenginlerin güçlerini artırır. İleri görüşlü izleme sistemleri, kontrol mekanizmaları ve bireylerin özel yaşamlarını sürekli olarak gözetlemesi, zenginlerin baskıcı gücünü pekiştirir. Yoksul kesim ise bu güç ve baskı altında ezilmektedir. Sınıf ayrımcılığı ve sosyal adaletsizlik, zenginlerin imtiyazlarının ve ayrıcalıklarının yoksul kesime karşı kullanılmasına neden olur. Yoksul kesim, ekonomik kısıtlamalar, sosyal sınırlamalar ve sürekli gözetim altında yaşamak zorunda bırakılarak baskı altında tutulur. Zenginlerin gücü, yoksul kesimi bastırmak ve kontrol altında tutmak için kullanılır.

Filmde, güç ve baskı temaları Precrime sisteminin kuruluşunun gösterildiği sahnelerde belirginleşir. Bu sahnelerde, zengin ve etkili insanlar tarafından desteklenen devlet, suçları önceden tahmin eden Precrime sistemini oluşturur. Bu sistem, güçlü konumlarını ve kontrol yeteneklerini kullanarak toplum üzerinde baskı uygular. Precrime ekibi suç işlemeyen önce suçluları yakalar ve onları hapse atar. Bu durumun gösterildiği sahnelerde, zengin ve güçlü olanların, Precrime sistemi sayesinde güçlerini kullanarak yoksul kesimi baskı altında tuttukları açıkça görülür. Zenginler, toplum üzerindeki baskılarını ve kontrol mekanizmalarını sürdürmek için bu sistemi kullanır. Filmde, yoksul kesimin Precrime sistemi nedeniyle baskı altında olduğunu gösteren sahnelerde, yoksul insanlar, güçlü olanlara karşı savunmasızdırlar ve onların baskılarına maruz kalırlar. Bu sahnelerde, güç dengesizliği ve baskı teması açık bir şekilde ortaya

çkar. Bu sahneler, *Azınlık Raporu* filmi üzerinden güç ve baskı temalarının nasıl işlendiğini gösterir. Film, güçlü konumda olanların baskıcı tavırlarını ve yoksul kesimin bu baskı altında ezildiğini vurgular. Örnek olarak verilen bu sahneler, *Azınlık Raporu* filmi üzerinden güç ve baskı temalarının nasıl işlendiğini gösterir.

Azınlık Raporu'nun, güç ve baskı kavramlarının sınıf çatışması, sosyal kontrol ve sosyal adaletsizlik gibi kavramlarla bağlantılı olduğu belirtilebilir. Film, güç dengesizliğini ve baskının zayıf kesimi nasıl etkilediğini vurgulayarak, toplumdaki eşitsizlikleri eleştirmektedir. İzleyiciyi düşünmeye teşvik ederken, güç ve baskının toplumsal yapılarıdaki rolünü sorgulama fırsatı sunar.

Azınlık Raporu filmindeki sınıf çatışması ve distopya, Marksist kuramın sınıf mücadelesi kavramıyla açıklanabilir. Filmde, suçların önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi mümkün olan bir gelecekte, yoksul kesimin baskı altında tutulduğu ve bireysel özgürlüklerinin kısıtlandığı bir dünya tasvir edilir. Bu durum, kapitalizmin sınıfsal ayrımlarının sonucu olarak ortaya çıkar. Filmde, suç oranlarının düşürülmesi adına, yoksul kesimin her adımı izlenir ve suç işleme potansiyeli olanlar önceden tespit edilerek cezalandırılır. Bu durum, yoksul kesimin bireysel özgürlüklerinin kısıtlanmasına ve devlet kontrolünün artmasına neden olur.

Marksist kurama göre, sınıf mücadelesi, üretim araçlarına sahip olan sınıf ile üretim araçlarına sahip olmayan sınıf arasındaki çatışmadır. Filmde, suç oranlarının düşürülmesi adına, yoksul kesimin bireysel özgürlükleri ve hakları ihlal edilirken, zengin kesimin özgürlükleri korunur. Bu durum, kapitalizmin neden olduğu sınıfsal ayrımların sonucu olarak ortaya çıkar. *Azınlık Raporu* filmindeki distopya unsurları, kapitalizmin sınıfsal ayrımlarının sonucu olarak ortaya çıkar. Filmde, suçların önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi mümkün olan bir gelecekte, yoksul kesimin devlet tarafından baskı altında tutulması ve bireysel özgürlüklerinin kısıtlanması, distopya unsurları olarak ele alınır.

Azınlık Raporu filmi, gelecekteki bir distopik toplumda adalet ve suçla mücadele temasını işler. Film, özgün ve çarpıcı bir gelecek tasavvuru sunar: suçları önlemek amacıyla bir grup insanın yetenekleri kullanılarak suçluların suç işlemeyen önce yakalanması ve hapse atılması mümkün hale gelmiştir. Bu toplumda, adalet sistemini yeniden tanımlayan ve suçla mücadele yöntemlerini devrim niteliğinde değiştiren üstün teknolojiye sahip birimin adı *Azınlık Raporu*'dur. Bu teknolojik gelişme, filmdeki sınıf çatışmasının temelini oluşturur. Zengin ve güçlü sınıf, bu teknolojik avantajın tadını çıkarırken, yoksul ve dezavantajlı sınıf bu sistem tarafından ezilir. Adalet sistemi, suç işlememiş olan insanları suç işlemiş gibi göstererek onları cezalandırır. Bu durum, özellikle azınlık raporu üretimi ve yorumlanmasında görev alan kişilerin etik sorumluluklarını sorgular. Sistem, suçun önlenmesi amacıyla masum insanların suçlu olarak işaretlenmesine neden olurken, suç işleme potansiyeli olan zenginlerin dokunulmazlığını korur. *Azınlık Raporu*, adaletin ne pahasına elde edilebileceği ve teknolojinin insan haklarına olan etkisi gibi derin düşünsel konuları sorgular. Film, suçla mücadele için kullanılan bu teknolojinin,

toplumun alt sınıflarına yönelik bir baskı aracına dönüşmesini eleştirir. Adaletin sadece suçluların değil, masum insanların da korunmasını gerektirdiğini vurgular.

Distopik filmlerde, sınıf çatışması ve sistemin insanları ayrıştırması meselesinin adalet ve hukuk temaları üzerinden sıkça ele alınmasından söz edilebilir. Bu temaya sahip distopik filmler, gelecekteki veya alternatif bir dünyada geçer. Hikaye olarak çoğunlukla toplumsal düzenin sıkı kontrolü, baskı ve eşitsizliklerle dolu bir gerçeklik sunulur. Distopik dünyalar genellikle totaliter rejimlerin, teknolojik ilerlemelerin veya çevresel felaketlerin sonucu olarak ortaya çıkarak toplumları kökten değiştirir. Bu yeni düzenlerde sınıf ayrımı ve adalet, ana temalardan biri olarak ön plana çıkar. Yoksul ve marjinalleşmiş sınıflar, genellikle zengin ve güçlü sınıflar tarafından sömürülerek, kontrol edilir. Bu sınıf ayrımı, adaletin sorgulanmasına ve sınıf çatışmasının derinleşmesine yol açar. Bu tür filmlerde adalet sistemi, genellikle toplumsal düzeni korumak ve hükümetin çıkarlarını gözetmek için kullanılır. Ancak bu adaletin, sıklıkla toplumun alt sınıflarını hedef alırken, üst sınıflara ayrıcalıklar tanıdığından söz edilebilir. Adaletin çoğu zaman keyfi ve adil olmayan bir şekilde işlediği bu distopik dünyalarda, bireylerin hakları sık sık ihlal edilir. Analizi yapılan *Azınlık Raporu* filminde olduğu gibi distopik sinemada sınıf çatışması konusunu adalet ve hukuk teması üzerinden işleyen diğer film örnekleri incelenecektir;

Fahrenheit 451 (1966, 2018), Ray Bradbury'nin ünlü aynı adlı romanından uyarlanan iki farklı film versiyonu bulunan bir distopya örneğidir. Hikaye, gelecekteki totaliter bir toplumda geçer, bu toplumda kitaplar yasaklanmış ve yakılmıştır. Hükümet, kitapların insanları rahatsız ettiğini ve düşünce özgürlüğünü tehdit ettiğini düşünerek kitapları ortadan kaldırmıştır. Hukuk ve adalet teması, bu distopik toplumun kitap yasağının yarattığı hukuksuzluğu ve adaletsizliği ele alır. İnsanlar kitapları bulundurdıkları takdirde cezalandırılır ve evleri kitapların tespiti için sürekli izlenir. Bu, düşünce özgürlüğünün ciddi bir şekilde kısıtlandığı bir toplumda adaletin nasıl çarpıtıldığını gösterir. Ana karakter Guy Montag, kitapların yakılmasından sorumlu bir itfaiyeci olarak görev yapar. Ancak zamanla kitapların yasaklanmasının yanlış olduğunu fark eder ve kitapları korumaya başlar. Hukuk ve adalet teması, Montag'ın içsel çatışması ve vicdanının sesini dinlemesi üzerinden derinleşir. Montag, adaletin bu toplumda nasıl çürütüldüğünü anlar ve kitapların yok edilmesine karşı çıkar. Filmler, kitapların yasaklanmasıyla düşünce özgürlüğünün sınırlandırılmasının nasıl hukuksuzluğa ve adaletsizliğe yol açtığını göstererek düşünme ve sorgulama fırsatı sunar. Bu, hukuk ve adaletin toplumsal düzenin parçası olarak nasıl kullanıldığını ve istismar edildiğini vurgular. Düşünce özgürlüğü ve adaletin önemini anlatan distopik bir hikaye sunar.

Dava, (*The Trial*), Alman yazar Franz Kafka'nın klasik eseri *Dava*'dan uyarlanmış olan 1962 yapımı bir filmidir. Film, ana karakter Josef K.'nin aniden bir suçla suçlanması ve bu suçlama karşısında adalet arayışına girmesiyle başlar. Ancak Josef K., hukuk sisteminin karmaşıklığı ve belirsizliği karşısında çaresizdir. Adalet sistemi, onun suçlu olup olmadığını değil, suçlamaların nasıl cezalandırılacağını sorgular. Bu, adaletin ne kadar belirsiz ve korkutucu

olabileceğini vurgular. Josef K.'nın yaşadığı haksızlık ve hukuk sisteminin anlaşılmazlığı, adaletin çoğu zaman insanların haklarını korumaktan ziyade onları kontrol etme aracı olarak kullanıldığını gösterir. Filmde sınıf çatışması teması, adalet sisteminin işleyişi ve sosyal düzenle ilgili çeşitli yönlerde de görülür. Josef K., orta sınıf bir birey olarak tasvir edilir ve daha yüksek sosyal sınıflardan gelen güçlü insanlarla karşı karşıya kalır. Bu, onun adalet sistemi içindeki zorluklarını daha da artırır. Film, sınıf farklılıklarının adaletin nasıl uygulandığını etkileyebileceğini ve yüksek sosyal sınıfların daha fazla ayrıcalığa sahip olduğunu gösterir. *Dava*, adalet sisteminin karmaşıklığını, belirsizliğini ve sınıf farklılıklarının nasıl etkilediğini sorgular.

Stanley Kubrick tarafından yönetilen ve Anthony Burgess'ün aynı adlı romanından uyarlanan *Otomatik Portakal* (*A Clockwork Orange*, 1971) filmi, suçun arttığı ve genç suçluların merkezde olduğu bir toplumda geçer. Film, ana karakter Alex ve arkadaşlarının suç işlediği bir distopik toplumu konu alır. Alex ve çetesi, toplumun alt sınıfından gelirken, mağdurlar ve toplumun kurumları ise daha üst sınıflara aittir. Alex'in suçları ve şiddeti, sınıf farklılıklarını ve toplumsal huzursuzluğu yansıtır. Bu, sınıf çatışmasının bir sonucu olarak suçlu gençlerin ve kurbanların karşı karşıya geldiği bir ortamı resmeder. Aynı zamanda, üst sınıfların suçluları kontrol altına alma ve rehabilite etme amacıyla otoriter yöntemler kullanması da sınıf çatışmasını derinleştirir. Suçlu gençler, üst sınıfların denetimi altında olmalarına rağmen, hala toplumun marjinalleşmiş üyeleridir. Film, suçluların cezalandırılması ve rehabilite edilmesi konusunda adalet sisteminin işleyişini sorgular. Alex, suç işledikten sonra yakalanır ve hapisanede rehabilitasyon programına tabi tutulur. Ancak bu program, suçluların iradelerini kırarak şiddetten vazgeçirmeyi amaçlar. Bu, adaletin suçluların cezalandırılmasının ötesine geçip, onları topluma dönüştürme sorumluluğunu üstlenmesi konusundaki etik bir sorunu gündeme getirir. Rehabilitasyon yöntemi, suçluların insani haklarına müdahale eder ve etik açıdan tartışmalıdır. Film adaletin sınırlarını ve suçluların haklarını nasıl ele alması gerektiğine dair mesajlar verir. *Otomatik Portakal*, hukukun ve etiğin suçlularla nasıl başa çıkılacağı konusundaki zorlu sorunlarını ele alır. Alex'in cezalandırılması için kullanılan yöntem, hukuki açıdan tartışmalıdır çünkü suçlunun rızası olmadan zihinsel kontrolü içerir. Bu, etik bir sorunun da parçasıdır çünkü bireyin iradesine müdahale eder. Film, hukukun ve etiğin suçluları cezalandırmak ve rehabilite etmek için nasıl denge bulması gerektiğini gösterir.

Bu filmler, adalet ve sınıf çatışması temalarını vurgulayarak, toplumsal düzenin karmaşıklığını ve hukukun etik boyutlarını sorgulamalarını sağlar. Adaletin belirsizliği ve sınıf ayrımının adaleti nasıl etkilediği konusunda düşünme fırsatı sunarlar. İnsan hakları, düşünce özgürlüğü ve etik sorunlar gibi evrensel konuları ele alırlar. Distopik filmlerle islenen adalet ve hukuk temalarının, toplumsal sorunlara ışık tutarak sınıf ayrımı konusunda farkındalık oluşturdıklarından söz edilebilir.

4.5. *Yedinci Hayat (What Happened to Monday, 2017)*

Yedinci Hayat (What Happened to Monday), 2017 yapımı Tommy Wirkola tarafından yönetilen ve senaryosu Max Botkin ve Kerry Williamson tarafından yazılan bir bilim kurgu ve gerilim filmidir. Film, dünyada aşırı nüfus sorununu çözmek için getirilen sert bir politika altında yaşanan distopik bir gelecekte geçmektedir. Filmde Noomi Rapace, Willem Dafoe ve Glenn Close gibi oyuncular yer almaktadır. Film, gelecekteki bir distopya dünyasında geçmektedir. Aşırı nüfusun yol açtığı krizle mücadele etmek amacıyla Radikal Doğum Kontrolü adında sert bir politika uygulanmaktadır. Bu politikaya göre, her aileye sadece bir çocuk yapma izni verilmektedir. İkiz veya daha fazla doğan çocuklar saklanmak zorunda kalmaktadır.

Hikaye, Settman soyadını taşıyan ve Pazartesi'den Pazar'a kadar isimlendirilmiş yedi ikiz kız kardeşi takip eder. Her biri haftanın sadece bir günü dışarı çıkabilir ve geri kalan günleri evlerinde gizlenmek zorundadırlar. Bu şekilde, toplumun dikkatinden kaçmaya çalışmaktadırlar. Ancak bir gün, Pazartesi adlı kız kardeş kaybolur. Diğer kız kardeşler, onu bulmak ve neden kaybolduğunu öğrenmek için tehlikeli bir arayışa girer. Araştırmaları ilerledikçe, kız kardeşler, devletin lideri Nicolette Cayman'ın (Glenn Close) sert politikalarının ve yasalarının ardındaki gerçeği keşfederler.

Gerilim ve gizem unsurları, hikayenin ilerleyişini desteklerken, izleyiciyi merakta bırakır. Senaryo, toplumun kontrol mekanizmaları, aile bağları ve kimlik konularını ele almaktadır. Film, bu temaları işlerken, ahlaki ve etik soruları da ortaya koyar. Görsel efektler dünyanın distopik atmosferi ve karanlık tonlamalarını yansıtır. Distopik dünyada, bireylerin temel insan haklarına müdahale edilir, özgürlükler kısıtlanır, gizlilik hakkı ihlal edilir ve bireylerin yaşamları üzerinde sürekli bir devlet gözetimi vardır. Bireyler, kendi kimliklerini saklamak ve göze batmamak için tek bir kişiymiş gibi davranmak zorunda kalır. Distopik dünyada, nüfus artışı ve kaynakların sınırlı olması nedeniyle toplumun sürdürülebilirliği tehdit altındadır. Bu durum, hükümetin tek çocuk politikasını uygulamasının temel nedenlerinden biridir. Kaynakların paylaşımı ve dağıtımı konusunda adaletsizlik ve mücadele ortaya çıkar. Sınıf ayrımcılığı da distopik dünyanın bir unsuru olarak gösterilir. Bu sınıf ayrımcılığı, distopik dünyadaki sosyal adaletsizliği vurgular. Bu distopik unsurlar, *Yedinci Hayat* filminde toplumun kontrol altında olduğu, insan özgürlüklerinin ihlal edildiği ve adaletsizliklerin yaygın olduğu bir dünyayı betimler. Bu unsurlar, izleyicilere düşündürücü bir distopik atmosfer sunar.

4.5.1. Retorik Değerlendirme

Film, retorik açıdan eleştirel mesajlar taşır ve toplumsal konulara odaklanır. İnanırlık (ethos), duygusal ikna (pathos) ve mantıksal ikna (logos) gibi retorik unsurlar, filmdeki mesajların iletilmesini sağlar. Filmdeki bu retorik unsurlar ve mesajları analiz edilecektir.

İnanırlık (Ethos): *Yedinci Hayat* filminde ethos unsuru, karakterlerin davranışları ve eylemleriyle izleyicilere etik bir ikna oluşturmayı hedefler. Özellikle Karen Settman'ın yediz kardeşler arasında adaletli bir denge sağlamak için mücadele etmesi, etik bir yol izlediğini gösterir. Filmin baş karakteri Karen Settman, toplumda yasak olan çoklu doğumları gizlemek için kardeşler arasında haftalık bir takvim sistemi oluşturur. Her kardeş haftanın belirli bir gününü dışarı çıkabilirken diğerleri eve kapanır. Karen, kardeşlerin her birinin eşit özgürlüğe ve yaşama hakkına sahip olduğuna inanır ve bu nedenle adaletli bir denge sağlamak için mücadele eder. Karakterin etik değerleri ve fedakarlığı, izleyicilere doğru ve etik bir yol izlendiğini gösterir. Aynı şekilde, diğer karakterlerin motivasyonları ve tutumları da etik bir etki yaratır. Karen'in baba figürü Terrence Settman da, kardeşlerin güvenliğini sağlamak ve onları toplumun gözünden korumak için etik bir mücadele verir. Filmdeki diğer karakterlerin, sistemi sorgulama ve adaleti sağlama arzusu da etik bir etki yaratır. *Yedinci Hayat* filmi, etik iknaya odaklanarak izleyicilere karakterlerin doğru ve etik bir yol izlediğini göstermeye çalışır. Karen Settman'ın adaletli denge için mücadelesi ve diğer karakterlerin etik motivasyonları, izleyicilerde etik bir etki bırakır. Film, toplumsal adalet ve eşitlik gibi evrensel değerlere vurgu yaparak izleyicilerin düşünmesini ve tartışmasını sağlar.

Yedinci Hayat filmi, ikonografi ve görsel anlatımı kullanarak retorik etkisini güçlendirir. Renkler, filmdeki atmosferi ve duygusal tonları iletmek için etkili bir şekilde kullanılır. Film, genellikle soğuk ve donuk renk paletiyle tasvir edilen distopik bir dünyada geçer. Bu renkler, toplumun sıkıcı ve baskıcı doğasını yansıtırken, aynı zamanda izleyicilere bir tehdit atmosferi sunar. Ayrıca, kontrast renkler ve vurgulanan renk unsurları, filmdeki önemli detayları ve duygusal sahneleri öne çıkarır.

Kamera açıları, filmdeki anlatıyı güçlendirmek ve izleyiciye farklı bir perspektif sunmak için kullanılır. Örneğin, dar çekimler ve yüksek açılar, karakterlerin tehdit altında olduğunu ve güç dengesinin ne kadar dengesiz olduğunu vurgular. Ayrıca, aksiyon sahnelerinde kullanılan hızlı ve dinamik kamera hareketleri, gerilimi artırır. Kostümler, karakterlerin kişiliklerini ve durumlarını yansıtırken, aynı zamanda distopik toplumun baskıcı doğasını da yansıtır. Karen Settman ve diğer kardeşlerin benzer giysiler giymesi, onların birbirlerine benzemek zorunda olduklarını ve toplumun onları ayırtmaması gerektiğini gösterir. Ayrıca, diğer karakterlerin giydikleri üniforma benzeri kıyafetler, toplumun kontrol mekanizmalarını ve herkesin aynılaştırıldığını vurgular. Set tasarımları, distopik dünyanın atmosferini yaratmak için önemli bir rol oynar. Filmdeki mekanlar, soğuk, steril ve tekdüze bir estetikle tasvir edilir.

Yedinci Hayat filmi, dil ve diyalogları kullanarak retorik etkisini artırır. Karakterler arasındaki konuşmalar, filmdeki tema ve mesajları vurgulayarak izleyicileri etkilemeyi amaçlar. Karakterlerin konuşmaları, güçlü duyguları ve yoğun gerilimi yansıtır. Özellikle, Nicolette Cayman gibi karakterlerin dil ve diyalogları, otorite ve manipülasyon gibi temaları vurgular. Dil ve diyaloglar, aynı zamanda filmdeki mesajları açıklamak ve izleyicilerin hikayeyi anlamalarını

kolaylaştırmak için kullanılır. Karakterler arasındaki tartışmalar, distopik toplumun nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koyar. İzleyiciler, karakterlerin fikir çatışmalarını takip ederek filmdeki derinlemesine temaları keşfeder. Ayrıca, dil ve diyaloglar karakterlerin kişiliklerini ve motivasyonlarını da yansıtır. Karen Settman ve diğer kardeşlerin birbirleriyle olan konuşmaları, onların güçlü bağını ve birlikte mücadelelerini gösterir. Bu diyaloglar, izleyicilerde empati ve bağ kurma duygusu uyandırır. Dil ve diyaloglar, filmdeki retorik etkiyi artırarak izleyicilerin duygusal tepkilerini harekete geçirir ve düşünmeye teşvik eder.

Duygusal İkna (Pathos): *Yedinci Hayat* filminde duygusal ikna (pathos) unsuru, izleyicilerin duygusal tepkilerini harekete geçirmek için çeşitli sahneler ve karakter ilişkileri kullanır. Filmdeki çeşitli unsurlar izleyicilerin empati kurmasını sağlar ve duygusal bir etki bırakır. Karen Settman'ın kardeşlerine olan bağlılığı ve tehlikeye karşı verdiği mücadele, izleyicilerin duygusal bir bağ kurmasını sağlar. Karen, kardeşlerini korumak için her türlü riske göğüslerken, izleyiciler onun fedakarlığını ve kardeşlerine olan sevgisini hisseder. Kardeşlerin arasındaki bağ, onların birbirlerine olan sevgi ve destekleri izleyicilerin duygusal tepkilerini harekete geçirir. Ayrıca, kayıp sevdiklerinin acısı da duygusal bir tema olarak öne çıkar. Kardeşlerin annelerine ne olduğunu öğrenmek için verdiği mücadele, kayıp bir sevdiklerini arama isteği ve acıyı yansıtır. Karen Settman'ın kardeşlerine olan bağlılığı, adalet arayışı ve kayıp sevdiklerinin acısı gibi duygusal temalar, izleyicilerin empati kurmasını sağlar.

Mantıksal İkna (Logos): *Yedinci Hayat* filminde mantıksal ikna (logos) unsuru, izleyicileri mantıklı bir çerçeve içinde ikna etmeye çalışır. Filmde, aşırı nüfus, kaynak kıtlığı ve suç oranlarının yüksek olduğu bir dünyanın var olduğu mantıklı bir açıklama sunulur. Bu açıklama, insanların sınırlı kaynaklara erişimi olduğu için aşırı nüfusu kontrol altında tutmak için sert önlemlerin alındığı bir toplumun gerekliliğini ortaya koyar. İzleyicilere, her ailenin sadece bir çocuğa sahip olmasına ve fazla çocukların gizlenmesine dayanan bir politikanın olduğu söylenir. Bu mantıklı açıklama, kaynakların eşit dağılımını sağlamak ve aşırı nüfusu kontrol etmek amacıyla sıkı bir kontrol sisteminin gerekliliğini vurgular.

Karakterlerin eylemleri ve kararları da mantıklı bir şekilde açıklanır. Karen Settman'ın, kardeşlerini korumak için onları gizli tutma kararı mantıklı bir tercihtir. Onların varlığını gizlemek, toplumun kontrol mekanizmalarından kaçmak ve hayatta kalmak için mantıklı bir stratejidir. Kardeşlerin de, hayatta kalmak ve bir arada kalabilmek için belirli rolleri ve kimlikleri paylaşmaları mantıklı bir seçimdir. Film, mantıklı bir çerçeve sunarak izleyicilerin film dünyasını anlamalarını sağlar. Distopik dünyanın nedenleri ve toplumun kontrol mekanizmaları, izleyicilere bu dünyanın gerçekçiliğini ve karakterlerin eylemlerini mantıklı bir şekilde açıklar. Bu da izleyicilerin filmi daha bağlamsal ve inandırıcı bulmalarını sağlar.

4.5.2. Tematik Değerlendirme

Yedinci Hayat filmi, kimlik ve özgürlük, toplumsal adalet ve eşitlik, aile ve aile bağları, insan doğası ve insanlık değerleri, devletin rolü ve otorite gibi tematik unsurları ele alarak toplumsal kontrolün manipülasyonun etkilerini eleştirmektedir. Bu unsurlar taşıdıkları anlam ve mesajlar çerçevesinde incelenecektir.

Kimlik ve Özgürlük: *Yedinci Hayat* filmi, kimlik ve özgürlük kavramlarını etkileyici bir şekilde ele alan bir yapıttır. Film, distopik bir dünyada geçmektedir ve toplumun baskıcı ve kontrolcü doğasını yansıtmaktadır. Karen Settman'ın yediz kardeşler arasında kimliklerini gizlemesi, bu düzene karşı bir tepki olarak ortaya çıkar.

Filmde, toplumda tek çocuk politikasının uygulandığı bir dünya tasvir edilmektedir. Bu politika, kaynakların sınırlı olduğu bir ortamda nüfusu kontrol altında tutmak amacıyla hayata geçirilmiştir. Kardeşlerin her biri haftanın bir günü dışarı çıkarak aynı kimlik altında yaşamaktadır. Bu şekilde, toplumun gözetimi ve denetimi altında, her biri farklı bir kimlik takınıp hayatlarını sürdürmektedirler. Bu durum, bireylerin doğal haklarına erişimi engellemekte ve kimlik arayışını ortaya çıkarmaktadır.

Karen Settman'ın kardeşler arasında adaletli bir denge sağlamak için mücadele etmesi, filmde kimlik ve özgürlük temalarını güçlendiren bir unsurdur. Karakter, kardeşlerinin sırası geldiğinde dışarı çıkmalarını sağlamak ve her birinin özgürce yaşamalarını temin etmek amacıyla tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkar. Bu mücadele, izleyicilerin karakterin doğru ve etik bir yol izlediğine inanmasını sağlar ve kimlik arayışının önemini vurgular. Film ayrıca, kardeşlerin birbirlerine olan bağlılığını ve dayanışmasını da vurgular. Her biri haftanın sadece bir gününü yaşama şansına sahipken, kardeşler birbirlerine destek olurlar ve birlikte hareket ederler. Bu, toplumun baskısına ve kontrolüne karşı bir direniş örneği olarak görülür.

Yedinci Hayat filmi, kimlik ve özgürlük temalarını derinlemesine ele alarak, bireylerin doğal haklarına erişimi engelleyen bir düzenin etkilerini gösterir. Karen Settman'ın mücadelesi ve kardeşlerin dayanışması, izleyicilere etik bir yol izlemenin önemini, kimlik arayışının doğasını ve özgürlüğün değerini düşündürür.

Toplumsal Adalet ve Eşitlik: *Yedinci Hayat* filmi, distopik bir dünyada geçen ve toplumsal adalet ve eşitlik temalarını derinlemesine ele alan bir yapıttır. Filmde, gelecekte kaynakların sınırlı olduğu bir düzen tasvir edilmektedir. Bu düzende, aşırı nüfusun önüne geçmek ve kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak amacıyla tek çocuk politikası uygulanmaktadır. Tek çocuk politikası, her ailenin sadece bir çocuk sahibi olmasını zorunlu kılar. Bu politika, kaynakların paylaşımında adaletsizliklere yol açar ve zenginlik ile fakirlik arasındaki uçurumu derinleştirir.

Zengin aileler, daha fazla kaynağa erişim sağlarken, yoksul aileler kaynak sıkıntısı içinde mücadele etmek zorunda kalır. Film, bu sosyal adaletsizlikleri ve eşitsizlikleri vurgular.

Filmde, karakterlerin hikayeleri üzerinden adalet arayışı ve eşitlik mücadelesi anlatılır. Karen Setzman'ın yediz kardeşler arasında adaletli bir denge sağlamak için mücadele etmesi, bu temayı güçlendirir. Karakterler, zorlu koşullara rağmen eşitlik ve adaleti savunurken, toplumun baskıcı düzenine karşı direniş gösterirler. Ayrıca, filmde kardeşlerin farklı yetenekleri ve kimlikleriyle bir arada yaşamaları, eşitlik arayışını temsil eder. Her biri farklı bir günü temsil eden kardeşler, birbirlerini destekleyerek güçlerini birleştirirler. Bu, eşitlik ve dayanışmanın önemini vurgular. *Yedinci Hayat* filmi, toplumsal adalet ve eşitlik konularına derinlemesine odaklanarak, izleyicilere bu konularda düşünme fırsatı sunar. Adaletsizliklerin yarattığı sorunları gösterirken, karakterlerin mücadelesi ve dayanışması ise umut ve değişimin mümkün olduğunu vurgular.

Aile ve Aile Bağları: *Yedinci Hayat* filmi, aile ve aile bağları kavramlarını ele alan bir temaya sahiptir. Karen Setzman'ın yediz kardeşlere olan sevgisi ve koruma içgüdüğü, filmin temelindeki aile temasının merkezinde yer alır. Karen, kardeşlerini toplumun baskıcı doğasından korumak ve onlara güvenli bir yaşam sağlamak için büyük bir özveriyle mücadele eder.

Filmde kardeşler arasındaki bağlılık ve dayanışma, aile bağlarının gücünü vurgular. Kardeşler, kimliklerini paylaşarak birbirlerine destek olurlar ve birlikte mücadele ederler. Her biri haftanın belirli bir gününü temsil ederken, diğerlerinin güvenliğini sağlamak için kimliklerini paylaşma riskini göze alırlar. Bu durum, aile bağlarının ne kadar güçlü ve koruyucu olabileceğini gösterir. Film aynı zamanda, aile birliğinin toplumun baskısı ve tehditlerine karşı bir dayanışma örneği olduğunu vurgular. Kardeşler, dışarıdan gelen tehlikelerle mücadele ederken birlikte hareket eder ve birbirlerine destek olurlar. Onların bir araya gelerek oluşturdukları güçlü bağ, toplumsal baskılara karşı direnişin bir sembolü haline gelir.

Aile ve bağlılık teması, filmde izleyicilerin duygusal bir bağ kurmasını sağlar. Kardeşlerin birbirlerine olan sevgisi ve fedakarlıkları, izleyicilerde empati ve duygusal bir tepki uyandırır. Bu, filmi daha dokunaklı ve etkileyici kılar. *Yedinci Hayat* filmi, aile ve bağlılık temalarını güçlü bir şekilde ele alarak, izleyicilere aile bağlarının önemini, dayanışmanın gücünü ve birlikte mücadele etmenin değerini hatırlatır. Film, izleyicilerin duygusal bir bağ kurmasını sağlar ve aile bağlarının insanın hayatta kalma ve direniş gücünü nasıl artırabileceğini gösterir.

İnsan Doğası ve İnsanlık Değerleri: *Yedinci Hayat* filmi, insan doğasının karmaşıklığına ve insanlık değerlerine odaklanarak derin bir anlam katmaktadır. Film, karakterlerin seçimleri, fedakarlıkları ve insanlıkla ilgili etik soruları ortaya koyarak izleyiciyi düşünmeye teşvik eder. Filmin ana karakteri Karen Setzman, kardeşlerini korumak için büyük bir fedakarlık yapar. Onların güvenliği için kimliklerini paylaşır ve risklerle dolu bir mücadeleye atılır. Bu, insanın

içindeki sevgi, fedakarlık ve koruma içgüdüsünün gücünü vurgular. Karen'in eylemleri, izleyiciye insanlık değerlerinin ne kadar önemli olduğunu hatırlatır.

Filmdeki karakterlerin seçimleri ve etik soruları, insan doğasının karmaşıklığını ortaya koyar. Kardeşler, zorlu koşullarda hayatta kalmak için zorlu kararlar almak zorunda kalır. İnsanın hayatta kalma içgüdüleriyle etik değerler arasındaki çekişme, film boyunca sorgulanır. Bu, izleyiciyi insanın doğasının hem ışıltılı hem de karanlık yönlerini düşünmeye yönlendirir. Film aynı zamanda umut ve dayanıklılık gibi insanlık değerlerinin gücünü vurgular. Kardeşler, umutsuzluk ve acımasızlık ortamında bile mücadelelerini sürdürürler. İnsanın zorluklar karşısında nasıl ayakta kalabileceği ve umudu nasıl koruyabileceği ön plana çıkar. Bu, izleyicilere insan doğasının gücünü ve insanlık değerlerinin bize nasıl rehberlik edebileceğini hatırlatır. *Yedinci Hayat* filmi, insan doğasının karmaşıklığını ve insanlık değerlerini merkezine alan bir anlatı sunar. Film, karakterlerin seçimleri, fedakarlıkları ve etik sorularıyla izleyiciye derin bir düşünce provokasyonu yapar. İnsanın içindeki sevgi, umut, dayanıklılık ve insanlık değerlerinin gücünü vurgular.

Devletin Rolü ve Otorite: *Yedinci Hayat* filmi, devletin rolü ve otoritenin sınırlarını sorgulayarak toplumsal eleştiriler sunan önemli bir tema işlemektedir. Distopik bir gelecekte geçen filmde, dünya aşırı nüfus ve kaynak kıtlığıyla mücadele etmek için sert önlemler almıştır. Tek çocuk politikası, ailelerin sadece bir çocuğa sahip olmasına izin verirken, ekonomik ve sosyal düzenlemelerle de insanların özgürlüğünü kısıtlamıştır.

Filmin temel odağında, Çocuk Tahsisi Bürosu gibi devlet kurumlarının toplum üzerinde sıkı bir kontrol ve gözetim uygulaması yer almaktadır. Bu kurum, ailelerin çocuklarından fazlasını saklamalarını engellemek için sıkı önlemler alır ve bu da doğal hakların ve özgürlüklerin ihlaline yol açar. Bireylerin kimliklerini gizlemek ve kendi benliklerini ifade etmek zorunda kalmaları, devletin gücünün bireylerin yaşamına müdahale ettiği ve özgürlüklerini kısıtladığı bir örnektir.

Film, bu sıkı kontrolün ve otoritenin bireyler üzerindeki etkisini vurgulayarak, devletin rolünü eleştirel bir şekilde değerlendirir. Toplumun özgürlük ve haklar gibi temel insan değerlerine olan vurgunun önüne geçtiği ve bireylerin kimliklerini gizlemek zorunda kaldığı bir düzende, devletin gücünün tehlikeleri açıkça gösterilir. Bireylerin doğal haklarına erişimi engellenirken, toplumun düşünce ve ifade özgürlüğü gibi temel unsurlarının tehdit altında olduğu anlatılır.

Film aynı zamanda devletin ve otoritenin bireyler üzerindeki etkisini sorgulayarak, izleyiciyi düşünmeye ve toplumsal düzenin sınırlarını gözden geçirmeye teşvik eder. Devletin rolü ve otoritesinin ne kadar büyük olması gerektiği ve bireylerin özgürlüğünün ne kadar kısıtlanabileceği gibi karmaşık ve etik tartışmalar açar. Bu sayede izleyiciler, gerçek dünyadaki siyasi ve sosyal konuları sorgulayarak daha eleştirel bir bakış açısı geliştirme imkanına sahip

olurlar. *Yedinci Hayat* filmi, tematik olarak kimlik, özgürlük, toplumsal adalet, eşitlik, aile bağları, insanlık değerleri ve devletin rolü gibi önemli konuları ele alarak izleyicilere düşünce provokasyonu yapmayı hedefler.

4.5.3. Söylemsel Değerlendirme

Filmin söylemsel altyapısında çeşitli konularla bütünleşik olarak öğelerin var olduğunu söylemek mümkündür. Filmin, dilin manipülasyonu, propaganda ve ideoloji, medyanın gücü, gözetim ve izleme, direniş ve alternatif söylemler gibi söylemsel unsurları kullanarak düşünce provokasyonuna dair mesajlar içerdiğinden söz edilebilir. Bu söylemsel unsurlar ve taşıdıkları mesajlar incelenecektir.

Dilin Manipülasyonu: *Yedinci Hayat* filminde dilin manipülasyonu, toplumun kontrol edilmesi ve bireylerin düşüncelerinin şekillendirilmesi amacıyla etkili bir şekilde kullanılır. Film, distopik bir gelecekte geçer ve insanların tek çocuk politikasına tabi olduğu bir dünyayı konu alır.

Hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu, toplum üzerinde tam bir kontrol sağlamak için dilin gücünü kullanır. İnsanların düşüncelerini yönlendirmek ve kabul ettikleri normları belirlemek için dilin manipülasyonunu aktif olarak kullanırlar. Örneğin, tek çocuk politikasını desteklemek için dilin etkileyici bir biçimde kullanılmasıyla toplumun bilinçaltına belirli mesajlar yerleştirilir. Bu mesajlar, insanların tek çocuk politikasını kabul etmesini sağlamak ve bu politikanın doğru ve gerekli olduğuna inanmalarını sağlamak için kullanılır.

Filmde, dilin manipülasyonu sadece bireylerin davranışlarını yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumun düşünce sistemini de etkiler. Hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu, belirli bir ideolojiyi ve politikayı desteklemek için dilin gücünü kullanır. Propaganda aracılığıyla ideolojik argümanlar sunar ve toplumun bu argümanları kabul etmesini ve savundukları politikaları benimsemesini sağlamaya çalışır. Böylece, dilin manipülasyonu aracılığıyla toplumun düşünce sistemine etki edilir ve belirli bir ideoloji benimsenir. Film ayrıca dilin manipülasyonunun söylemsel kontrolün bir örneği olduğunu vurgular. Hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu, toplumun düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etmek için dilin gücünden faydalanır. Dil, insanların algılarını yönlendirir, düşüncelerini şekillendirir ve söylemsel kontrol mekanizmalarının bir parçası haline gelir. Bu sayede, bireylerin özgür iradeleri ve bağımsız düşünceleri kısıtlanır.

Yedinci Hayat filmi, dilin manipülasyonunun toplumsal kontrolün bir aracı olarak kullanılmasını vurgulayarak izleyicilere düşündürücü bir perspektif sunar. Film, dilin gücünün toplum üzerindeki etkilerini gözler önüne sererek insanların düşünce özgürlüğüne olan ihtiyacını ve söylemsel kontrolün tehlikelerini tartışır.

Propaganda ve İdeoloji: *Yedinci Hayat* filminde propaganda ve ideoloji, toplumun düşünce sistemini etkileyen ve kabul edilen normları belirleyen güçlü araçlar olarak ön plana çıkar. Film, distopik bir gelecekte geçer ve hükümetin tek çocuk politikasını desteklemek için propaganda ve ideolojiyi etkin bir şekilde kullanmasını ele alır.

Hükümet, tek çocuk politikasını topluma kabul ettirmek ve meşrulaştırmak için ideolojik argümanlara dayanan bir propaganda kampanyası yürütür. İdeolojik argümanlar, hükümetin politikalarını savunmak ve toplumun bu politikaları benimsemesini sağlamak için kullanılır. Örneğin, tek çocuk politikasının sürdürülebilir bir gelecek için gerekliliği, nüfus kontrolünün önemi ve kaynakların eşit dağılımının sağlanması gibi ideolojik temalar öne çıkarılır. Bu argümanlar, toplumun bu politikaları kabul etmesini ve uygulamalarına destek vermesini sağlamak amacıyla yoğun bir şekilde tekrarlanır.

Propaganda ve ideoloji, toplumsal bilincin oluşturulmasında etkili bir rol oynar. Hükümet, propaganda aracılığıyla toplumun düşünce sistemini etkiler ve belirli bir ideolojiyi benimsemesini sağlar. Bu ideoloji, hükümetin politikalarının meşrulaştırılmasını ve toplumun bu politikalara itaat etmesini amaçlar. Propaganda, toplumsal bilinç ve algının şekillendirilmesinde etkili bir araçtır çünkü tekrarlanan mesajlar ve görseller aracılığıyla insanların düşüncelerine ve davranışlarına doğrudan etki eder. *Yedinci Hayat* filmi, propaganda ve ideolojinin toplum üzerindeki etkilerini vurgulayarak izleyicilere düşündürücü bir perspektif sunar. Film, propaganda ve ideolojinin toplumsal bilinci nasıl etkilediğini gözler önüne serer ve insanların düşünce sistemlerini nasıl şekillendirebileceğini tartışır. Bu sayede, izleyiciler propaganda ve ideolojiye karşı daha eleştirel bir bakış açısı geliştirmeye teşvik edilir ve kendi düşüncelerini sorgulamaları konusunda ilham verir.

Medyanın Gücü: *Yedinci Hayat* filmi, medyanın gücünü ve bilgi akışının kontrol edildiği bir dünyayı ele alarak medyanın manipülasyonu ve toplum üzerindeki etkisini vurgular. Filmde, hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu gibi otorite figürleri, medyayı bir araç olarak kullanarak belirli bir mesajı yayma ve toplumun algısını yönlendirme amacını güder. Medya, filmde halkın gerçekleri görmesini engelleyen ve hükümetin söylemini destekleyen bir güç olarak tasvir edilir. Hükümet, medyayı kontrol ederek topluma istedikleri mesajı iletebilir ve kendi politikalarını meşrulaştırabilir. Gerçeklerin çarpıtılması, sansür ve bilgi manipülasyonu gibi yöntemler kullanılarak halkın gerçekleri görmesi engellenir ve toplumun bilinçaltı yönlendirilir.

Medyanın bu manipülasyonu, halkın bilgiye erişimini kısıtlar ve alternatif görüşlerin ifade edilmesini engeller. Hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu, medyayı bir kontrol mekanizması olarak kullanarak toplumun düşünce sistemini etkiler ve kendi hükümet söylemini destekleyen bir atmosfer yaratır. Bu şekilde, hükümetin politikaları ve eylemleri halk tarafından sorgulanmaz ve meşruiyet kazanır.

Gözetim ve İzleme: *Yedinci Hayat* filmi, toplumun sürekli gözetim altında olduğu bir distopik dünyayı temsil ederek gözetim ve izleme konusunu vurgular. Hükümet ve Çocuk Tahsis Bürosu gibi otorite figürleri, bireylerin her adımını izleyerek sürekli bir gözetim altında tutar. Bu durum, söylemsel olarak güç ilişkilerini ve toplumsal kontrolü ön plana çıkarır. Filmde, hükümetin güvenlik gerekçesiyle bireylerin özel hayatlarına müdahale ettiği ve herkesin faaliyetlerinin kaydedildiği bir düzen oluşturulmuştur. Her bireyin, kimliklerini gizlemek zorunda olan Karen Settman'ın kardeşleri gibi, belirli bir gün ve kimlikle toplumda yer almasına izin verilir. Gözetim ve izleme, bireylerin hareketlerinin kontrol edilmesi ve toplumun disiplin altında tutulması amacıyla kullanılır.

Bu sürekli gözetim ve izleme, hükümetin söylemsel kontrolünü pekiştirir ve bireylerin düşünce ve davranışlarının kısıtlandığı bir ortam yaratır. Toplum, sürekli olarak gözetlendiği bilincinde olup, bu durumda özgürlük ve mahremiyet kaygıları artar. Bireylerin hareketleri, düşünceleri ve hatta duygusal durumları bile izlenir ve kaydedilir. Film, gözetim ve izlemenin bireyler üzerindeki etkilerini ve bu duruma karşı çıkan direnişi vurgular. Karen Settman'ın kardeşleri, kimliklerini gizleyerek hükümetin gözetiminden kaçır ve kendi özgürlüklerini korumak için mücadele ederler. Bu, bireylerin kişisel özgürlükleri ve mahremiyetlerini savunma çabalarını temsil eder. Gözetim ve izleme, filmde güç ilişkilerini, bireysel özgürlükleri ve insan haklarını sorgulatan bir temadır. Film izleyicilere, gözetim toplumunun olumsuz etkilerine karşı duyarlılık geliştirmeyi ve kişisel mahremiyetin korunması için mücadele etmeyi önemsemeyi hatırlatır. Ayrıca, gözetim ve izlemenin toplumsal kontrolün bir aracı olduğunu fark etmek, insan hakları ve özgürlüklerine sahip çıkmak için gereklidir.

Direniş ve Alternatif Söylemler: *Yedinci Hayat* filmi, bireylerin söylemsel kontrol ve baskıya karşı direnişini temsil ederek alternatif bir söylem ve direnişin önemini vurgular. Karen Settman'ın kardeşleriyle birlikte saklanması ve kendi kimliklerini koruması, bu direnişin bir ifadesidir. Filmde, toplumun baskıcı bir düzen içinde yaşadığı ve bireylerin kimliklerini gizlemek zorunda olduğu bir gerçeklik tasvir edilir. Çocuk Tahsis Bürosu'nun tek çocuk politikasına karşı çıkan Settman ailesi, kardeşleri haftanın farklı günlerinde dışarı çıkarırken her birinin aynı kimliği kullanmasını sağlar. Bu şekilde, hükümetin kontrolünden kaçarak kendi özgürlüklerini koruma yolunu seçerler. Bu direniş eylemi, alternatif bir söylemin ve farklı bir kimlik ifadesinin örneğidir. Kardeşler, toplumun dayattığı rollerin dışına çıkarak kendi kimliklerini keşfeder ve baskıcı sistem tarafından dayatılan tek tip düşüncenin sınırlarını zorlar. Bu duruş, söylemsel olarak güç ilişkilerine meydan okuyan bir tutumu yansıtır. Karen Settman'ın kardeşleri, toplumun gözetimi ve izlemesi altında olmalarına rağmen birbirlerine olan bağlılıkları sayesinde dayanıklılık gösterirler. Direnişleri, hükümetin kontrol ve baskısına karşı mücadele etmek ve kendi kimliklerini korumak için bir araç haline gelir. Bu, filmde aile bağlarının gücünü ve birlikte mücadele etmenin önemini vurgular.

Direnış ve alternatif söylemler, filmde bireylerin kendilerini ifade etme ve toplumsal normlara meydan okuma arzusunı temsil eder. Bu durum izleyicilere, söylemsel kontrolün ve baskının karşısında durmanın önemini hatırlatır. Aynı zamanda, farklı düşüncelere ve kimliklere saygı duymanın ve insanların özgürce kendileri olmalarına izin vermenin gerekliliğini vurgular. *Yedinci Hayat* filmi, direnişin ve alternatif söylemlerin gücünü göstererek izleyicilere, bireysel özgürlüklerin korunması ve insan haklarına sahip çıkılması gerektiğini hatırlatır. Aynı zamanda, toplumun dayatılan normlara meydan okuyan bireylerin varlığının, söylemsel olarak güç ilişkilerini dönüştürülebileceğini ve değişim yaratabileceğini anlatır.

Yedinci Hayat filmi, dilin manipölasyonu, propaganda, medyanın gücü, gözetim ve izleme gibi söylemsel unsurları kullanarak toplumsal kontrolün ve söylemsel manipölasyonun etkilerini eleştirir. Aynı zamanda, alternatif bir söylem ve direnişin önemini vurgular ve insanların kendi özgürlüklerini savunma mücadelesini anlatır. Bu temalar, izleyicileri düşünce provokasyonuna teşvik eder ve insan doğası, toplumun yapısı ve insanlık değerleri üzerine derinlemesine düşüncelerini sağlar. *Yedinci Hayat* filminin, distopik bir dünyada geçmesine rağmen, günümüz dünyasındaki toplumsal ve siyasal sorunlara dikkat çekerek izleyenleri aktif birer düşünür olmaya teşvik ettiğinden söz edilebilir.

4.5.3.1. Filmdeki Önemli Repliklerin Değerlendirilmesi

Yedinci Hayat filmi, karakterlerin söylediği replikler aracılığıyla sınıf ayrıcalığı ve özgürlük umuduna dair mesajları izleyiciye aktarmaktadır. Filmdeki bu replikler, taşıdıkları anlamlar ve mesajları açısından incelenecektir.

“Birlikte güçlüyüz.” - Karen Settman (Pazartesi): Bu söylem, filmdeki kardeşlerin zorlu ve tehlikeli bir durumda bir araya gelerek dayanışma içinde hareket etmelerinin önemini vurgular. Karen Settman (Pazartesi) ve diğer kardeşler, toplumun aşırı nüfus sorununu çözmek için uygulanan yasağa karşı gelirler ve bu yasağı saklamak için bir sistem oluştururlar. Her biri haftanın bir gününü temsil eden isimlerle kimlik değiştirerek her hafta dışarı çıkarlar ve her birinin birbirine dayanması gerekmektedir.

Ancak, Pazartesi kaybolduğunda, diğer kardeşler onu bulmak ve tehlikelerle dolu bir dünyada hayatta kalmak için birlikte çalışmak zorunda kalır. "Birlikte güçlüyüz" söylemi, bu zorlu süreçte kardeşlerin birbirlerine destek olmalarının ve birlikte hareket etmelerinin önemini vurgular. Birlikte çalışarak, zorlukları aşarlar, tehlikelerle başa çıkarlar ve hayatta kalmaya çalışırlar. Dayanışma ve birlikte hareket etme sayesinde, kardeşlerin tek başlarına başaramayacakları şeyleri başarmaları mümkün olur. Bu söylem aynı zamanda genel olarak dayanışma, birlikte çalışma ve bir araya gelmenin gücünü vurgulayan daha geniş bir mesajı temsil eder. Toplumsal sorunlara karşı birlikte mücadele etmek, destek ve dayanışma içinde hareket etmek, insanların daha güçlü olmasını sağlar. Filmdeki kardeşlerin birbirlerine olan bağlılığı ve

güveni, “Birlikte güçlüyüz” mesajının etkisini artırır ve izleyiciye dayanışmanın ve birlikte hareket etmenin önemini hatırlatır.

“Sadece bir kişiyiz.” - Terrence Settman: Bu replik, filmde Terrence Settman'ın kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkisine ve bireysel kimliklerine vurgu yapmak için söylediği önemli bir repliktir. Terrence, kardeşlerin dedesi olarak, onları büyüttmüş ve hayatta kalabilmeleri için gerekli olan sistemi oluşturmuştur. Kardeşler, her biri haftanın bir gününü temsil eden isimlerle kimlik değiştirerek dışarıya çıkarlar ve her biri birbirinden farklı yeteneklere ve kişiliklere sahiptir.

Ancak, kardeşlerin bu kimlik değiştirme sistemiyle toplumda sadece bir kişi olarak görülmeleri gerekmektedir. Bu replik, Terrence'ın kardeşlerin birleşik kimliğinin altında yatan önemi ve değeri vurgulamak için kullanılır. Kardeşler, birlikte çalışarak ve birbirlerini destekleyerek hayatta kalmaktadır, ancak her biri kendi benliklerine ve bireysel kimliklerine sahiptir. Bu repliğin altında yatan mesaj, her bir kardeşin farklı yeteneklere, düşüncelere ve duygulara sahip olmasıyla birlikte, her birinin ayrı bir kişi olduğudur. Her biri tek başına birer bireydir ve kendi farklılıklarını korumaları ve değer vermeleri gerekmektedir. Terrence, kardeşlere bu sözle birlikte, bir araya gelmenin ve dayanışmanın önemini anlatarak, onları birlikte güçlü olmaya teşvik etmeye çalışır. “Sadece bir kişiyiz” repliği, kardeşlerin birlikte hareket ederek toplumun baskıcı düzenine meydan okumasının yanı sıra, bireysel farklılıklarını ve kimliklerini de korumaları gerektiğini hatırlatır.

Görsel 4. Kardeşlerin Akşam Toplantısı

“Bir günüm var.” - Tuesday Settman (Salı): Bu replik Tuesday Settman karakterinin film boyunca yaşadığı duygusal bir anı ifade eder. Tuesday, Salı gününü temsil eden kardeşler ve haftanın sadece bir günü dışarı çıkma ve gerçek kimliğini yaşama fırsatı bulur. Diğer günlerde, diğer kardeşler haftanın kendilerine ayrılan günlerinde dışarı çıkarak Tuesday'ın yerine geçerler.

Tuesday'in sınırlı özgürlüğüne ve kendini ifade etme şansına işaret edilir. Tuesday, bu nadir fırsatta gerçek kimliğini yaşayabilir, dışarı çıkabilir ve özgürce hareket edebilir. Bu replikle, Tuesday'in haftada sadece bir kez sahip olduğu özgürlük ve kişisel ifadeye değer verdiği ve bunun onun için ne kadar değerli olduğunu anlatır. Burada, Tuesday'in diğer günlerde kendisini gizlemek ve kimlik değiştirmek zorunda olduğu gerçeğiyle birlikte, o tek gününde özgürce kendisi olabilmenin değerini vurgular. Aynı zamanda, bu replik Tuesday'in içinde bulunduğu zorlu durumu ve yaşadığı duygusal çelişkiyi de yansıtır. Tuesday, bir yandan kısıtlamalara ve saklanmaya zorlanırken, diğer yandan da bir gün özgürce yaşayabilmek için umutla bekler. Bu replik, izleyicilere kişisel özgürlüğün ve kendini ifade etmenin önemini hatırlatırken, Tuesday'in karakterinin iç dünyasını ve duygusal yolculuğunu da yansıtır.

“Bir çocuk, bir gelecek.” - Karen Settman (Pazartesi): Bu replik, Karen Settman'ın karakterinin film boyunca savunduğu bir felsefeyi yansıtır. Karen, haftanın Pazartesi gününü temsil eden kardeş olarak liderlik rolünü üstlenir ve kardeşler arasında birlik ve dayanışma sağlar. Filmde, aşırı nüfusun kontrol altına alınması amacıyla her ailenin sadece bir çocuğa sahip olmasını zorunlu kılan bir politika uygulanır. Bu politika, toplumun kaynaklarını sınırlamak ve nüfusun sürdürülebilir bir seviyede kalmasını sağlamak için tasarlanmıştır.

Ancak Karen, “Bir çocuk, bir gelecek.” sözüyle bu politikanın insanların doğal haklarına ve özgürlüklerine müdahale ettiğini ifade eder. Onun düşüncesine göre, her çocuk, bir potansiyel ve bir gelecek taşır. Her bir bireyin hayatta kalma, büyüme ve kendini ifade etme hakkı vardır. Her bir çocuğun özgürce dünyaya gelebilmesi ve potansiyelini gerçekleştirebilmesi önemlidir. Karen'ın bu repliği aynı zamanda insanlık değerlerini vurgular. Her bir çocuğun, topluma ve dünyaya katkıda bulunabilecek yeteneklere ve potansiyele sahip olduğunu ifade eder. Bu sözle, Karen, hükümetin insanların doğal haklarına müdahale ederek toplumu sınırlamaya çalışmasına karşı durur ve her çocuğun değerini ve potansiyelini koruma çağrısı yapar. Karen'ın "Bir çocuk, bir gelecek" repliği, izleyicilere her çocuğun önemini ve değerini hatırlatırken, insan haklarını, özgürlüğü ve bireysel potansiyeli savunan bir mesajı temsil eder.

“Düzeni korumak için her şeyi yaparız.” - Nicolette Cayman: Bu replik, Nicolette Cayman'ın karakterinin film boyunca savunduğu bir felsefeyi ve politikayı yansıtır. Nicolette Cayman, filmde Merkezi Doğrulama Bürosu'nun liderlerinden biridir ve aşırı nüfusun kontrol altına alınması için tek çocuk politikasını uygulayan bir devlet yetkilisidir. Otoriter bir lider olarak, toplumun düzenini, istikrarını ve sürdürülebilirliğini korumanın önemini vurgular.

Bu sözler, Cayman'ın bu politikanın uygulanması için ne kadar kararlı olduğunu ve toplumun düzenini korumak adına her türlü önlemi almaktan çekinmeyeceğini ifade eder. Cayman, toplumun kaynaklarını sınırlamak ve nüfusu kontrol altında tutmak için insan hakları ve birey özgürlüğü gibi değerleri göz ardı eder. Bu replik, Cayman'ın güçlü bir lider olarak, toplumun refahını ve sürdürülebilirliğini koruma amacıyla her türlü özgürlük kısıtlamasına,

gözetim ve denetim politikalarına başvurabileceğini vurgular. Onun bakış açısı, toplumun düzenini ve istikrarını sağlamak adına bireylerin hak ve özgürlüklerini sınırlamanın gerekliliğine odaklanır. “Düzeni korumak için her şeyi yaparız.” repliği, izleyicilere otoriter rejimlerin birey haklarına ve özgürlüğüne müdahale etme potansiyelini ve gücünü hatırlatırken, aynı zamanda toplumun düzenini sağlamanın ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmanın önemini de vurgular.

Bu replikler, filmdeki farklı karakterlerin çeşitli ideallerini ve düşüncelerini temsil eder. İzleyiciye toplumsal meseleler, insan hakları, özgürlük ve dayanışma gibi konular üzerinde düşünme fırsatı verir. Filmin temelinde, toplumun karmaşık gerçeklerine ve bireylerin bu gerçeklerle başa çıkma çabalarına odaklanırken, her bir replik, kendi içinde bir mesajı temsil eder. Sonuç olarak, bu replikler bir araya geldiğinde, izleyiciye toplumun ve bireylerin karşılaştığı zorluklar karşısında birlikte hareket etmenin, bireysel değerlere saygı duymanın ve insan haklarını korumanın önemini hatırlatır.

4.5.4. *Yedinci Hayat* Filminde Distopya ve Sınıf Çatışması Unsurları Analizi

Yedinci Hayat, distopik bir gelecekte geçen bir film olarak karşımıza çıkar. İnsan nüfusunun kontrol altında tutulduğu, kaynakların sınırlı olduğu ve toplumun sıkı bir düzen içinde yaşadığı bir dünya tasvir edilir. Bu distopik ortamda sınıf çatışması ve eşitsizlik de belirgin bir şekilde görülür. Filmin ilk sahnesinde, kamera, yüksek nüfusa sahip ve kaynakların sınırlı olduğu bir dünyayı gösterir. İnsanlar yoksulluk içinde yaşarlar ve çeşitli zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bu, sosyal eşitsizlik ve ekonomik adaletsizlik unsurlarını gösterir. Filmin distopik unsurları, toplumun kontrol edilmesi ve sınırlarının çizilmesi ile ilgilidir. Hükümet, ailelerin sadece bir çocuk sahibi olmasına izin veren sert bir politika uygular. Bu politika, kaynakların paylaşımını kontrol etmeyi amaçlar ve nüfus artışını sınırlar. Dolayısıyla, ailelerin çocuk sahibi olma hakkı kısıtlanır ve bu da insanların geleceği üzerindeki kontrolün azalmasına yol açar. Bu distopik düzen, bireylerin özgürlüğünü ve aile bağlarını sınırlar, devletin baskıcı bir şekilde kontrol altında tuttuğu bir toplumu yansıtır.

Filmdeki sınıf çatışması unsurları ise, toplumun farklı sosyal tabakaları arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlik temaları üzerinde odaklanır. Zengin ve ayrıcalıklı kesim, bu politikanın kendileri için geçerli olmadığını ve çocuklarına daha fazla özgürlük tanıdığı gösterilirken, alt sınıfların bu politikaya sıkı sıkıya uymak zorunda olduğu ve çocuklarını saklamak için zorlu mücadeleler verdiği görülür. Bu durum, zenginlik ve güç sahibi olanların ayrıcalıklarını koruduğu bir düzenin varlığını yansıtır. Yediz kız kardeş, hükümetin kontrolündeki Çocuk Tahsis Bürosu tarafından izlenir ve takip edilir. Kardeşler, dışarı çıktıklarında tek bir kişiymiş gibi davranmak zorunda kalır ve bu da onları baskı altında tutar. Kardeşlerin bir araya gelme sahnelerinde, onların varoluşu ve kimliklerini saklama mücadelesi ortaya çıkar. Bu sahnelerde, sınıf çatışması vurgulanır, çünkü devletin bireyleri kontrol etme arzusuyla kardeşlerin hayatta kalma mücadelesi

çatışır. Bu durum, kardeşlerin ortak bir kimlik altında birleşmelerine ve bireysel kimliklerini bastırmalarına yol açar.

Devletin baskıcı ve otoriter yapısını gösteren sahnelerde, polis güçleri ve devlet görevlileri, alt sınıfı kontrol etmek ve düzeni korumak için sert önlemler alır. Yasaklar ve cezalarla dolu bir ortamda yaşayan insanlar, devletin baskısının altında ezilir. Sınıf çatışması, kardeşlerin hükümetin baskıcı düzenine karşı direnme çabalarıyla daha da belirginleşir. Kardeşlerin toplumun gözünden kaçmaya çalıştığı sahnelerde, devletin aileleri parçalama politikası daha belirgin hale gelir. Kardeşler, kimliklerini gizlemek ve bir araya gelmek için büyük riskler alır. Bu sahneler, sınıf çatışması ve bireylerin özgürlüğü arasındaki çelişkiyi gösterir. Filmdeki final sahnelerinde, kardeşlerin sisteme karşı direnişi ve mücadelesi yükselir. Bu sahneler, sınıf çatışması ve toplumsal adaletsizliğe karşı bir isyanı temsil eder. Kardeşler, özgürlüklerini geri kazanma amacıyla birlikte hareket ederler. Filmdeki sınıf çatışması unsurları aynı zamanda toplumun yaşam standartları ve imkanları arasındaki uçurumu da vurgular. Zenginlerin lüks ve güvenli bölgelerde yaşarken, alt sınıfların yoksulluk ve tehlikelerle dolu bölgelerde mücadele ettiği gösterilir. Bu durum, sosyal adaletsizliği ve ayrımcılığı yansıtarak sınıf çatışması temasını güçlendirir. Bu sahnelerle, *Yedinci Hayat* filmindeki distopya ve sınıf çatışması unsurları ayrıntılı olarak gösterilir.

Yedinci Hayat filmi, distopya ve sınıf çatışması unsurlarını kullanarak, izleyicilere toplumsal sorunları, eşitsizliği ve insan haklarını sorgulatan bir hikaye sunar. Distopik dünya düzeni ve sosyal eşitsizlik unsurları, izleyicilere sosyal adalet ve bireysel özgürlük kavramları üzerine düşünme fırsatı verir. Aynı zamanda film, sınıf çatışmalarının toplumun dokusunu nasıl etkilediğini ve eşitlik mücadelesinin önemini vurgular. Filmin distopik ve sınıf çatışması unsurları, toplumun bireyler üzerindeki kontrolünü ve bireysel özgürlüğün sınırlanmasını eleştirir. Ayrıca, güçlü olanların kaynakları kontrol ettiği ve zayıf olanların bu kontrol karşısında mücadele ettiği bir düzeni yansıtır. Bu unsurlar, izleyicilere toplumsal adaletsizlik ve bireysel özgürlük mücadelesinin önemini düşündürür.

Yedinci Hayat filmi nüfus teması üzerinden sınıf ayrımcılığını açık bir şekilde ele almaktadır. Filmde, dünya nüfusu kontrol edilemez bir hızda artmaktadır ve kaynaklar tükenmek üzeredir. Hükümet, bu sorunu çözmek için ailelere sadece bir çocuk sahibi olma hakkı tanır. Bu, nüfusu kontrol altında tutmak amacıyla getirilen zorunlu bir kısıtlamadır. Ancak bu kısıtlama, toplumun daha yoksul kesimlerini daha fazla etkiler çünkü zengin aileler yeraltı bir sistem kullanarak ikinci çocuklarını saklayabilirken, yoksul aileler bu cezalara katlanmak zorundadır. Bu, sınıf ayrımcılığının temelini oluşturur. Filmin ana teması, ayrıcalıklı kesimin (zengin ailelerin) nüfus kısıtlamalarından nasıl kaçabildiğini ve yoksul kesimin (Settman kardeşlerin ailesi gibi) bu kısıtlamalarla nasıl başa çıkmak zorunda kaldığını gösterir. Zenginler, çocuklarını gizli bir şekilde büyütme imkanına sahiptirler, bu da onların ayrıcalıklı bir sınıfta olduğunu ve hükümetin kısıtlamalarından muaf olduklarını açıkça gösterir. Settman kardeşler, her biri

doğdukları günün adını taşıdığı için ayrı günlerde dışarı çıkabilirler. Ancak bu, bir tür kimlik değişikliği ve gizlenmeyi gerektirir. Bu da nüfus kısıtlamalarının insanların kimliklerini ve özgürlüklerini nasıl sınırladığını gösterir. Aynı zamanda, nüfus kontrolünün insanların temel haklarına müdahale ettiğini vurgular. Bu temalar, filmde sınıf ayrımcılığının ve nüfus kontrolünün nasıl bir araya geldiğini gösterir. Nüfusun kontrol edilmesi ve sınıf ayrımcılığının artması, toplumda derin çatışmalara ve adaletsizliğe yol açar. *Yedinci Hayat* filminin izleyicilere sınıf ayrımcılığı ve nüfus kontrolünü toplumsal düzen üzerindeki olumsuz etkilerini düşündürmek amacıyla kullandığı önemli bir tema olarak incelenebilir.

Distopik filmlerde, nüfus politikalarının sıkı denetimi ve otorite tarafından uygulanma konusu sıkça işlenir. Nüfus politikası, bir toplumun nüfusunu kontrol etmek için uyguladığı politikaları ifade eder. Bu politikalar, doğum kontrolü, nüfus artışını sınırlama veya nüfusu dengede tutma amacı içerebilir. Nüfus politikaları, distopik filmlerde sıkça kontrol edici bir hükümet veya otorite tarafından ele alınır, bu durum da sınıf çatışmasını arttırabilir. Nüfusun nasıl yönetildiği, hangi sınıfların avantajlı olduğu ve hangi grupların dezavantajlı olduğu, bu tür filmlerdeki ana temalar olarak sıralanabilir. Sınıf ayrımı, nüfus artışından dolayı ortaya çıkan kaynak dağılımı gibi faktörlerle daha da derinleşebilir. Distopik filmlerin, bu dinamikleri hikaye olarak tasvir ederek sınıf çatışmasının toplum üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmalarından söz edilebilir. Analizi yapılan *Yedinci Hayat* filminde olduğu gibi distopik sinemada sınıf çatışması konusunu nüfus politikası teması üzerinden işleyen diğer film örnekleri incelenecektir;

Zamana Karşı (In Time, 2011) filmi, insanların yaşamlarını uzatmak için zamana sahip oldukları distopik bir dünyayı konu alır. Zenginler ölümsüzlüğe yakın yaşarken, yoksul kesimler her saniye için savaşırlar. Filmde, insanlar yaşamlarını uzatmak için zamana sahiptirler ve bu zaman, kendilerine biyolojik olarak verilen bir süreyi temsil eder. Zenginlerin daha fazla zamanları vardır ve bu nedenle yaşamlarını uzun süreler boyunca sürdürebilirler. Ancak yoksul kesimler, her saniyeyi hesaplamak zorunda kaldıkları için sürekli bir zaman stresi altındadır. Bu durum, nüfus artışının doğrudan sonucu olarak ortaya çıkar. İnsanlar yaşamlarını uzatmak için sürekli olarak zamanı kazanmaya çalışırlar ve bu, nüfusun kontrolünün önemli bir parçasıdır. Film, zengin ve yoksul arasındaki sınıf ayrımcılığını açıkça gösterir. Zenginler, lüks yaşamları ve ölümsüzlüklerinin tadını çıkarırlarken, yoksullar her günün sonunu getirmeye çalışırlar.

Zenginlerin zamanları bolken, yoksulların zamanı sınırlıdır. Bu, sınıf ayrımcılığının bir sonucu olarak yaşam standartlarındaki uçurumu vurgular. Filmin ana teması, sınıf çatışmasının nüfus artışı ile nasıl etkilendiğini gösterir. Zenginler, daha fazla zamanları olduğu için sınıf ayrımcılığının avantajlarına sahiptirler ve bu durum, yoksul kesimlerle olan gerilimi artırır. Nüfus artışı, yoksul kesimlerin zamanlarını kazanmak için sürekli bir mücadele içinde olmalarına neden olur. Bu, nüfus artışının, sınıf çatışmasını daha da etki ettiği distopik bir dünyayı yansıtır. *Zamana Karşı*, sınıf çatışması, nüfus artışı ve zaman temasını bir araya getirerek, toplumun temel dinamiklerini sorgular.

Kar Küreyici (Snowpiercer, 2013) filmi, nüfus kontrolünün sınıf ayrımcılığı çerçevesinde ele alındığı distopik bir öyküyü anlatır. Trenin içindeki toplum, sınıf düzeyine göre bölünmüştür. Öndeki vagonlar lüks ve refahla doludur, zenginler burada yaşar ve her türlü lüksün tadını çıkarır. Ancak arka vagonlar ise yoksulluk, açlık ve kötü yaşam koşullarıyla doludur. Bu sınıf ayrımı, nüfus kontrolüne dayalı olarak ortaya çıkar. Zenginler, lüks yaşamlarını sürdürebilmek için öne yerleştirilirken, yoksullara bu imkanlar verilmez. Bu, nüfusun sınıflara bölünmesi ve kontrol edilmesi ile sınıf ayrımcılığının bir sonucudur. Film, sınıf ayrımcılığının doğal bir sonucu olarak sınıf çatışmasını işler. Arka vagonlarda yaşayan yoksullar, öndeki vagonlardaki zenginlere karşı bir isyanı başlatır. Bu çatışma, nüfus kontrolü ve sınıf ayrımcılığının yarattığı gerilimi yansıtır. İsyen, nüfus kontrolünün ve sınıf ayrımcılığının sonuçlarını gösterir. *Kar Küreyici*, nüfus kontrolünün ve sınıf ayrımcılığının birbiriyle nasıl bağlantılı olduğu ve toplumsal sorunları anlatır. Film distopik bir dünyada incelediği, sınıf ayrımcılığı ve nüfus kontrolünün toplum üzerindeki etkilerini yansıtır.

J.G. Ballard'ın aynı adlı romanından uyarlanan *Gökdelene (High-Rise, 2015)* filmi, yüksek bir apartman binasında yaşayan insanların sınıf çatışmasını ele alır. Film, yüksek katlı bir apartmanın giderek artan nüfusuyla başlar. Binadaki sakin sayısı arttıkça, kaynaklar daha az bulunur hale gelir. Bu nüfus artışı, bina içindeki rekabeti ve çatışmayı artırır. Yoksullar için daha alt katlara yerleştirilirken, zenginler üst katlarda lüks yaşamlarını sürdürürler. Artan nüfus, kaynakların baskı altına girdiği ve toplumun her kesiminde gerginliğe yol açtığı bir ortam yaratır. Üst katlarda yaşayan zenginler, lüks dairelerde konforlu bir yaşam sürerlerken, alt katlarda yaşayanlar daha sıkıntılı koşullarla karşı karşıyadır. Sınıf ayrımı, zenginlerin alt katlardaki sakinlere karşı aşağılayıcı ve hor görücü tavırlarını açıkça gösterir. Nüfus artışının ve sınıf ayrımının bir araya geldiği bu distopik dünyada, toplum içindeki çatışma giderek artar. Apartman binasının içindeki düzen ve kontrol kaybolur, insanlar kendi sınırlarını koruma amacıyla şiddete başvururlar. Film, nüfus artışının ve sınıf ayrımının birleşiminden kaynaklanan toplumsal çöküşü vurgular. *Gökdelene* filmi, nüfus artışının ve sınıf ayrımcılığının, bir toplumun iç çatışmalarını nasıl artırabileceğini ve insanların sınıf ayrımının etkileriyle nasıl başa çıkmaya çalıştığını inceler.

Bu distopik filmler, sınıf ayrımcılığının ve nüfus kontrolünün toplum üzerindeki etkilerini göstererek düşünmeye ve tartışmaya teşvik ederler. Ayrıca, gelecekteki senaryoları düşünme fırsatı sunarak toplumsal sorunlara ışık tutarlar. Distopik filmler, sınıf ayrımcılığı ve nüfus kontrolü konularındaki farkındalığı artırarak, toplumun daha adil ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmesine katkıda bulunabilirler.

SONUÇ

Distopya, insanların hayal gücünün bir ürünü olarak ortaya çıkan ve toplumsal eleştiriyi temel alan önemli bir kavramdır. Distopik eserlerin, karanlık bir geleceği, baskıcı rejimleri veya sosyal adaletsizliği tasvir ederek izleyicileri ve okuyucuları derin düşüncelere sevk ettiğinden söz

edilebilir. Distopya eserlerinde, sınıf çatışması, toplumsal adaletsizlik, güç dengesizliği ve kişisel özgürlüklerin sınırlandırılması gibi konular genellikle ele alınır. Distopya eserlerinin etkisi, insanların mevcut düzene ve kabullere meydan okumasına ve değişim arayışına yönlendirebilir. Bu eserler, insanları bireysel ve toplumsal sınırlarını aşmaya, inançlarını sorgulamaya ve daha iyi bir gelecek için mücadele etmeye teşvik eder. Distopya, karanlık bir geleceğin tasviriyle birlikte umut ışığını da sunar. Bu eserler, toplumsal eleştiriyi ve düşünceyi güçlendirerek insanları bireysel ve toplumsal sınırlarını zorlamaya teşvik eder. Distopya, umudu ve değişimi temsil ederken, izleyici ve okuyuculara güçlü bir mesaj iletmektedir; geleceği şekillendirebilecek olanlar bizleriz.

Distopya türünün önemli bir aracı olan distopik sinemanın eserleri ile izleyicilere karanlık bir geleceğin tasviri sunulur. Distopik sinema aracılığıyla, günümüz toplumlarının zorluklarına ve sosyal adaletsizliklere dikkat çekilerek, toplumsal ve politik eleştiriler sunulmaktadır. İnsanların sınıf ayrımcılığı, gelir eşitsizliği ve güç dengesizliği gibi konularla karşı karşıya olduğu bir dünyada, distopik filmler alternatif bir gerçeklik sunarak bu filmlerin gerçekliği içinde toplumsal sınıf çatışmalarını vurgular. Distopik sinema, izleyicileri çağdaş dünyanın sorunlarına karşı duyarlı olmaya teşvik ederek mevcut toplumsal yapıların eleştirisini yapar. Filmlerde genellikle gelecekteki bir dünya veya alternatif bir gerçeklik tasvir edilir. Bu dünyalarda sosyo ekonomik statüler arasındaki uçurumlar, otoriter rejimlerin baskısı ve insan hakları ihlalleri gibi unsurlar vurgulanır. Distopik sinema, mevcut sosyal sorunları abartı ve dramatize ederek izleyiciyi etkilemeyi amaçlar. Bu filmlerin, bir arayış içinde olan bireyleri ve toplumları temsil eden kahramanlar üzerinden izleyiciyi toplumsal değişimin bir parçası olmaya teşvik ettiğinden söz edilebilir.

Bu çalışmada, distopik film incelemeleri ile sınıf çatışması ve toplumsal adaletsizlik konularının irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma dahilinde incelenen *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat* filmleri, bu temaları kuvvetli bir şekilde ele almaları ve distopik dünyalarında bu sorunları somutlaştırmaları nedeniyle seçilmiştir. *Matrix*, *Yeni Cennet*, *Azınlık Raporu* ve *Yedinci Hayat*, sınıf çatışması, toplumsal adaletsizlik, kontrol ve güç gibi temaları ele alan distopik sinema örnekleridir. Bu filmler, sınıf çatışması, toplumsal adaletsizlik, güç ve kontrol gibi konuları ele aldıkları için distopik sinemanın önemli örnekleridir. Seçilen filmler, bu çalışmanın ana temalarını ve amaçlarını destekleyen örneklerdir. Bu filmler, insanlığın karşı karşıya olduğu sosyo-politik sorunları yansıtarak toplumsal sorunları sorgulama, güç dengesizliklerini anlama ve insanlık değerlerini değerlendirme fırsatı sunmaktadır.

Matrix, insanların bir yapay zeka tarafından kontrol edildiği bir distopya dünyasında geçer. Bu film, teknolojinin insanlığı nasıl etkilediğini ve özgürlük mücadelesini konu alarak sınıf çatışmasını vurgular. Elysium, zengin ve ayrıcalıklı kesimin bir uzay istasyonunda lüks bir hayat sürdüğü, yoksul insanların ise dünya üzerinde zor şartlar altında yaşadığı bir distopya dünyasını tasvir eder. Bu film, sınıf ayrıcalığı ve sosyal adaletsizlik konularını ele alarak toplumsal eşitsizliği vurgular. *Azınlık Raporu*, suçların önceden tahmin edildiği ve önlenmeye çalışıldığı bir

distopik dünyada geçer. Bu film, insan hakları ihlalleri ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması gibi konuları işleyerek kontrol ve güç dinamiklerini yansıtır. *Yedinci Hayat* ise aşırı nüfus sorunuyla mücadele etmek için uygulanan bir politikanın insan haklarına olan etkilerini anlatır. Bu film, bireysel kimliklerin bastırılması ve özgürlüklerin sınırlandırılması gibi temaları ele alarak toplumsal kontrolün sonuçlarını yansıtır.

Çalışma dahilinde incelenen bu filmlerde, karakterler sisteme karşı mücadele verirken, genellikle zorlu bir yolculukla karşı karşıya kalırlar. Bu yolculuk, karakterlerin kişisel sınırlarını zorlamalarına ve kendilerini aşmalarına yardımcı olur. Örneğin, *Matrix* filminde Neo, Morpheus ve Trinity ile birlikte, sistemi yıkmak için zorlu bir mücadele verir. Bu mücadele, Neo'nun kendini aşmasına ve gerçek potansiyelini keşfetmesine yardımcı olur. Başlangıçta sıradan bir birey olan Neo, kendi sınırlarını zorlayarak, Matrix'in ötesinde gerçekliği keşfeder ve bir lider haline gelir. Bu yolculuk sırasında Neo, kendi inançlarını, cesaretini ve kararlılığını sınar ve sonunda insanlığı kurtarmak için savaşır. Neo'nun yolculuğu, onun kendi sınırlarını zorlamasına ve korkularıyla yüzleşmesine yardımcı olur. İnançları, cesareti ve kararlılığı sınanırken, Neo kendini aşarak bir kahraman haline gelir. Gerçekliğin ötesindeki Matrix'in gerçek doğasını keşfeder ve insanlığı kurtarmak için mücadele eder. Neo'nun karakterindeki evrimle birlikte, insanın kendi inançlarına ve içsel gücüne olan inancın önemini vurgulanır.

Azınlık Raporu filminde de John Anderton karakteri, sisteme karşı mücadele verirken, zorlu bir yolculukla karşı karşıya kalır. Bu yolculuk, John'un kişisel sınırlarını zorlamasına ve kendini aşmasına yardımcı olur. John, Precrime adlı bir sistem tarafından suç işlemekle suçlanır ve bu sistem üzerindeki kontrolden kaçmak için çabalarken kendi kişisel sınırlarını zorlar. John'un mücadelesi, hem fiziksel hem de zihinsel açıdan büyük bir zorlukla doludur. John, sistemi yıkmak için mücadele ederken, aynı zamanda kendi geçmişiyile de yüzleşir. John, mevcut sistemi sorgularken, adaleti sağlama ve özgürlüğü elde etme amacıyla mücadele eder. John'un kişisel sınırlarını zorlaması ve kendini aşması, filmdeki temaları güçlendirir ve izleyicilere kişisel gücün ve adaletin önemini hatırlatır. Filmin, bireysel özgürlük ve sistemin adaletini sorgulama konularında toplumsal eleştiri sunduğu belirtilebilir.

Yeni Cennet filminde ise ana tema, kaosun var olduğu bir ortamda adaletin ve eşitliğin olamayacağı ve bu durumun bir kurtarıcının gelmesinin arifesine işaret ettiğini belirtir. Birçok farklı disiplinin bir monomit şeklinde kendisini tekrarladığını söylemek de mümkündür. Filmdeki ana karakter Max, sistemle mücadele etmek ve Elysium'un kaynaklarını dünyadaki yoksul insanlarla paylaşmak için zorlu bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, Max'in kendi sınırlarını zorlaması, içsel gücünü keşfetmesi ve adaleti sağlamak için mücadele etmesiyle ilgilidir. Max'in kişisel dönüşümü ve kahramanlık yolculuğu, farklı disiplinlerin monomit yapısını yansıtabilir. *Yeni Cennet* filminde adalet ve eşitlik temaları, izleyicilere toplumsal adaletsizlikler ve güç dengesizlikleri konusunda düşünceleri için bir zemin sunar. Film, gelecekteki bir distopik dünyada yaşanan adaletsizlikleri ve sınıf ayrımcılığını vurgulayarak sosyal eleştiri yapar. Aynı

zamanda, Max'in mücadelesi ve kişisel dönüşümü, izleyicileri toplumsal adalet için harekete geçmeye teşvik eder. Yüzyıllar boyunca birçok kez aynı dinsel düşünceye rastlanmıştır: “Bu Dünya -Tarih’teki Dünya- adaletsizdir, berbattır, iblisçedir; iyi ki daha şimdiden bozulmakta, kötüye gitmektedir, felaketler başlamıştır, bu yaşlı dünya her yandan çatırdamaktadır; çok yakında yok olup gidecektir, karanlıkların gücü kesin olarak yenilgiye uğratılacaktır ve “iyiler” kazanacak, Cennet’e yeniden kavuşulacaktır” (Eliade, 2001: 89).

Sınıf çatışması açısından bakıldığında, *Yedinci Hayat* filmindeki karakterler, zengin ve fakir arasındaki uçurumu temsil ederler. Filmde, aşırı nüfus artışı nedeniyle tek çocuk politikası uygulanmıştır ve bu politika, zenginlerin çocuk sahibi olmasına izin verirken, fakirlerin çocuk sahibi olmasını yasaklamaktadır. Karen Settman, yedi kız kardeşin hayatta kalmasını sağlamak için onları tek bir kişiymiş gibi büyötmüştür ve bu da, fakirlerin zor koşullar altında hayatta kalmaya çalışmasını temsil eder. Kız kardeşlerin gerçek kimliklerini saklamak için verdikleri mücadele, fakirlerin zor koşullar altında hayatta kalmak için verdikleri mücadeleyi temsil ederken, zenginlerin ayrıcalıklı yaşam tarzını ve tek çocuk politikasının yarattığı uçurumu da vurgular.

Her biri, haftanın farklı bir gününde dışarı çıkar ve gerçek kimliklerini saklamak için birbirleriyle sürekli iletişim halinde kalırlar. Ancak, Pazartesi kaybolunca, gerçek kimliklerini saklamak daha da zorlaşır ve bu, kız kardeşlerin hayatta kalmak için verdiği mücadeleyi daha da zorlaştırır. Kız kardeşler, Pazartesi’yi bulmak ve gerçek kimliklerini saklamak için bir araya gelirler ve güçlü bir dayanışma sergilerler. Bu mücadele, kız kardeşlerin birbirlerine olan bağlılıklarını ve dayanışmalarını gösterirken, hayatta kalmak için verdikleri mücadeleyi de vurgular. Bu filmlerde karakterler, sisteme karşı mücadele verirken, zorlu bir yolculukla karşı karşıya kalırlar ve kendilerini aşmalarına yardımcı olur. Bu mücadele, karakterlerin umutlarını korumalarına ve sisteme karşı mücadelelerini sürdürmelerine yardımcı olur. Film, karakterlerin zorluklarla mücadele ederek kendilerini aşmalarını ve adaleti sağlamak için savaşmalarını anlatırken, aynı zamanda izleyicileri de toplumsal adalet konularında düşünmeye teşvik eder.

Her bir filmde, ana karakterler sistemin baskısına karşı gelerek kişisel sınırlarını zorlar ve kendilerini aşarlar. Neo, Max, John Anderton ve Karen Settman gibi karakterler, mücadele ettikleri zorlu yolculuklarında kendilerini keşfederler ve liderlik vasıflarını ortaya çıkarırlar. Bu yolculuklar sırasında karakterler, inançlarını, cesaretlerini ve kararlılıklarını sınarlar ve sonunda adaleti sağlamak, özgürlüğü elde etmek veya hayatta kalmak için savaşırlar. Bu dört filmin en önemli ortak noktası; sınıf çatışması temelinde karakterlerin mücadelelerini ve kişisel dönüşümlerini ele almalarıdır. İncelenen bu filmlerin ortak mesajı, insanların kendi potansiyellerini keşfetme, sınırlarını zorlama ve adaletsizliklere karşı mücadele etme gücüne vurgu yaparak sisteme karşı mücadelecı bir birey önermesinde bulunmalarıdır.

Karakterlerin yolculukları, izleyicilere kişisel güçlerini ve adaletin önemini hatırlatırken, aynı zamanda sosyal eleştiriye de atıfta bulunur. İncelenen distopik filmler, Dünya’da her şeye rağmen kapitalizmin varlığını sürdürdüğünü ancak insanlığın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu bir gerçeği de vurgular. Bu durum, toplumsal değişimin ve sınıf mücadelesinin, yalnızca bireylerin kişisel dönüşüm yolculuğuna çıkarak mümkün olabileceğini açığa çıkaran bir mesaj iletmektedir.

KAYNAKÇA

- Ada, C. (2023). Dijitalleşen Benlik Sunumlarında Simgesel Şiddet Boyutu: Twitter Örneği. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Açıkgöz, Ö. (2000). Sosyolojinin Problemleri Bir Konusu Olarak, “Sosyal Sınıf” Kavramı Üzerine Önemli Sosyologların Düşünceleri ve Yorumlar. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (26), ss: 281-308.
- Akçay, A. S. (2001). Doğunun Ütopyası: Bireyin Ütopyası. *Parşömen*, 3(2), ss: 39-51.
- Akçay, M. (2018). Teknolojik Değişimin Savunma Organizasyonlarında Yarattığı Yapı Değişikliği. SAVTEK 2018 “Savunma Teknolojileri Kongresi”. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Akkaya, A. Y. (2014). Antonio Gramsci’de Entelektüelin Bir Eleştirisi Olarak Praksis Düşüncesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21 (1), ss: 35-46.
- Aldemir, N. C. (2010). Küreselleşme Karşısı Sosyal Hareketler. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Althusser, L. (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (Çev. A. Tümerterkin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2005), Yeniden Üretim Üzerine (Çev. A. Tümerterkin), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2006), Amiens Savunusu, Makyevel’in Yalnızlığı ve Başka Metinler/Althusser’in Mirası (Çev. T. Ilgaz). Ankara: Epos Yayınları.
- Altinkaya, M. T. (2014). Frankfurt Okulu’nun Aydınlanma Eleştirisi Bağlamında Distopik Filmlerde İnsan-Doğa İlişkisinin Başkalaşımı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Amman, M. T. (1995). Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aron, R. (1992). Sınıf Mücadelesi (Çev. E. Güngör). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (6), ss: 115-135.

- Arslan, A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları İle Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, ss: 126-143.
- Aslan, Z. (2012). Geçmişten Bugüne Eleştirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi. Toplum ve Demokrasi, Yıl 6, Sayı 13-14, Ocak-Aralık, 2012, ss: 55-92.
- Avcı, A. (2001). What is the Matrix. Marmara İletişim Dergisi, 11 (11), 221-232.
- Avcı, M. (2021). Ütopya İçinde Distopya: Herbert George Wells'in "Zaman Makinesi". Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, ss: 192-202.
- Aydın, K. (2018). Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma. Journal of Economy Culture and Society, (57), ss: 245-267.
- Aydın, N. (2022). Çevre Sorunları ve Çözüm Arayışları. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 14 (2), ss: 197-215.
- Aydoğan, M. (2006). Batı ve Doğu Uygarlıkları. İzmir: Umay Yayınları.
- Aygan, T. (2023). Edward Bond'un Teatral Distopyaları: Sandalye Oyunları. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 40 (1), ss: 216-229.
- Balı, F., Uğur, U. (2013). Yazınsal Alanda Klasik Ütopyalar ve Türk Edebiyatı'nda Ütopya. Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 3 (6), ss: 1-12.
- Balı, F. (2016). Sinemada Distopyanın İnşası. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Barnhart, R. K., Steinmetz, S. (1988). Barnhart Dictionary of Etymology. New York: H.W. Wilson Company.
- Başaran, T. (2007). Soğuk Savaş Sonrası Bilimkurgu Sinemasında Distopik Sistemler ve Kontrol Mekanizmaları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Baudou, J. (2005). Bilim-Kurgu (Çev. İ. Bülbüloğlu). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bayır, M. (2020). Michel Foucault'da Biyoiktidar ve Benlik Teknikleri. NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, (6), ss: 1-13.
- Bekalp, B. (2019). Frankfurt Okulu'nun Temel Eleştiri ve Amaçları. Sosyal Bilimler Metinleri, 2019 (1), ss: 15-24.

Beneton, P. (1991). Toplumsal Sınıflar (Çev. H. Dilli). İstanbul: İletişim Yayınları.

Berktaş, S., Oraklıbel, R. (2021). Sanayi Devrimi ile Gelen Değişim: İş Bölümü ve Yabancılaşma. Atlas Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (6), ss: 112-121.

Bilen, A. Y. (2020). İktisadi Düşünce Tarihinde Sanayi Devrimi: Geçmişten Günümüze. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Bilişli, Y., Çakmak, F. (2019). Michel Foucault'nun Biyo-İktidar Perspektifinden Türkiye'de Gazete Sağlık Haberlerinin Analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (35), ss: 323-339.

Booker, M. (1994). The Dystopian Impulse in Modern Literature: Fiction as Social Criticism. London: Greenwood Press.

Bottomore, T. B. (1961). Modern Cemiyette Sosyal Sınıflar (Çev. A. Güriz). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Volume: 18, Issue: 1.

Bourdieu, P. (2006). Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine (Çev. H. U. Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayınları.

Bulut, F. (2011). 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 11, ss: 123-149.

Croix, G. E. M. de Ste. (2014). Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi (Çev. Ç. Sümer). İstanbul: Yordam Kitap.

Çatı, M. O., Kebapçı, G. (2022). Toplumsal Hareketlerin Siyaset Psikolojisi Kavramları ile İncelenmesi: Arap Baharı Sürecinde Tunus ve Mısır. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (1), ss: 235-256.

Çengelci, B., Çimen, H. (2005). Endüstriyel Robotlar, Makine Teknolojileri Elektronik Dergisi, sayı 2, ss: 69-78.

Çivici, M. (2020). Türkiye-Suriye ilişkilerinin Türk Gazetelerinde Temsili: Yeni Şafak ve Sözcü Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Çoban, B., Özarslan, Z. (2003). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınevi.

- Dede, A. (2015). Yeni Dünya'nın Dinamiği: Yeni Toplumsal Hareketler. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Demiroğlu, E. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 2 (1), ss: 133-144.
- Doxiadis, C. A. (1996). Between Dystopia and Utopia. London: The Trinity College Press.
- Dural, B. (2012). Antonio Gramsci ve Hegemonya, C. XI, sayı 39, Edirne: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, ss: 309-321.
- Durmaz, A. (2022). Edebiyatta Distopya ve Oya Baydar'ın Distopik Romanları. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dursun, H. R. (2019). Raymond Aron'un Savaş ve Barış Yaklaşımı. Muhafazakar Düşünce Dergisi, 15 (56), ss: 53-66.
- Eagleton, T. (2005). İdeoloji, 2. Baskı (Çev. M. Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekren, K. (2022). Postmodern Hakikat Eleştirisi Bağlamında Ütopya ve Distopya Arasındaki Döngüsel İlişki. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Elvan, D., Mutlubaş, H. (2020). Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinde Teknolojinin Kullanımı ve Teknolojinin Sağladığı Yararlar. Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (6), ss: 100-109.
- Eliade, M., 2001. Mitlerin Özellikleri (Çev. S. Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- Erdendoğdu, F. (2014). Sosyal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. Pamukkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.
- Erdil, N. (2011). Tehdit Algılamalarında Terörün Küresel Boyutu: Eta Örneği. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Erer, B. (2021). Teknolojinin Karanlık Yüzü: Teknostres. Management and Political Sciences Review, 3 (1), ss: 80-90.
- Foucault, M. (1993). Michel Foucault Ders Özetleri 1970-1982 (Çev. S. Hilav). İstanbul: YKY Yayınları.
- Foucault, M. (2005). The Order of Things, London/New York: Routledge.

Foucault, M. (2005c). *Özne ve İktidar* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gramsci, A. (1971). *Selection From The Prison Notebooks* (Edt. Q. Hoare, G.N. Smith). London: Lawrence and Wishart.

Güler, Ş. (1978). *Turizm Sosyolojisi*. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı. Ankara: T.E.G.M. Yayını.

Güler, B. (2019), Antonio Gramsci’de Hegemonya Kavramı Ve Günümüz Siyaset Felsefesine Etkisi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gürel, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (4), ss: 15-27.

Hasanov, İ., Katman, F. (2019). Soğuk Savaş Döneminde ABD ve SSCB’nin Politik İstihbarat Yöntemlerinin Karşılaştırması. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6 (2), ss: 1138-1150.

Hekman, S. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik* (Çev. H. Arslan-B. Balkız), İstanbul: Paradigma Yayınları.

İnce, M. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (1), ss: 294-319.

Jacoby, R. (1978). Political Economy and Class Unconsciousness. *Theory and Society*, 5 (1), 11-18.

Jacoby, R. (2005). *Picture Imperfect, Utopian Thought for an Anti-Utopian Age*. New York: Columbia University Press.

Jameson, F. (2005). *Ütopya Denen Arzu* (Çev. F. B. Aydar), İstanbul: Metis Yayınları.

Karademir, C., Kaya, M. (2020). Sınıf Eşitsizliğinin Bourdieu’nun Sermaye ve Habitus Kavramları Üzerinden Değerlendirilmesi: Parazit Filminin Betimsel Analizi. *TRT Akademi*, 5 (10), ss: 644-667.

Karakoç, E., Yılmaz, B. (2020). Askeri Güç ve Teknolojik Dönüşüm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Karaman, Y. (2018). Benjamin, Foucault ve Heterotopya. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 2018 Güz, Sayı: 26, ss: 267-286.

- Kavas, F. (2019). Çağdaş Sanatta Ütopya ve Distopya. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Kavas, F. (2020). Çağdaş Sanatta Ütopya ve Distopya. Adıyaman: İksad Yayınevi.
- Kevük, S. (2006). Bilgi Ekonomisi. Journal of Yasar University, 1(4), 319-350.
- Keat R., Urry J. (1975). Social Theory as Science. London: Routledge.
- Kışlalı, A.T. (2010). Siyaset Bilimi. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Koca, D. (2020). Sanayi Devrimlerinin Tarihsel Arka Planı ve İşgücü Becerileri Üzerindeki Yansımaları. OPUS International Journal of Society Researches, 16 (31), ss: 4531-4558.
- Kumar, K. (2006). Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı-Ütopya. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji unsuru olarak kullandığı bazı dini kavramlar. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, (1), ss: 79-114.
- Küçüksönmez, N. (2022). Azınlık Raporu: Determinizm-Özgür İrade Paradoksu ve Gözetim. SineFilozofi, 7 (14), ss: 176-193.
- Lojeski, S. (2020). Belief: A Critical Analysis of The Matrix Trilogy. Reading Film, Issue: 1.
- Marx, K. (2003). Seçme Yapıtlar: Birinci Cilt (Çev. A. Kardam, S. Belli, A. Bilgi, K. Somer). Ankara: Eriş Yayınları.
- Marx, K. (2005). Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı (Çev. S. Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (2006). Kapital II. Cilt (Çev. A. Bilgi). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. (2009). Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri (Çev. M. Erdost). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (2011). Kapital I. Cilt (Çev. M. Selik ve N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Mayda, F. A., Vurkun, S. (2018). Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi. The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences, Volume: 4, Number: 2.

Milios, J. (2000). Social Classes in Classical and Marxist Political Economy. *American Journal of Economics and Sociology*, 59 (2), 283-302.

Mills, S. (2003). Michel Foucault. New York: Routledge.

Mitcham, C. (2005). Utopia and Dystopia, *Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics*. Detroit: Macmillan Reference USA.

Müftüoğlu, M. C., Özbay, F. (2015). 18. Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell'ın 1984 Adlı Distopya Romanında İdeal Toplum Tasavvurları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 0-0.

Neydim N., Polatel A. (2020). Distopya Romanlarının Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi; Çevirilerinin İncelenmesinde Öne Çıkan Kuramsal Yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, (12), ss: 53-75.

Odabaş, U. K. (2018). Tarihsel Süreçte Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü ve Habermas. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İç)*, ss: 2051-2066, Erzurum.

Ollman, B. (1968). Marx's Use of "Class". *The American Journal of Sociology*. 73 (5), 573- 580.

Oskay, Ü. (1993). Ütopyan Düşünce ile Distopyan ya da Batılılaşmanın Yolunun Açıldığı Toplumlarla Açılmadığı Doğulu Toplumlar. *Varlık*, 1025 (Şubat), ss: 6-8.

Öngen, T. (2002). Marx ve Sınıf. *Praksis*, 8, ss: 9-28.

Ökmen, M. (2000). Çevre Sorunlarının Sistemler Üstü Niteliği ve Orta Asya. *Bilig*, 14, ss: 17-30.

Özalp, N. A. (2010). Hay Bin Yakzan İbn Sina/İbn Tufeyl. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özcan, A. A. (2015). Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi, Sonu. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*.

Özcan, B. (2022). Çevre Sorunlarının Küreselleşmenin Yapısal Sorunları Açısından Bir Değerlendirmesi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 10 (2), ss: 408-436.

Özden, K. (2019). Elysium: Mesih'in Kayıp Cennet Arayışı. *SineFilozofi Dergisi*, Vol/Cilt: 4 No/Sayı: 7.

- Özdemir, M. (2021). Foucault Sosyolojisinde İktidarın Serüveni: Pastoral İktidar, Disiplinci İktidar, Biyo-İktidar. Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 4 (1), ss: 109-133.
- Özek, B. (2019). Eleştirel Kuram (Frankfurt Okulu) Bağlamında İdeoloji ve Eğitim İlişkisinin Çözümlemesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39 (3), ss: 1535-1557.
- Öztemel, E. (2020). Yapay Zeka ve İnsanlığın Geleceği. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği.
- Sau, R. (1980). Class Struggles, Economic Laws and Historical Materialism. Social Scientist, 9 (2/3), 3-11.
- Savaşlar, Z. (2007). Küreselleşme ve Sosyal Boyutu. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Serttaş, A. (2018). Sinemada Yabancılaşma ve Teknoloji Temalı Distopya: Siberpunk Anlatı. TRT Akademi, 3 (5), ss: 344-360.
- Sözen, M. (2017). Anlatımsal Bir Öge Olarak Sinemada Ses Efektleri: Tanımlamalar, Filmler, Çözümlemeler. Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 61, Mayıs-Haziran 2017.
- Subaşı, E. (2021). Louis Althusser: İdeoloji, Devlet Aygıtları ve Eleştirisi. Alternatif Politika, 13(1), ss: 288-317.
- Şemin, S. (1999). Sağlık Hizmetlerinde Teknoloji. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Talas, C. (1995). Toplumsal Politika. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tamer, H. Y. (2022). Dijitopya: Teknoloji, Yönetim ve Emek Bağlamında Ütopyalar ve Distopyalar Üzerine Bir İnceleme. Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 4 (1), ss: 13-37.
- Taşdelen, H. M. (2021). Sosyal/Toplumsal Eylem. TÜBİTAK.
- Therborn, G. (1980). Science, Class and Society: on the Formation of Sociology and Historical Materialism. London: Verso.
- Timur, T. (2005). Felsefi İzlenimler Sartre, Althusser, Foucault, Derrida. Ankara: İmge Kitabevi.
- Toprak, Z., Yücel, V. (2019). Gramsci and Adult Education. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6 (6), ss: 537-542.

Ülger, G. (2018). Distopya Hayal ile Gerçek Arasında. İstanbul: Aya Kitap.

Ülker, Ş. Ş. (2011). Mimarlık ve Sinema Ortak Alanında Zamansallık ve Gelecek Mekanları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Van Dijk, T. A. (1997). The Study of Discourse. London: Sage Publications.

Van Dijk, T. A. (2008). Discourse and Context. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. A. (2014). Discourse Cognition-Society (Ed. C. Hart, P. Cap). Contemporary Studies in Critical Discourse Analysis, 121-146, London: Bloomsbury.

Vardarlier, P., Zafer, C. (2019). Medya ve Toplum . Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 22 (2), ss: 355-361.

Virameteekul, J. (2021). The Study of Setting and A Fear Reflection Through Dystopian Ideology Film in Early 21st Century, National Institute of Development Administration. The Graduate School of Communication Arts and Management Innovation, A Dissertation Submitted in Partial.

Wood, E. M. (2001). İlişki ve Süreç Olarak Sınıf. Praksis, 1, ss: 92-119.

Yanık, C., Öztürk, M. (2014). Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme. Mukaddime, 5 (1), ss: 45-63.

Yıldırım, Y. (2022). Sosyal Hareketler. Niğde: Türk Eğitim Yayınları.

Yıldız, Ö. F. (2018). Dünyada Orta Sınıfların Gelişim Süreci ve Türkiye Örneği. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, H. (2007). Michel Foucault'nun Biyo-İktidar Kavramı Çerçevesinde Nazi Dönemi Propaganda Belgesellerinin Analizi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yumuşak, F. C. (2012). Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği. Bilig, Sayı: 61, 47-70.

Zinderen, İ. E. (2012). Türk Sinemasında Özel Efekt Uygulamaları. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.